

MINDPARK

UUSIMMIGRANTÕPILASTE AKADEEMILINE JA SOTSIAALNE TOIMETULEK EESTI ÜLDHARIDUSKOOIS

Uusimmigrantõpilaste õpiedukuse ja haridusvõimaluste uuring

UUSIMMIGRANTÕPILASTE ÕPIEDUKUSE JA HARIDUSVÕIMALUSTE UURING

UUSIMMIGRANTÕPILASTE AKADEEMILINE JA SOTSIAALNE TOIMETULEK EESTI ÜLDHARIDUSKOOLIS

Liis Kasemets, Hiie Asser, Triin Hannust, Leen Rahnu

Uusimmigrantõpilaste õpiedukuse ja haridusvõimaluste uuringu viis MindPark läbi Integratsiooni ja Migratsiooni Sihtasutuse Meie Inimesed tellimusel, Kultuuriministeeriumi ning Euroopa Kolmandate Riikide Kodanike Integreerimise Fondi rahalisel toel.

Uuringu läbiviimine on seotud „Eesti lõimumiskava 2008-2013“ eesmärgiga toetada uusimmigrant-õpilaste hariduse omandamist Eesti haridusasutustes ning tugineb Euroopa Liidu programmile „Rändevoogude juhtimine“, mille eesmärgiks on toetada Euroopa Liidu liikmesriikide võimekust integratsioonistrateegiate, -poliitikate ja –meetmete väljatöötamisel ja rakendamisel.

Uurimisgrupi juht: Liis Kasemets

Uurimisgrupp: Hiie Asser (õppekorraldus, õpitulemused), Liis Kasemets (õppekorraldus, õpitulemused), Leen Rahnu (sotsiaalne kohanemine, hoiakud), Triin Hannust (arengulised eripärad), Kaisa Kaha, Kätlin Kõverik, Maire Küppar, Erik Moora, Kaire Vaaks

Toimetaja: Liis Kasemets

Esikaane foto: Liis Kasemets

Väljaandja: MindPark OÜ, Integratsiooni ja Migratsiooni Sihtasutus Meie Inimesed

Autoriõigused: autorid ja MindPark

Trükk: Uus Major OÜ

ISBN 978-9949-517-06-0

MindPark OÜ

J.Vilmsi 6, Tallinn 10126

www.mindpark.ee

Integratsiooni ja Migratsiooni Sihtasutus Meie Inimesed

Lõõtsa 2a, Tallinn 11415

www.meis.ee

Uuringu läbiviijad tänavad kõiki uuringus osalenud õpilasi, õpetajaid, lapsevanemaid, samuti koolide õppejuhte, õppekoordinaatoreid ja kõiki teisi, kes uuringu läbiviimisele kaasa aitasid.

KULTUURIMINISTEERIUM

SISUKORD

Uuringu kokkuvõte ja ettepanekud	5
Kokkuvõte	5
Ettepanekud	14
I Sissejuhatus. Uusimmigrantõpilased Eestis / Liis Kasemets.....	18
1.1. Uusimmigrant-õpilased Eestis ja nende õiguslik regulatsioon	18
1.1.1. Välisränne ja uusimmigrantõpilased	18
1.1.2. Uusimmigrantõpilaste hariduskorralduslik raamistik	20
1.1.3. Uusimmigrantõpilaste arv üldhariduskoolides	24
Kokkuvõte	25
II Uuringu eesmärgid ja teoreetilised alused / Liis Kasemets, Hiie Asser, Leen Rahnu, Triin Hannust	27
2.1. Uurimisülesanne	27
2.2. Teoreetilised lähtealused	28
2.3. Uuringu raamistik	31
2.3.1. Uuringmetoodika	31
2.3.1.1. Sotsiaalne toimetulek	33
2.3.1.2. Akadeemiline toimetulek	34
2.3.2. Uuringuandmestik	36
Kokkuvõte	38
III Uusimmigrantõpilaste taust ja side Eestiga / Leen Rahnu, Liis Kasemets.....	40
3.1. Uusimmigrantõpilaste päritolu ja side Eestiga	40
IV Uusimmigrantõpilaste õppekorraldus / Liis Kasemets, Hiie Asser	43
4.1. Kooli valik ja ootused koolile	43
4.1.1. Uusimmigrantõpilaste paiknemine üldhariduskoolides	43
4.1.2. Kooli valik	45
4.1.3. Lapsevanemate ootused ja õpetajate eesmärgid	48
Kokkuvõte	51
4.2. Raskused ja toevajadused õppetöös	52
4.2.1. Teadmiste-oskuste ja toevajaduste hindamine õppima asumisel	52
4.2.2. Õppekeeleoskus	54
4.2.3. Raskused õppetöös ja toevajadused	56
Kokkuvõte	59

4.3. Õppetöö korraldus ja tugi.....	60
4.3.1. Õppeprogramm ja õppetöös osalemine	60
4.3.2. Kooli õppekeele õpe	63
4.3.3. Eesti keele ja emakeele õpe.....	64
4.3.4. Tugivõrgustik kodus ja koolis	66
4.3.5. Hinnangud tugimeetmetele	68
4.3.6. Kooli ettevalmistus ja toetus koolile	70
Kokkuvõte	71
V Uusimmigrantõpilaste õpitulemused / Liis Kasemets, Hiie Asser, Triin Hannust	73
5.1. Õpitulemuste hindamine.....	73
5.1.1. Õppetöös edasijõudmise hindamine	73
5.2. Õpiedu	75
5.2.1. Varasem õpiedukus ja eeldatav kohanemisaeg.....	75
5.2.2. Õppetöös edasijõudmine.....	77
5.2.3. Uusimmigrantõpilaste õpiedu võrdluses eakaaslastega.....	80
Kokkuvõte	82
VI Sotsiaalne kohanemine / Leen Rahnu, Triin Hannust	84
6.1. Sotsiaalse kohanemise indikaatorid	84
6.1.1. Sõprade võrgustiku ümberpaiknemine.....	84
6.1.2. Etniline enesemääratlus	91
6.1.3. Arengulistest seaduspäradest tulenevad erinevused õpilaste hinnangutes	96
Kokkuvõte	98
6.2. Muud kohanemist mõjutavad tegurid	99
6.2.1. Hinnangud kooli õhkkonnale ja Eestis elamisele	99
6.2.2. Erinevate sidusrühmade toetus.....	105
Kokkuvõte	110
 Fookusgruppides ja aruteluseminaril osalenud	111
Lähteülesande uurimisküsimused	112
Mõisted	113
Lühendid	115
Kasutatud materjalid	116

UURINGU KOKKUVÕTE JA ETTEPANEKUD

KOKKUVÕTE

Uuringu eesmärgid

1. Uusimmigrant-õpilaste õpiedukuse ja haridusvõimaluste uuringu laiemaks eesmärgiks on kaardistada Eesti üldhariduskoolides õppivate uusimmigrant-õpilaste akadeemiline ja sotsiaalne toimetulek, selleks loodud ja vajalikud tingimused. Uuringu otseseks eesmärgiks on välja selgitada, milliseid koolikorralduslikke meetmeid rakendatakse uusimmigrant-õpilaste toetamisel üldhariduskoolides, kas uusimmigrant-õpilaste edasijõudmine on eakohane. Uuringus analüüsiti uusimmigrant-õpilaste õppekorraldust, õpitulemusi, sotsiaalset toimetulekut, samuti õpilaste vanemate ning õpetajate hoiakuid ja hinnanguid õpilaste edasijõudmise, edukuse ja nende põhjuste osas.
2. Uuringu sihtgruppideks on Eesti üldhariduskoolides õppivad uusimmigrant-õpilased kogu üldhariduskooli ulatuses (1. klassist kuni 12. klassini) ja uuring on suunatud kõigile uusimmigrant-õpilastele; nende õpetajad (klassijuhatajad, aineõpetajad) ja teised kooli esindajad, kes uusimmigrant-õpilastega tegelevad (sh koolijuhid, teised pedagoogilise personali liikmed); uusimmigrant-õpilaste vanemad; uusimmigrant-õpilaste klassikaaslased. Uuring viidi läbi sihtgrupipõhiselt, luues samas võimalused erinevate sihtrühmade hinnanguid võrdlevalt analüüsida.

Uusimmigrantõpilased Eestis

3. Üldine rände intensiivistumine, laienemine töörandest jõuliselt ka õpirändele ja uue suundumusena hargmaisuus, kus ollakse seotud mitme riigiga, annavad aluse eeldada, et inimeste mobiilsuse kasv on jätkuv.
4. Kõige hilisemaid, viimase 3 aasta jooksul välisriikidest saabunuid määratletakse uusimmigrantidena. Uusimmigrantõpilaste arv on pidevalt muutuv, seda ennekõike sihtgrupi kõrge mobiilsuse tõttu aga ka seoses lühikese ajaperioodiga (3 aastat Eestisse saabumise hetkest), mil õpilast uusimmigrandina käsitletakse. Uusimmigrantõpilaste arv on EHIs andmetel viimasel 5 aastal liikunud 120-190 õpilase tasemel. Üldise kasvutrendi taustal toimus oluline langus uusimmigrantõpilaste arvus 2010/2011 õppeaastal, mil õpilaste arv langes varasemalt 188-lt uusimmigrantõpilaselt 141-le õpilasele (25%). See langeb kokku üldise rändetrendiga, kus üldise kasvu taustal vähenes sisseränne tuntavalt 2010. aastal. Jälgides üldist rände kasvu võib eeldada ka uusimmigrantõpilaste arvu jätkuvat kasvu.
5. Uuringutulemuste kohaselt õppis 2011/2012 õppeaastal üldhariduskoolides ligikaudu 135 uusimmigrantõpilast 22 üldhariduskoolis. Uuringu läbiviimisel selgus, et EHIs andmetes võivad kajastuda uusimmigrantõpilaste all ka õpilased, kes uusimmigrandi määratlusele ei vasta. Nende hulgas võivad kajastuda välismaalt varem kui 3 aastat tagasi Eestisse elama asunud õpilased,

kooli õppekeelest erineva kodukeelega õpilased, vahetusõpilased, teiste riikide esindajate lapsed jt. Seega võivad EHIS andmed olla tegelikust uusimmigrantõpilase määratlusele vastavate õpilaste arvust suuremad. Uusimmigrantõpilaste grupp on väga mobiilne, näiteks 2011/2012 õppeaasta siseselt toimus uusimmigrantõpilaste arvus 15%-line muutus.

6. Uuring oli suunatud kõigile üldhariduskoolides õppivatele uusimmigrantõpilastele ja uuringu sihtgrupipõhised andmed katavad 75% sihtgrupist, millele lisanduvad erinevates teistes uuringuetappides osalenud. Sihtgrupipõhiste ankeetide mittelaekumine oli geograafiliselt ja muude oluliste parameetrite järgi juhuslik, mistõttu võib uuringut pidada kõikseks ehk laekunud ankeetide põhjal saab esindusliku ülevaate üldkogumist, so kogu sihtgrupist.
7. Võrreldes uuringu tulemusi eelmise, 2006.-2007. aastal läbiviidud uusimmigrantõpilastele keskendunud uuringuga (Kasemets, 2007) on keskmine ühes koolis õppivate uusimmigrantõpilaste arv kasvanud 1-2 õpilaselt 6-7 õpilasele ja samal ajal koolide arv vähenenud. Uusimmigrantõpilased on koondunud tõmbekeskuste koolidesse või keskuste lähedale. Ühes koolis õppivate õpilaste keskmist arvu suurendavad üksikud koolid, kus õpib ligikaudu 20 õpilast. Neid koole välistades õpib ühes koolis reeglina kuni 5 uusimmigrantõpilast.

Taust ja side Eestiga

8. Viimastel aastatel Eestisse elama asunud migrandid on parimas tööeas valdavalt kõrgelt haritud inimesed, kes on Eestisse saabunud seoses oma tööga ja sisserännanute ligikaudu pooled moodustavad Eesti kodanikud. Viimaste aastate Eesti välisrändes on vahetanud elukohta peamiselt 20.-30.eluaastates inimesed, kelle rändega kaasneb sageli ka koolikohustuslikus eas laste ränne, mistõttu mõjutab kasvav mobiilsus üha enam ka haridussüsteemi.
9. Teistest riikidest viimase kolme aasta jooksul Eestisse saabunud õpilastest ligi 60% oli pärit Euroopast või Ameerikast (sh 11% õpilastest märkis päritoluriigiks Eesti), slaavi (so Ukraina ja Venemaa) päritolu oli 21% ning sama palju oli Aasiast või mujalt (sh Iisrael) pärit õpilasi. Üldine piirkondlik jaotus jäi siiski paika sõltumata sellest, kas küsiti päritoluriiki või rahvust. On tähelepanuväärne, et Eestis elamisega seotud pikemaajalisi (üle 4 aasta) plaane mainib alla 20% teistest riikidest tulnud õpilase samal ajal, kui ligi 40% perekondi ei tea tegelikult, kui kauaks nad Eestisse jäävad, ning 30% hinnangul jäävad nad kuni kaheks aastaks.

Õppekorraldus

10. Õiguslikus raamistikus laienevad kõigile kooliealistele lastele üldprintsipiis samad õigused ja kohustused. Koolikohustus hõlmab sisuliselt põhihariduse omandamist ja laieneb kõigile kooliealistele lastele (va. välisriikide esindajate lastele). Eesti üldharidussüsteem lähtub ühtsuskooli põhimõttest, kus kool on kohustatud tagama õppimisvõimalused igale kooli teeninduspiirkonnas elavale koolikohustuslikule lapsele. Uusimmigrantõpilaste õppetöö toimub eakaaslastega sarnaselt riiklike õppekavade alusel, kuid nad on määratletud hariduslike erivajadustega õpilastena, kellele on lubatud rakendada erisusi nii õppekavas kui õppekorralduses. Koolidele on suunatud mitmeid tugimeetmeid, kuid nende kasutamise võimalused olnud piiratud.
11. Uusimmigrantõpilased on jaotunud üle kogu üldhariduskooli. Esimeses ja teises kooliastmes õpib kummaski ligikaudu kolmandik uusimmigrantõpilastest. Kolmandas kooliastmes õpib neljandik ja gümnaasiumiastmes seitsmendik õpilastest. Ligi pooled uusimmigrantõpilased on Eesti üldhariduskooli äsja saabunud – 45% õpivad esimest aastat ning neljandik teist aastat ja neljandik

kolmandat aastat. Õppeastmeti õpib enim kõige hiljutisemaid saabujaid I kooliastmes ja nende arv väheneb kooliastmeti kuni gümnaasiumini, siiski moodustavad Eesti üldhariduskoolis õppivatest uusimmigrantõpilastest enamuse esimest aastat siin õppijad kõigis kooliastmetes.

12. Enne Eestis üldhariduskooli astumist olid uusimmigrandid õppinud 16-s erinevas õppekeeles, valdavalt (45%) oli varasemaks õppekeeleks inglise keel aga ka vene, saksa, läti või soome keel. Üle poole uusimmigrant-õpilastest (57%) on koondunud eesti õppekeele koolidesse. Vene õppekeeles õpib ligi neljandik ja inglise õppekeeles viiendik uusimmigrantõpilastest. Üle poolte uusimmigrantõpilaste kodune keelekeskkond langeb kokku kooli keelekeskkonnaga. Kooli õppekeelt kasutab kodus igapäevaselt uusimmigrant-õpilastest 55%, neljandik kasutab kooli õppikeelt kodus mõnikord ja viiendik õpilastest ei kasuta kooli õppekeelt kodus kunagi. Vene õppekeele koolidesse on koondunud peamiselt vene kodukeelega lapsed. 85% uusimmigrantõpilastest, kelle kodukeel ei lange kokku õppekeelega, õpivad eesti õppekeele üldhariduskoolis.
13. Lapsevanemate teadlikkus hariduskorraldusest ja õpivõimalustest on pigem tagasihoidlik. Kooli valiku tegemiseks hindas infot piisavaks lapsevanematest kolmandik, enam-vähem piisavaks pooled. Kooli valikut mõjutavad ennekõike kooli valmisolek välismaalt saabunud õpilase võimalikke toevajadusi märgata ja tuge pakkuda, pere elukoht ja õppekeele eelistus. Kooli valik tehakse sageli tuttavate või tööandja soovitusel tuginedes. Lapsevanemad, kelle lapsed juba õpivad üldhariduskoolis, tunnevad puudust õppetööga seotud praktilisest infost (sh milliseid õppevahendeid on vaja kooli kaasa panna, etteteatamisaeg on väga lühike, puudub info igapäevase korraldusliku poole ja tavade kohta).
14. Lapsevanemate ootustes koolile on esikohal ootus sujuvale õppeprotsessi jätkumisele ja heale suhtumisele, heale õppekvaliteedile ja keeleõppele. Õpetajad seavad esikohale lapse sotsiaalse adaptatsiooni, väärtustades enim õpilase sotsiaalset kohanemist, kontakti õpilase koduga ning koostööd õpetajate ja kooli spetsialistidega. Aineprogrammi läbimist pidasid väga või pigem oluliseks 75% õpetajatest. Õpieesmärkide seadmine on seotud sellega, kui pikaks ajaks uusimmigrant ennast Eesti haridussüsteemiga siduda plaanib. Nn ajutisi õpilasi koolis püütakse kindlustada arendava jõukohase tegevusega, osalt ka õpilase emakeeles. Pikemalt Eestiga seotud tulevikuplaanidega õpilaste ja nooremate kooliastmete laste puhul on eesmärgiks, mida kiiremini, seda parem, eakaaslaste tasemele jõuda.
15. Kooliga, kus laps praegu õpib, on väga rahul veidi üle kolmandiku lapsevanematest, enam-vähem rahul pooled. Rahulolematud on kümnendik lapsevanematest ja 7% lapsevanematest on kooli juba vahetanud, olles rahulolematud õppekvaliteedi või sotsiaalse õhkkonnaga koolis.
16. Lapsevanemad on kogenud koolipoolset tõrjuvat hoiakut kooli astumisel ja soovimatust võtta vastu välismaalt saabunud õpilast (reeglina tuuakse põhjuseks õppekohtade puudumine või koolis tugisüsteemi puudumine välismaalt saabunutele). Kindla teeninduspiirkonnaga koolide süsteemiga riikidest saabunud lapsevanemad tunnistasid, et ei mõista teeninduspiirkonna süsteemis „koolikohtade puudumist“ ning et lapsele pole tagatud koht kodulähedases koolis.

Raskused ja toevajadused

17. Levinuimaks esmaseks kontaktiks välismaalt saabunud õpilasega on vestlus (59%). Õpetajate ja lapsevanemate tunnetatud vajaduse, teada uue õpilase teadmiste-oskuste taset kooli õppima asumisel, ja selle hindamise praktika vahel on lõhe. Teadmiste-oskuste taset kooli saabudes ning täiendavaid toevajadusi hinnatakse ligikaudu poolte uusimmigrantõpilaste osas, kuigi vajadust selleks näevad 80% õpetajatest ja 2/3 lapsevanematest. Teadmiste-oskuste taseme hindamiseks

tehti test 23%-le uusimmigrantõpilastele ja 36% puhul võeti aluseks varasem tunnistus, ühtlasi moodustavad need uusimmigrantõpilased enamuse vestlusele kutsututest (70%). Individuaalset vaatlusperioodi kasutati 13% uusimmigrantõpilaste teadmiste-oskuste taseme teadasaamiseks. Neljandiku uusimmigrantõpilaste puhul seostati hindamise tulemused õpilase õppetöö edasise korraldusega. Sellise hindamise puudumisel selgub õpilase teadmiste-oskuste tase õpetajale kuu-kahe jooksul õppetöö käigus.

18. Õppekeeleoskus mõjutab oluliselt õppesisu omandamist ka teistes õppeainetes. Lapsevanemate koolivaliku eelistused on seotud sooviga, et laps saaks õpinguid jätkata varasemas õppekeeles või emakeeles (kodukeeles). Täiendavat keeleõpet peab vajalikuks veidi üle poolte lapsevanematest (sh väga vajalikuks üle 40%). Koolid ei suuda täielikult lapsevanemate ootustele vastata, täiendavat keeleõpet pakutakse kolmandikule õpilastest. Keeleõppe tulemuslikkusega on lapsevanemad võrdlemisi rahul, ligikaudu veerand hindab keeleõpet väga tulemuslikuks ja viiendik tulemuslikuks.
19. Õppetöös vajalikul tasemel keeleoskus on seotud varasema õppekeelega. Õpilastel, kes õppisid praeguse õppekeelega samas keeles ka varasemalt, valdasid keelt õppetöös vajalikul tasemel. Eesti üldhariduskoolis õppimise aeg mõjutab otseselt ka kooli õppekeele oskuse taset. Kui kooli õppima asumise hetkel valdas õppekeelt vabalt kolmandik õpilastest, siis uuringu läbiviimise hetkeks (õpilased olid Eesti üldhariduskoolis õppinud kuni kolm aastat) valdas kooli õppekeelt vabalt 10st 5-6 uusimmigrant-õpilast (õpilaste endi hinnangul 10st 7). Eeldusel, et kooli õppekeeleoskus on oluline akadeemilist toimetulekut mõjutav tegur, ei tohiks seega 50-60% õpilastest olla keelest tulenevaid raskusi õppetöös toimetulekul.
20. Õpetajate hinnangul esineb õppetöös raskusi pooltel uusimmigrantõpilastel. Raskused on valdavalt seotud õppekeeleoskuse nappusega (40%) ja kümnendikul on ainealased. Õpetajate hinnangul vajab õpilastest kümnendik õpetaja täiendavat abi kõigis ainetes ja kolmandik mõnes õppeaines ning abi ei vaja veidi alla poolte uusimmigrantõpilastest (46%). Õpilaste endi hinnangul vajab kõigis ainetes tuge 12% ja mõnes õppeaines pooled (sh neist pooled keeleoskuse nappuse tõttu), täiendavat õpetaja tuge ei vaja 37%.
21. Õpetajate ja õpilaste hinnangute võrdlusanalüüsist selgus, et vaid viiendik uusimmigrantõpilastest ei vaja õppetöös täiendavat õpetaja tuge nii õpetajate kui õpilaste endi kinnitusel. Õpetajate hinnangul vajavad õppetöös abi ligikaudu pooled uusimmigrantõpilased, kuid õpilaste kinnitusel alahindavad õpetajad ülejäänutest (46%) poolte puhul toevajadust (ligikaudu 20% uusimmigrantõpilaste osas). Võrreldes õpetajate poolt nimetatud toevajadusi õpilaste hinnanguga selgus, et õpilastest alahindavad toevajadusi poole vähemad (ligikaudu 10% uusimmigrantõpilastest). Ka õpilased, kes etnilise kuuluvuse poolest õpilaskonnast ei erine (nt eestikeelsed lapsed eesti õppekeelega koolis jt), kuid kelle õppekeel ei ole varasemaga sama, võivad ometi vajada õppetöös tuge ja just nende osas alahindavad õpetajad toevajadusi enim.
22. Kooliastmeti võrrelduna tunnetavad üle poole I kooliastmes õppivatest uusimmigrantõpilastest vajadust täiendava õpetajapoolse abi järele, II kooliastmes õppivatest uusimmigrantõpilastest ligi 60% ja III kooliastmes kolmandik uusimmigrantõpilastest.

Õppetöö korraldus ja tugi

23. Uusimmigrantõpilaste õppekorraldus on enamuse jaoks klassikaaslastega sama. 2/3 uusimmigrantõpilastest õpib eakaaslastega samas klassiruumis, eraldi õpib 11% ja lisaõpet pakutakse 42%-le. Tugiõppel on 17% uusimmigrantõpilastest, neist 80% õppekeeleoskuse tõstmiseks. Valdav enamus uusimmigrantõpilasi õpib riikliku õppekava alusel (91%). Kogu

õppekava ulatuses õpivad individuaalse õppekava järgi 9% uusimmigrantõpilastest ja mõnedes ainetes 21% (ennekõike eesti keele õppel aga ka matemaatikas, loodusõpetuses jm).

24. Uusimmigrantõpilaste tugivõrgustik on kooliti erinev hõlmates enamikel juhtudel klassijuhataja (66%) koos aineõpetajatega (55%), 10-15% juhtudel toetab õpilast ka psühholoog, sotsiaalpedagoog või tugiõpetaja. Kodus toetab õppimist reeglina ema (2/3 õpilaste puhul) või isa (poolte uusimmigrantide puhul).
25. Koolides on kasutusel mitmed diferentseeritud tunnitegevused, mida kasutatakse kõigis kooliastmetes: õpilasel on õpetajast tugiisik, kes aitab tundideks ette valmistuda ja jälgib ka tunnis, millised on õpiraskused, ning toetab vastavalt vajadusele; õpilasel on klassikaaslasest tugiisik, kes vajadusel tõlgib ja selgitab; õpetaja kasutab uusimmigrantõpilase õppetöös klassist erinevaid õppemeetodeid – osa ülesandeid antakse arvutipõhiselt, rohkem suulist või kirjalikku tööd vastavalt sellele, millega õpilane paremini toime tuleb või mida peab rohkem harjutama; õpilasel on tunnis osa õpet klassist erinevas keeles; õpilase õppemahtu vähendatakse, lihtsustatakse tekste ja vähendatakse oodatavaid õpitulemusi.
26. Kui õpilasele kohaldatakse tavaklassist erinevat tunniplaani, siis eritundide jaoks valivad õpetajad õpilase võimetest lähtuva raskusastmega õppematerjali ja tegevused. See tähendab, et isegi kui õpilaste jaoks pole vormistatud ametlikku individuaalset õppekava, loovad õpetajad selle igapäevaseks õppetööks ikkagi.
27. Lastevanemate ootused täiendavatele tugimeetmetele on pakkumisest 2-3 korda kõrgemad. Lapsevanematest pooled (56%) arvavad, et õppimise erinevad tugimeetmed – ettevalmistusklass, abiõpetaja, tugiisik, individuaalne õpiabi, spetsiaalsed õppematerjalid, keelelaagrid jms – on vajalikud, kuid keskmiselt 10-15% vastanutest väidab, et mõnd neist on tema lapsele pakutud. Õpetajate arvates on rakendatud meetmeid pea kaks korda rohkem. Kõige olulisemaks hindasid lapsevanemad kooli õppekeele lisaõpet, keele- ja kultuuriõppe laagreid ja spetsiaalseid õppematerjale. Ülekaalukalt kõige rohkem pakutakse koolide poolt tugimeetmena õppekeele lisaõpet (37% lapsevanemate hinnangul). Mõnedel juhtudel pakutakse ka spetsiaalseid õppematerjale, tugiisikut. Kõige tulemuslikumaks hindavad lapsevanemad kooli õppekeele lisaõpet (74%) ja spetsiaalsete õppematerjalide kasutamist (60%).
28. Õpetajate ja lapsevanemate hinnangud kodu ja kooli koostööle lahknevad. Ligi pooled lapsevanemad peavad vajalikuks koostööd kooliga, kuid vaid 10% kinnitab reaalse koostöö toimimist. 64% õpetajatest teeb enda kinnitusel lapsevanematega koostööd. Siin võib olla teatud roll erinevatel ootustel. Õpetajad näevad enda rolli ennekõike probleemide korral sekkumises, lapsevanemad tunnetavad koostööna aktiivset ja pidevat informeerimist ja suhtlust. Eriti oluline on see esimesel, kooli saabumise õppeaastal.
29. Lapsevanemad toetavad õppetööd peamiselt läbi abi õpiülesannetest arusaamisel ja kodutööde tegemisel. Lapsevanemate kinnitusel on õppealane abivajadus seotud ainesisu omandamisega, mille teeb keeruliseks keeleoskuse nappus. See ei võimalda kodus õpiülesannetest aru saada või mõista õpetajat tunnis. Vähemal määral on probleemid seotud õppeainete endi keerukusega (nt varasema õppeprogrammi või metoodika erinevustest tulenevalt). Lapsevanemate kinnitusel vajavad pooled uusimmigrantõpilased pidevalt abi koduste koolitööde lahendamisel.
30. Lastevanemate hinnangud vajaliku kohanemisaja osas on erinevad. Enamuse arvates kulub sisseelamiseks kuni 6 kuud. Õppeprogrammi läbimiseks eakaaslastega samadel alustel, koolitöödega iseseisvalt hakkamasaamiseks kuni siinsete käitumisnormide omandamiseks kulub kolmandiku lapsevanemate hinnangul samuti 6 kuud, ligikaudu poolte hinnangul aga enam kui

aasta. Valdavale enamusele uusimmigrantõpilastele siinses koolis meeldib (85%). Tundides on raske keskenduda neljandikul.

31. Uusimmigrantõpilastest $\frac{3}{4}$ moodustavad õpilased, kelle emakeel ei ole eesti keel – need on õpilased, kes pidevalt ega enamasti kodus eesti keelt ei kasuta. Valdav enamus neist peavad eesti keele oskust oluliseks (sh ligi pooled (46%) väga oluliseks ja üle kolmandiku (39%) pigem oluliseks). Täiendava eesti keele õppe võimaluste pakkumist kooli poolt peavad oluliseks pooled lapsevanemad. 56%le õpilastest pakutaksegi koolis eesti keele lisatunde. 14% õpivad eesti keelt lisaks ka väljaspool kooli. $\frac{3}{4}$ õpilastest õpivad eesti keelt klassikaaslastega samas tunnis, 16% klassist eraldi. Eesti keele õpieesmärgid on seotud Eestis viibimise perspektiiviga ja suunatud ennekõike tavaolukordades hakkamasaamisele. Õpilastel, kellel on teada vajadus sooritada tasemeeksamid vmt, on õpieesmärgid kõrgemad.
32. Keeleõppe on andnud märkimisväärsed tulemusi. Kui kooli õppima asudes valdasid eesti keelt vabalt või suhtlustasandil üksikud eesti keelest erineva kodukeelega õpilased, siis praegu valdab õpetajate hinnangul neist eesti keelt vabalt 14% ja suhtlustasandil 23%. Keeleõppe tulemuslikkust hindavad kõrgelt ka lapsevanemad, seda eriti täiendava keeleõppe osas – 40% lapsevanematest hindasid täiendava keeleõppe mõju oma lapse edasijõudmisele ja sotsiaalsele kohanemisele väga tulemuslikuks ja veel 40% üsna tulemuslikuks.
33. Uusimmigrantõpilased väärtustavad kõrgelt emakeeleoskust. 9 õpilast 10st peab emakeele oskamist väga või pigem oluliseks. Õpilaste endi kinnitusel õpivad neist oma emakeelt koolis veidi üle poolte, mis langeb osakaaluna kokku kodukeelega samas õppekeeles õppivate uusimmigrantõpilastega. Neljandik õpilastest õpib oma emakeelt ka väljaspool kooli.

Õpiedu ja seda mõjutavad tegurid

34. Vaatamata pea kõigi uusimmigrantõpilaste õppimisele klassikaaslastega sama õppekava alusel ja enamusele uusimmigrantõpilastele õppetöö korralduse sarnasusele klassikaaslastega, erineb hindamise praktika poolte uusimmigrantõpilaste puhul klassikaaslaste õpitulemuste hindamisest. Kolmandiku uusimmigrantõpilaste õpitulemuste hindamine toimub samadel alustel nagu klassikaaslastegi puhul, poolte uusimmigrantõpilaste õpitulemuste hindamine on diferentseeritud (23% puhul alati või enamasti, 27% puhul mõnikord). Viiendiku uusimmigrantõpilaste õpitulemusi hindeliselt ei hinnata (sh neist kolmandikku sarnaselt klassikaaslastega).
35. Õppekavast erinevaid hindamisnorme või mitte-numbrilist hindamist kasutatakse keskmiselt kuni 1 aasta või seni, kuni kehtib individuaalne õppekava, järk-järgult toimub üleminek tavahindamisele. Hindamisspetsiifika ei erine tavalistest hindamise seaduspärasustest: mida nooremad õpilased, seda rohkem kasutatakse kujundava hindamise elemente, hiljem rohkem normatiivset hindamist.
36. Kooliastmete lõikes ilmnes, et mõnevõrra enam rakendatakse teistel alustel hindamist II ja enim III kooliastmes. Algklassides uusimmigrantõpilasi klassikaaslastest erinevatel alustel õpetajad reeglina ei hinda (85%). Seejuures pea kõik algklassides õppivad uusimmigrantõpilased on oma kooliteed alustanudki Eesti üldhariduskoolis. Põhikooli nooremas astmes ja gümnaasiumiastmes rakendatakse diferentseeritud hindamist ca neljandikule uusimmigrantõpilastest ja põhikooli vanemas astmes kolmandikule.
37. Poolte lapsevanemate hinnangul erineb õpilase õpiedukus Eestis oluliselt varasemast õpiedukusest väljaspool Eestit – 17% lapsevanemate hinnangul keeleoskuse nappuse, 17%

õppeprogrammi või metoodika tõttu, 12% hinnangul õpetaja või õpetamise viisi tõttu. Siiski hindab $\frac{3}{4}$ lapsevanematest, et lapse edasijõudmine koolis vastab tema võimetele. Õpetajate hinnangul vastab 80% uusimmigrantõpilaste edasijõudmine nende võimetele.

38. Seda kinnitavad ka numbrilised õpitulemuste näitajad. Uusimmigrantide veerandihinnete võrdlemisel nende klasside keskmiste hinnetega ei tulnud ilmsiks olulisi erinevusi. Eeldatavalt peegeldub hinnetes juba ka teatud hinnaalandus või erisused hindamisel (näiteks tulenevalt õppekeele vähesest oskusest).
39. Väga hea õpiedukus on veerandil uusimmigrantõpilastel (25%), hea õpiedukus pooltel (53%), rahuldavalt tuleb õppetöös toime kuuendik (17%) ja kehva õpiedukusega on üksikud (4%). Ka pooled õpilastest märgivad, et saavad õppetöoga hakkama väga hästi või hästi. Õppeaineti on hakkamasaamise näitajad kõrgemad kooli õppekeeles ja matemaatikas, mis on paradoksaalselt samad õppeained, milles tunnetati uusimmigrantõpilaste seas ka enim raskusi. 26% uusimmigrantõpilastest arvab, et saab paremini hakkama kui klassi ülejäänud õpilased.
40. Õppekeelt kodukeelena kasutavate ja õppekeelest erineva kodukeelega õpilaste tulemuste võrdlemine ei anna alust väita, et viimane grupp oleks õppimises vähem edukas. Tervikuna uusimmigrantõpilaste õpiedu kogu üldhariduskooli lõikes võrreldes ei ilmnenud olulisi erinevusi õpiedus tulenevalt sellest, kas õpilane õpib emakeeles või keeles, mida ta igapäevaselt kodus ei kasuta.
41. Kooliastmete lõikes on esimestes klassides uusimmigrantõpilaste õpiedu kõige kõrgem ja edasi kooliastmeti õpiedukus langeb. Võrreldes keskmisega, kus uusimmigrantõpilastest veerandi õpiedukus oli väga hea, on I kooliastmes väga hea õpiedukus kolmandikul (36%) ning poole vähem on keskmisega võrreldes rahuldava õpiedukusega õpilasi (keskmiselt 17%, I kooliastmes 8%). Kooliastme kasvades väheneb väga hea ja hea õpiedukusega õpilaste osakaal ning tõuseb rahuldavalt ja nõrgemalt edasi jõudvate õpilaste osakaal võrreldes keskmisega.
42. Siinses üldhariduskoolis õppima asumise aja võrdlusest õpiedukusega ilmnes, et esimest aastat siinses üldhariduskoolis õppivate uusimmigrantõpilaste üldine õppetöös edasijõudmine on väga kõrge, kus üle 90% uusimmigrantõpilaste õppeöös edasijõudmist hindavad õpetajad väga heaks või heaks ja antud grupp tõstab ka keskmisi näitajaid¹. Teist ja kolmandat aastat Eesti üldhariduskoolis õppivatest uusimmigrantõpilastest ligikaudu 2/3 üldine edasijõudmine õppetöös on hea või väga hea. Hinnangute siseselt väheneb igal järgneval aastal kõrgema tipu ehk väga hästi edasijõudvate õpilaste osakaal ja kasvab nõrgemalt edasijõudvate õpilaste osakaal.
43. Õpiedu eakohasust mõõdab õppekavaga toimetulek ehk õppesisu omandamine. Uuringus võrreldi uusimmigrantõpilaste õpiedu ka eakaaslastega, kaasates kontrollgrupina uusimmigrantõpilaste klassikaaslaste erinevatest koolidest ja õppeastmetest, et näha, kas nende õpiedu erineb uusimmigrantõpilaste vastavatest näitajatest. Uusimmigrantõpilaste õpiedu on sarnane eakaaslastega. Üldiselt jõuavad õppetöös väga hästi või hästi edasi õpilastest 70-80%, eakaaslaste seas on mõnevõrra suurem väga hästi edasijõudvate õpilaste osakaal.
44. Õpetajate ja uusimmigrantõpilaste endi hinnangute võrdlusanalüüsist selgus, et õpetajate hinnangud uusimmigrantõpilaste õppetöös edasijõudmisele olid kõrgemad uusimmigrantõpilaste endi hinnangutest. Õpetajate ja õpilaste hinnangud ühtisid selles osas, et poolte uusimmigrantõpilaste õppetöös edasijõudmine üldiselt on hea. Erinevused ilmnevad sisemises jaotuses, kus õpilastega võrreldes hindavad õpetajad rohkemate edasijõudmist väga heaks ja vähemate õpiedu rahuldavaks.

¹ antud grupist kolmandiku moodustavad 1.klasside õpilased

Sotsiaalne kohanemine

45. Sõprade leidmine uues keskkonnas on samaaegselt nii sotsiaalse kohanemise indikaator kui ka vahend. Teistest riikidest tulnud õpilastest pidas sõprade olemasolu pigem või väga tähtsaks 80%. Nii õpetajad kui lapsevanemad püüavad ka ise luua võimalusi uute sõprade leidmiseks.
46. Kohalike sõprade olemasolu on seotud Eestis viibitud ajaga. Kõige rohkem eestlastest sõpru oli ootuspäraselt neil uusimmigrant-õpilastel, kellel oli varasem tihe kokkupuude Eestiga (63%l on mitu või palju eestlasest sõpru Eestis, lühemalt Eestis viibinute hulgas 30%). Sõbrad ja meelepärased ühistegevused võivad jääda maha eelmisesse elukohta ning sel juhul võib kohanemine kujuneda hoopis vaevalisemaks. Üldjuhul jääbki hiljuti Eestisse tulnud õpilaste sõprade ring väljapoole Eestit. Äsja Eestisse tulnute hulgas on 80%-l palju sõpru just väljaspool Eestit ning ka kauem Eestiga seotud õpilastest orienteeruvalt 70%-l on palju sõpru väljaspool Eestit.
47. See, milliste noortega veedetakse vaba aega koolis, sõltub ootuspäraselt õppekeelest. Kui venekeelses koolis õppijatest 75% ei veeda kunagi vaba aega koos eestlastest noortega ning ingliskeelses koolis õppijatest on neid üle 40%, siis eesti õppekeelelega koolis on seis vastupidine - koos eestlastega veedab vaba aega 70%. Hiljuti Eestisse tulnud noortega hoitakse kõige rohkem kokku ingliskeelses koolis (80% veedab enamasti vaba aega koos teiste hiljuti Eestisse tulnud noortega). Eesti õppekeelelega koolis ligi 40% ei veeda kunagi vaba aega koos nendega, kes on hiljuti Eestisse tulnud.
48. Olulise kokkupuute kohalike noortega pakuvad tegevused väljaspool kooli. Venekeelses koolis õppivatele uusimmigrantidele tekivad juurde üksikud kontaktid eesti noortega. Inglise keeles õppijate puhul on see tendents tugevam - kui koolis ei veetnud neist 43% kunagi vaba aega eestlastega, siis väljaspool kooli puutub enamusest nendest kokku ka eestlastest noortega. Inglise keeles õppijate puhul suheldakse väljaspool kooli hiljuti Eestisse tulnud noortega oluliselt vähem kui koolis.
49. Sotsiaalse kohanemise ühe indikaatorina vaadati, kuivõrd palju ja milliste eakaaslastega uusimmigrantõpilased suhtlevad. Ootuspäraselt selgus, et just teismeeas peetakse eakaaslastega väga tähtsaks. Näiteks on just vanematel lastel suur hulk väljaspool Eestit elavaid sõpru, kellega nad ka aktiivselt suhtlesid. Tähelepanu väärib kindlasti tendents, et 11-12 aastased lapsed on need, kes kasutavad kõige vähem eesti keelt sõpradega suhtlemiseks ning et just selles vanuserühmas veedetakse eestlastega nii koolis kui väljaspool kooli pigem harva koos aega. Näib, et just selles vanuserühmas on kõige raskem ületada keele- ja kultuuribarjääri, mistõttu võivad need lapsed vajada rohkem õpetaja abi uues keskkonnas sõprade leidmisel ja sisseelamisel.
50. Pooled teistest riikidest saabunud põhikooli- ja gümnaasiumiõpilastest leidsid, et nad kuuluvad pigem või kindlasti eestlaste hulka. Üldjuhul oli tegu just eestikeelsete koolide õpilastega. Üle poole ennast eestlasena määratlenud õpilastest tunnetas ennast ka mõne muu rahvuse hulka kuuluvana, aga ühtegi kindlat rahvusrühma nendest määratlustest välja ei joonistunud. Venekeelses koolis õppijad määratlesid ennast üldjuhul venelaste või ukrainlaste hulka kuuluvana. Ingliskeelses koolis õppijad seostasid ennast kas Põhja- või Baltimaadega või ameeriklastega.
51. Enamasti oli rahvusrühma kuulumine seotud positiivse enesemääratlusega: 84% nendest, kes tunnetasid kuuluvust muu rahvuse hulka märkisid, et see on hea/pigem hea tunne, eestlaste hulka kuulumine tekitas hea tunde 65%-l ennast eestlasena määratlenud uusimmigrantõpilasel.

Uhkust rahvusrühma kuulumise üle tundis mõnevõrra vähem – 52% eestlaste hulka kuuluvatest ja 75% mõne muu rahvuse hulka kuuluvatest uusimmigrantidest. Teistest riikidest saabunud õpilastest ligi 40% ei pidanud rahvusrühma kuulumist oluliseks.

52. Teistest riikidest tulnud õpilased annavad positiivse hinnangu kultuuridevaheliste erinevuste osas valitsevale õhkkonnale nii koolis kui klassis. Samuti hinnatakse positiivselt õpetajate ja õpilaste oskust omavahelises suhtluses kultuuridevaheliste erinevustega arvestada. Ühegi õpilase hinnangud kultuuriliste erinevustega arvestamise osas ei olnud läbivalt negatiivsed. Võrreldes klaasikaaslastega hindavad uustulnukad õhkkonda klassis pisut positiivsemalt. Õpetajad hindasid üldist õhkkonda koolis ning ka õpetajate endi oskust suhtlemisel kultuuridevaheliste erinevustega arvestada pisut positiivsemalt kui teistest riikidest tulnud õpilased seda tegid. Sama tendents jäi kehtima võrduses lapsevanematega.
53. Teistest riikidest tulnud õpilaste vabas vormis põhjendustes, miks neile Eestis meeldib, mainiti positiivsena ühtviisi sagedasti kooli ja haridusvõimalustega seotud põhjuseid, sõpru ja sotsiaalseid suhteid ning üldise keskkonnaga seotud põhjuseid. Kultuuri ja keelekeskkonnaga seotud põhjendusi toodi kõige vähem, mis on ka ootuspärane, sest üldjuhul on viibimine võõras keele- ja kultuurikeskkonnas pingutav kogemus. Klassikaaslased tõid Eestis elamise positiivse aspektina uusimmigrantidest oluliselt sagedamini välja keele- ja kultuurikeskkonnaga seonduvat, mis on ootuspärane, sest nad elavad tuttavas keskkonnas. Kooliga seonduvat mainisid aga klassikaaslased positiivses võtmes oluliselt vähem. Ilmneb, et just kool ja sealt saadav positiivne kogemus (eeldusel, et see kogemus on positiivne) võib teistest riikidest õpilastele olla oluliseks toeks ja kompenseerida võõras kultuurikeskkonnas viibimisega seotud pingutust.
54. Negatiivseid assotsiatsioone seoses Eestis elamisega mainisid kõik vastajate rühmad vähem kui positiivseid. Kõige rohkem tõid teistest riikidest tulnud õpilased välja võõra keele ja kultuurikeskkonnaga seonduvaid ebameeldivusi. Eriti oluline on aga sõpradest ja perekonnast eemalolek, mis moodustab kolmandiku kõigist negatiivsetest assotsiatsioonidest. Klassikaaslased mainivad Eestis elamise pahupoolega seoses valdavalt poliitilisi või majanduslikke põhjuseid, samuti Eesti väiksust ja võimaluste piiratust. Selle poolest erinevad nad oluliselt teistest riikidest tulnud õpilastest.

ETTEPANEKUD

Välisriikidest saabunud õpilaste määratlus

Uusimmigrant-õpilastena käsitletakse strateegiadokumentides välisriikidest, Euroopa Liidust või eelkõige kolmandatest riikidest saabuvate migrantide, tööliste, asüülitaotlejate ja pagulaste lapsi, kes soovivad alustada õpinguid Eesti koolis ning kes on Eestis elanud/viibinud vähem kui kolm aastat. Eesti puhul liigitatakse nende hulka ka kodakondsuseta isikud. Erinevates dokumentides rõhutatakse välisriigist saabunud õpilase lähteriiki (nt „ennekõike kolmandatest riikidest“, „välismaalt“ või „Euroopa Liidust“) või pere staatust-eluala (nt „migrantide, asüülitaotlejate ja pagulaste“ kõrval täiendavalt ka „tööliste“ lapsi) (HTM, 2004; MISA, 2010). Osadel juhtudel ei ole pere määratlemine (uus-)immigrandina põhjendatud (nt tagasipöördunud, lühiajaliselt Eestis elavad pered, diplomaadid). Seega valitseb ebaselgus nii koolide kui lapsevanemate seas, kes ikkagi antud määratluse alla kuuluvad. Neid peresid ühendab ja koolide jaoks on esmane asjaolu, et kõigi neis peredes kasvavate laste varasem kogemus on seotud mõne teise haridussüsteemi ja/või kultuuriruumiga, mistõttu võib neil olla erivajadusi Eesti koolisüsteemiga kohanemisel võrreldes Eestis üleskasvanud eakaaslastega. Seega juhul, kui **EHIS andmestiku eemärgiks on anda terviklik statistika** Eesti üldhariduskoolides õppivate välisriikidest saabunud õpilaste kohta, on vajalik üheselt mõistetavama määratluse paikapane, mis hõlmaks sihtriigi ja selle haridussüsteemi jaoks olulise info antud grupi kohta, ja selle kasutamine läbivalt kogu haridussüsteemis.

- Otsekontaktid nii koolide kui lapsevanematega näitasid, et osapoolte jaoks selgem ja sobivam on määratleda neid: **„välisriigist saabunud lastena, kes soovivad alustada õpinguid Eesti koolis ja on Eestis elanud/viibinud vähem kui kolm aastat“**.
- Lahendus tuleks pakkuda ka juhtudeks, kui õpilane eeltoodud määratlusele ei vasta, kuid õpetaja/kooli hinnangul vajab õpilane (endiselt) täiendavat tuge õppetöös. Näiteks õppekeelest erineva kodukeelega või välisriigist varem kui 3 aastat tagasi saabunud õpilased (kellel on endiselt toevajadusi), diplomaatiliste esindajate lapsed. Praegusel juhul satuvad need õpilased uusimmigrantide määratluse alla, kuna neil on täiendavaid toevajadusi sarnaselt uusimmigrantidega, kuid puudub alternatiiv nende eristamiseks kooliperes.

Kooli ja õppekorralduse seisukohalt on oluline ennekõike see, kas välisriigist saabunud õpilasel on hariduslikke erivajadusi või vajab ta õppetöös klassikaaslastest erinevat täiendavat tuge (olgu selleks klassikaaslastest erinev õppeprogramm, õppetöö korraldus, täiendav keeleõpe, diferentseeritud tunnitegevused vms).

Teavituse laiendamine ja koostöö lapsevanematega

Saabuvate perede informeerimine Eesti koolisüsteemist ja konkreetse kooli toimimise üksikasjadest peaks olema suurema tähelepanu all nii riigi, kohalike omavalitsuse kui kooli tasandil.

- Vajalik on laialdasem nõustamisteenus ja teavitus lapsevanematele.

Koolipoolne kontaktloomine ja regulaarne suhtlus on uusimmigrandist õpilase kohanemise vältimatu tingimus.

- Eriti oluline on **õpetaja vahetu ja pidev kontakt välisriigist saabunud õpilase vanematega** esimesel õppeaastal, mil kogu pere nagu ka kooli saabunud õpilane alles hakkab kohanema uue keskkonnaga.

- Välisriikidest saabunud **pered vajavad terviklikumat infot igapäevasest õppetöö korraldusest**, tavadest ja koolipoolsetest ootustest. See võiks olla lapsevanematele antud õppeaasta alguses, mitte jooksvalt õppetöö käigus.

Koolisisene koostöö ja täiendõppevajadused

Üksikutes koolides, mis on teadlikult valinud suunatuse välisriikidest saabunud õpilasele on paigas kindlad tegevusstrateegiad uusimmigrantide õpetamiseks. Enamuses koolides ei ole kindlaid tegevusstrateegiaid välismaalt saabunud õpilaste vastuvõtmisel ega õppetöö korraldamisel, kuna pole varasemaid kogemusi välismaalt saabunud õpilastega või õpib neid koolis suhteliselt vähe. Põhikoormus õpikeskkonna kujundamisel konkreetse õpilase vajadustest lähtuvalt on sel juhul õpetaja õlul.

- Koolides, kus pole kindlaid tegevusstrateegiaid välismaalt saabunud õpilaste õppetöö korraldamisel, vajavad õpetajad **suuremat kooli juhtkonna osalemist** võimalike täiendavate toevajadustega õpilase õppetöö korraldamisel. Õpetajad vajavad suuremat **koolisest meeskonnatööd** erinevate spetsialistide vahel õpilaste hariduslike erivajaduste märkamiseks ja vajadusel toe pakkumiseks, suuremat **administratiivpoole osalust perega suhtlemisel** ja teavitamisel (nt igapäevasest õppetöö korraldusest, tavadest, kooli pakutavatest lisategevustest jm), ning **õppemetoodilisi oskusi** õpilaste hariduslike erivajaduste märkamiseks, vajadusel õppetöö kohandamiseks ja toe pakkumiseks.

Mida enam tekib õpetajatel erinevates koolides kokkupuuteid uusimmigrant-õpilastega, seda enam tunnetavad õpetajad vajadust nende õpetamise ja õppe korraldamise alase täiendõppe järele. Üldiste rändetrendide kontekstis on nende teemade suurem esiletõus paratamatu areng, millega peaks arvestama juba õpetajate tasemeõppes. Välisriikidest saabunud õpilaste kohanemise sujuvus ja õppe edu sõltub suurel määral õpetajate üldisest pedagoogilisest võimekusest ja isiklike hoiakute kooskõlast kaasava õppe ideedega.

- Juba alusõppesse tuleks integreerida mitmekultuurilise õpikeskkonnaga seonduvaid teemasid, so laiendada ja süvendada **õpetajate kompetentse ja oskusi** erinevate kultuuride ja mitmekultuurilise õpikeskkonna osas.
- Õpetajad vajavad **õppemetoodilist täiendõpet ja tuge** – kuidas märgata õpilaste hariduslike erivajadusi ja vastavalt õppetööd kohandada.

Välisriikidest saabunud õpilastest enamus vajab õppetöös lisatuge, selle pakkumiseks vajavad koolid lisaressursse.

- Kuigi pakutav tugi ei ole alati formaalselt määratletud individuaalse õppekava (pakutakse täies mahus 9%le, mõnes aines 21%le), tugiõppe vms vormis, lähenetakse paljudele uusimmigrantõpilastele nende õppekorralduses individuaalselt. Selleks vajavad **koolid uusimmigrantide õppe korraldamisel lisaressursse** lisaõppe, abiõpetaja, spetsiaalsete õppematerjalide loomise või hankimise, tugiõppe ja kultuurilist kohanemist toetavate tegevuste läbiviimiseks. Venekeelsetes koolides on puudus eesti keele õpet toetavatest logopeedidest (eesti keele hääldus).

Õppetöö korraldus ja tugi

Praegu hinnatakse välisriikidest saabunud õpilaste varasemat teadmiste taset ja võimalikke toevajadusi poolte õpilaste osas, kuigi õpetajate kinnitusel tuleks seda hinnata 80% õpilaste osas. Hinnatutest omakorda vaid poolte (ligikaudu 25% õpilastest) osas seostati selle tulemused vahetult edasise õppetöö korralduse ja toega konkreetsele õpilasele. Vajadust suurema teadmiste-oskuste

taseme ja toevajaduste hindamise järel õppima asumisel kinnitab ka õpilaste hinnang, et ligikaudu 20% uusimmigrantõpilaste toevajadused on jäänud märkamata.

- Varasema teadmiste-oskuste taseme hindamist tuleks **rakendada kõigi välismaalt saabunud õpilaste puhul ja sellest lähtuvalt kavandada koolipoolne tugi** neile. Hindamistulemustest tuleks kindlasti **teavitada õpilase õpetajaid** (osade õpetajate kinnitusel neid hindamise tulemustest ei teavitata ja tase selgub õppetöö käigus 2-3 kuuga), kuna see puudutab otseselt õpilase õppetööd ja võimaldab vajadusel sellest lähtuvalt kohandada nii õppetöö korraldust, tunnitegevusi kui vajadusel lisatoe pakkumist.

Kuigi uuring ei toonud esile suuri probleeme, on õpetajate toetamine uusimmigrantide õppe korraldamise erisustega toimetulekuks jätkuvalt aktuaalne.

- **Välismaalt saabunud õpilased peaksid olema võrdse tähelepanu all sõltumata nende kodukeelest ja vajavad reeglina täiendavat tuge õppetöös**, eriti esimesel õppeaastal (tuge vajavad õpilaste endi hinnangul 83% võõrkeeles õppijatest ja 2/3 emakeeles või mõnikord kodukeelena kasutatavas keeles õppijatest). Emakeeles õppijate puhul alahinnatakse toevajadusi enim, käsitledes neid koheselt nn tavaõpilastena, kuid ka näiliselt väheste erisustega uusimmigrant (eesti või vene kodukeelega, kultuuriliselt sarnasest riigist saabuja) vajab teatud perioodiks tugisüsteemi. Varem selles keeles õppimise kogemusega õpilane ei valda sageli keelt õppetööks piisaval tasemel (sh õppeainete terminoloogia, grammatika jm).
- **Õppetöö alusena on olulisim õppekeele õppimiseks täiendavate võimaluste pakkumine**, mis looks eeldused võimalikult kiiresti eakaaslastega sarnaselt õppetöös osaleda ja edasi jõuda. Lapsevanemate hinnangul on see kõige vajalikum lisatugi ja üks tõhusamaid õppetöö tugimeetmeid. Õppekeele täiendava õppe võimaluste pakkumine on praegu enim pakutud lisatugi välisriikidest saabunutele ja seda tuleks kindlasti jätkata. Need võimalused peaksid laienema õppekeelest erineva kodukeelega õpilaste kõrval **ka emakeeles õppijatele, kelle varasem õppekeel on olnud sellest erinev.**

Toevajaduse puhul on oluline, et kui nooremas koolieas peavad õpilased head läbisaamist õpetajaga ja õpetaja abi tähtsaks, eelistavad vanemad õpilased pigem eakaaslase abi. Tänu Eestis juba aastaid rakendusel olnud T.O.R.E. liikumisele on koolidel olemas hea kompetents tugiõpilaste kaasamiseks ning sarnaseid põhimõtteid võiks rohkem rakendada ka uusimmigrant-õpilaste kohanemise toetamiseks. Kui uusimmigrantõpilaste kohanemise toetamisel on osalenud tugiõpilasi, on see õpetajate kinnitusel olnud edukas.

- Teistest riikidest saabunud õpilaste kohanemise toetamisse tuleks **aktiivsemalt kaasata eakaaslasi**, kelle olulisus sotsiaalsete võrgustike loomisel ja kohanemisel omandab erilise kaalu juba eel-teismeliste vanusrühmis.

Koostöö haridussüsteemis

Sarnaselt eelmise uusimmigrantõpilaste hariduse alase uuringu tulemustele (Kasemets, 2007) tunnetati vajadust suurema infovahetuse järel. Ühelt poolt realselt uusimmigrantõpilaste õpetamisega tegelevate õpetajate vahel. Teisalt sisulist uusimmigrantõpilaste õppe ja selle korraldamisega seotud infot valdavate kontaktisikute järel, nt nõustamiskeskuste juures, et info, nõu või kogemustevahetuse toetamise kaudu abistada ennekõike neid koole ja õpetajaid, kellel varasemad kogemused uusimmigrantõpilastega puuduvad.

Nõustamiskeskuste töö peaks hõlmama ka uusimmigrantide õppe kohta info jagamist ja nõustamist. Lisaks tuleks kaaluda järgmisi koostöövorme ja tugimeetmeid:

- Luua uusimmigrantõpilaste õpetajate võrgustik, jututuba vms, kus õpetajad saavad omavahel kogemusi vahetada ja asju arutada.

- Tegelda põhjalikumalt õpetajate koolitusvajaduste väljaselgitamise ja uusimmigrantidest õpilaste õppimisega seotud ootuste juhtimise ning eesmärkide püstitamise õpetamisega.
- Õpetajate ettevalmistuses tuleb tähelepanu tõsta üldise kultuuriteadlikkuse ja märkamise võime arendamisele.

Senisest praktikast tulenevalt on vajalik sisuliste hariduslike eesmärkide saavutamise perspektiivsit kaaluda, kas oleks otstarbekam lähtuda koolile pakutava lisatõe (sh täiendava rahastuse) pakkumisel välisriigist saabunud õpilasest koos tema võimalike täiendavate toevajadustega akadeemilisel ja sotsiaalsel toimetulekul eesti üldhariduskoolis või lähtuda selle juures endiselt ka kooliga seotud kriteeriumitest, mis võib piirata uusimmigratõpilaste võrdseid võimalusi tuge saada tulenevalt kooli „abikõlblikkusest“ teatud tugimeetmete kasutamiseks/ lisarahastuse saamiseks lisatõe pakkumiseks.

- Tulenevalt riigi püüdest toetada kõigi õpilaste integreerumist eesti keele- ja kultuuriruumiga, peaksid **eesti keele täiendava õppe pakkumise lisavahendid olema kättesaadavad kõigile koolidele** sõltumata õppekeelest. Praegusel juhul on meetmed suunatud vaid eesti õppekeele koolidele.

Riigipoolne koolide rahastamine katab õpetajate palgakulud. Täiendavate toevajadustega õpilased vajavad lisaspetsialistide tuge, kuid paljudel omavalitsustel (kes on enamuse koolide pidajad) puuduvad rahalised võimalused lisapersonali palkamiseks koolidele lisavahendite andmiseks. Ühes koolis õppivate uusimmigratõpilaste arv enamasti ka väike (keskmiselt kuni 5 õpilast kooli kohta, jättes kõrvale paar ligikaudu 20 uusimmigratõpilasega koolid). Seega tuleks kaaluda suuremat koostööd omavalitsuste ja koolide vahel, et piiratud ressursse maksimaalselt kasutada.

- Oludes, kus vajadused on mahult väikesed ja ressursid piiratud, tuleks kaaluda koolipidajate või koolide vahelist **koostööd erialaspetsialistide palkamiseks** üheskoos, mis võimaldaks ka piisava koormuse spetsialistile (nt logopeedid, sotsiaalpedagoogid, psühholoogid jt).

Riik tagab kõigile eestikeelse hariduse omandamise võimaluse. Samas võib kooli õppekeel olla ka muu keel ja Eestis tegutseb vene õppekeele koolide kõrval näiteks ka inglise, prantsuse, saksa keele süvaõppega koole. Teistest riikidest tulijatele pakutakse ingliskeelset õpet Eesti koolidesse integreeritud IB programmide näol (Inglise Kolledžis, Miina Härma Gümnaasiumis) või eraldi rahvusvahelises koolis Tartus ja Tallinnas. Samas täiendav potentsiaal on olemas ka nendes üldhariduskoolides, mis keskenduvad mõne keele süvendatud õppele ja neid alternatiive hindavad lapsevanemad kõrgelt. Eeldatavalt on neis koolides väiksema lisapingutusega võimalik pakkuda vastava kodukeele õpilastele keelekeskkonda või osalist kodukeelset õpet, tugiteenuseid, kuna on olemas vastava keele oskusega personal, õppematerjalid ning klassikaaslased õpivad sama keelt.

I SISSEJUHATUS. UUSIMMIGRANTÕPILASED EESTIS / LIIS KASEMETS

1.1. UUSIMMIGRANT-ÕPILASED EESTIS JA NENDE ÕIGUSLIK REGULATSIOON

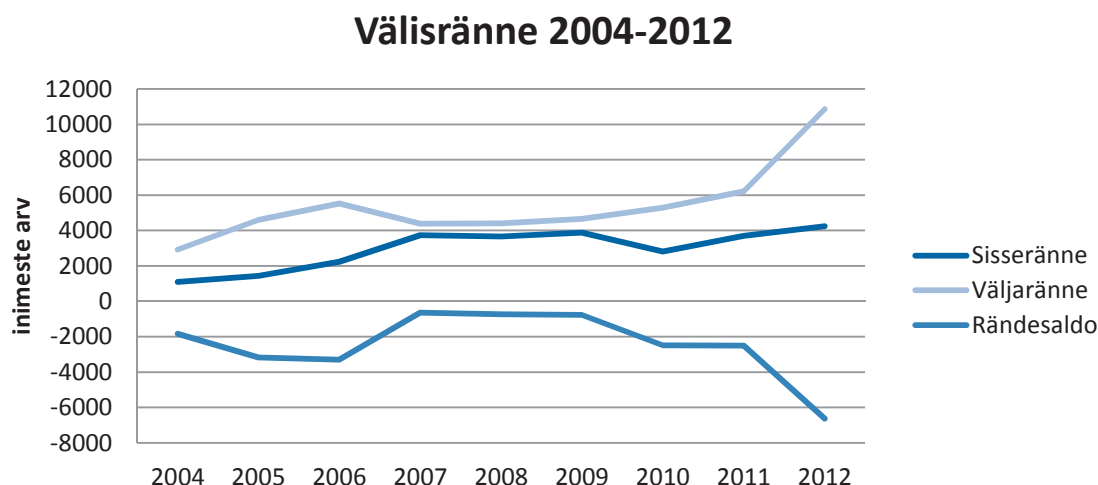
1.1.1. VÄLSRÄNNE JA UUSIMMIGRANTÕPILASED

Uusimmigrantõpilaste arvu Eestis mõjutavad üldised rändetrendid. Viimase kümnendi välisrände trend on kasvav ja rändesaldo negatiivne. Üha enam inimesi lahkub Eestist väljapoole elama ja suureneb ka Eestisse elama asuvate inimeste arv, kuid väljarändajate osakaal ületab Eestisse elama asuvate inimeste ehk saabujate arvu. Viimastel aastatel on Statistikaameti andmetel välisrändes enim elukohta vahetanud 20.-30.aastates inimesi ja sisserännanute ligikaudu pooled on Eesti kodanikud.

Laiema taustana tõi Eesti iseseisvuse taastamine endaga ulatusliku tagasirände peamiselt Venemaale, venelaste ja teiste rahvuste tagasirändena oma kodumaale (1990.aastate alguses), ja teise suunana väljarände Euroopa riikidesse (viimasel kahel kümnendil). Paralleelselt väljarändega on viimastel aastatel saagenud tagasiränne Eestisse, mis on praegu suurem kui Eestist väljaränne kümnekond aastat tagasi. Rännet on soodustanud suurearvuliste põlvkondade jõudmine peamisse rändeikka ja majanduslike tegurite koosmõju (NL aegsele elatustaseme mahajäämusele lisandus globaalse majanduskriisi mõju, tööturgude avanemine EL riikides) (Puur, Sakkeus, Tammaru 2013). Töörände kõrval kasvab õppimisränne ja hargmaisus, kus ollakse seotud mitme riigiga. Globaliseerivas maailmas muutub lühemat või pikemat aega välismaal töötamine, õppimine või uute kogemuste otsimine üha enam tavapäraseks.

Sisseränne on alates 2007.aastast väikese kasvutrendiga liikunud stabiilselt 4000 inimese tasemel, jättes kõrvale mõningase tagasilanguse 2010.aastal, mis oli ainus sisserännanute arvu langusega aasta pärast Euroopa Liiduga liitumist 2004.aastal. Viimastel aastatel on Eestisse elama saabunud inimesi enim Soomest, Venemaalt, Ukrainast, Suurbritanniast, Ameerika Ühendriikidest. Need riigid on ühtlasi ka Eestist lahkuvate inimeste peamiseks sihtriikideks, lisaks Saksamaa ja Iirimaa. Ka antud uuring peegeldab üldist rändepilti Eestisse saabujate lähteriikide osas.

Joonis 1. Välisränne 2004-2012.a

Allikas: Statistikaamet, www.stat.ee, 16.05.2013

Majandustõusu perioodil hakkas rändesaldo negatiivsus vähenema, kahanedes 2007-2009 ca 700 inimeseni. 2010.aastast on väljaränne aasta-aastalt suurenenud ning sisseränne jääb oluliselt alla väljarände mahule. Asüülitaotlejate ja pagulaste jaoks on Eesti üks EL vähempopulaarseid sihtriike, olles pigem transiitriigiks Põhjamaadesse minejaile. Varjupaigataotluste arv on viimastel aastatel püsinud 60-70 taotluse tasemel, keskmiselt rahuldatakse neist neljandik (Politsei-ja Piirivalveamet, 2013). Ka antud uuring peegeldab sarnast üldpilti, kus uusimmigrantõpilaste seas olid vaid paar asüüli taotlemise tõttu Eestisse saabunud. Arvestades, et välisrändes vahetavad elukohta enim 20.-30.eluaasta vanused inimesed (Statistikaamet, 2013), mõjutab peredega ränne ka üldharidussüsteemi, mis peab suutma pakkuda kõigile koolikohustuslikele lastele sobivat õpikeskkonda hariduse omandamiseks püsielanikega võrdsetel alustel. Sisserände kõrval on oluline ka väljaränne. Sisseränne ei peegelda üksnes välispäritolu inimeste Eestisse elama asumist, näiteks viimastel aastatel on sisserännanuteest ca pooled olnud Eesti kodanikud ehk nn tagasipöördujad (Statistikaamet, 2013). Seega peab üldharidussüsteem suutma vastu võtta ühelt poolt välispäritolu saabujate ja teisalt ka tagasipöördujate lapsi ning pakkuma neile sobivat õpikeskkonda.

Ajaloolise pärandina õpib Eesti koolides suhteliselt suur hulk kooli õppekeelest erineva koduse keelega lapsi, kelle osakaalu uusimmigrantõpilaste lisandumine veelgi suurendab. Teisalt on see andnud koolidele kogemused teiskeelsete laste õpetamise osas. 2011. aasta rahvaloenduse andmetel elab Eestis 180 rahvuse esindajaid. Rahvuslik koosseis on mitmekesisestunud kõigi viimaste rahvaloenduste andmetel (Statistikaamet, 2013). Eestlastest enamuse kõrval moodustavad Eesti elanikkonnast (Statistikaamet, 2012) 30% teiste rahvuste esindajad, kellest suurimaks vähemusrahvuseks on endiselt venelased moodustades 25% rahvastikust. Neist enamuse on II maailmasõja järel endise Nõukogude Liidu territooriumilt Eestisse elama asunud inimesed ja nende järeltulijad, kelle koduseks keeleks on vene keel. Sellest tulenevalt on mitte-eestikeelset haridust reguleerivad õigusaktid seni keskendunud Eestis enam kui kaks põlvkonda elanud immigrantidele ja rahvusvähemustele, kelle peamiseks suhtluskeeleks on vene keel (HTM, 2004). Viimase rahvaloenduse andmetel on viimasel kümnendil kasvanud ennekõike Lääne-Euroopa päritolu rahvusrühmade esindatus.

Kõige hiljutisemaid, viimase kolme aasta jooksul välismaalt saabunuid määratletakse uusimmigrantidena. Uusimmigrandi mõiste on defineeritud Haridus- ja teadusministeeriumi poliitikadokumendis „Uusimmigrantide lapsed Eesti hariduses. Hariduspoliitilised põhimõtted ning hariduskorraldus“, kus uusimmigrantidena määratletakse nii EL-st kui kolmandatest riikidest saabuvate migrantide, asüülitaotlejate ja pagulaste lapsi, kes soovivad alustada õpinguid mõnes Eesti

koolis ning kes on Eestis elanud/viibinud vähem kui 3 aastat (HTM, 2004). Uusimmigrantõpilase staatuse määrab lisaks välisriigist saabumisele ka Eestis viibitud aeg. Kui õpilane on elanud Eestis üle kolme aasta, ei ole enam tegemist uusimmigrantõpilasega. Seetõttu ei ole kõik välismaalt saabunud ega ka kooli õppekeelest erineva kodukeelega lapsed automaatselt uusimmigrantõpilased ja uusimmigrantõpilaste arv on pidevalt muutuv.

2004. aastal tõdes HTM, et viimastel aastatel on Eesti koolidel tekkinud esimesed kogemused uusimmigrantide lastega, kes ei valda kooli õppekeelt (HTM, 2004). 2006. aastal rõhutas MISA, et Eesti omavalitsusametnikel ja haridusasutuste juhtkondadel puudub ettevalmistus kooli õppekeelt mittevaldavate laste (sh uusimmigrantide ja pagulaste) edukaks integreerimiseks haridusasutustesse (MEIS, 2006). Samas on pärast

Uusimmigrantõpilased on Euroopa Liidust või kolmandatest riikidest saabuvate migrantide, asüülitaoitlejate ja pagulaste lapsed, kes soovivad alustada õpinguid Eesti koolis ning kes on Eestis elanud/viibinud vähem kui 3 aastat

Eesti ühinemist Euroopa Liiduga Eesti koolide kokkupuuted hiljuti välismaalt saabunud õpilastega sagenenud. Õpilaste mobiilsus on kõrge ja nende arv dünaamiliselt muutuv. Suurenenud on kodukeelena kasutatavate kodukeelte hulk ning sageli on vastava keele kasutajaid arvuliselt vähe. 2006-2007 a. läbiviidud uuringu “Eesti haridussüsteemi osapoolte valmisolek uusimmigrantide vastuvõtuks” (Kasemets, 2007), kui esmakordselt koolide, kohalike omavalitsuste ja maavalitsuste kogemused uusimmigrant-õpilastega kaardistanud uuringu, andmetel õppis juba 2005/2006 õppeaastal Eesti üldhariduskoolides umbes kolmekümne erineva ema(kodu)keelega õpilasi. 2009/2010 õppeaastal õppis Eesti koolides Eesti Hariduse Infosüsteemi (EHIS) andmetel 6650 välisriikidest pärit õpilast, kellest 188 olid Eestisse saabunud viimase 3 aasta jooksul.

Kuigi käesoleval ajal ei ole uusimmigrantõpilaste arv Eesti üldhariduskoolides suur – jäädes 0,1% piiresse õpilaskonnast, on uusimmigrantõpilaste arv võrrelduna sisserännanute arvuga² aastatega kasvanud, olles tõusnud 5%ni sisserännanute arvust. Käesolevas uuringus ilmnes, et õpiränne võib juba üldhariduskooli tasemel toimuda ka ilma pere kaasatulekuta. Selline areng võib endaga tuua täiendava toevajaduse lisaks õppeprotsessi ja kohanemise toetamisele koolis. Laiemate trendide taustal on mobiilsuse jätkuv kasv eeldatavalt paratamatu nagu ka surve haridussüsteemi suutlikkusele vastu võtta nii välisriikidest pärit lapsi/noori kui ka tagasipöördujaid.

1.1.2. UUSIMMIGRANTÕPILASTE HARIDUSKORRALDUSLIK RAAMISTIK

Hariduskorraldus lähtub põhiseaduse mõttest igaühe võrdsusest seaduse ees ning põhiseaduse järgsete õiguste, kohustuste ja vabaduste laienemisest võrdselt nii Eesti kodanikele kui Eestis viibivatele välisriikide kodanikele ja kodakondsuseta isikutele, ning rahvusvaheliste aktide püüdest tagada teistest riikidest saabunud ja legaalselt asukohariigis viibivatele kolmandate riikide kodanikele asukohariigi kodanikega võrdsed õigused ja kohustused (EC, 1999; EC, 2005).

Olulisemad hariduskorralduse aluseks olevad rahvusvahelised konventsioonid, lepped ja õigusaktid (HTM, 2004):

- Euroopa Liidu Nõukogu direktiiv 77/486/EEC,
- Euroopa Nõukogu konventsioon inimõiguste ja põhivabaduste kaitseks,
- Majanduslike, sotsiaalsete ja kultuuriliste õiguste rahvusvaheline pakt,

² Autori arvutused tuginedes Statistikaameti andmetele sisserännanute arvu ja õpilaste arvu kohta kooliastmeti ning EHIS andmetele uusimmigrantõpilaste kohta Eesti üldhariduskoolides. Vt. www.stat.ee, www.ehis.ee

- Rahvusvaheline pakt kodaniku- ja poliitiliste õiguste kohta,
- Lapse õiguste konventsioon,
- Pagulasseisundi konventsioon,
- Rahvusvaheline konventsioon rassilise diskrimineerimise kõigi vormide likvideerimise kohta,
- UNESCO Dakari konverentsi deklaratsioon.

Eesti Vabariigi õigusaktid:

- Eesti Vabariigi põhiseadus,
- Eesti Vabariigi haridusseadus,
- Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus,
- Kodakondsuse seadus,
- Välismaalaste seadus,
- Keeleseadus,
- Vähemusrahvuse kultuuriautonomia seadus,
- Eesti keele arendamise strateegia (2004-2010) (*kehtiv jätkustrateegia „Eesti keele arengukava 2011-2017“*),
- Riiklik Integratsiooniprogramm (*kehtiv jätkuprogramm „Eesti lõimumiskava 2008-2013“*),
- Õpetajakoolituse arengukava (*kehtiv jätkustrateegia „Eesti õpetajahariduse strateegia 2009-2013“*).

Uusimmigrantõpilaste hariduskorralduse temaatikaga on Eestis tegeletud viimased 10 aastat. Paralleelselt arengutega Euroopas ja Eesti ühinemisega Euroopa Liiduga, on Eesti haridussüsteemi uusimmigrantõpilastele sobivamaks muutmise põhimõtted paika pandud 2004.a vastuvõetud HTM poliitikadokumendis. Selles määratletakse uusimmigrantõpilase definitsioon ja hariduskorralduse suunad ning planeeritakse meetmed uusimmigrantide laste haridustee toetamiseks.

HTM poliitikadokumendi kohaselt rajaneb uusimmigrantõpilaste hariduskorraldus:

- võrdsete võimaluste ja hariduse kvaliteedi tagamisele – *haridussüsteem on ühtne ning kindlustab võrdsed võimalused ja võrdse hariduse kvaliteedi kõigile, sh vähemusrahvusest õppuritele, olenemata nende päritolust või kodusest keelest;*
- haridussüsteemi avatusele – *uusimmigrantide lastele luuakse võimalused keelelis-sotsiaalse valmisoleku kujunemiseks, mis võimaldab neil toime tulla ja osaleda Eesti ühiskonna liikmena. Samas toetatakse nende etniliskeelilise identiteedi säilimist. Haridussüsteem on avatud ning võimaldab tõrgeteta liikuda ühelt hariduse tasemelt teisele. Eelmine haridustase valmistab õpilast ette toimetulekuks järgneval haridustasemel.*

Eesti üldharidussüsteem lähtub ühtsuskooli põhimõttest. Kool on kohustatud tagama õppimisvõimalused igale kooli teeninduspiirkonnas elavale koolikohustuslikule lapsele.

Eeltoodud hariduspoliitika põhimõtetele tuginedes on HTM kinnitusel haridusseadusandlusega uusimmigrantõpilastele Eestis tagatud:

- alushariduse omandamise võimalus lasteasutuses/kooli ettevalmistusrühmas;
- tasuta õpe munitsipaal- või riigikoolis, kus õppetöö toimub eesti keeles (vajadusel ja võimalusel vene keeles);
- eesti keele (kui teise keele) õppe võimalus individuaalse õppekava järgi;
- emakeele õpe (kui rühmas on 10 sama keelega õpilast);
- individuaalse õppekava rakendamise võimalus;
- gümnaasiumisse või kutseõppeasutusse astumine võrdsetel alustel Eesti põhikooli lõpetajaga. (HTM, 2004)

Üldpõhimõttena kehtivad kõigile kooliealistele lastele samad õigused ja kohustused. Eesti põhiseaduses on sätestatud igaühe õigus haridusele ja üldine koolikohustus kooliealistele lastele (Põhiseadus §37). Haridusseadus toob eraldi välja koolikohustuse laienemise ka kõigile välisriikide kodanike ja kodakondsuseta isikute lastele (v.a välisriikide esindajate lastele) (Haridusseadus §8). Erinevalt enamusest Euroopa riikidest, kus koolikohustus algab 5-6aastaselt, algab Eestis sarnaselt enamuse Põhjamaadega (Rootsi, Soome, Taani) (RK, 2009) koolikohustus 7.eluaastast. Koolikohustuslik on isik, kes on saanud enne käimasoleva aasta 01.oktoobrit 7-aastaseks, ja koolikohustus kestab põhihariduse omandamiseni (9-klassilise põhikooli lõpuni) või kuni 17-aastaseks saamiseni (PGS §9). Koolikohustus tähendab kohustust osaleda õppekavakohases õppes ning omandada teadmisi ja oskusi oma võimete kohaselt (PGS §9). Kohalik omavalitsus, kelle haldusterritooriumil koolikohustuslik isik elab, peab tagama võimaluse põhihariduse omandamiseks. Õppimine on kooliealistel lastel riigi ja kohalike omavalitsuste üldhariduskoolides õppemaksuta. Lapsevanema kohustuseks on luua koolikohustuslikule õpilasele kodus õppimist soodustavad tingimused ja eeldused õppes osalemiseks, ning teha koostööd kooliga (PGS §11). Vanematele on koolikohustusliku lapse jaoks kooli valik vaba, kui soovitud koolis on vabu kohti (PGS §18). Eesti haridusasutused on kohustatud vastu võtma ning õpetama kõiki riigi territooriumil elavaid lapsi, sh ka teistest riikidest Eestisse ajutiselt või alaliselt elama asunud lapsi ehk nn uusimmigrant-lapsi. Ühtsuskooli põhimõttest lähtuvalt peaksid kõik koolid olema valmis vastu võtma kõik nende teeninduspiirkonnas elavad koolikohustuslikud lapsed, sh sõltumata nende uusimmigrandi staatusest või kodukeelest.

Koolikohustus laieneb kõigile kooliealistele lastele, sh välisriikide kodanike ja kodakondsuseta isikute lastele (v.a.välisriikide esindajate lastele). Eesti riik on võtnud endale kohustuse pakkuda neile sobivat õpetust.

Riigi põhiharidusstandard on kehtestatud põhikooli riiklikus õppekavas, mis määratleb väärtused, taotletavad pädevused ja õpitulemused kooliastmeti, õppekorralduse, hindami se ja kooli lõetamise alused. Gümnaasiumi riiklik õppekava kehtestab üldkeskhariduse standardi (GRÕK). Põhikooli riiklikku õppekava ja gümnaasiumi riiklikku õppekava rakendatakse kõigis Eesti Vabariigi põhikoolides olenemata kooli õiguslikust seisundist. Õppetöö aluseks on riiklik õppekava, kuid hariduslike erivajadustega õpilastele on lubatud kohaldada ka individuaalset õppekava, milles määratletakse vajalikud erisused tema õppetöös.

Uusimmigrantõpilase oodatavaid õpitulemusi on võimalik vähendada, tuginedes individuaalsele õppekavale.

Õiguslikus raamistikus on uusimmigrantõpilased määratletud hariduslike erivajadustega õpilastena, kelle õpet reguleeriv seadusandlus võimaldab rakendada erisusi nii õppekorralduses kui kooli lõpetamisel. Põhihariduse kui kohustusliku riikliku haridusstandardi omandamisel võimaldab põhikooli riiklik õppekava uusimmigrantõpilastele kui hariduslike erivajadustega õpilastele rakendada erisusi nii õppekeele kui võõrkeelte õppel ja vastavate eksamite läbiviimisel. Õppekorralduslike erisustena võimaldab põhikooli riiklik õppekava (PRÕK): (1) Kui eesti õppekeeleaga põhikoolis õpib eesti keelest erineva emakeelega õpilane või välisriigist saabunud õpilane, kelle eestikeelse õppe kogemus põhikoolis on olnud lühem kui kuus õppeaastat, võib kool õpilase või piiratud teovõimega õpilase puhul vanema nõusolekul eesti keele õpet korraldada „Eesti keel teise keelena“ ainekava alusel. (2) Eestis vähem kui kolm aastat elanud õpilase puhul võib õpilase või piiratud teovõimega õpilase puhul vanema taotlusel loobuda B-võõrkeele õppes (PRÕK §17). PRÕK annab võimaluse kasutada hariduslike erivajadustega õpilaste õppe toetamiseks tunniressurssi, mille kasutamine on jäetud kooli õppekava määrata, ning mis on eesti õppekeeleaga põhikooli I kooliastmes kaheksa, II kooliastmes kümme ja III kooliastmes neli ning

Õppekorralduslike erisuste rakendamine on lubatud tulenevalt eestikeelse õppekogemuse kestusest, õppekeelest erinevast emakeelest, kooliastme kaudu seotuna vanusega.

eesti keelest erineva õppekeelega põhikooli I kooliastmes kaks, II kooliastmes üks ja III kooliastmes üks nädalatund (PRÕK §17).

Põhikooli lõpetamise osas võimaldab PRÕK erisusena haridusliku erivajadusega õpilasel lõpetada kool individuaalses õppekavas määratud õpitulemuste saavutatuse järgi. PRÕK võimaldab õpilasel „*kelle õppekeel ei ole eesti keel, kes õpib keelekümbelklassis või kes asus eesti õppekeelega koolis või klassis õppima viimase kuue õppeaasta jooksul, võib /.../ eesti keele eksami asemel sooritada eesti keele teise keelena eksami*“. Samuti sätestab PRÕK, et „*varem välisriigis õppinud õpilane, kes on enne lõpueksamite toimumist Eestis põhikoolis õppinud kuni kolm järjestikust õppeaastat ning kellele on eesti keele õppimiseks koostatud individuaalne õppekava, võib eesti keele või eesti keele teise keelena eksami sooritada temale koostatud individuaalse õppekava põhjal ettevalmistatud koolieksamina*.“ (PRÕK §23)

Alates 2004/2005 õppeaastast kehtestatud kohustust õppekeelest erineva emakeelega lastele oma emakeele ja rahvuskultuuri õpet pakkuda on rakendatud vaid mõnel korral. Eeltingimuseks on 10 sama emakeelega õpilase õppimine vastavas üldhariduskoolis.

EL liikmestaatus kohustab Eestit looma tingimused immigrantide ja võõrtööliste lastele hariduse andmiseks. Euroopa Nõukogu direktiiv³ kohustab vastuvõtva riigi hariduskeskkonda ja koolisüsteemi integreerumiseks uusimmigrantide lastele pakkuma neile sobivat õpetust, mis peaks hõlmama nii vastuvõtva riigi kui võimalusel ka laste emakeele õpetamist (EN, 1977). Põhiseadus annab igaühele õiguse saada eestikeelset õpetust ning annab võimaluse vähemusrahvuse õppeasutuses valida õppekeel õppeasutusel endal (Põhiseadus §37).

Põhiharidust omandavatele õpilastele, kelle emakeel ei ole kooli õppekeel, oma emakeele õppimiseks ja rahvuskultuuri tundmaõppimiseks võimaluste loomiseks on alates 2004/2005 õppeaastast eesti õppekeelega koolid, kus õpib kümme või enam õpilast, kelle emakeel ei ole eesti keel, kohustatud õpetama neile õpilastele valikainete arvel vähemalt kahe õppetunni ulatuses nädalas emakeelt ning pakkuma keele- ja kultuuriõpet, kui selleks on kooli direktorile kirjaliku taotluse esitanud vähemalt kümme sama emakeelega õpilase lapsevanemat (eestkostjat) (VV, 2003). Keele- ja kultuuriõppeks vajalike materjalide hankimist koordineerib Riiklik Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskus ning vastavate õpetajate ettevalmistamist Haridus- ja Teadusministeerium.

Uusimmigrantõpilaste suhteline hajutus üldhariduskoolide vahel ja sama emakeelega õpilaste vähesus konkreetsete koolide õpilaskonnas on piiranud eeltoodud võimaluse kasutamist õppekeelest erineva emakeele õppe korraldamiseks üldhariduskoolides, kuna selle eeltingimuseks on 10 sama emakeelega õpilase õppimine vastavas üldhariduskoolis. Reeglina õpib ühes üldhariduskoolis aga kuni 5 uusimmigrantõpilast. Teadaolevalt on emakeele ja rahvuskultuuri õppe võimalust kasutatud vaid paaril korral – ukraina keele ja kultuuri õppeks (Silberg, 2007) ning itaalia keele ja kultuuri õppeks (intervjuu, 2013). Emakeelt ja kultuuri on võimalik õppida ka võõrkeelena – saksa, prantsuse, inglise, vene, soome, rootsi, heebrea jt, kuid üldjuhul ei lähtuta õppetöö korralduses sellest, et mõnele õpilasele on see emakeel (Silberg, 2007).

2008.aastast on eesti õppekeelega koolidel võimalik saada täiendavat pearaha uusimmigrantõpilaste registreerimisel EHISes.

2008. aastast on eesti õppekeelega koolidel võimalik saada riiklikku toetust ehk täiendavat pearaha (nelja lisatunni määra ulatuses nädalas) uusimmigrant-õpilastele eesti keele õpetamiseks. Riiklik toetus täiendava finantseerimise saamiseks keeleõppeks laieneb ainult eesti õppekeelega koolidele ja selle eelduseks on kooli poolne uusimmigrant-õpilase registreerimine EHISes (MISA, 2010).

³ Uusimmigrantide lastele hariduse andmise direktiivi kohaldatakse koolikohustuslikus eas laste suhtes.

1.1.3. UUSIMMIGRANTÕPILASTE ARV ÜLDHARIDUSKOOLOIDES

Paralleelselt õpilaste arvu üldise vähenemise trendiga ja eestikeelsele õppele üleminekuga on üldhariduskoolide arvu vähenemise taustal vähenenud ka eesti keelest erineva õppekeelega⁴ üldhariduskoolide arv, kuid tõusnud mitme õppekeelega koolide arv, kus üheks õppekeelest on eesti keel. 2011/2012 õppeaasta alguse seisuga tegutses Eestis 540 üldhariduskooli, millest 447 on eesti õppekeelega, 83 koolis on eesti keele kõrval õppekeeleks ka mõni teine keel (enamikul juhtudel vene keel) ning 10 kooli õppekeel ei ole eesti keel. Alates 2000.aastast on peamiselt vene õppekeelega koolides arendama hakatud keelekümblusprogramme.⁵ Aastal 2000 alustasid Keelekümbluskeskuse juhtimisel tegevust varajase keelekümbluse esimesed klassid neljas vene õppekeelega koolis. Juba 2005.aastaks oli programmi kaasatud 27 kooli ja 9 lasteaeda (Mehisto, Asser, 2005). Hilise keelekümbluse programm on praeguseks kasutusel 18 koolis. Keelekümblus on orienteeritud klassile, milles õpivad ühe ja sama kodukeelega õpilased. Sellest erinev on olukord üksikute õpilaste jaoks, kelle kodukeel erineb kooli õppekeelest.

Tabel 1. Üldhariduskoolide arv ja jaotus õppekeele lõikes.

	Koolid kokku	Eesti õppekeelega koolid	Mitme õppekeelega koolid, kus üheks õppekeelest eesti keel	Eesti keelest erineva õppekeelega koolid
2004	603	502	20	81
2005	598	493	25	80
2006	585	485	24	76
2007	573	479	25	69
2008	566	473	28	65
2009	558	460	35	63
2010	545	454	60	31
2011	540	447	83	10

Allikas: üldhariduskoolid õppeaasta alguse seisuga, Statistikaamet, 19.04.2013

Haridussüsteemi puudutavad andmed koondab riiklik register Eesti Hariduse Infosüsteem (EHIS), kuhu kantakse andmed õppeasutuste, õpilaste, õpetajate/õppejõudude, lõpudokumentide, õpikute ja õppekavade kohta. EHISes kajastatakse ka õpilase uusimmigrant-õpilase staatus. Andmed uusimmigrantõpilaste arvu kohta on mõnevõrra vasturääkivad. Antud uuringu lähteülesandes 2010. a on viidatud, et Haridus- ja teadusministeeriumi andmetel õpib juba praegu Eesti koolides mitu tuhat õpilast, kelle kodune keel ei ole eesti ega vene keel. Eesti Hariduse Infosüsteemi (EHIS) andmetel on neist umbes kakssada Eestis elanud vähem kui kolm aastat. Koole ja lasteaedu, kus sellised lapsed õpivad, on üle Eesti 100 ringis (MISA, 2010). EHIS andmetel õppis Eesti üldhariduskoolides uusimmigrant-õpilasi:

- 2009/2010 õppeaastal kokku 188 uusimmigrant-õpilast kokku 49 üldhariduskoolis
- 2010/2011 õppeaastal kokku 141 uusimmigrant-õpilast kokku 42 üldhariduskoolis

Tuginedes vahetutele kontaktidele koolidega võib siiski eeldada, et tõenäoliselt hõlmavad need arvud välismaalt saabunud laste üldarvu ja mitte uusimmigrantõpilaste arvu (vt täpsemalt uuringus edaspidi). Uuringu käigus ilmnis, et EHISesse kantud andmetes võivad kajastuda

⁴ Kooli õppekeeleks loetakse keel, milles toimub vähemalt 60% riiklikes õppekavades määratletud õppetööst

⁵ 1999. aastal otsustas Haridus- ja Teadusministeerium koostöös Kanada Rahvusvahelise Arengu Agentuuriga luua keelekümblusprogrammi ja aastal 2000 koostöös Integratsiooni Sihtasutusega Keelekümbluskeskuse.

uusimmigrantõpilase määratluse all ka välismaalt varem kui 3 aastat tagasi Eestisse elama asunud õpilased, kooli õppekeelest erineva kodukeelega õpilased, vahetusõpilased, teiste riikide esindajate lapsed jt, kelle toevajadused on sarnased uusimmigrantõpilastega, kuid puudub alternatiiv nende eristamiseks kooliperes. Seega võib eeldada, et EHISe andmed varasematel õppeaastatel üldhariduskoolides õppinud uusimmigrantõpilaste kohta on mõnevõrra ülehinnatud ehk tegelikust uusimmigrantõpilase määratlusele vastavate õpilaste arvust suuremad. Sellele vaatamata on immigrantõpilaste arv märkimisväärne ja vajadus luua neile sobiv õpikeskkond puudutab aina enamaid koole.

Uuringu läbiviimise käigus ilmnis ka uusimmigrantõpilaste arvu kiire ja dünaamiline muutumine. 2011/2012.õppeaasta uusimmigrantõpilaste arvus oli võrreldes õppeaasta alguse seisuga kinnitatud uusimmigrantõpilaste arvus (149 õpilast) sama õppeaasta siseselt jaanuari alguseks toimunud ligi 13%-line muutus, kus 19 uusimmigrantõpilast olid Eestist lahkunud ja 20 õpilast välismaalt Eesti koolidesse saabunud.

KOKKUVÕTE

Globaliseerivas maailmas muutub lühemat või pikemat aega välismaal töötamine, õppimine või uute kogemuste otsimine üha enam tavapäraseks. Üldine rände intensiivistumine, selle laienemine töörandest jõuliselt ka õpirändele ja uue suundumusena hargmaisuus, kus ollakse seotud mitme riigiga, annavad aluse eeldada, et inimeste mobiilsuse kasv on jätkuv. Viimaste aastate Eesti välisrändes on vahetanud elukohta peamiselt 20.-30.eluaastates inimesed, kelle rändega kaasneb sageli ka koolikohustuslikus eas laste ränne, mistõttu mõjutab kasvav mobiilsus üha enam ka haridussüsteemi.

Kõige hilisemaid, viimase 3.aasta jooksul välisriikidest saabunud määratletakse uusimmigrantidena. Uusimmigrant-õpilane on *välismaalt, ennekoike kolmandatest riikidest saabuvate tööliste, migrantide, asüülitaotlejate ja pagulaste laps, kes soovib alustada õpinguid Eesti haridussüsteemis ning kes on Eestis elanud/viibinud vähem kui 3 aastat*. Uusimmigrantõpilaste arv on pidevalt muutuv, seda ennekoike sihtgrupi kõrge mobiilsuse tõttu aga ka seoses lühikese ajaperioodiga (3 aastat Eestisse saabumise hetkest), mil õpilast uusimmigrantina käsitletakse. Uusimmigrantõpilaste arv on EHISe andmetel viimasel 5 aastal liikunud 120-190 õpilase tasemel. Üldise kasvutrendi taustal toimus oluline langus uusimmigrantõpilaste arvus 2010/2011 õppeaastal, mil õpilaste arv langes varasemalt 188-lt uusimmigrantõpilaselt 141-le õpilasele (25%). See langeb kokku üldise rändetrendiga, kus üldise kasvutrendi taustal vähenes sisseränne tuntavalt 2010. aastal.

Kuigi käesoleval ajal ei ole uusimmigrantõpilaste arv Eesti üldhariduskoolides suur – jäädes 0,1% piiresse õpilaskonnast, on uusimmigrantõpilaste arv (EHIS andmetele tuginedes) võrrelduna sisserännanute arvuga aastatega kasvanud, olles tõusnud 5% tasemeni sisserännanute arvust. Laiemate trendide taustal on mobiilsuse jätkuv kasv eeldatavalt paratamatu nagu ka surve haridussüsteemi suutlikkusele vastu võtta nii välisriikidest pärit lapsed/noori kui ka tagasipöördujaid.

Õiguslikus raamistikus laienevad kõigile kooliealistele lastele üldprintsipiis samad õigused ja kohustused. Koolikohustus hõlmab sisuliselt põhihariduse omandamist ja laieneb kõigile kooliealistele lastele, sh välisriikide kodanike ja kodakondsuseta isikute lastele (va. välisriikide esindajate lastele). Eesti üldharidussüsteem lähtub ühtsuskooli põhimõttest, kus kool on kohustatud tagama õppimisvõimalused igale kooli teeninduspiirkonnas elavale koolikohustuslikule lapsele.

Uusimmigrantõpilaste õppetöö toimub eakaaslastega sarnaselt riiklike õppekavade alusel. Uusimmigrantõpilased on määratletud hariduslike erivajadustega õpilastena, kellele on lubatud rakendada erisusi nii õppekavas kui õppekorralduses. Erisuste rakendamine on seotud varasema Eesti üldhariduskoolis õppimise aja, eestikeelse õppekogemuse kestuse, õppekeelest erineva emakeele või kooliastmega (sh tunniressursi kasutamise võimalused).

Koolidele on suunatud mitmeid tugimeetmeid. Koolidel on võimalik saada lisapearaha uusimmigrantõpilase registreerimisel EHISes. Täiendavad rahastusvõimalused koolidele laienevad praegusel juhul mitte sihtgrupipõhiselt kõigile uusimmigrantõpilastele, vaid tuginevad ka kooliga seotud kriteeriumitele nagu näiteks õppekeel või teatud tingimustele vastavate uusimmigrantõpilaste arv koolis. Eesti õppekeelega koolidel on võimalik saada lisavahendeid eesti keele õppeks. On ka emakeeleõppe lisarahastusvõimalused, mida on kasutatud vähe, kuna selle eelduseks on vähemalt 10 kooli õppekeelest erineva sama koduse keelega õpilase õppimine koolis. Enamasti on uusimmigrantõpilaste üldarv kooli kohta sellest väiksem ja sama kodukeelega uusimmigrantõpilasi õpib samas koolis veel vähem. Praegusel juhul on mõned toetusmeetmed suunatud eesti õppekeelega koolidele, kuid sarnase toevajadusega välismaalt saabunud õpilasi õpib ka eesti keelest erineva õppekeelega ja samuti erakoolides. Seega on riigipoolsete koolidele suunatud toetusmeetmete kasutamisevõimalused olnud piiratud seotud tingimuste tõttu.

II UURINGU EESMÄRGID JA TEOREETILISED ALUSED / LIIS KASEMETS, HIIE ASSER, LEEN RAHNU, TRIIN HANNUST

2.1. UURIMISÜLESANNE

Välismaalt saabunud õpilaste lisandumine aasta-aastalt ja riigi kohustus pakkuda kõigile koolikohustuslikele lastele võrdseid võimalusi hariduse omandamiseks, on tinginud vajaduse uurida, kuidas on välismaalt saabunud laste õppetöö üldhariduskoolides korraldatud ja kuidas nad koolis toime tulevad.

Pärast Eesti ühinemist Euroopa Liiduga on Eesti haridusasutustel sagenenud kokkupuuted uusimmigrantide lastega, kes ei valda kooli õppekeelt. Samuti on probleemiks tõusmas välismaal pikalt elanud Eesti päritolu pered, kelle lapsed on sündinud või elanud suure osa oma elust välismaal ning kellel on sellega seoses samuti raskusi eesti keele oskusega. Seni on kokkupuuteid uusimmigrant-õpilastega olnud vähestel koolidel. Viimaste aastate andmete võrdlusest nähtub, et üldhariduskoolide, kus õpib uusimmigrantõpilasi, arv on kõikunud 20-50 kooli juures õppeaastas hõlmates kuni 10% üldhariduskoolidest. Varasemate uuringute põhjal on teada, et mitte kõik Eesti üldhariduskoolid pole uusimmigrant-õpilaste vastuvõtuks valmis (Kasemets, 2007). Vajadus on spetsiifiliselt nende õpetamise ja õppe korraldamisega seotud võimalike kitsaskohtade/probleemide tuvastamiseks, analüüsiks ja neile lahenduste leidmiseks.

Uuringu lähteülesande kohaselt on uusimmigrant-õpilaste õpiedukuse ja haridusvõimaluste uuringu laiemaks eesmärgiks kaardistada Eesti üldhariduskoolides õppivate uusimmigrant-õpilaste akadeemiline ja sotsiaalne toimetulek, selleks loodud ja vajalikud tingimused. Uuringu otseseks eesmärgiks on välja selgitada:

- missuguseid koolikorralduslikke meetmeid rakendatakse uusimmigrant-õpilaste toetamisel Eesti üldhariduskoolides,
- kas uusimmigrant-õpilaste edasijõudmine on ea-ja võimetekohane.

Uuring hõlmab 4 teemaplokki:

- uusimmigrant-õpilaste õppekorralduse analüüs;
- uusimmigrant-õpilaste õpitulemuste analüüs;
- uusimmigrant-õpilaste sotsiaalse toimetuleku analüüs;
- vanemate ja õpetajate hoiakute ja hinnangute analüüs õpilaste edasijõudmise, edukuse ja nende põhjuste osas.

Uuring analüüsib uusimmigrant-õpilaste **õppekorraldust ja edasijõudmist eesti üldhariduskoolis**. Uuring vaatleb, kuidas eesti üldhariduskoolis õppima asunud uusimmigrant-õpilased kohanevad ja edasi jõuavad, kuidas on nende õpe korraldatud, kas neil on täiendavaid toevajadusi ja kuidas neid adresseeritakse ning milline on nende akadeemiline ja sotsiaalne toimetulek.

Uuringu põhisihtrühmiks on **eesti üldhariduskoolides õppivad uusimmigrant-õpilased kogu üldhariduskooli ulatuses (1.klassist kuni 12.klassini)** ja uuring on suunatud kõigile uusimmigrant-õpilastele. Uuringusse kaasatakse õpilaste toimetulekut ja edasijõudmist vahetumalt mõjutavad

osapooled - pedagoogid ja kooli esindajad, lapsevanemad ning kontrollgrupina eakaaslased (uusimmigrantõpilaste klassikaaslased). Uuringu kaudne sihtrühm on pedagoogid ja haridustöötajad, kes planeerivad ja teostavad uusimmigrant-õpilastele suunatud hariduskorralduslikke meetmeid.

2.2. TEOREETILISED LÄHTEALUSED

Keskseks uurimisobjektiks on koolis toimetulek laste ja noorte puhul, kes läbivad lühiajalist kohanemist teises ühiskonnas ja kultuurikontekstis.

Laialt levinud viis kirjeldada uues kultuurikontekstis kohanemise eri faase on tugineda kultuurišoki raamistikule (Pajupuu, 1996; Jedomskihh, 2004). Oma olemuselt kujutab kultuurišokk endast pingeseisundit, mis on loomulik reaktsioon olukorras, kus kaovad seni harjumuspäraseid pidepunktid. Võib eristada nelja erinevat faasi: algusinnustus (paar esimest nädalat kuni paar kuud), pettumus ja kaitseseisund (oriienteeruvalt kolmandast kuust, kui on ilmne, et kultuurilistest erinevustest mööda vaadata ei õnnestu), olukorraga leppimine (alates 6-st kuust) ja kohanemine (umbes aasta peale saabumist). Nende faaside kestus ja intensiivsus võib olla küllaltki erinev sõltuvalt taas nii isikuomadustest, varasematest kogemustest, motivatsioonist ja tõenäoliselt ka vanusest (so lapsed läbivad kultuurilise kohanemise kergemini). See, millises faasis inimene parajasti on, mõjutab oluliselt tema rahulolu, ja seda, kuidas ta olukordi interpreteerib ning üksiti ka toimetulekut igapäevaste tegevuste ja ülesannetega. Uusimmigrantidest lapsi ja noori küsitledes peab arvestama, et küsitlushetkel võivad nad olla küllaltki erinevas kohanemisfaasis. Näiteks, kui noor viibib kaitseseisundis, siis tema toimetulekunäitajad võivad sel hetkel olla oluliselt erinevad sellest, milliseks nad kujunevad siis, kui ta on Eestis viibinud vähemalt aasta. Samuti, kui hakata ainealaseid teadmisi ja oskusi hindama liiga varases staadiumis, peegeldub seal eelkõige päritolumaa mõju.

Uues kultuurikontekstis kohanemisega kaasneb pingeseisund, mis on loomulik reaktsioon harjumuspärase pidepunktide kadumisele.

Uuring keskendub sisse­rännanute laste sotsiaalse ja akadeemilise toimetuleku jälgimisele teatud spetsiifilises rändejärgses ajapunktis. Sihtrühma defineerimisel on uuritavaid ühendavaks kriteeriumiks Eestis viibimise aeg, mis ei tohi olla pikem kui kolm aastat. Samas ei tehta kitsendust rändetüübi osas. Seega hõlmab valim nii tagasipöördujate, pikaajaliste väljarändajate, ajutiselt välismaal viibijate, aga tõenäoliselt ka nõ samm-rändajate peredes kasvavaid lapsi ja noori. Seetõttu tuleb arvestada võimalusega, et uuringus osalevate, uusimmigrantidena määratletud laste ja noorte kohanemisväljundiks ei pruugi olla mitte võimalikult valutu sobitumine Eesti ühiskonda, vaid Eestis õppimise kogemus kujuneda neile ettevalmistuseks toimetulekuks rahvusvahelises, tihti kosmopoliitses sotsiaalses keskkonnas.

Uusimmigrant-õpilase kohanemisväljundiks ei pruugi olla võimalikult valutu sobitumine Eesti ühiskonda, vaid Eestis õppimise kogemus kujuneda neile ettevalmistuseks toimetulekuks rahvusvahelises, tihti kosmopoliitses sotsiaalses keskkonnas.

Kolmas võimalus on, et tegu on lühiajaliste sisse­rändajatega, kelle pikaajaline eesmärk on siiski toime tulla päritolumaal, ning oluline on, et Eestis veedetud aeg oleks selles osas võimalikult vähe pidurdav. Tõenäoliselt on kõik kolm võimalust valimis esindatud.

Need kohanemist kogevad noored on erinevas vanuses, erineva kultuurilise tausta, erineva kultuuridevahelise suhtlemise kogemuse, erinevate pikaajaliste eesmärkide, erineva haridusliku tausta ja isikuomadustega. Tõenäoliselt on mõnevõrra erinevad ka lapsevanemate kui koolide võimalused (sh varasemal kogemusel tuginevad praktikad) ja klassikaaslaste valmisolek kohenejat nii

õppimises kui sotsiaalses toimetulekus toetada. Mida hilisemas vanuses toimub ränne, seda väljakujunenum on indiviid ning seda enam põrkub ta kokku vajadusega ületada võimalikke vastuolusid kultuurilistes ja sotsiaalsetes normides, ehk seda rohkem on tal vaja ümber õppida (Kim, 1995). Mida hilisem on ränne, seda vähem jõuab indiviid koguda konkreetset kontekstis olulist sotsiaalset ja kultuurilist pagasit ning see mõjutab tema toimetulekut elu erinevates faasides (näiteks hariduse, tööelu või perega seotud üleminekud). Mida parem on ettevalmistus kultuuriliste erinevustega toimetulekuks, mida toetavam on keskkond nii kodus kui koolis, mida avatum on kohaneja isiksus ja mida väiksem on kultuuriline distant, seda valutumalt peaks toimuma kohanemine (ibid).

Uuring käsitleb uusimmigrantõpilasi kogu üldhariduskooli ulatuses 1.klassist 12.klassini. Antud periood hõlmab arengupsühholoogiliselt õpilaste ealisi iseärasusi teel algklassilapsest noorukiikka. Toimetuleku hindamisel tuleb arvestada kohaneja **ealisi iseärasusi** nii koolikorralduse kui õpiväljundite osas, aga ka sotsiaalsete suhete (sõbrad, perekond, õpetajad) ja enesemääratluse osas, mis mõjutavad toimetulekut nii akadeemilises kui sotsiaalses sfääris. Ealised iseärasused teel algklassilapsest noorukiikka on küll arengupsühholoogia tavapärane uurimisobjekt, kuid rände mõju seostamine arengufaasidega vajab siiski teadlikku fookuseerimist (Chase-Landsale et al, 2007).

Sotsiaalsed suhted sõltuvad vanusest. Kui nooremates vanuserühmades on oluline kodu ja vanemate poolne tugi, siis noorukieast alates muutuvad üha olulisemaks sõbrad. Seega on oluline sõprade ring ning millisesse kultuurilisse konteksti see paigutub – kas sõbrad on pigem lähiümbruses või on nad jäänud väljapoole Eestit. Uuringus võreldakse üldiselt, kas sõprade hulk on erinev uusimmigrant õpilastel ja kohalikel õpilastel. Vaadeldakse ka kohalike sõprade olemasolu uusimmigrant-õpilastel. See on nii kohanemise indikaator kui ka potentsiaalne tugi kohanejale. Kui nooremate earühmade suhe kohalikkude konteksti sõltub tõenäoliselt enam sellest, milline on nende vanemate seos kohaliku kontekstiga, siis hilisemas vanuses muutuvad oluliseks just kohalikud sõbrad, kes aitavad kohaneda. Teiselt poolt võib oluliseks osutuda tugi sõbralt, kellel on sarnane kogemus, ehk sõber, kes on samuti pidanud väljastpoolt tulijana Eestis (või mõnes muus riigis) kohanema. Kuna uuring vaatleb lühiajalist kohanemist, siis on selliste sõprade olemasolu ilmselt sama oluline kui kohalike sõprade olemasolu.

Nooremate eagruppide suhe kohalikkude konteksti sõltub tõenäoliselt enam sellest, milline on nende vanemate seos kohaliku kontekstiga. Hilisemas vanuses muutuvad oluliseks just kohalikud sõbrad, kes aitavad kohaneda.

Enesemääratlus areneb samuti koos vanusega (Spencer&Markstrom-Adams, 1990). See, et murdeas saavad oluliseks sõbrad nagu ülalpool mainitud, on muuhulgas seotud ka sellega, et üha enam tegeletakse enda määratlemisega rühmas. Kuulumine ja oma etnilise identiteedi määratlemine muutuvad oluliseks nii rändekogemusega noortele kui kohalikele noortele. Välispäritolu noorele võivad kuulumisega seotud küsimused olla aga keerukamad, nõudes seega ka rohkem tähelepanu ning konkureerides potentsiaalselt enam tähelepanuga, mida on võimalik pühendada koolitöödele, kui kohalike noorte puhul (Jedomskih, 2004). Ühelt poolt seostatakse vähemalt kahe kultuuriruumiga, mille ühendamine võib olla keerukas. Teisalt võib erinev kultuuritaust osutada teistest (klassi)kaaslastest eristavaks faktoriks tekitades noores tunde, et ta ei kuulu kuhugi, või et see, kes ta on, ei ole piisavalt väärtuslik (negatiivne identiteet). Seesugune emotsionaalne seisund võib raskendada keskendumist ning ainealaste teadmiste omandamist või ka üldisemalt soovi koolitöös osaleda.

Uurides uusimmigrantidest õpilaste toimetulekut koolis, on oluline kohanemine uue keelekeskkonnaga. Õppekeeleoskuse ulatus mõjutab õppesisu omandamist ning domineeriva keele oskus sõprussuhete loomise võimalusi. Võõrkeele õppimises on oluline teha vahet keele omandamisel ja õppimisel (Halliwell, 1992). Väikelaste puhul saab rääkida pigem keele omandamisest – keel omandatakse pigem kasutamise käigus eesmärgiga suhelda. Siiski saab ka

esimeses kooliastmes rääkida keele õppimisest, kus eesmärgiks on teadlikult keelereeglite tundmaõppimine ja nendega arvestamine, ent arvestada tuleb sellega, et algklasside õpilaste võime omandada grammatilisi konstruktsioone on pigem piiratud, mistõttu võib teadlik ja reegleid järgiv keelekasutus alguses olla lastele üle jõu käiv (Halliwell, 1992). Vahetult pärast uude keelekeskkonda sattumist on laste puhul sageli täheldatud ka perioodi, kus laps keeldub võõrkeelt kasutamast (Ruutmets & Saluveer, 2010). Uuringu seisukohalt võib teadmine, kas laps on selle perioodi läbinud või mitte, anda vajalikku taustinfot – keelekeskkonnas domineerivat keelt mitte kasutaval lapsel võib näiteks olla raskem luua sõprussuhteid.

On leitud, et vanuse kasvades laste sisemine motiveeritus kooliaineid õppida tõepoolest väheneb, mis väljendub ka kehvemates hinnetes. Samuti on oluline arvestada trendiga, et pärast algkooli hakkavad nii koolile tervikuna kui ka erinevatele õppeainetele antavad hinnangud langema – nt matemaikat väärtustatakse iga mööduva aastaga üha vähem ja suurim langus toimub just keskkooli tasemel (Wigfield & Eccles, 1994). Väheneb laste sisemine motiveeritus nii üksikute ainete tasemel kui ka üldiselt koolis käimisega seoses. Seega võib küll võrrelda eri vanuses laste hinnanguid koolikorraldusele, kuid tõlgendamisel tuleb arvestada, et hinnangute langus ei pruugi tingimata viidata õppekvaliteedi langusele.

Enesekohased hinnangud õpiale sõltuvad suuresti hindaja varasematest kogemustest. Lasteaialapsed ja algklasside õpilased annavad sageli enda võimekuse ja edukuse kohta ebarealistlikult kõrgeid hinnanguid. Samas väheneb see trend koolikogemuse kasvades ja enamikul põhikooliõpilastest on üsna adekvaatne arusaam oma võimetest ja sellest, kas nende hinded vastavad nende võimetele või mitte. Kompetentsusega seonduvad uskumused on teismeeas pigem püsivad, kuid võrreldes lapseeaga on teismelistel just koolis õpetatava suhtes madalamad ootused oma kompetentsusele kui noorematel õpilastel (Eccles, 2004). Oluline erinevus ongi eneseefektiivsuses ja kompetentsuses. Nimelt võivad teismelised küll uskuda, et võrreldes varasemaga oskavad nad rohkem, aga samas usutakse sageli, et nende oskused ei ole siiski kuigi head. Seletatud on seda muutust paraneva võimega oma sooritust adekvaatselt hinnata – suureneb nii võime end teistega võrrelda kui ka tagasisidet mõista. Uuringu seisukohast on seega oluline arvestada, et algklasside laps võib enda edukust ja hakkamasaamist pigem ülehinnata ning teismeeas tekib kalduvus oma soorituste olulisust vähendada. Eriti on andekate laste puhul sage ülim enesekriitilisus (Allik, 2003).

Õpitulemuste saavutamisele avaldab olulist mõju viis, kuidas õppetöö on korraldatud. Seejuures pole määravaks üksnes koolipoolne õppetöö korraldus, vaid seda omakorda mõjutab kodu soov ja suutlikkus pakkuda õppetöös lapsele või noorele tuge nagu ka laiem sotsiaalne kohanemine. Koolikorraldust ja koolipoolset tuge vaadeldakse kogumis ootuste ja koduse toega. Laste kohanemine ja õppetöös edasijõudmine on mõjutatud oluliselt kodu motivatsioonist ja toest, ning rahvusvahelised uuringud näitavad, et ka lapsevanema (ennekõike ema) haridustasemest. Enamikus OECD riikides on immigrant-õpilaste madal õpiedukus teiste õpilastega võrreldes tugevasti seotud sotsiaalse ebavõrdsusega, õpilase ema madala haridustasemega. On leitud, et ebavõrdsuse kontsentratsioon koolides on tugevasti seotud immigrantõpilaste madala lugemisoskusega, samas õppekeelt kodus mitte kõnelevate immigrantõpilaste kontsentratsioon koolis ei ole nii tugevasti seotud madala õpieduga. (OECD, 2012) Seega vaadeldakse uuringus lähemalt ka uusimmigrantõpilaste varasemat õpikogemust ja perekondlikku tausta.

*Õppekeeleoskus mõjutab
õppesisu omandamist ning
domineeriva keele oskus
sõprussuhete loomise võimalusi.*

2.3. UURINGU RAAMISTIK

Uuringu metoodilises lähenemises määratletakse uuringu põhifookus, metoodika, uuringu ulatus.

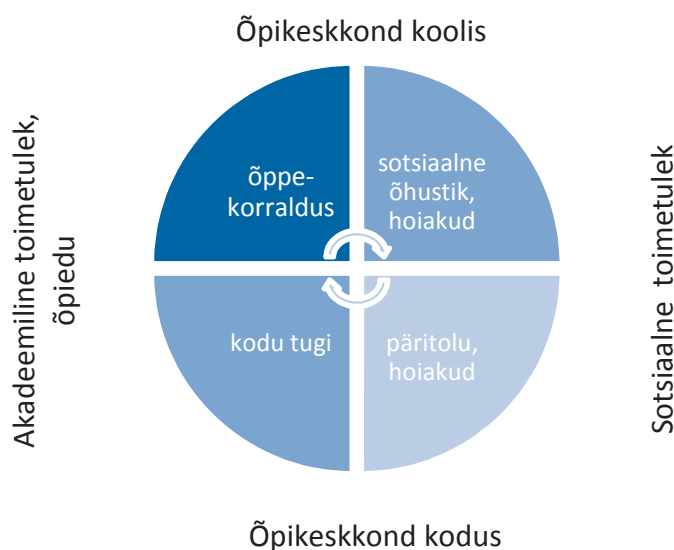
2.3.1. UURINGMETOODIKA

Uusimmigrant-õpilaste õpiedukuse ja haridusvõimaluste uuringu laiemaks eesmärgiks on kaardistada Eesti üldhariduskoolides õppivate uusimmigrant-õpilaste akadeemiline ja sotsiaalne toimetulek, selleks loodud ja vajalikud tingimused. Uuringu otseseks eesmärgiks on välja selgitada, missuguseid koolikorralduslikke meetmeid rakendatakse uusimmigrant-õpilaste toetamisel Eesti üldhariduskoolides ning kas uusimmigrant-õpilaste edasijõudmine on ea-ja võimetekohane. Uuringus analüüsitakse uusimmigrantõpilaste õppekorraldust, õpitulemusi, sotsiaalset toimetulekut, samuti õpilaste vanemate ning õpetajate hoiakuid ja hinnanguid õpilaste edasijõudmise, edukuse ja nende põhjuste osas. Uuringu sihtgruppideks on uusimmigrantõpilased, nende õpetajad, lapsevanemad ja eakaaslased.

Keskseks uurimisobjektiks on koolis toimetulek laste ja noorte puhul, kes läbivad **lühiajalist kohanemist teises ühiskonnas ja kultuurikontekstis**. Sihtrühma defineerimisel on uuritavaid ühendavaks kriteeriumiks Eestis viibimise aeg **olenemata rände tüübist**. Seega hõlmab valim nii tagasipöördujate, pikaajaliste väljarändajate, ajutiselt välismaal viibijate, aga tõenäoliselt ka nõ samm-rändajate peredes kasvavaid lapsi ja noori. Uuring hõlmab uusimmigrantõpilasi kogu üldhariduskooli ulatuses 1.klassist 12.klassini. Tulenevalt sihtgrupi ulatuslikkusest on uuring suunatud erinevas vanuses kooliõpilastele, mistõttu on oluline silmas pidada arengupsühholoogilisi õpilaste **ealisi iseärasusi** teel algklassilapsest noorukiikka.

Uuringu **esmaseks ülesandeks on pakkuda põhjalik situatsioonikirjeldus**, et anda süvendatud pilt sellest, millistele tunnustele vaadeldaval ajahetkel Eesti koolides õppivad uusimmigrant õpilased vastavad, kui heterogeense või homogeense rühmaga on tegu. Uuringu keskseks eesmärgiks on kaardistada uusimmigrantõpilaste **akadeemiline ja sotsiaalne toimetulek**. Kuidas Eesti üldhariduskoolis õppima asunud uusimmigrant-õpilased kohanevad ja edasi jõuavad, kuidas on nende õpe korraldatud, kas neil on täiendavaid toevajadusi ja milliseid tugimeetmeid neile pakutakse ning võimalusel ka seda, millised tegurid mõjutavad õpilaste akadeemilist ja sotsiaalset toimetulekut.

Joonis 2. Uurimisvaldkonnad.

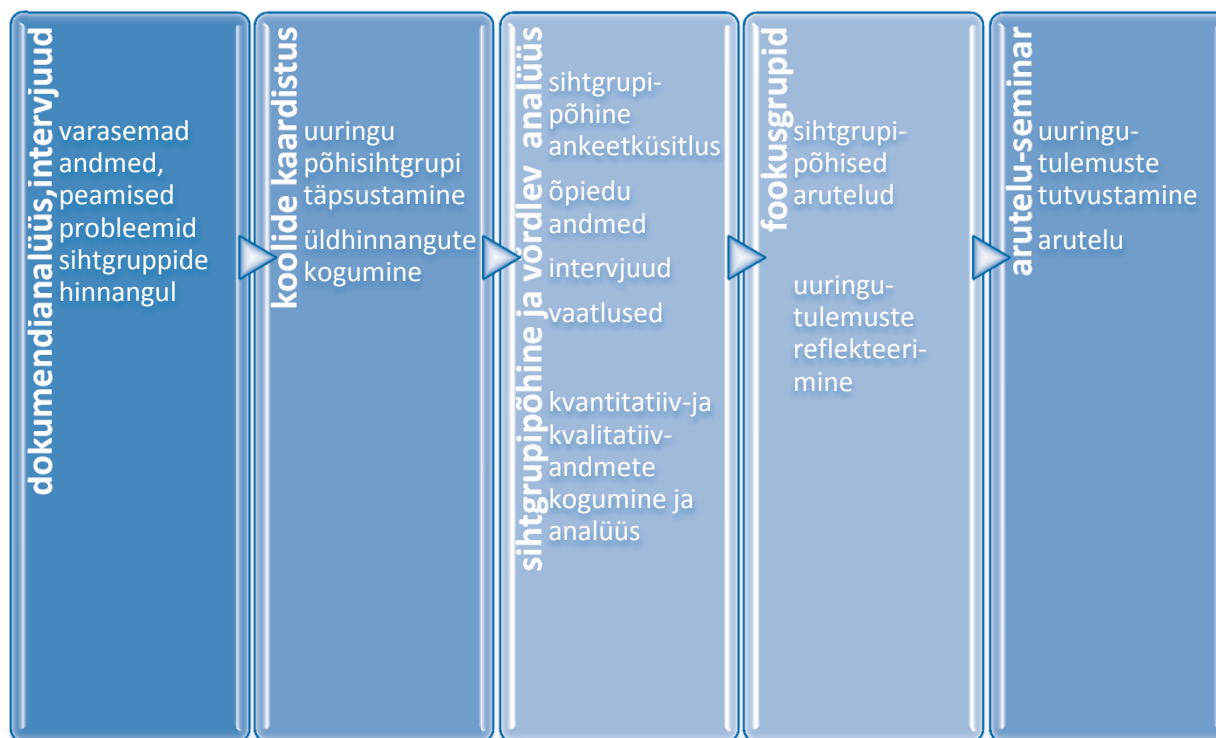

Autor L.Kasemets

Uuringu metoodilise lähenemise põhisuuna valik on ajendatud eesmärgist analüüsida õpilaste akadeemilist ja sotsiaalset toimetulekut mõjutavaid tegureid teineteist täiendavalt. Kuna sotsiaalset ja akadeemilist toimetulekut mõjutavad nii kooli kui kodune keskkond, analüüsitakse nii akadeemilise kui sotsiaalse toimetuleku osas paralleelselt nii kooli kui koduse õpikeskkonna mõjureid. Vastavalt hõlmatakse erinevatelt osapooltelt kogutud andmed ja hinnangud paralleelselt nii õppekorralduse ja õpitulemuste kui ka sotsiaalse kohanemise analüüsi. Erinevate sihtgruppide hinnanguid ja kogemusi kõrvutatakse, et saada tervilik ja sidus ülevaade uusimmigrantõpilaste toimetulekust Eesti üldhariduskoolis. See võimaldab mitmekülgsemalt ja tasakaalustatumalt analüüsida, milline on uusimmigrantõpilaste sotsiaalne toimetulek, kas ja kuivõrd suudavad üldhariduskoolid pakkuda sobivat õpikeskkonda ning kas uusimmigrantõpilaste õppetöös edasijõudmine on eakohane.

Uuring koosneb mitmest omavahel seotud uuringuosast, mis panustavad vastastikku uurimistulemuste saavutamisse. Uuringu ettevalmistavaks etapiks olid intervjuud valiku sihtgrupi liikmete seas (koolide esindajad, lapsevanemad), et koguda osapoolte kogemusi ja markeerida olulisemad probleemkohad. Uuringu teise etapina viidi läbi uuringu põhisihtrupi määratlemiseks täiendav küsitlus koolide seas, mis võimaldab saada selge ülevaate koolidest, kus õpib uusimmigrant-õpilasi, ehk koolidest, kellega seotud gruppe uuringu järgmistes etappides küsitletakse. Kolmanda etapina viidi läbi sihtgrupipõhised küsitlused õpetajate, uusimmigrant-õpilaste ja nende klassikaaslaste ning lapsevanemate seas osapoolte kogemuste, hinnangute ja hoiakute alase info kogumiseks. Koguti infot õpilaste õpiedu kohta, et selle alusel analüüsida õpilaste akadeemilist toimetulekut. Uuringutulemuste reflekteerimiseks viidi sihtgrupipõhiste aruteludena läbi fookusgrupiintervjuud, mille tulemusi kasutatakse uuringutekstis üldistatult ja tsitaatidena. Uuringutulemuste tutvustamiseks ja aruteluks korraldati aruteluseminar õpetajate, haridusametnike ja kohalike omavalitsuste haridustöötajatega.

Joonis 3. Uuringuetapid.

Uuring viidi läbi sihtgrupipõhiselt, erinevate sihtgruppide lõikes kajastuvad uuringus vastavale sihtgrupile suunatud uurimisinstrumentides erinevad teemad paralleelselt, võimaldades erinevate sihtgruppide hinnanguid samade teemade lõikes võrdlevalt analüüsida. Uurimisinstrumendid on

erinevate sihtgruppide lõikes vahetult seostatavad põhisihtrühmi kuuluva õpilasega, mis võimaldab lisaks sihtrühmade arvamuste ja hindamise kõrvutamisele seostada kõigi sihtgruppide antud teavet põhisihtrühmi kuuluva õpilasega.

Uuringus kasutatakse kombineeritult kvalitatiivseid ja kvantitatiivseid andmeid uusimmigrant-õpilaste akadeemilise ja sotsiaalse toimetuleku analüüsimiseks. Uuring tugineb:

- Sihtgrupipõhiste uurimisinstrumentidele;
- Kvantitatiiv- ja kvalitatiivandmetele;
- Küsimuste võrdlevale esitusele ja lahtimõtestamisele.

Uurimisinstrumentidena kasutatakse kvantitatiivandmete kogumisel ankeetküsitlusi ja sekundaarandmeid. Vastajad anonümiseeriti, mistõttu reaalsete isikutega andmebaasis seoseid tuua pole võimalik. Kvalitatiivandmete kogumiseks kasutati intervjuusid, fookusgrupe ja ümarlaua-arutelu. Kvantitatiivandmeid koguti sihtgrupipõhiselt nii akadeemilise kui sotsiaalse toimetuleku analüüsimiseks ning sekundaarandmeid akadeemilise toimetuleku hindamiseks õpiedu baasil. Kogemuslikku ja hinnangulist teavet koguti läbi sihtgrupipõhiste ankeetide, intervjuude ja fookusgruppide, millega uuriti erinevate osapoolte hinnanguid uusimmigrant-õpilaste sotsiaalsele kohanemisele, hoiakuid, vajadusi ja hinnanguid koolikorraldusele ja pakutavale toele ning selle tulemuslikkusele, samuti hinnanguid õppetöös edasijõudmisele ja õpiedu eduteguritele.

2.3.1.1. SOTSIAALNE TOIMETULEK

Laias laastus mõistetakse sotsiaalse kohanemise all erinevate kultuuriliste ja sotsiaalsete oskuste omandamist, mis võimaldavad uues keskkonnas: adekvaatselt käituda, luua sotsiaalseid suhteid ja toime tulla igapäevaste tegevustega (sh õppimine). Kohanemist mõjutavad uues keskkonnas viibimise aeg ja kontakti intensiivsus, kultuuriline distants ja keeleoskus, individuaalsed tegurid (sh sugu, vanus) (Ward 1996; Berry et al 2006). Uusimmigrant-õpilaste sotsiaalne integreeritus ning kohanemine uues (kultuuri)keskkonnas on huvipakkuv nii iseseisva teemana kui ka seetõttu, et toimetulek õppetööga ja üldine õpimotivatsioon võivad olla seotud sellega, kuidas õpilane ennast ümbritsevas sotsiaalses keskkonnas (sh koolis) tunneb.

Esmalt vaadeldakse, kes moodustavad uusimmigrantõpilased Eesti üldhariduskoolides, ning seejärel, kui võrdluskohaselt või heterogeense grupiga on tegu. Välismaalt saabunud õpilaste tausta osas uuritakse nende päritolu ja seotust Eestiga. Uusimmigrantõpilaste päritolu osas vaadeldakse nende rahvuslikku tausta ja päritoluriiki, hindamaks võimalikku kultuurilist distantsi võrreldes Eesti kultuurikontekstiga. Analüüsitakse Eestisse saabumise ajendeid ja sidet Eestiga, sh varasemaid kokkupuuteid aga ka eeldatavat edasist seotust Eestiga. Võimalike kohanemiskeskuste või neid potentsiaalselt vähendavate tegurite arvestamiseks, vaadeldakse uuringus uusimmigrant-õpilaste kultuuriliste taustatunnustena:

1. Päritolu – kultuurilist distantsi päritoluriigi, rahvuskuluvuse kaudu;
2. Varasemat sidet Eestiga – kontakti kestust, intensiivsust;
3. Tuleviku seotust Eestiga – Eestisse jäämise eeldatavat aega.

Uusimmigrant-õpilaste sotsiaalset ja kultuurilist kohanemist jälgitakse läbi kolme põhidimensiooni, milleks on sõprade võrgustik, enesemääratlus ja psühholoogiline heaolu koolis. Eeldame, et sõprade olemasolu ja positiivne enesemääratlus on kapitaliks, mis võimaldavad saada tuge kohanemise eri etappides. Vaadeldakse, millist rolli mängivad õppetöö toetamisel sõbrad ja koolikaaslased, milline roll on pereliikmetel ja mis jääb õpetaja kanda. Kodukeskkonna osas analüüsitakse lapsevanemate hoiakuid ja integratsioonimotivatsiooni. Analüüsitakse, milline on kodukeel, kooli ja kodu koostööd, kuuluvustunnet, sõpruskonda, üldisi hoiakuid ja laiemat kohanemist. Kooli sotsiaalse keskkonna osas

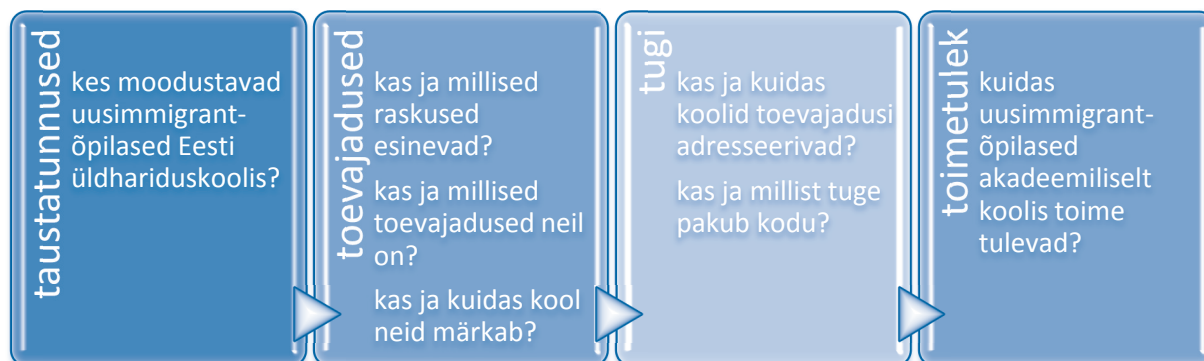
võetakse vaatluse alla õpetajate ja klassikaaslaste hoiakud ja suhtumine uusimmigrantõpilastesse; uusimmigrant õpilase kaasamine; kultuurierinevuste väärtustamine.

Uusimmigrantidest õpilaste tausta ja sotsiaalset kohanemist kaardistavad vastavad küsimusteblokid õpilase ankeedis. Täiendavat informatsiooni iga õpilase kohta palutakse ka õpetajatelt ning lapsevanematelt vastavalt neile sihtrühmadele suunatud ankeetide kaudu. Saadud tulemust reflekteeritakse fookusgrupi intervjuudes.

2.3.1.2. AKADEEMILINE TOIMETULEK

Uusimmigrantõpilaste Eesti üldhariduskoolis akadeemilise toimetuleku analüüsimisel on keskseks nende õppekorraldus ja õpitulemused. Vaatluse alla võetakse õpilase laiem taust, mis annab lähtealuse tema toimetulekule koolis; tema õppekorraldus, mis määratleb tema õppeprogrammi ja õppetöö läbiviimise korralduse; ning akadeemiline toimetulek võttes aluseks erinevate osapoolte hinnangud tema toimetulekule ja õpiedu valikus õppeainetes võrrelduna klassikaaslastega.

Joonis 4.

Uuringu eesmärgist ja sihtgrupist tulenevalt määratletakse õppekorralduse ja akadeemilise toimetuleku osas uuringut läbivate taustatunnustena:

1. Õppekeeleoskus, mis markeerib õpilase suutlikkust toime tulla keeles, milles toimub ainesisu edasiandmine. Analüüsis vaadeldakse ennekõike õppekeele kokkulangevust kodukeelega, mis võiks eeldatavalt hõlbustada ainesisude omandamist aga ka sotsiaalse kohanemise seisukohalt olulisi suhtlusvõimalusi eakaaslastega. Vastavalt eristatakse analüüsis kolme gruppi õpilasi. Esiteks õpilasi, kes kasutavad õppekeelt igapäevase kodukeelena (nt eestikeelsed õpilased eestikeelses koolis, venekeelsed õpilased venekeelses koolis). Teiseks õpilasi, kes mõnikord õppekeelt kodukeelena kasutavad. Kolmandaks õpilasi, kes õppekeelt kodukeelena üldse ei kasuta.
2. Kooliaste, mis suhestub nii õpilase vanusega kui ka õppeprogrammi keerukusega, markeerides ühelt poolt vanusest tulenevaid muutusi sotsiaalsetes suhetes, minapildis jaealises arengus ning teisalt õppekava keerukust, mida koondatuna vaadeldakse õppeastmeti. Uurimaks, mis on need valdkonnad, kus eri vanuses uusimmigrant-õpilased on erineval arvamusel, kasutatakse Kruskal-Wallise testi. Hindamaks, kas ja milliste muutujatele avaldas lapse kognitiivse arengu tase mõju, jagatakse õpilased (õpilaste endi hinnangute analüüsimisel) täiendavalt kolme vanusegruppi – kuni 10-aastased, 11 ja 12-aastased ning vanemad kui 12-aastased. Selline liigitus tuleneb arengupsühholoogilisest käsitlusest, mille kohaselt tuginevad lapsealised vastajad enamasti konkreetsele olukorrale,

isiklikule kogemusele ja kalduvad korraga keskenduma vaid ühele silmapaistvale tunnusele korraga sellal kui vanemad lapsed suudavad arvesse võtta ka hüpoteetilisi olukordi ning arvestada globaalset perspektiivi (Siegler & Chen, 2002; Siegler & Svetina, 2006). Selline jaotus ühtib suures pildis õpilaste vanuselise jaotusega kooliastmeti, kus lapseealiste gruppi kuuluvad I kooliastme õpilased, üleminekuealiste gruppi II kooliastme, ning teismeealiste gruppi III kooliastme õpilased koos gümnaasiumiastme õpilastega.

3. Eesti üldhariduskoolis õppimise aeg, mis peegeldab kohanemise kestust siinses koolis (sh uues kultuuri-ja/või keeleruumis). Vastavalt vaadeldakse uuringus Eesti koolis õppimise kestust siin 1.aastat, 2.aastat ja 3.aastat õppijate lõikes. Kuna esmased kohanemiskeskused muudavad keeruliseks akadeemilise toimetuleku ja laiema kohanemise hindamise, eristatakse uuringus vajadusel kuni aasta Eesti üldhariduskoolis õppinud uusimmigrantõpilased varem saabunutest.

Õppekorraldus

Kooli õpikeskkonna osas keskendutakse teemaderingile, kuidas on välismaalt saabunud õpilaste õpe korraldatud ning kas ja kuidas erineb uusimmigrantõpilaste õppekorraldus eakaaslaste õppetöö korraldusest. Uuritakse, kas ja kuidas hindavad koolid välismaalt saabunud õpilaste senist teadmiste- oskuste taset ja võimalikke toevajadusi siinses koolis õppima asumisel. Analüüsitakse, kas ja millised on välismaalt saabunud õpilaste hariduslikud erivajadused ja toevajadused, kas ja kuidas kool neid märkab, kuidas adresseerib ehk kas ja millist tugisüsteemi välismaalt saabunud õpilastele pakutakse. Analüüsitakse, kas ja mil määral erineb välismaalt saabunud õpilaste õppetöö sisu (sh millise õppeprogrammi alusel toimub õppetöö) ja korraldus eakaaslastest. Kooli õpikeskkonna uurimisel analüüsitakse, millised on uusimmigrante puudutavad õppekorralduslikud tegevused, meetmed õpilase integreerimiseks klassis, õpetajate ettevalmistus ja kasutatavad õppevahendid. Kas ja milles tunnetavad õpetajad vajakajäämisi ja millist tuge vajaksid oma töös.

Õppekorralduse osas vaadeldakse kooli õpikeskkonna kõrval ka kodust õpikeskkonda, mis koostöös panustavad uusimmigrantõpilase akadeemilisse toimetulekusse. Koduse õpikeskkonna taustainfona analüüsitakse lapsevanemate koolivalikut ja ootusi koolile, ootusi emakeele ja eesti keele oskuse osas. Uuritakse õpikeskkonda kodus, millisenä tunnetavad lapsevanemad oma rolli õppetöö toetamisel, kas ja mil viisil toetab kodu õppetööd. Samuti analüüsitakse lapsevanemate hinnanguid sellele, kuidas õppetöö on korraldatud, keeleõpe, tugimeetmete pakkumine. Ootused emakeele ja eesti keele oskuse osas.

Neil teemadel küsitletakse paralleelselt nii uusimmigrant-õpilasi ja nende vanemaid kui õpetajaid. Koolikorralduse analüüsimiseks viiakse läbi sihtgrupipõhised küsitlused ja uurimisinstrumentidena kasutatakse sihtgrupipõhiseid ankeete, mis on suunatud uusimmigrant-õpilastele, õpetajatele ja lapsevanematele.

Õpitulemused

Õpitulemuste analüüsi eesmärgiks on teada saada, kas uusimmigrantõpilaste edasijõudmine on ea-ja võimetekohane. Uusimmigrantõpilaste õppetöös edasijõudmise analüüsimisel kombineeritakse erinevaid andmeallikaid, õppetöös esinevate raskuste osas analüüsitakse osapoolte hinnanguid (millised on raskused õppetöös, toevajadused, õpiedu vastavus võimetele jms) ning õpiedu eakohasuse hindamisel õppekava alaste pädevuste omandamist. Õpitulemusi võrreldakse eakaaslaste tulemustega.

Üldhariduskooli õppekavad on pädevuspõhised ning konkreetsete õppeainete ainesisude omandamist väljendatakse koolis veerandihinnete kaudu. Õpitulemuste eakohasuse hindamisel tuginetakse õpilase tulemustele kolmes õppeaines: õppekeel (sh aluseks õppesisu omandamisele ka teistes õppeainetes), matemaatika (reaalne) ja loodusõpetus/ajalugu (jutustav aine) ning eesti keel (juhul, kui õppekeel ei ole eesti keel). Õpitulemuste analüüsil on oluline silmas pidada nii õppeprogrammi, õppekorraldust kui hindamise aluseid ja seda, kas need erinevad teiste õpilastega võrrelduna. Analüüsitakse, kas uusimmigrantõpilane on määratud toime tulema individuaalse või riikliku õppekava alusel⁶; kus ja kuidas uusimmigrantõpilane õpib – kas klassis koos klassikaaslastega, „repetiitoriga“ või üldse kodus; ja kas hindamise alused erinevad võrrelduna klassikaaslastega.

Õpitulemuste uurimisel analüüsitakse uusimmigrantõpilaste õppetööst arusaamist ja raskuste korral nende iseloomu ning toimetulekut erinevates õppeainetes. Analüüsitakse lapsevanemate hinnangut vajalikule kohanemisajale ja õpetajate hinnangut, kui kaua läheb aega, et õpilane tuleks toime klassile vastaval tasemel.

Lisaks analüüsitakse, millised tegurid õppetöös toimetulekut mõjutavad. Erinevate sihtgruppide tagasisidele tuginedes püütakse õpiväljundite kõrval hinnata ka seda, kuivõrd mõjutab uusimmigrantõpilaste õpiedu õppekeeleoskus. Eesti keele (kooli õppekeele) osas tuginetakse veerandihinnete kõrval ka õpetajate ja lapsevanemate hinnangule õpilase keeleoskuse kohta. Uuritakse, mil määral võimaldab õpilase keeleoskus õppetöös osaleda, millised on peamised probleemid/vajakajäämised, kas ja kuidas neid adresseeritakse. Võimalusel viiakse õppekava kokku õpitulemustega, mis võimaldaks vaadelda, mille osas erineb õppekorraldus eakaaslastest ning kas ja kuivõrd võiks see mõjutada õpitulemusi. Uusimmigrantõpilaste tulemusi võrreldakse võimalusel eakaaslaste keskmisega, et hinnata, milline on uusimmigrantõpilase õpiedu eakaaslastega võrreldes.

Üldise toimetuleku hindamise alusena uuritakse nii õpilaste endi, õpetajate kui lapsevanemate hinnangut uusimmigrantõpilase õppetöös edasijõudmisele ja toimetulekule. Erinevate vastajate hinnangute vahelisi seoseid analüüsitakse Kendalli korrelatsioonianalüüsi alusel. Õpitulemuste võimetekohasust analüüsitakse õpetajate ja lapsevanemate hinnangutele tuginedes.

Õpiedu analüüsimisel tuginetakse olemasolevatele sekundaarandmetele veerandihinnete ja võimalusel tasemetööde näol. Kvalitatiivse sisendina uuritakse õpetajate ja lapsevanemate hinnanguid õpitulemustele (võimetekohasus). Kvalitatiivse info kogumiseks kasutatakse uurimisinstrumentidena intervjuusid ja küsitlusi, mis viiakse läbi sihtgrupipõhiselt ja sihtgrupispetsiifiliste küsimustike alusel, ning arutelusid. Saadud tulemust reflekteeritakse fookusgrupi intervjuudes.

2.3.2. UURINGUANDMESTIK

Uuring on kõikne tuginedes riikliku registri EHIS andmetele Eesti üldhariduskoolides õppivate uusimmigrantõpilaste kohta. Uuringu aluseks oli tellija poolt edastatud EHISe väljavõtte üldhariduskoolides õppivatest uusimmigrantõpilastest ning uuring on suunatud kõigile Eesti üldhariduskoolides õppivatele uusimmigrantõpilastele.

Uuring on kõikne tuginedes riikliku registri EHIS andmetele Eesti üldhariduskoolides õppivate uusimmigrantõpilaste kohta.

⁶ Individuaalse õppekava puhul on ka hindamine erinevatel alustel, kuid koondhinne peaks sarnaselt peegeldama ainesisu omandamist.

Uuringu põhiosa ettevalmistava etapina läbiviidud koolide kaardistamise uuringuosa läbiviimisel, milles koolidel paluti kinnitada nende koolis õppivate uusimmigrantõpilaste arv vastavalt etteantud uusimmigrantõpilase definitsioonile, ilmnedid ebakõlad EHISes uusimmigrantõpilastena kajastuvate õpilaste arvu ja uuringu käigus koolide poolt üle kinnitatud uusimmigrantõpilase määratlusele vastavate õpilaste arvu vahel. Uuringu käigus ilmned, et EHISesse kantud andmetes võivad kajastuda uusimmigrantõpilase määratluse all ka välismaalt varem kui 3 aastat tagasi Eestisse elama asunud õpilased, kooli õppekeelest erineva kodukeelega õpilased, vahetusõpilased, teiste riikide esindajate lapsed jt, mistõttu võivad EHISe andmed ka varasematel õppeaastatel üldhariduskoolides õppinud uusimmigrantõpilaste kohta olla mõnevõrra ülehinnatud ehk tegelikust uusimmigrantõpilase määratlusele vastavate õpilaste arvust suuremad. Sageli vajavad ka kauem kui kolm aastat Eestis viibinud lapsed õppetöös täiendavat tuge. Sellest omakorda võib olla mõjutatud koolide soov määratleda ka juba üle 3 aasta Eestis elanud õpilasi EHISes uusimmigrantidena. Lisaks võib olla ka teisi gruppe, kelle toevajadused on sarnased uusimmigrantõpilastega, ning nad on selliselt EHISes määratletud, kuna puudub alternatiiv nende eristamiseks kooliperes. Seega uusimmigrantõpilaste arv õppeaastate lõikes ei pruugi olla 100% võrreldav ning EHISe andmed uusimmigrantõpilaste osas olla lõpuni täpsed. EHISe andmetes võivad kajastuda ka teised õppetöös enamat tuge vajavad õpilased, kes uusimmigrandi määratlusele ei vasta.

Uuringus osalesid kõik üldhariduskoolid, kus õpib uusimmigrantõpilasi. Uuringu mahukaim osa, ankeetküsitlus hõlmab infot 75% Eesti üldhariduskoolides õppivate uusimmigrantõpilaste kohta. Neile lisanduvad uuringu teistes etappides osalenud.

Koolide kaardistamise küsitluse tulemuste kohaselt õppis 2010/2011 õppeaasta alguse seisuga Eestis kokku 149 uusimmigrantõpilast. Uuringu põhiosa sihtgrupipõhine küsitlus viidi läbi 2011/2012 õppeaasta teise poolaasta esimesel poolel. Küsitlustöö käigus koolides ilmned, et täiendavalt 15 õpilast ei vastanud uusimmigrantõpilase määratlusele. Enam levinud põhjusteks olid välisriikide esindajate laste, vahetusõpilaste, Eestis kauem kui 3 aastat elanud õpilaste jt kajastamine uusimmigrantõpilase määratluse all. Uuringu kohaselt õppis 2012.a jaanuari seisuga eesti üldhariduskoolides 135 uusimmigrantõpilast.

Uuringu sihtgrupipõhine ankeetküsitluse andmestik hõlmab infot 101 uusimmigrantõpilase kohta. Sihtgruppide kaupa täitsid küsitlusankeedi 94 uusimmigrantõpilast, õpetajad täitsid ankeedi 89 õpilase kohta, lapsevanemad 41 õpilase kohta. Kontrollgrupina viidi klassikaaslaste küsitlus läbi 7 koolis ja selles osales 113 õpilast. Erinevate vastajagruppide sisemine jaotus uuringu põhiliste taustakriteeriumite – õppekeelt kodukeelena kasutajad, uusimmigrantõpilase kooliaste Eesti üldhariduskoolis – on sarnane, mis annab võimaluse vastajagruppide hinnangute võrdlemiseks. Vastanute osakaal sihtgruppide kaupa on toodud järgmises tabelis.

Tabel 2. Sihtgrupipõhine andmestik põhisihthgrupiga seotult

	Uusimmigrant- õpilased (n=94)	Uusimmigrant- õpilaste õpetajad (n=89)	Uusimmigrant- õpilaste lapsevanemad (n=41)	Uusimmigrant- õpilaste klassikaaslased (n=113)
I kooliaste	26%	28%	29%	19%
II kooliaste	33%	30%	34%	25%
III kooliaste	25%	27%	24%	26%
Gümnaasiumiaste	16%	15%	12%	30%
	100%	100%	99%	100%

Mõnevõrra rohkem on lapsevanematest osalenuid noorima kooliastme osas, kus lapsevanemate osalus lapse õppeprotsessis on ootuspäraselt mõnevõrra suurem ning samuti on selles grupis märkimisväärne osa alles hiljuti Eestisse elama asunuid, kelle osas võis ka eeldada mõnevõrra suuremat motiveeritust uuringus osaleda. Mõneti väiksem on gümnaasiumiõpilaste lapsevanemate osalusprotsent, ent eeldatavalt ongi gümnaasiumiastme õpilased oluliselt iseseisvamad ja lapsevanemate osa õppeprotsessis seetõttu tagasihoidlikum. Gümnaasiumiastmes õpib ka uusimmigrantõpilasi, kelle pered Eestis ei ela. Klassikaaslaste seas on proportsionaalselt enam vastajaid gümnaasiumiastmes, mis tuleneb osaliselt ka ühes klassis õppivate õpilaste suuremast arvust gümnaasiumiastmes võrrelduna nooremate klasside õpilaste arvuga, kus olid esindatud ka keskmisest väiksema õpilaste arvuga klassid. Uuringutulemused esitatakse üldvalimi kohta küsimustes ja osades, mis puudutavad üldisi taustatunnuseid ja võimaldavad saada uuringu põhisihtrühmit üldpildi. Edasistes erinevaid teemasid üksikasjalikumalt analüüsivates osades, kus kajastuvad ja analüüsitakse erinevate sihtgruppide antud hinnanguid, kogemusi ja hoiakuid, esitatakse uuringutulemused vastavate sihtgruppide põhisel.

Igas koolis viidi läbi ka intervjuu vähemalt ühe uusimmigrantõpilaste õpetajaga (näiteks klassijuhataja, tugitõpetaja) või kooli esindajaga (direktor, õppejuht, koordinaator). Kõigis koolides püüti läbi viia vestlusi ka õpilastega. Kui seda ei õnnestunud teha (näiteks väga noor või äsja saabunud laps), kasutati täiendava andmekogumismeetodina vaatlust. Kokku vesteldi 33 õpetaja või kooliesindajaga ning 26 uusimmigrantõpilasega, mille eesmärgiks oli saada kontekst-pilt õpilaste kohanemisest koolis ja mille tulemusi kasutatakse üldistatult analüüsis. Intervjuude läbiviimisel püüti lähtuda sellest, et võimaldada uuringus osaleda ka neil uusimmigrantõpilastel ja nende õpetajatel, kes ankeetküsitluses ei osalenud. Seega suurenes intervjuude läbiviimise kaudu sihtgrupi kaetus täiendavalt.

Uuringu raames viidi läbi neli fookusgrupiintervjuud uusimmigrantõpilaste õpetamisega klassiruumis vahetult tegelevate õpetajatega ja uusimmigrantõpilaste vanematega. Fookusgruppidest kaks vooru toimusid eesti keeles, üks vene ja üks inglise keeles ning neil osales kokku 20 inimest. Fookusgruppides kutsuti osalema kõigi uusimmigrantõpilasi õpetavate koolide õpetajaid, sh osales fookusgruppides õpetajaid ja lapsevanemaid, kes ankeetküsitluses ei osalenud.

KOKKUVÕTE

Uusimmigrant-õpilaste õpiedukuse ja haridusvõimaluste uuringu laiemaks eesmärgiks on kaardistada Eesti üldhariduskoolides õppivate uusimmigrant-õpilaste akadeemiline ja sotsiaalne toimetulek, selleks loodud ja vajalikud tingimused. Uuringu otseseks eesmärgiks on välja selgitada, missuguseid koolikorralduslikke meetmeid rakendatakse uusimmigrant-õpilaste toetamisel Eesti üldhariduskoolides ning kas uusimmigrant-õpilaste edasijõudmine on ea-ja võimetekohane. Uuringus analüüsitakse uusimmigrantõpilaste õppekorraldust, õpitulemusi, sotsiaalset toimetulekut, samuti õpilaste vanemate ning õpetajate hoiakuid ja hinnanguid õpilaste edasijõudmise, edukuse ja nende põhjuste osas. Uuringu sihtgrupiks on uusimmigrantõpilased kogu üldhariduskooli ulatuses (1.-12.klassini), nende õpetajad ja lapsevanemad ning eakaaslased.

Uuring koosneb mitmetest teineteist täiendavatest uuringuetappidest ning uuringumetoodika võimaldab erinevatelt sihtgruppideelt kogutud andmestikku võrdlevalt analüüsida. Uuringu ettevalmistamise raames viidi läbi eelintervjuud olulisemate probleemide markeerimiseks ja uusimmigrantõpilasi õpetavate koolide kaardistamise küsitlus. Uuringu põhiosa andmekogumine hõlmas sihtgrupipõhist ankeetküsitlust koolides uusimmigrantõpilaste, nende õpetajate, lapsevanemate ja klassikaaslaste seas, õpiedu kohta andmete kogumist, intervjuude ja vaatluste läbiviimist. Sihtgrupipõhiste aruteludena viidi läbi fookusgrupiintervjuud uuringutulemuste

reflekteerimiseks. Uuringutulemuste tutvustamiseks ja aruteluks viidi läbi aruteluseminar õpetajate, haridusametnike ja kohalike omavalitsuste haridustöötajate jt. osalusel.

Uuringu läbiviimisel selgus, et EHISe andmetes võivad kajastuda uusimmigrantõpilaste all ka õpilased, kes uusimmigrandi määratlusele ei vasta. Nende hulgas võivad kajastuda välismaalt varem kui 3 aastat tagasi Eestisse elama asunud õpilased, kooli õppekeelest erineva kodukeelega õpilased, vahetusõpilased, teiste riikide esindajate lapsed jt. Seega võivad EHIS andmed olla tegelikust uusimmigrantõpilase määratlusele vastavate õpilaste arvust suuremad. Uusimmigrantõpilaste grupp on väga mobiilne. 2010/2011 õppeaasta alguse seisuga koolide poolt üle kinnitatud uusimmigrantõpilaste arvus toimus juba sama õppeaasta siseselt 15%-line muutus, kus 19 õpilast lahkusid ja 20 asusid õppima siinsesse üldhariduskooli. Uuringu kohaselt õppis 2010/2011 õppeaastal üldhariduskoolides 135 uusimmigrantõpilast 22 üldhariduskoolis.

Uuring oli suunatud kõigile üldhariduskoolides õppivatele uusimmigrantõpilastele ja antud uuringu sihtgrupipõhised andmed katavad 75% sihtgrupist. Sihtgrupipõhiste ankeetide mittelaekumine oli geograafiliselt ja muude oluliste parameetrite järgi juhuslik, mistõttu võib uuringut pidada kõikseks ehk laekunud ankeetide põhjal saab esindusliku ülevaate üldkogumist, so kogu sihtgrupist. Neile lisanduvad erinevates teistes uuringuetappides osalenud, mille tulemusena suurenes sihtgrupi kaetus täiendavalt.

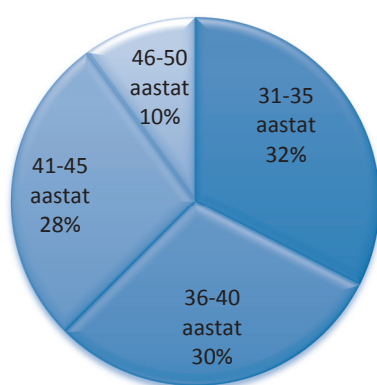
III UUSIMMIGRANTÕPILASTE TAUST JA SIDE EESTIGA / LEEN RAHNU, LIIS KASEMETS

Uusimmigrantõpilase määratlus on seotud välisriigist saabumise ja sihtkohariigis elamise/viibimise ajalise kestusega ning uuringu sihtgrupp piiritletud vanuseliselt üldhariduskoolis õppijatega. Käesolevas peatükis avatakse uusimmigrantide tausta. Analüüsitakse olulisemaid taustatunnuseid saamaks parema ülevaate sellest, kes moodustavad uusimmigrantõpilased eesti üldhariduskoolides. Hindamaks võimalikku kultuurilist distantssi Eesti kultuuriruumi ja saabujate tausta vahel analüüsitakse, millistest riikidest on pärit Eestisse saabunud uusimmigrandid ja milline on nende rahvuslik taust. Samuti uuritakse uusimmigrantide varasemat kontakti Eestiga ja eeldatavat seotust Eestiga edaspidi.

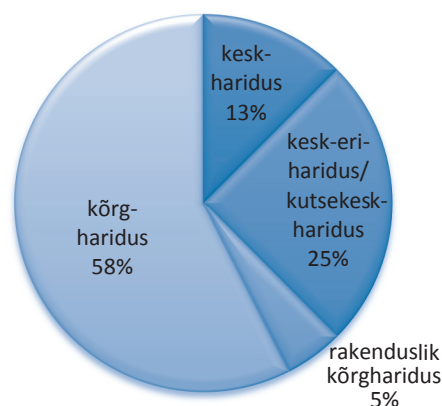
3.1. UUSIMMIGRANTÕPILASTE PÄRITOLU JA SIDE EESTIGA

Uusimmigrantide Eestisse elama asumise põhjused on mitmetised. Enamusel juhtudel on pere elukohavahetus seotud tööga, millele paljudel juhtudel lisanduvad perega seotud põhjused. Asüüli või varjupaiga taotlemine on Eestisse elama asumise põhjuseks vaid 2% peredest. Kooliealiste lastega viimase kolme aasta jooksul Eestisse elama asunud migrantidest valdav osa on kõrgharidusega ja 30.eluaastates. 58% lapsevanematest on kõrgharidusega ja 5% omavad rakenduslikku kõrgharidust. Ülejäänud 38% lapsevanematest enamus omab kesk-eriharidust. Ligi 2/3 lapsevanematest on 30.eluaastates ja ülejäänud 40.eluaastates.⁷

Joonis 5. Lapsevanemate vanus

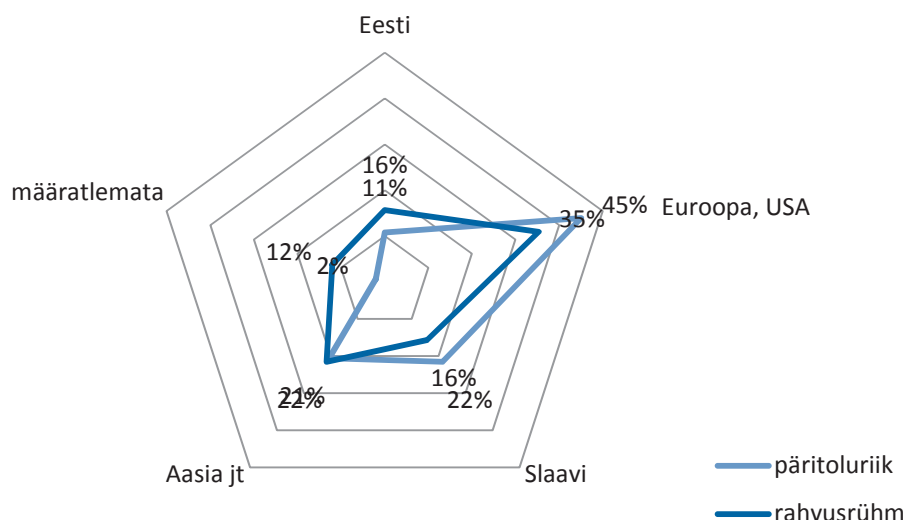
Joonis 6. Lapsevanemate haridustase

Teistest riikidest viimase kolme aasta jooksul Eestisse saabunud õpilastest ligi 60% oli pärit kas Euroopast või Ameerikast (sh 11% õpilastest märkis päritoluriigiks Eesti). Slaavi (so Ukraina ja Venemaa) päritolu oli 21% vastajaid ning sama palju oli neid, kes märkisid päritoluriigiks mõne riigi Aasias või mujal (sh Iisrael). Ootuspäraselt rahvus ja päritoluriik üheselt kokku ei langenud, seejuures nende õpilaste hulk, kes luges ennast rahvuselt eestlaseks tõusis 16%-le. Üldine piirkondlik jaotus jäi siiski paika sõltumata sellest, kas küsiti päritoluriiki või rahvust.

⁷ Uuringuküsimustikule vastanud lapsevanematest 80% olid emad, 15% isad ja 5% juhtudel vastasid küsimustikule ema ja isa üheskoos. Seega peegeldavad vanuselised, haridustaseme jt taustaandmed ennekõike emasid puuduvat infot.

Joonis 7. Uusimmigrantõpilaste päritolu riigi ja rahvusrühma kaudu

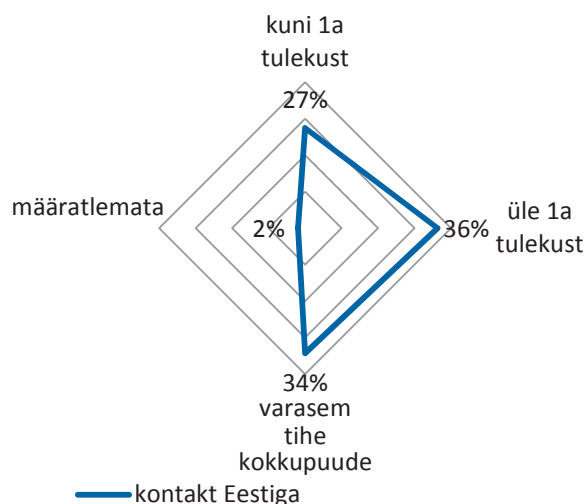
Uusimmigrantõpilastest 1/3 omas varasemat tihedat kokkupuudet Eestiga. Ligi 1/3 kavatses Eestisse jääda kuni 2 aastaks, üle 1/3 ei osanud öelda kui kauaks nad Eestisse jäävad. Varasem tihe kokkupuude Eestiga on ka küllalt paljudel Euroopa (40%) või Slaavi päritolu (29%) vastajatel.

Peamiste takistustena Eestisse kolimisel nimetasid lapsevanemad keele ja haridusega seonduvat. Lapsevanemad pidasid takistuseks Eestisse kolimisel:

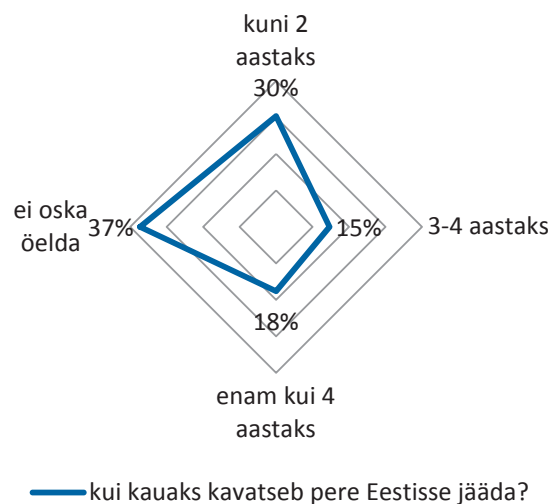
- dokumentidega (elamisloa taotlemine, saatkondade vähesus) seotud probleeme,
- üldist heaolu taset (elukallidus, väikesed palgad), keerulist haigekassa süsteemi,
- keelebarjääri,
- haridust (sh nõrga eesti keele oskuse tõttu),
- külma kliimat.

Kõigis päritolurühmades torkab silma nende vastajate suur osakaal, kes ei kavatse ennast pikemalt Eestiga siduda või ei oska tulevikuplaane määratleda.

Joonis 8. Uusimmigrantõpilase varasem kontakt Eestiga

Joonis 9. Kui kauaks kavatseb pere Eestisse jääda?

On tähelepanuväärne, et Eestis elamisega seotud pikemaajalisi (üle 4 aasta) plaane mainib alla 20% , samal ajal kui ligi 40% perekondi ei tea tegelikult kui kauaks nad Eestisse jäävad. 30% hinnangul jäävad nad kuni kaheks aastaks. See kinnitab veelgi, et tegu on vadavalt küllaltki mobiilsete inimestega, mida tuleb arvestada ka õppetöö eesmärke seades ja korraldades.

Tabel 3. Päritolu riik, varasem kontakt ja tuleviku seotus Eestiga

Päritolu riik	Osakaal (n=101)	Neis rühmades omas tihedat varasemat kontakti Eestiga	Neis rühmades seostas oma tulevikku Eestiga
Eesti	11 %	90 %	18 % kuni 2 aastat 45 % ei oska öelda
Euroopa, Ameerika	46 %	40 %	37 % kuni 2 aastat 30 % ei oska öelda
Slaavi (Venemaa, Ukraina)	21 %	29 %	10 % kuni 2 aastat 57 % ei oska öelda
Aasia ja muu (sh Iisrael)	21%	5 %	48 % kuni 2 aastat 24 % ei oska öelda

Seega on Eestisse elama asunud migrandid parimas tööeas valdavalt kõrgelt haritud inimesed, kes on Eestisse saabunud seoses oma tööga ja sageli ka perekondlike sidemete tõttu, kuid kes ei pruugi jääda Eestisse pikemaks ajaks elama. Samuti ilmneb, et koos kooliealiste lastega teise riiki elama asunute seas on ülekaalus pered, kus lapsed on vanuseliselt suhteliselt noored. Samal ajal oli ka paar juhtu, kus gümnaasiumiastme õpilased olid Eestisse saabunudki hariduse omandamise eesmärgiga ja ilma et nende perekonnad Eestisse elama asuks. Varasem koolikogemus on enamikul uusimmigrantõpilastel omandatud Lääne-Euroopa haridusasutustest.

Sõltumata sellest, milliseks kujuneb kolmandatest riikidest lähtuv sissetulek Eestisse järgnevatel kümnenditel (sisserändajate rühm, keda praeguses uusimmigrandi definitsioonis eelkõige silmas peetakse), vajab teistest riikidest Eesti üldhariduskoolidesse õppima asujate temaatika igal juhul senisest strateegilisemat tähelepanu. Eesti enda rahvastik on üha mobiilsem, samuti on riikidevaheline mobiilsus iseloomulik nii Euroopa kui Ameerika moderniseerunud ühiskondadele, kellega lõimumiseks ka Eestis jõupingutusi tehakse.

IV UUSIMMIGRANTÕPILASTE ÕPPEKORRALDUS / LIIS KASEMETS, HIIE ASSER

Toimetuleku ja edasijõudmise analüüsi lähtekohana uuritakse lapsevanemate ootusi koolile ja õpetajate seatud eesmärgi õppetöö läbiviimisel. Analüüsitakse õpilaste varasemat õpikogemust ning kuivõrd erineb nende hinnangul õpikogemus varasemast koolikogemusest. Õppetööga toimetulekut ja akadeemilist edasijõudmist mõjutab viis, kuidas õppetöö on korraldatud. Analüüsitakse, kas ja kuidas hinnatakse uusimmigrantõpilase senist teadmiste taset ja võimalikke täiendavaid toevajadusi Eesti üldhariduskoolis õppima asudes. Vaadeldakse, kas ja millised raskused uusimmigrantõpilastel õppetöös esinevad. Analüüsitakse õppekeele ja kodukeele kattuvust, õppekeele oskust Eesti üldhariduskoolis õppima asudes ja praegu. Kaardistatakse keeleõppe õpieesmärgid, õppevorm, õpetajate ettevalmistus ja kasutatavad õppematerjalid. Analüüsitakse, kas ja kuivõrd erineb uusimmigrantõpilaste õppekorraldus klassikaaslaste õppekorraldusest. Vaadeldakse, millise õppeprogrammi alusel uusimmigrantõpilaste õppetööd läbi viiakse, kas pakutakse tugiõpet, täiendavaid tugimeetmeid vm ja kuidas hinnatakse nende tulemuslikkust.

4.1. KOOLI VALIK JA OOTUSED KOOLILE

Ühtsuskooli põhimõtte peaks tagama võrdse hariduse kvaliteedi, teeninduspiirkonna põhimõtte õppimisvõimaluse kodulähedases koolis ning kooli valik olema lapsevanemale vaba, kui soovitud koolis on vabu õppekohti. Järgnevalt uuritakse, mille alusel uusimmigrantidest lapsevanemad kooli valisid ja mil määral on nad valikuga rahul. Uuritakse, missugused on vanemate ootused koolile. Kõrvuti lapsevanemate ootustega vaadeldakse, millised eesmärgid on õpetajad seadnud õpilaste õpetamisel ja juhendamisel koolis.

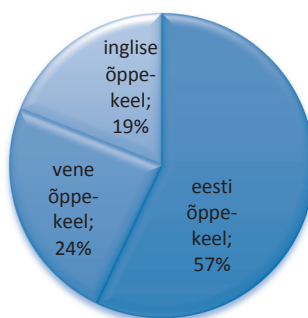
4.1.1. UUSIMMIGRANTÕPILASTE PAIKNEMINE ÜLDHARIDUSKOOIDES

Uusimmigrantõpilased on jaotunud üle kogu üldhariduskooli ja neid õpib üldhariduskoolides Eestis kõigis õppeastmetes. Uusimmigrantõpilaste seas on ülekaalus pigem nooremates klassides ja siin esimest õppeaastat õppijad. Uusimmigrant-õpilastest ligi pooled (45%) õppisid Eesti koolis esimest õppeaastat; neljandik teist aastat ja üle neljandiku kolmandat aastat. Arvuliselt enim õpib uusimmigrantõpilasi I kooliastmes ja II kooliastmes (30-32%), edasi väheneb nende arv kooliastmeti pöördevõrdelises seoses vanuse kasvamisega, olles väikseim gümnaasiumiastmes. Üldpildis on enamuses esimest aastat Eesti üldhariduskoolis õppivad uusimmigrantõpilased.

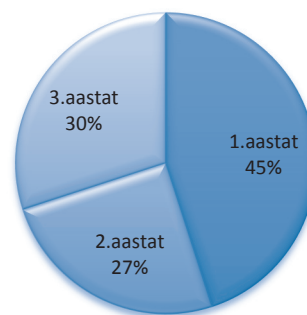
Joonis 10. Uusimmigrantõpilaste jagunemine kooliastmeti (n=101)

Joonis 11. Õppekeel, milles toimub uusimmigrant-õpilaste õpe üldhariduskoolis (n=101)

Joonis 12. Eesti üldhariduskoolis õppimise aeg (n=101)

Ligi pooled uusimmigrantõpilased on Eesti üldhariduskooli äsja saabunud – 45% õpivad esimest aastat ning neljandik teist aastat ja neljandik kolmandat aastat⁸. Õppeastmeti õpib enim kõige hiljutisemaid saabujaid I kooliastmes ja nende arv väheneb kooliastmeti kuni gümnaasiumini, kuid esimest aastat siin õppijad moodustavad siiski enamuse kõigis kooliastmetes. Tervikuna vähim õpib uusimmigrantõpilasi gümnaasiumiastmes ja vaid nende hulgas on võrdselt nii esimest, teist kui kolmandat aastat Eesti üldhariduskoolis õppivaid uusimmigrantõpilasi. Teist ja kolmandat aastat siinses üldhariduskoolis õppivaid uusimmigrantõpilasi on kooliastmete lõikes suhteliselt võrdselt, vaid pisut enam II ja III kooliastmes.

Enam kui pooled uusimmigrantõpilastest on koondunud eesti õppekeele koolidesse. Ligi pooled uusimmigrantõpilased õpivad Eesti üldhariduskoolis esimest aastat. Arvuliselt enim uusimmigrantõpilasi õpib I ja II kooliastmes.

Enamus uusimmigrantõpilastest (57%) on koondunud eesti õppekeele üldhariduskoolidesse. Vene õppekeeles õpib ligi neljandik (24%) ja inglise õppekeeles veidi alla viiendiku (19%) uusimmigrantõpilastest. Toimetulekut kooli õppekeelega hindab väga heaks või heaks 72% vastanud õpilastest ja ligi 60% õpetajatest. Kõrvutades neid hinnanguid koolikeele kasutamisega kodus ilmneb, et üle poole (55%) uusimmigrantõpilastest kasutab kooli õppekeelt igapäevaselt kodukeelena. 20% õpilastest ei kasuta kooli õppekeelt kodus.

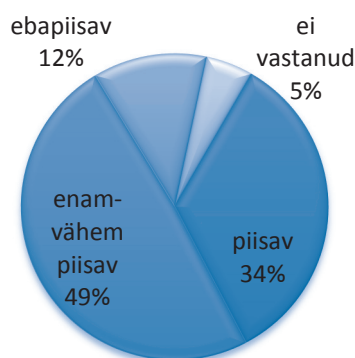
Võrreldes uuringu tulemusi eelmise, 2006.-2007. aastal läbiviidud uusimmigrant-õpilaste keskendunud uuringuga (Kasemets, 2007) on keskmine ühes koolis õppivate uusimmigrant-õpilaste arv kasvanud 1-2 õpilaselt 6-7 õpilaseni ja samal ajal koolide arv, kus uusimmigrantõpilasi õpib, vähenenud. Uusimmigrant-õpilased on koondunud tõmbekeskuste koolidesse või keskuste lähedale – enamjaolt Tallinna ja selle lähiümbruse ning Tartu üldhariduskoolidesse. Ühes koolis õppivate õpilaste keskmist arvu suurendavad üksikud koolid, kus õpib ligikaudu 20 uusimmigrant-õpilast. Neid koole välistades õpib ühes koolis reeglina kuni 5 uusimmigrant-õpilast.

⁸ Siia kuuluvad ka paar uusimmigrantõpilast, kes õppisid ankeetküsitluse läbiviimise ajal Eestis üldhariduskoolis juba enam kui kolmandat aastat, tulenevalt uuringu aluseks olnud valimibaasi tuginemisest 2010/2011 õppeaasta andmetele, mille järgi määratleti nende Eestis viibimise aeg kuni 3 aastat

4.1.2. KOOLI VALIK

Ligikaudu pooled lapsevanemad kinnitasid, et on üldiselt teadlikud Eesti haridussüsteemist, koolikohustusest ning õppetöö korraldusest. Ligikaudu samapaljud kinnitasid, et ei ole teadlikud. Enamus, kes kinnitas enda teadlikkust, omasid isiklikku varasemat kogemust või kokkupuudet Eestiga (sh tagasipöördunud). Eesti koolisüsteemist olid üldjoontes teadlikumad lähinaaberriikidest tulnud pered, kus haridussüsteemid on suhteliselt sarnased (näiteks Läti). Kaugemalt saabunud otsisid infot internetist (vastavalt keeleoskusele enamasti inglise või vene keeles), kasutasid rahvusvahelisi võrdlusi või piirdus nende teadlikkus sellega, mida kool teada andis (nt voldikud).

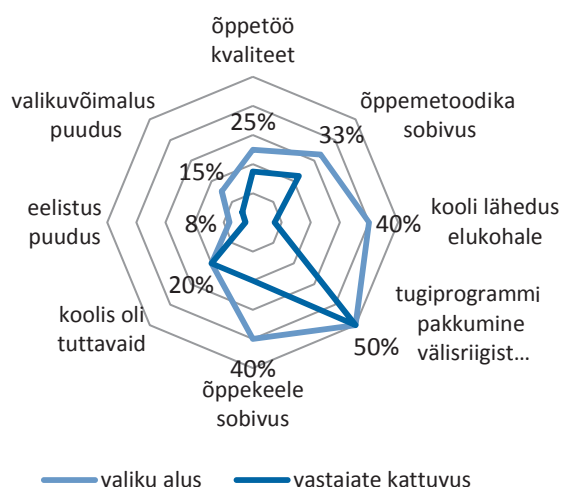
Joonis 13. Koolivalikuks vajaliku info piisavus, lapsevanemad

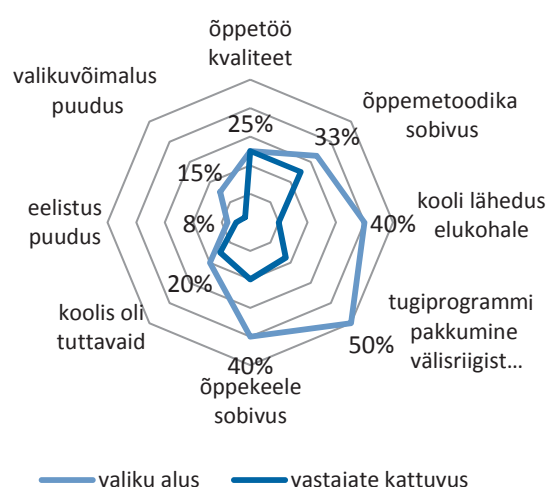
See, kuidas lapsevanemad tajuvad informeeritust koolikorraldusest, sõltub ilmselt ka Eesti kohta ja haridussüsteemi toimimise kohta üldteadmiste tasemest. Kooli valiku tegemiseks hindas lapsevanematest kolmandik (34%) infot piisavaks, ligi pooled enam-vähem piisavaks (49%) ja 12% ebapiisavaks. Lapsevanemate hinnanguid detailsemalt vaadates ilmneb, et õppetöö kvaliteedi kohta ei olnud piisavalt infot ligi kolmandikul ning koolide ja õpitingimuste kohta viiendikul (22%). Ligikaudu pooled lapsevanematest hindasid enam-vähem piisavaks infot koolide ja nende õpitingimuste (54%) ning õppetöö kvaliteedi kohta (46%). Viiendikul lapsevanematest (22%) oli piisavalt infot koolide ja õpitingimuste kohta. Vahetutest kontaktidest lapsevanematega nii intervjuude kui fookusgruppide kaudu jäi kõlama, et kooli valik tehakse ennekõike tuttavate või tööandja soovitusel järgi ning reaalseks laiemaks valiku tegemiseks puudub lihtsalt sisuline info. Puudub ülevaatlik info õpivõimaluste ja õppetöö kohta erinevates koolides. Osades koolides panustatakse lapsevanemate teavitamisse, kuid see info hõlmab sel juhul vaid antud kooli ning sageli on erinevate koolide internetilehekülgedel olev info vaid eesti keeles, mida eesti juurteta lapsevanemad sageli ei valda.

Lapsevanematel paluti selgitada, mille alusel nad kooli valisid. Suurima osa, poolte lapsevanemate kinnitusest lähtusid nad kooli valikul sellest, et antud kool oli valmis märkama ja vajadusel pakkuma välisriigist saabunud õpilasele tuge õppetöös (tugiprogrammi). Teised olulisemad koolivaliku alused olid õppekeele sobivus ja kooli lähedus kodule. Kuna lapsevanematel oli võimalik tuua välja neile sobilik arv kriteeriume, kasutasid mitmed lapsevanemad võimalust tuua välja mitu põhjust. Joonistus välja kolmandik vanemaid, kes nimetasid mitmeid kriteeriume paralleelselt ja nende vastustest peegeldus mõnevõrra suurem teadlikkus. Aktiivselt erinevaid koolivaliku kriteeriume väljatoonud vanemate kõrval nimetasid ülejäänud lapsevanemad oluliselt vähem tegureid, mille alusel nad antud kooli kasuks otsustasid. Vastustest peegeldub ligikaudu kolmandiku lapsevanemate teistest suurem rahulolu koolivalikuga. Joonisel on koolivaliku aluste kõrval toodud vastajate kattuvus erinevate kriteeriumite nimetamise sisest, võttes ühel juhul aluseks enim nimetatud valikukriteeriumi tugiprogrammi (parempoolne joonis) ja teisel juhul õppetöö kvaliteedi kriteeriumi (vasakpoolne joonis).

Joonis 14. Kooli valiku kriteeriumite kattumine lapsevanemate hinnangutes

Joonis 15. Kooli valiku kriteeriumite kattumine lapsevanemate hinnangutes

Kooli valik võib olla piiratud valik. Lapsevanematega tehtud intervjuudest joonistus välja, et osad koolid ei ole huvitatud uusimmigrantõpilaste vastuvõtmisest, mida võiks kujundlikult kokku võtta ühele perele kooli esindaja poolt lausunud sõnadega „meie kool pole teie lapse jaoks“. Lisaks õppekohtade puudumisele või vajaliku tugisüsteemi puudumisele viitamisele on mõne kooli esindaja soovitanud lapsevanemal pöörduda teise kooli (sh vahel nimetades konkreetset kooli), kus juba õpib välismaalt saabunud lapsi. Kindla teeninduspiirkonnaga koolide süsteemiga riikidest tulnud lapsevanemad tunnistasid, et ei mõista teeninduspiirkonna süsteemis „õppekohtade puudumist“. Välisriikidest tulnute jaoks on arusaamatu, et teeninduspiirkonna põhimõttele vaatamata ei pruugi see tagada pääsu kodulähedasse kooli.⁹

On koole, kus õppeprogramm vägagi nõudlik ja õppetempo kõrge ning õpilaselt eeldatakse, et kooli astudes oleks ta kohseselt valmis eakaaslastega võrdsest õppes osalema. Lapsevanemate vaba koolivaliku põhimõte toimib segregeerivana tuginedes sisseastumiskatsete kõrval koolijuhtide autonoomiale laste vastuvõtu üle otsustamisel (Toots, Lauri, 2013), võimendades välismaalt saabunute puhul näiteks varasema õppeprogrammi erinevuse, ebapiisava õppekeeleoskuse, siinses eelkoolis/varasemates klassides mitteõppimise tõttu. Neisse koolidesse pääsu eelduseks on koolide endi suunatus välisõpilaste õpetamisele, so koolide huvitatus nende õpilaste kooli vastuvõtust.

Lapsevanemad nimetasid olulise koolivaliku kriteeriumina õppekeele sobivust. Eesti riik tagab õppimisvõimaluse eesti keeles, kuid on ka üldhariduskoole, kus õppekeeleks mõni muu keel. Õppekeeleoskus on oluline nii õppeprotsessi ühe võtmetegurina, olles üheks aluseks õppesisu omandamisel, kui ka mõjutab sotsiaalset kohanemist, võimaldades suhtlust eakaaslastega. Lähtudes lapsevanemate ühest suuremast ootusest õppeprotsessi sujuvale jätkumisele ja õppekvaliteedile, on eeldatavalt õppekeele valiku aluseks kattuvus – kodukeelega või varasema õppekeelega. Emakeelse või varasemas õppekeeles õppe võimaluste puudumisel otsitakse võimalusi õppida vastava keele süvaõpet pakkuvas koolis. Nagu varem mainitud, nimetati varasema õppekeelena kokku 16 erinevat keelt ja kodukeelena koguni 20 keelt. Seega emakeeles või varasemas õppekeeles õppimise võimalused on piiratud sellega, milliste

Teeninduspiirkonna mudel ei taga alati pääsu kodulähedasse kooli. Koolivalikut piirab kooli autonoomia õpilaste vastuvõtul ja osade koolide soovimatus välisriikidest saabunud õpilastega tegeleda.

⁹ nt Tallinn kui suurim omavalitsus, kus elab ca 1/3 kogu riigi elanikkonnast, on üks teeninduspiirkond, misõttu võib kool asuda ka linna teises servas

keelte süvaõpet pakutakse ja õppekohtade arvuga neis koolides (nt inglise, prantsuse, saksa keele süvaõpe).

Uusimmigrantõpilaste jaotust üldhariduskoolidesse õppekeele alusel vaadates ilmneb, et üle poolte uusimmigrantõpilastest õpib koolis oma igapäevases kodukeeles. Neljandik uusimmigrantõpilastest kasutab kooli õppekeelt kodus vahetevahel, seejuures nende vanemad valdavad kooli õppekeelt. Viies üheks uusimmigrantõpilastest ei kasuta kooli õppekeelt kodus.

Tabel 4. Õppekeele ja kodukeele kattuvus (n=101)

	Koolikeele kasutamine kodus	Osakaal
1	kogu aeg või enamasti	55%
2	mõnikord, vanemad valdavad	25%
3	ei kasuta õppekeelt kodukeelena	20%

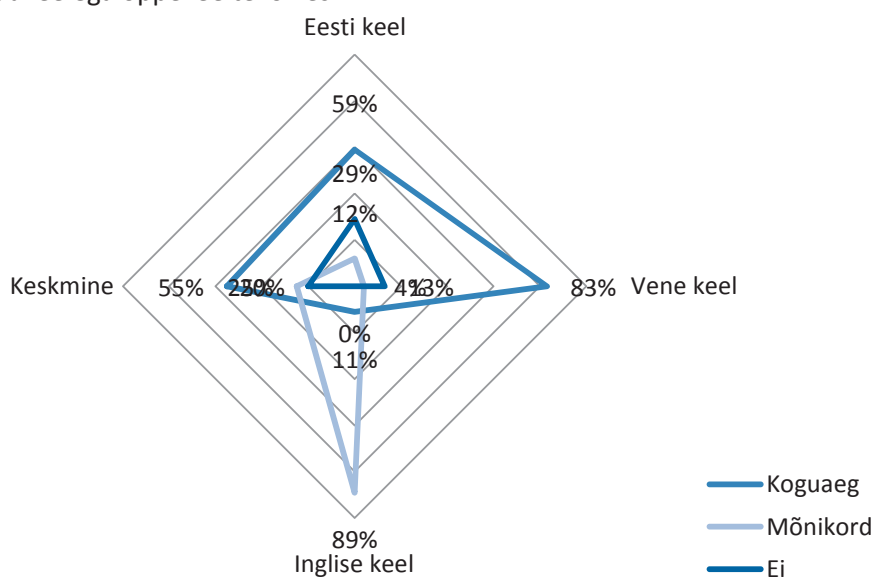
Vene õppekeele koolidesse on koondunud peamiselt vene kodukeelega lapsed. 85% uusimmigrantõpilastest, kelle kodukeel ei lange kokku õppekeelega, õpivad eesti õppekeelega üldhariduskoolis.

Koolikeele õpilase kodukeelena kasutamise analüüsist selgus, et 83% vene õppekeelega koolides õppivatest uusimmigrantõpilastest kasutab vene keelt igapäevaselt ka kodus. 89% inglise õppekeeles õppivatest uusimmigrantõpilastest kasutab inglise keelt kodus mõnikord. Nii arvuliselt kui protsentuaalselt suurim osa õpilasi, kelle kodukeel ei lange kokku kooli õppekeelega, õpib eesti õppekeelega üldhariduskoolides. Nad moodustavad ligi kolmandiku eesti õppekeelega koolides õppivatest uusimmigrantõpilastest (29%) ja valdava enamuse kooli õppekeelt kodus mitte-kasutavatest uusimmigrantõpilastest (85%).

Tabel 5. Kooli õppekeele kodukeelena kasutajate osakaal erinevate õppekeelte lõikes (n=101)

	Kooli õppekeel	Kasutan õppekeelt kodus igapäevaselt	Kasutan õppekeelt kodus mõnikord	Ei kasuta õppekeelt kodus	Kokku
1	Eesti keel	59%	12%	29%	100%
2	Vene keel	83%	4%	13%	100%
3	Inglise keel	11%	89%	0%	100%
	Keskmine	55%	25%	20%	

Joonis 16. Õppekeele kasutamissagedus kodus ehk õppekeele kokkulangevus uusimmigrant-õpilaste kodukeelega õppekeelte lõikes

Antud uuringu kontekstis on õppekeeleoskus oluline ennekõike sellest aspektist, kas ja kui suurel osal uusimmigrantõpilastest võiks potentsiaalselt olla probleeme koolis toimetulekuga tulenevalt õppekeele oskuse ebapiisavusest. Eeldatavalt enam kui pooltele õpilastest ei tohiks õppetööga toimetulek valmistada raskusi tulenevalt õppekeele vähesest oskusest. Viiendikule õpilastest võib õppekeeleoskus olla oluliseks takistuseks õppetöös osalemisele ja edasijõudmisele. Viimastele võivad lisanduda ka õppekeelt vahel koduse keelena kasutavad õpilased ning sel juhul suureneks potentsiaalselt õppekeeleoskuse nappusest õppetöös tuleneda võivate raskustega õpilaste osakaal 45%ni.

4.1.3. LAPSEVANEMATE OOTUSED JA ÕPETAJATE EESMÄRGID

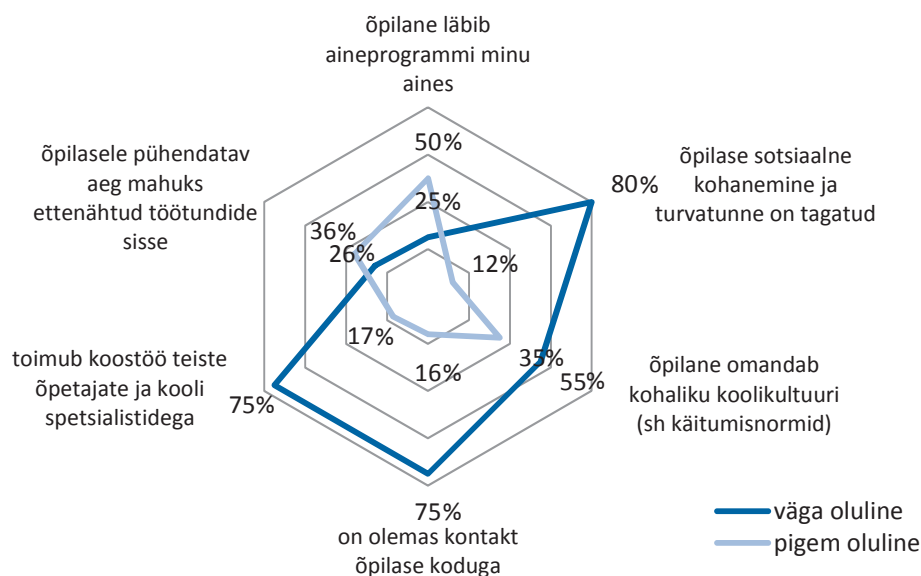
Lapsevanemate ootustes peegelduvad kooli valikulgi tähtsustatud teemad. Esmatähtsad on ühelt poolt õppekvaliteet ja teisalt õppeprotsessi sujuv jätkumine, kus on olulised kooli positiivne eelhäälestus ja suhtumine välisriigist saabunusse, valmisolek tema võimalikke toevajadusi märgata ja vajadusel tuge pakkuda.

Lapsevanemate ootustes koolile peegelduvad ennekõike ootus heale õppekvaliteedile, sujuvale õppeprotsessi jätkumisele ja heale suhtumisele ning keeleõppele. Näiteks kirjutas lapsevanem: „*Ootasime sujuvat üleminekut ühest koolisüsteemist teise ning õpetajatepoolset mõistvat suhtumist*“. Lapsevanemate jaoks on kõige tähtsam, et laps oleks märgatud ja vajadusel pakutaks talle tuge: „*Sa ju ei kohtu lapsega vaid korra elus. See on nagu teine kodu. Mõnikord tundub kool isegi olulisem kui päris kodu, muudab neid palju. Ta on minu juurest ära võetud ja siis õpetajat isegi ei huvita, mis on tema taust.*“ (fookusgrupp, 2013)

Erinevate koolisüsteemide õppemetoodikate erinevus avaldub igapäevases õppetöös ja klassiruumis, kus Eesti koolis õpetamise viisi on peetud üldiselt akadeemilise ja pigem autoritaarsemale õpetamise stiilile kalduvaks (võrrelduna näiteks Ameerika koolidega). Erinevast varasemast kogemusest tulenevalt võivad lapsevanemate esmapilgul sarnasena tunduvad ootused sisus erineda. Erineva varasema õpikogemusega õpilastega klassiruumis balansseerivad õpetajad erinevate ootustega, kus näiteks üks lapsevanem kurdab, et õpetaja tegeleb põhiliselt laste käitumise ja mitte niivõrd õpetamisega, siis teine lapsevanem vastupidi, et tema laps ei saa õppida, kui klassis on pidevalt lärm. Siin oleks abiks taustainfo lapsevanematele, millised on tavad ja õppetöö klassiruumis Eesti koolis, mis annaks lapsevanematele taustateadmise ka kooli poolsetest ootustest.

Analüüsides, millised on õpetajate eesmärgid ja mida nad õpilaste juhendamisel oluliseks peavad, domineerivad õpetajate hinnangutes sotsiaalse kohanemisega seotud eesmärgid. Õpilast juhendades väärtustavad õpetajad enim õpilase sotsiaalse kohanemise ja turvatunde tagamist ja kontakti koduga ning koolisisest koostööd teiste õpetajate ja spetsialistidega. Vaadeldes kogumis nii väga kui pigem olulisena tunnetatud eesmärke, tõuseb esile õpilase kohaliku koolikultuuri koos käitumisharjumistega omandamise olulisus. Aineprogrammi läbimine õpetatavas aines on väga oluline vaid neljandiku ja pigem oluline poolte õpetajate hinnangul ning viiendiku õpetajate kinnitusel polegi see oluline. Õpilasele pühendatava aja mahtumine ettenähtud töötundide sisse on väga oluline neljandikule ja pigem oluline kolmandikule õpetajatest, seejuures pigem ebaoluliseks peab seda teine kolmandik õpetajatest.

Joonis 17. Õpetajate eesmärgid õpilaste juhendamisel, %

Õpetajad eesmärgistavad oma tegevust vastavalt sellele, kui kauaks uusimmigrant Eesti haridussüsteemiga seotuks jääb ja sellega seostatult tunnetavad õpetajad ka oma vastutuse määra. Nn ajutisi õpilasi koolis püütakse kindlustada arendava jõukohase tegevusega, osalt ka temale sobivamas keeles. Pikemate Eestisse jäämise plaanidega õpilaste ja nooremate kooliastmete õpilaste puhul on eesmärgiks võimalikult kiiresti eakaaslaste tasemele jõudmine. Õpetajad ei jaga seisukohta, et lapsed jagunevad nn omadeks ja võõrasteks.

Lapsevanemate hinnangul on puudulik kooli administratiivpoole teavitus igapäevase õppetöö korralduse osas. Igapäevane õppetöö korraldus on sageli riigiti ja ka kooliti erinev, näiteks õppepäeva pikkus on Eesti koolides sageli päevade lõikes erinev (ja võib muutuda ka kooliaasta kestel), samuti on lapsevanematele oluline millal ja milliseid tähtpäevi tähistatakse ning millised on tavad. Igapäevase koolitöö ja kooliskäimisega seoses on palju praktilisi piasju, mida lapsevanemad ei tea ja millest teavitamine on sageli hüplik. Reeglina teavitatakse lapsevanemat lapse kaudu, kellele koolis öeldakse, mida ja mis ajaks on vaja muretseda. Laps aga ei pruugi ka ise sõnumist lõpuni aru saada. Lapsevanemate jaoks muudab olukorra keeruliseks ka see, et infot antakse sageli väga väikese etteteatamisajaga. Lapsevanema sõnadega: „Siin on ilmselt küll arusaamine, mida nad [koolis õppetööks] vajavad, aga meie ei saanud sellest aru. Mitmel korral tekkis küsimus ... mida täpselt nad ikkagi vajavad? Kas vajavad värvi, pabereid, see oli algul meile pisut frustreriv. Iga päev tuleb mu poeg koju ja ütleb, et vajab seda või teist. Seega mul oli pidev mure, et kust midagi leida. Kust ma peaksin Eestis ostma üht või teist asja? Niisiis tagasiside mõttes oli selge vajadus selle järgi, et oleks teada, mida tuleb muretseda.“ (fookusgrupp, 2013) See puudutab ühtviisi nii välispäritolu kui tagasipöördujaid, kes tunnetavad end sageli samas olukorras. Kuid viimaste puhul eeldatakse seda teadlikkust sageli iseenesestmõistetavana, nagu täiendas teine lapsevanem: „mu abikaasa on pärit Eestist ja eeldati, et ta teab kõiki neid asju, aga ta ei tea“ (fookusgrupp, 2013). Lapsevanemate ettepanekul võiks õppeaasta alguses koolid anda lapsevanematele väikese infomaterjali õppeaasta ja igapäevase õppetöö korralduse kohta, mis hõlmaks infot õppeaasta täpse kestuse, vaheaegade, koolipäevade ja nende pikkuse (algus- ja lõppaeg), lapsevanemate poolt soetatavate õppevahendite loetelu ja muu õppetööks vajaliku kohta, olulisemate pühade-tavade osas ja muud praktilist igapäevase õppetöö ja kooliskäimisega seotud infot.

Õppetöö tasemega on lapsevanemad üldiselt rahul (erisusteks mõnedel juhtudel rahulolematust matemaatika ja keeleõppe tasemega) ja hindavad tunnustavalt õpetaja pingutusi välismaalt saabunud õpilase õpetamisel. Lapsevanemad hindavad Eesti üldhariduskooli õppeprogrammi sisult mitmekesiseks, kuid teadmiste omandamise ja rakendamise viisi nende teadmiste mitmekülgsuse

rakendamise oskuse õpetamise osas ebapiisavaks. Õppemetoodikaga seotud kriitika keskendus peamiselt individuaalsuse ja loovuse vähesusele. Selline pilt sobitub rahvusvahelise võrdlusega, kus Eesti paistab teiste Euroopa riikide võrdluses silma kontrastiga õppekava kui normatiivse dokumendi ja reaalsete õpetamispraktikate vahel. Näiteks kuigi üldhariduse õppekavad tõstavad innovatiivsust ja loovust olulisena esile, peavad seda vajalikuks vaid 13% õpetajatest ja ka ettevõtluseks vajalike oskuste omandamist kooli toel kinnitavad Euroopa keskmisest vähemad Eesti vastajad (EC, 2011). Akadeemilise teadmise omandamise kõrval jääb tähelepanuta, mida see teadmine sisuliselt annab, kuidas ja milliste küsimuste lahendamisel saaks neid kasutada, millised on nende teadmiste rakendamise võimalused, et lahendusteid võib olla mitu ja kuidas leida ise lahendustee, mitte lahendada ühel etteantud viisil. Lapsevanemate hinnangutest jäi kõlama, et Eesti koolis õpitakse palju ning pingeliselt. Õppeprogrammi või õppemetoodikaga seoses toodi välja:

- „Rohkem külluslik programm, siin ollakse rohkem nõudlikud (mis on hea)“
- „Eesti kooli programm on raskem võrreldes eelmisega ja lapsel on küllat raske toime tulla“,
- „Lapsed on kodutöödega väga ülekoormatud. See-eest akadeemiliselt liigutakse kiiresti edasi, mis hoiab uudishimu üleval ja see on tore“,
- „Minnakse liiga ruttu uue teemaga edasi. Vähe elulisi näiteid, katseid, praktilist tööd“,
- „Õppemetoodikate erinevus, erinev koolipäeva ülesehitus“,
- „Liiga akadeemiline Eestis, vähe on interaktiivseid meetodeid“,
- „Ei arvestata lapse suundumuste, huvide ja talentidega, kõiki aineid peab oskama võrdsel tasemel, mis on väga vale“.

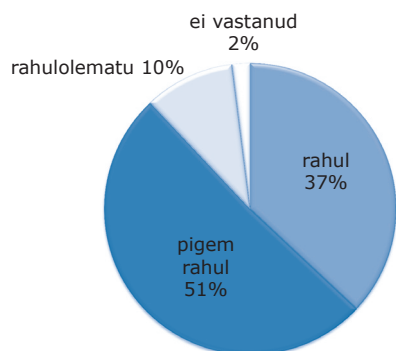
Õpetaja või õpetamise viisiga seonduvalt töid lapsevanemad välja:

- „Õpetajad tegelevad põhiliselt käitumise mitte õpetamisega, tundub nii“,
- „Uus kollektiiv, klassikaaslased, tihti mittesõbralik suhtumine, uued õpetajad ja uued nõudmised“.

Välisriigist saabunud laste vanemad sooviksid tihedamat kontakti õpetajaga, mis on eriti oluline esimese 6 kuu jooksul, mil kohanemisprotsess on uus ka lapsele toeks olevale perele. Sel ajal ei ole kord poolaastas läbiviidav arenguvestlus piisav viis kontaktiks perega. Ka juhul, kui õpetaja hinnangul õppeprotsess läheb üldiselt hästi, peavad lapsevanemad oluliseks tihedamat kontakti õpetajaga. Lapsevanemad hindavad positiivselt e-kooli rakendust.

Õpetajad on koormatud erinevate rollidega, ühelt poolt korralduslike küsimustega, mille osas peaks parem olema kooli administratsiooni poolne lapsevanemate teavitamine, aga ka tugi õpetajale (sh info liikumine pedagoogide vahel, koostöö erinevate õpetajate ja tugipersonali vahel). Siin eristuvad koolid, mis on teadlikult valinud oma sihtgrupiks välismaalt saabunud õpilaste õpetamise (sh rahvusvahelise õppekava alusel õpet pakkuvad koolid, pikemaajalise välismaalt saabunud õpilaste õpetamise kogemusega koolid). Nendes koolides on nii lapsevanematele kui õpetajatele tuge pakkumas eraldi IB-õppe või välismaalt saabunud õpilaste õppe koordinaatorid või välja kujundatud meeskonnana õpilasega ja tema õppeprotsessi toetamisega tegelemise praktika. Joonistub välja pilt, kus osades koolides tegeleb välismaalt saabunud õpilase õppeprotsessiga kool meeskonnana (sh perega kontakti hoidmisel, õpetajate ja tugipersonali vahelise koostöö ja õppeprotsessi toetamisel) ja koolid, kus valdav osa sellest koormusest on õpetaja õlgadel. Sel juhul sõltub ka kohanemisprotsess sujuvus suuresti antud õpetajast.

Joonis 18. Lapsevanemate rahulolu kooliga

Üldhariduskooliga, kus uusimmigrantõpilane õpib, on väga rahul veidi üle kolmandiku ja pigem rahul pooled lapsevanematest, kümnendik ei ole kooliga rahul. Uuringust selgus, et 7% uusimmigrantõpilastest on juba vahetanud kooli Eestis, tulles praegusesse kooli üle mõnest teisest üldhariduskoolist. Kooli vahetamise põhjustena toodi välja rahulolematust õppekvaliteedi või sotsiaalse keskkonnaga koolis.

KOKKUVÕTE

Lapsevanemate teadlikkus õpivõimalustest ja õppetööga seonduvast on pigem tagasihoidlik, vaid kolmandik lapsevanematest hindas infot piisavaks, pooled enam-vähem piisavaks. Informeeritumad on need, kel isiklik kogemus (tagasipöördumised) või sarnase süsteemiga lähinaabrid (nt Läti). Koolivalikul peavad lapsevanemad kõige olulisemaks kooli suhtumist välismaalt saabunusse ja valmidust teda vajadusel toetada, samuti mõjutavad kooli valikut pere elukoht ja õppekeele eelistus. Kooli valik tehakse enamasti tuttavate või tööandja soovitusel põhjal. Lapsevanemad on kogenud koolipoolset tõrjuvat hoiakut kooli astumisel ja soovimatust võtta vastu välismaalt saabunud õpilast (nt viidates kohtade puudumisele, tugisüsteemi puudumisele välismaalt saabunutele jne), mistõttu kodulähedane kool ei ole alati võimalik.

Lapsevanemate ootustes koolile on esikohal ootus sujuvale õppeprotsessi jätkumisele ja heale suhtumisele, heale õppekvaliteedile ja keeleõppele. Õpetajad seavad peaesmärgiks laste sotsiaalse adaptatsiooni, väärtustades enim õpilase sotsiaalset kohanemist, kontakti õpilase koduga ja õpetajatevahelist koostööd. Õpieesmärkide seadmist ja õpetajapoolset vastutuse tunnetust mõjutab pere pikemaajalisem seotus Eestiga ehk see, kui kauaks õpilane Eestisse ja Eesti kooli õppima jääb. Lapsevanemad tunnetavad puudust õppetööd puudutavast praktilisest infost ja tõid välja õpetajate koormatuse administratiivsete ülesannetega, millega peaks tegelema kooli administratiivne pool. Õpetajad tunnetavad vajadust pedagoogilise personali suurema koostöö järele ja tuge erivajaduste märkamiseks ning vastavate õppemetoodiliste oskuste järele õppeprotsessi muutmiseks (vt täpsemalt edaspidi).

Kooliga, kus laps praegu õpib on veidi üle kolmandiku lapsevanematest väga rahul, pooled pigem rahul. Seejuures on 7% uusimmigrantidest juba kooli vahetanud, olles rahulolematud õppekvaliteedi või sotsiaalse õhkkonnaga koolis.

4.2. RASKUSED JA TOEVAJADUSED ÕPPETÖÖS

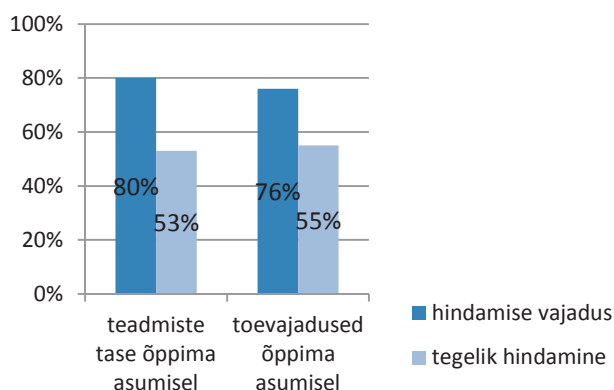
Järgnevalt analüüsitakse, kas koolides peetakse oluliseks uusimmigrantõpilaste teadmiste-oskuste taseme ja võimalike toevajaduste väljaselgitamist õppima asumisel. Uurime, kas ja kuidas seda tehakse, kas ja millised raskused ning toevajadused õppetöös uusimmigrantõpilastel esinevad.

4.2.1. TEADMISTE-OSKUSTE JA TOEVAJADUSTE HINDAMINE ÕPPIMA ASUMISEL

Arvestades uusimmigrantõpilaste vanust ja erisusi koolikohustusliku ea alguse osas omas ootuspäraselt ligi 80% uusimmigrantõpilastest enne Eesti üldhariduskoolis õppima asumist varasemat õpikogemust mõnes teises riigis. Eesti üldhariduskoolide uusimmigrantõpilastest 30% õpivad 1.-3.klassis, kellest omakorda ligi 2/3 on alustanud kooliteed Eestis. Varasem koolikogemus pärineb kümnendikul uusimmigrantõpilastest Venemaalt, veidi vähematel USAst, Inglismaalt, Soomest, Lätist, Iisraelist ja Saksamaalt ning 1-2 juhtumi kaupa paljudest eri riikidest. Varasema õppekeelena nimetati kokku 16 keelt. Enim uusimmigrantõpilasi olid varem õppinud inglise õppekeeles (õpetajate hinnangul 45% uusimmigrantõpilastest), neile järgnesid vene, saksa, soome või läti keeles õppinud. Võrdluseks, klassikaaslastest 8% omasid varasemat õpikogemust väljaspool Eestit.

Analüüsist, kas ja kuidas hindavad koolid välismaalt saabunud õpilaste senist teadmiste-oskuste taset koolis õppima asumise ajal, ilmnes lõhe õpetajate ja lapsevanemate poolt tunnetatud vajaduse ja sellise hindamise tegeliku praktika vahel. Vaatamata üle 80% õpetajate ja 70% lapsevanemate arvamusele, et uusimmigrantõpilaste teadmiste taseme hindamine õppima asudes on vajalik, kinnitasid uuringus osalenud õpetajad, et kooli poolt hinnati vaid poolte (53%) uusimmigrantõpilaste senist teadmiste taset. Fookusgruppides kinnitasid mõned õpetajad, et teadmiste-oskuste taset kooli poolt õpetajale ei öeldagi ja tase selgub õpetajale esimese kuu-kahe jooksul õppetöö käigus. Uuriti ka täiendava toevajaduse hindamise praktikat. Kui 76% uusimmigrantõpilaste õpetajad pidasid võimalike täiendavate toevajaduste hindamist vajalikuks, siis õpetajad kinnitasid vajaduste hindamist koolide poolt vaid 55% uusimmigrantõpilaste puhul.

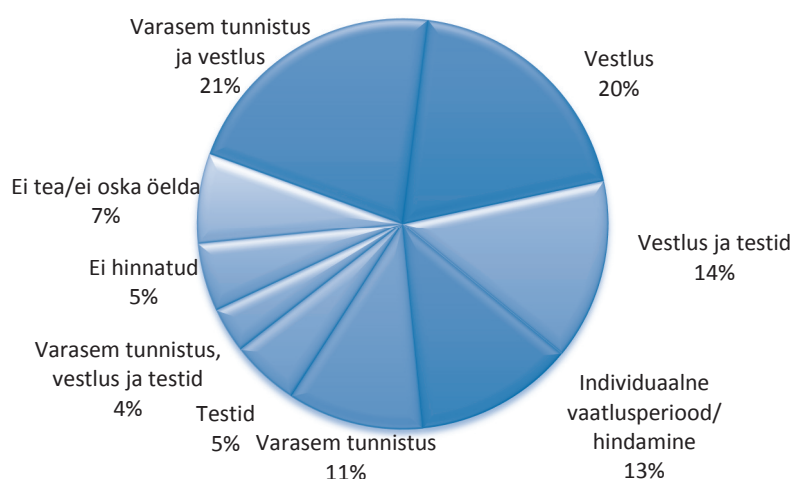
Joonis 19. Uusimmigrantõpilaste teadmiste taseme hindamine õppima asumisel, õpetajate hinnang

Teadmiste taseme hindamist kinnitanud vastajatel paluti avatud küsimusena selgitada viisi, kuidas teadmiste taset hinnati. Selgitustes esines väga erinevaid vastuseid. Levinuimaks kooli esmaseks kontaktiks välismaalt saabunud õpilasega on vestlus (59%). Varasemat tunnistust küsiti kolmandikult uusimmigrantõpilastest (36%), test(e) tehti ligi neljandikule (23%), individuaalset vaatlusperioodi kasutati 13% uusimmigrantõpilaste puhul ning üksnes vestlusega piirduti viiendiku (20%)

uusimmigrantõpilaste puhul. Seejuures eristusid koolid, kus juba kooli astumisel püüti saada võimalikult mitmekülgne pilt õpilase senisest tasemest ja võimalikest toevajadustest. Koondatuna on koolide rakendatud hindamismetoodikad toodud järgmisel joonisel.

Joonis 20. Uusimmigrantõpilase senise teadmiste taseme hindamine kooli astumisel, õpetajad

Enamasti püüti vestluse kaudu hinnata õppekeele (eesti keele) oskust, mõnel korral ka sotsiaalseid oskusi ja akadeemilisi teadmisi, vahel piirduti lapsevanemaga vestlusega. Ühel korral nimetati, et „otseselt ei hinnanud midagi, lihtsalt võõrkelsest keskkonnast tulnud õpilastele on meil abiõpetaja ja saadeti tema juurde tundidesse.“

Ligikaudu veerandi uusimmigrantõpilaste puhul toodi välja esmase kontakti või teadmiste-oskuste hindamise sisuline väljund edasise õppetöö korraldusele. Mida kontakti või hindamise tulemusena otsustati:

- Individuaalsed keeletunnid pluss väikeses rühmas keeletunnid, õpiabi pikapäeva rühmas.
- Õpilane pandi 1 aste madalamasse klassi, talle määrati eesti keele lisatund.
- Lisa eesti keele õppe tunnid väikeses rühmas.
- Õpilasele määrati kohe tugiõppena eesti keele kui teise keele individuaaltunnid.
- Missugusesse keelerühma laps panna.
- Laps tahtis juba eelmisel õppeaastal kooli astuda. Soovitasime 1 aasta olla veel lasteaia ja keelt õppida.
- Tugiisik klassist, kes alati aitab.
- Täiendavad eesti keele kui võõrkeele õppetunnid (2 vastajat).
- Lapsega vestles tugikeskuse juht, parandusõppe õpetaja. Selgus, et laps oli piisavalt tubli ja täiendavat tuge ei vajanud.
- Laps saab kooli programmiga hästi hakkama.
- Vestlus vanematega, eratundide (lisatundide) kavandamine.
- Vajadusel kooli tugisüsteemide kaasamine – sotsiaalpedagoog, psühholoog, aineõpetaja
- Määras mõnes aines lisaks eratunnid.
- Vestlus ja õpetajatega omavahelised kokkuleped.
- Hinnata, milles aines oleks vaja lisatunde ja mis oleks täiesti eratunnid.
- Otsustasime, et täiendav tugi on vajalik eesti keele õppimisel.
- Vestlus perega ja 3-nädalane vaatlusperiood hindamaks lapse kohanemist (2 vastajat).
- Hindamine ja täiendavad toetusvajadused selginevad vaatluse ja vanemaga vestlemise tulemusel.
- Varasema kokkupuute alusel oli teada, et õpilane vajab võimalikult väikest klassi ja

individuaalset lähenemist.

- *Läbi lastekaitseliidu, saadi lapsele eripedagoog aitama õppida eesti keelt – väljendusoskus/mõistmine.*
- *Kool leidis, et laps peab saama täiendavat õpet eesti keeles – selleks leiti eripedagoog.*
- *Määrati individuaalprogramm.*
- *Hindas võimalikke täiendavaid toevajadusi.*
- *Konsultatsioonid aineõpetajaga.*

4.2.2. ÕPPEKEELEOSKUS

Õpilase õppekeeleoskus on üheks võtmeteguritest nii õppesisu omandamisel kui ka sotsiaalse kohanemise hõlbustamisel. Õppetöö seisukohalt on oluline uue kooli õppekeele kokkulangevus varasema õppekeele või kodukeelega. Sageli otsivad lapsevanemad võimalusi, et laps saaks jätkata õpinguid varasemas õppekeeles. Uusimmigrantõpilased nimetasid kodukeelena 20 erinevat keelt ja varasema õppekeelena 16 erinevat keelt. Eestis jagunevad uusimmigrantõpilased eesti, vene ja inglise õppekeelega koolidesse, seega toimub paratamatult suure osa uusimmigrantõpilaste jaoks õppetöö keeles, mis pole nende kodukeel ja milles nad varem õppinud ei ole.

Uusimmigrantõpilased on viimase kolme aasta jooksul välisriikidest saabunud kooliealised lapsed, kellest enamusel on välisriigis õppimise kogemus. Võrreldes õpilaste kodukeelt varasema ja praeguse õppekeelega Eestis ilmnes, et vaid 14% õpilaste osas langes kodukeel kokku varasema ja praeguse õppekeelega. Neist valdav osa õpib vene õppekeelega koolis, moodustades sealsetest uusimmigrantõpilastest 60% (12% uusimmigrantõpilastest tervikuna). Eesti keeles õppimise võimalused väljaspool Eestit on piiratud, mistõttu oli ka ootuspärane, et ühegi eesti kodukeelega uusimmigrantõpilase peamiseks õppekeeleks väljaspool Eestit ei olnud eesti keel. Küll olid nende seas mõned õpilased, kes olid väljaspool Eestit eesti keelt koolis õppinud. Varasema õppekeele olulisus õppekorralduses ja toevajaduste mõjurina avaldus venekeelsete koolide osas. Vene kodukeelega õpilaste puhul venekeelses koolis, kelle varasem õppekeel enne Eestisse elama asumist oli samuti vene keel, õppetöö sisus ega õppekorralduses erisusi ei rakendata. Peamine tugimeede venekeelsetes koolides on eesti keele täiendav õpe.

Vene õppekeelega koolidesse on koondunud peamiselt vene kodukeelega lapsed. 85% uusimmigrantõpilastest, kelle kodukeel ei lange kokku õppekeelega, õpivad eesti õppekeelega üldhariduskoolis.

Ilmnes kooli õppekeele kodukeelega kokkulangevuse trend, kus eesti kodukeelega laste õppekeeleks on Eesti üldhariduskoolis reeglina eesti keel ning nende kõrval on vene kodukeelega laste vanemad valinud Eestis vene õppekeelega kooli. Kuigi viimaste hulgas oli ka õpilasi, kes olid varem õppinud mõnes muus keeles (sh inglise keeles). Inglisekeelses õppes osalevatest õpilastest nimetasid oma igapäevaseks kodukeeleks inglise keelt vaid vähesed ja samuti varasema õppekeelena inglise keelt. Seega võib öelda, et vene õppekeelega koolid eristuvad eesti või inglise keeles õpet pakkuvatest koolidest, kuna esimestes langeb enamuse välismaalt saabunud õpilaste praegune õppekeel kokku nii kodukeele kui varasema õppekeelega väljaspool Eestit, samas kui eesti või inglise õppekeeles õppijate puhul esineb nii suurt kokkulangevust harva. Selline pilt tuleneb ühelt poolt vanemate eelistustest, kuid teisalt ka võimalikest valikutest, millest valida saab – kuigi mitmed lapsevanemad tõid välja, et eelistanuks lapse õpingute jätkamisel Eestis võimalust õppida varasemas õppekeeles või vastava keele süvaõppega koolis, ei osutunud see võimalikuks.

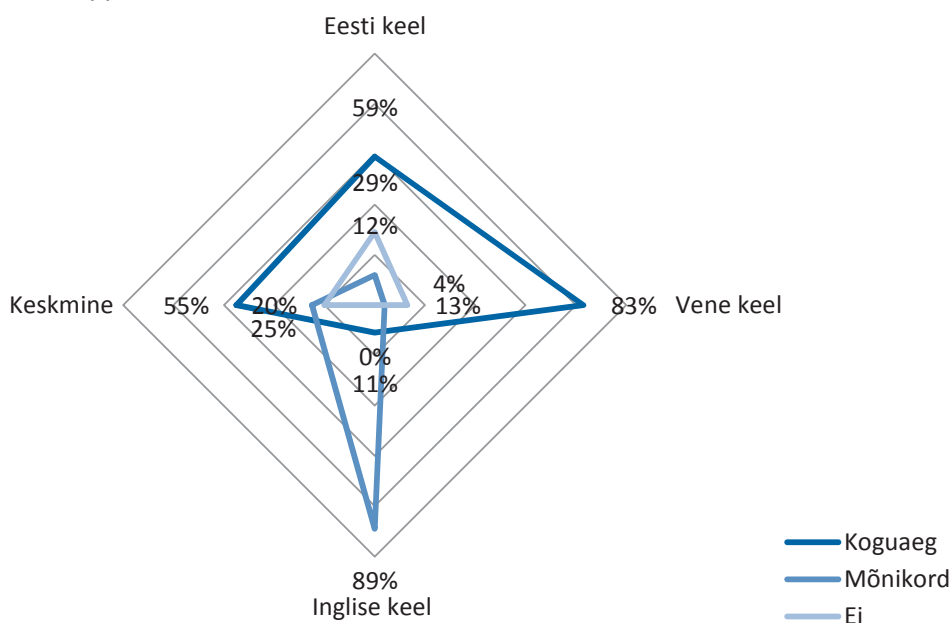
Koolikeele kodus kasutamise analüüs näitas, et 83% vene õppekeelega koolides õppivatest uusimmigrantõpilastest kasutab vene keelt kodus igapäevaselt. Seejuures vene kodukeelega laste grupp ei ole niivõrd homogeenne. Kui 2/3 venekeelsete perede lastest õpivad vene õppekeelega koolides, siis ülejäänud kolmandiku moodustavad mitme kodukeelega lapsed jagunedes pea võrdselt eesti õppekeeles ja inglise õppekeeles õppijateks. Nii arvuliselt kui protsentuaalselt suurim osa õpilasi, kelle kodukeel ei lange kokku kooli õppekeelega, õpib eesti õppekeelega üldhariduskoolides. Nad moodustavad ligi kolmandiku eesti õppekeelega koolides õppivatest uusimmigrantõpilastest (29%) ja valdava enamuse kooli õppekeelt kodus mitte-kasutavatest uusimmigrantõpilastest (85%). Seega võib eeldada, et eesti õppekeeles või inglise õppekeeles õppivate uusimmigrantõpilaste vajadused tugimeetmete järele on suuremad, kui vene õppekeeles õppijatel.

Eesti üldhariduskoolis õpingute alustamise ajal valdas õppekeelt õppetöös vajalikul määral vaid neljandik uusimmigrantõpilastest.

Seejuures on kooli õppekeel kodukeeleks enam kui pooltele uusimmigrantõpilastele.

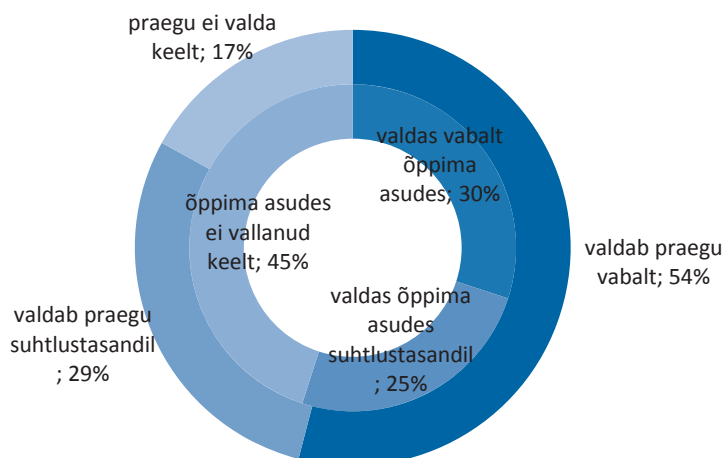
Järgneval joonisel on toodud õppekeele kokkulangevus uusimmigrant-õpilaste kodukeelega määratletuna igapäevase kodukeele ja igapäevaselt mitte-kasutatava kodukeelena (sh eristatud mõnikord või üldse mitte kasutatava kodukeelena), vastavate õppekeelte lõikes

Joonis 21. Õppekeele kasutamine kodus keelte lõikes

Uusimmigrandi määratlus on piiritletud sihtkohariigis elamise ajaga, langedes kooliealiste laste puhul reeglina kokku koolis õppima asumise ajaga. Seega langevad küllalt ootuspäraselt kokku õpilaste hinnangud oma keeleoskusele Eestisse saabumise ajal õpetajate hinnangutega kooli õppekeele oskusele koolis õppima asumise hetkel. Vaatamata asjaolule, et üle poole uusimmigrantõpilastest õpib koolis oma kodukeeles, oli nende keeleoskus õppetöös vajalikul tasemel nõrk. Nii õpilaste endi kui õpetajate hinnangul oli õppekeele oskus kolmandikul uusimmigrantõpilastel väga hea, neljandik valdas keelt suhtlustasandil ja viiendik teadis vaid üksikuid sõnu.

Joonis 22. Õppekeeleoskus võrdlevalt õppima asumisel ja praegu, õpetajate hinnang

Toimetulekut kooli õppekeelega praegu¹⁰ hindavad õpetajad heaks või väga heaks 60% uusimmigrantõpilaste puhul (õpilaste endi hinnangul 72%). Eeldusel, et õppekeeleoskus on oluline akadeemilist toimetulekut mõjutav tegur ning arvestades õpetajate hinnanguid keeleoskusele ja õpilaste hinnangut õppekeele kasutamisele kodukeelena, ei tohiks 60% õpilastest olla raskusi õppetöös toimetulekuga tulenevalt õppekeeleoskuse ebapiisavusest.

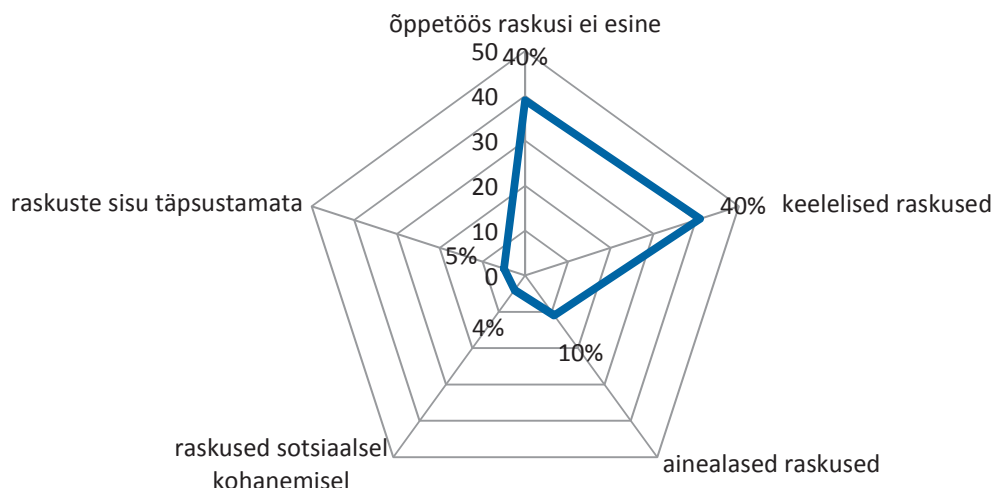
4.2.3. RASKUSED ÕPPETÖÖS JA TOEVAJADUSED

Õpetajate hinnangul on ligikaudu 60%l uusimmigrantõpilastel õppetöös raskusi. Neist enamusel, kokku 40%l uusimmigrantõpilastel on õppetöös raskusi tulenevalt õppekeeleoskuse ebapiisavusest. Siia kuuluvad probleemid seoses õpetaja ja tööülesannete mõistmisega, sõnavara nappus, erinevate õppeainete alane terminoloogia, grammatikaga seotud raskused jms. 10%l uusimmigrantõpilastel on raskusi ainesisu mõistmisega. Kuigi õppekeele vähene oskus avaldab mõju ka teiste õppeainete mõistmise ja omandamise suutlikkusele, on antud juhul silmas peetud just teiste õppeainete omandamisega seotud keerukusi. Näiteks nimetasid õpilased, et mõne õppeaine programm on varasemast keerukam (näiteks matemaatika, loodusõpetus). Sealhulgas jagunevad õpilased küllalt võrdselt nendeks, kellel on raskusi reaalinetes, ja nendeks, kellel on raskusi jutustavates ainetes. Siinkohal on selgesti erinevas olukorras õpilased, kes õpivad kõiki aineid kooli õppekeeles (so reeglina eesti keeles või vene keeles), võrreldes õpilastega, kelle õppetööst osa toimub õpilase emakeeles (näiteks inglise keeles vm). Sel juhul erinesid ka õpetajate hinnangud õpilase õppetööga toimetulekule ja õppetöös raskuste esinemisele ning viimaste sisule. Õpetajate hinnangul on ka õpilasi, kelle õppetööga seotud raskused on tulenenud sotsiaalsest kohanematused, kuid neid õpilasi on vaid üksikud (alla 5%). Õpetajate hinnangul 40% uusimmigrantõpilastel õppetöös raskusi ei esine.

Õpetajate hinnangul on 40%-l uusimmigrantõpilastest õppetöös raskusi tulenevalt vähesest õppekeele oskusest, 10%-l on raskusi ainealaselt.

¹⁰ Uuringu läbiviimise ajal, so kui uusimmigrantõpilased olid juba Eestis viibinud/Eesti üldhariduskoolis õppimas kuni kolm aastat

Joonis 23. Õpetajate hinnangud, kui paljudel uusimmigrantõpilastel esineb õppetöös raskusi ja milline on nende iseloom

Õppetöös täiendava abi vajadust kinnitavad ligi 2/3 uusimmigrantõpilastest (62%). Neist ligi pooled (33% uusimmigrantõpilastest) vajavad nende endi sõnul õppetöös täiendavalt õpetaja abi ebapiisava õppekeeleoskuse tõttu. Täiendavat abi vajajatest üle kolmandiku jaoks valmistab raskusi mõni õppeaine. Ülejäänute jaoks on enamuse õppeaineid rasked või vajavad nad õppetöös abi teistel põhjustel. Õpetajate hinnangul on enamuse õppeaineid rasked vaid üksikute jaoks, mõni õppeaine on raske neljandikule uusimmigrantõpilastele (26%).

Õppekeeleoskuse puudulikkuse mõju õppetööle peegeldub õpilaste hinnangutes, kas see takistab neil õppeainetest arusaamist ja õppimist. 41% õpilastest keeleprobleeme ei ole ning neile ei jää endi hinnangul keele tõttu midagi arusaamatuks. Mõned õpilased väidavad, et kuna nad kooli õppekeelt ei valda, siis nad ka õpetajatest aru ei saa. Kolmandik (33%) õpilastest väidab, et vajab kooli õppekeele mittevõlendamise tõttu täiendavat abi õppetöös. Seejuures on tähelepanuväärne, et ka 8% klassikaaslastest ei saa nende endi kinnitusest vahel või sageli õpetajast aru oma keeleoskuse tõttu. Kuigi see osakaal on arvuliselt samaväärne uuringus osalenud välismaal õppimise kogemusega klassikaaslaste osakaaluga, kuuluvad abivajajate sekka neist vaid mõned. Samuti varieerub varasema välismaal õppimise kogemusega klassikaaslaste seas abivajaduse sisu, mis on osadel keelepõhine aga enamusel ainealane.

Abivajaduse osas on uusimmigrantõpilased õpetajatest kriitilisemad. Vastustest küsimusele, kas vajad, et õpetaja sind eraldi mõnes õppeaines aitaks, ilmnas, et enamuses ainetes kinnitas vajadust õpetaja täiendava abi järele üle kümnendiku uusimmigrantõpilastest (12%) ning mõnedes õppeainetes pooled uusimmigrantõpilastest (50%). Viimastest omakorda poolte jaoks on mõni õppeaine keeruline selle sisu tõttu ja samapaljude jaoks keelest tulenevalt. Õpetajate hinnangul vajab regulaarselt täiendavat abi õpetaja või õppeaine mõistmiseks enamuses ainetes kümnendik uusimmigrantõpilastest ja mõnedes ainetes kolmandik (33%). Õpetajate kinnitusest ei vaja pidevalt täiendavat õpetaja abi 46% uusimmigrantõpilastest (õpilaste endi hinnangul 37%). Õpilaste endi hinnangul vajavad neist 40-50% siiski õpetaja täiendavat abi õppetöös. Vaadeldes hinnanguid kooliastmeti, on tulemus sarnane, kus 40-50% neist, kes õpetajate hinnangul täiendavat tuge ei vaja, ise kinnitavad siiski selle järele vajadust. Õpetajate hinnangul ei vaja abi 29% eesti õppekeeles õppivatest uusimmigrantõpilastest, 53% vene õppekeeles ja 88% inglise õppekeeles õppivatest uusimmigrantõpilastest. Seega, võrreldes õpilaste ja õpetajate hinnanguid toevajadustele ilmnas nende hinnangutes lahknevusi. Õpilastest, kes õpetajate hinnangul täiendavat tuge ei vaja, hindavad ligi pooled ise, et vajaksid õpetajalt täiendavat abi, mis näitab, et õpetajad võivad alahinnata toevajadusi kuni neljandiku uusimmigrantõpilaste osas. Õpetajate hinnanguga võrreldes alahindavad oma toevajadusi 10% õpilastest.

Seetõttu analüüsi õpetajate ja õpilaste hinnangute vahelisi seoseid Kendalli korrelatsioonianalüüsiga kodukeeles-võõrkeeles õppijate, kooliastmete ja õpilaste Eestis õppimise aja lõikes. Hinnangute oluline kokkulangevus ilmnis just võõrkeeles¹¹ õppijate ja õpetajate arvamustes, kus seos hinnangute vahel on tugev ($\tau = 0,67$, $p < 0,05$). Seos mõnikord kodus kooli õppekeelt kasutavate õpilaste ja õpetajate arvamuste vahel on mõõdukas ($\tau = 0,33$, $p < 0,05$). Õpetajate hinnangul vajavad õppetöös abi 75% võõrkeeles õppivatest lastest, õpilaste endi hinnangul veidi üle 80%. Kodukeeles¹² õppivatest ja mõnikord õppekeelt kodukeelena kasutavatest õpilastest vajavad õpetajate hinnangul täiendavat abi 45%, õpilaste endi hinnangul 68%. Kooliastmete kaupa analüüsides ilmnis, et just teises kooliastmes tajuvad õppijad ja õpetajad abi vajadust sarnaselt ($\tau = 0,44$, $p < 0,05$), kuid suuri erinevusi ei olnud ka teistes kooliastmetes. Eestis õppimise aja lõikes hinnanguid analüüsides selgus, et õpetajate hinnang abivajadusele on sarnane Eestis kauem kui 1 aasta õppinud uusimmigrant-õpilaste arvamustega. Eestis 2 või 3 aastat õppinud õpilased tajuvad abi vajadust õpetajatega üldiselt sarnaselt (vastavalt $\tau = 0,47$, $p < 0,05$ ja $\tau = 0,54$, $p < 0,05$). Alla aasta Eestis õppinute arvamuste ning õpetajate hinnangute vahel seos puudus.

Õpilaste endi hinnangul vajab täiendavat abi õpetaja või õppeaine mõistmiseks uusimmigrantidest kümnendik enamuse õppeainete puhul, mõnedes õppeainetes pooled uusimmigrantõpilastest ja 17% klassikaaslastest.

Seega on suurimad erinevused õpilaste ja õpetajate hinnangutes kodukeeles õppijate ning esimest aastat Eestis õppivate uusimmigrant-õpilaste osas. Kuna kodukeeles õppijad moodustavad suurima osa uusimmigrantõpilastest, võib öelda, et arvuliselt jääb emakeeles õppijate toevajadus enim märkamata. Erinevate tegurite koosmõjus joonistub välja, et Eesti juurtega lastel ja nende vajadustel täiendava toe järele on suurem risk jääda märkamata ning toeta. Neid käsitletakse sageli nn tavaõpilastena õppekorralduse mõttes ja neid hinnatakse vähem teistel alustel. Teisisõnu, nagu kirjeldasid mitmed uuringus osalenud, võetakse Eesti juurtega õpilasi nn tavaõpilastena, eeldades, et nad saavad aru ja oskavad, ent ka neil võib olla täiendavaid toevajadusi. Kindlasti tuleks lisaks kodukeelele silmas pidada, kas varasem õppekeel oli erinev keelest, mis on õppekeeleks Eesti üldhariduskoolis, kus laps õpib/õppima asub. Lapsevanemad on välja toonud, et näiteks eestlasest lapsevanemaga peres, kus üheks igapäevastest kodukeeltest on eesti keel, kuid õppekeeleks varasemas asukohariigis mõni muu keel, ei valda laps Eestisse saabudes eesti keelt siiski üldhariduskoolis õppetöös piisaval tasemel. Seega sõltumata asjaolust, et ta „on eestlane“. Õpetajate kirjeldused peamistest raskustest õppetöös viitavad peamiselt keelelistele ja mitte niivõrd ainealastele raskustele, neile teeb muret ainealase sõnavara õpetamiseks vajalike materjalide puudus, mis tähendab omakorda aineõpetajatele täiendavat koormust tulenevalt sisuliselt ainealase keeleõppe vajadusest.

Õpetajate hinnangul vajavad täiendavat õpetaja poolset abi õppetöös ligikaudu 40% uusimmigrantõpilastest, õpilaste endi hinnangul 2/3 uusimmigrantõpilastest.

Õpilaste hinnangutega võrrelduna alahindavad õpetajad kuni 20% uusimmigrantõpilaste toevajadusi.

Lapsevanemate hinnangutest ilmnis, et pea kõik uusimmigrantõpilased vajavad abi kodus koolitööde tegemisel. Neist ligikaudu pooled vajavad koolitööde tegemisel kodus abi järjepidevalt ja ülejäänud vahetevahel. Kõigis või enamuses õppeainetes vajab abi 17% ning mõnes õppeaines pidevalt veel kolmandik uusimmigrantõpilastest (32%). Mitmed lapsevanemad tunnetavad keeleoskuse ebapiisavuse pärssivat mõju õppetöös edasijõudmisele: „Vahel mõjutab tulemusi see, et laps ei saa

¹¹ ei kasuta õppekeelt kodus kunagi

¹² kasutavad õppekeelt kodukeelena kogu aeg või enamasti

alati aru, mida temalt nõutakse, st ülesandeid antakse eesti keeles ja alati ei jõua taibata. Kui keeleoskamatusel tulenevad ebakõlad on lahendatud, siis ainete enestega tullakse toime.“ (fookusgrupp, 2013)

Konkreetsed keerukamaid õppeaineid nimetasid ligikaudu pooled uusimmigrantõpilased, kokku nimetati 15 õppeainet. Neist enim märgiti eesti keelt (18 korral), matemaatikat ja keemiat. Seejuures nimetasid kontrollgrupina osalenud klassikaaslased matemaatikat sama sagedasti, olles nende puhul enim nimetatud õppeaine, milles õpilased endi hinnangul täiendavat abi vajavad.

Sama küsimust uuriti ka klassikaaslaste perspektiivist, kas nemad vajavad täiendavat abi õpetaja või õppeaine mõistmiseks. Klassikaaslaste kontrollgrupis osalenutest 17% vajavad enda kinnitusele mõnedes ainetes täiendavat abi õpetaja või õppeaine mõistmiseks. Õpilastel paluti selgitada, millistes ainetes nad abivajadust tunnetavad. Õpilased said nimetada õppeaineid piiranguteta, seega ka mitut ainet. Pooled õpilastest nimetasid probleemseks matemaatikat ning pooled erinevaid keeli või teatud keeles õpetatavaid aineid (nt juhtudel, kui osa õppekavast õpetatakse keelekallakuga koolis võõrkeeles). Kuigi võiks eeldada, et siia kuulusid varem nimetatud välismaal õppimise kogemusega klassikaaslastest, kes võiksid moodustada neist kuni pooled, kuuluvad siia varasema välismaal õppimise kogemusega klassikaaslastest vaid mõned.

Tervikuna 62% uusimmigrantõpilastest, kes endi hinnangul vajavad õpetajalt täiendavat abi õppetöös, kinnitasid 2/3 õpetajalt abi saamist (ligikaudu 40% uusimmigrantõpilastest). Ülejäänud õpilaste väitel oleneb abi saamine õpetajast, kus mõni õpetaja aitab ja mõni mitte.

KOKKUVÕTE

Teadmiste-oskuste taset ja võimalikke toevajadusi õppima asumisel hinnatakse pooltel uusimmigrantõpilastel, kuigi vajadust selle järele tunnetavad õpetajad 80% õpilaste osas. Neljandiku uusimmigrantõpilaste puhul seostati hindamise tulemused õpilase õppetöö edasise korraldusega.

Lapsevanemate eelistuseks õppekeele valikul on, et laps saaks õppida emakeeles ja/või varasemas õppekeeles, mis eeldatavalt peaks hõlbustama õppetööd. Uusimmigrantõpilased nimetasid varasema õppekeelena 16 erinevat keelt, mistõttu on võimalused varasemas õppekeeles õppida mõistetavalt piiratud. Eestikeelse õppe võimalused aga väljaspool Eestit piiratud. Uusimmigrantõpilased on Eestis jagunenud eesti, vene ja inglise õppekeelega koolidesse. Analüüs näitas, et vaatamata veidi enam kui poolte uusimmigrantõpilaste oma emakeeles õppima asumisele valdas neist seda keelt õppetöös vajalikul tasemel vaid kolmandik. Kombinatsioon, kus varasem õppekeel langes kokku nii õpilase emakeele kui ka õppekeelega siinses koolis, avaldus venekeelsetes koolides 60% uusimmigrantõpilaste puhul. Analüüs näitas, et keeleoskustaseme piisavus õppetöös vajalikul tasemel on seotud varasema õppekeelega.

Õpetajate hinnangul esineb õppetöös raskusi pooltel uusimmigrantõpilastel. Valdavalt on raskused seotud õppekeeleoskuse nappusega ja kümnendikul on ainealased. Õpetajate hinnangul vajab õpilastest kümnendik õpetaja täiendavat abi kõigis ainetes ja kolmandik mõnes õppeaines ning abi ei vaja ligi pooled uusimmigrantõpilastest (46%). Õpilaste endi hinnangul vajab kõigis ainetes tuge 12% ja mõnes õppeaines pooled (sh neist pooled keeleoskuse nappuse tõttu), täiendavat õpetaja tuge ei vaja 37%.

Võrreldes õpetajate hinnanguga vajavad õpilaste endi kinnitusele täiendavat õpetajapoolset abi õppetöös neljandiku jagu enam uusimmigrantõpilasi ja seda just mõnede õppeainete osas.

Õppeastmeti jagunesid need õpilased küllalt võrdselt. Õpiaja võrdluses lahknesid hinnangud esimest aastat siinses koolis õppijate osas, kus õpilased tunnetasid rohkemat toevajadust võrreldes õpetajate hinnanguga. Õppekeele kodukeelega kokkulangevuse lõikes erinesid hinnangud toevajadusele ennekõike igapäevases kodukeeles õppijate ja mõnikord õppekeelt kodus kasutavate õpilaste osas. Kui õpetajate kinnitusel vajab täiendavat õpetaja abi võõrkeeles õppijatest 75% ning nii igapäevaselt kui vahel õppekeelt kodus kasutavatest õpilastest 45%, siis õpilaste endi hinnangul 2/3 kodukeeles ja 83% võõrkeeles õppivatest uusimmigrantõpilastest. Kuna igapäevases kodukeeles õppijaid on uusimmigrantõpilaste hulgas arvuliselt enim, on nende osas ka arvuliselt enim neid, kelle osas toevajadus on jäänud märkamata. Uuring näitas, et õpilased, kes etnilise kuuluvuse poolest õpilaskonnast ei erine (nt eestikeelsed lapsed eesti õppekeelega koolis jt), kuid kelle õppekeel ei ole varasemaga sama, võivad ometi vajada õppetöös tuge, ja nende toevajadustel on suurem tõenäosus jääda märkamata.

Õpetajate ja õpilaste hinnangutest täiendava õpetajapoolse toe järele selgus, et ligikaudu neljandiku uusimmigrantõpilaste puhul võib toevajadus õpetajal märkamata jääda. Kõrvutades seda õpilaste osakaaluga, kelle osas õppima asumisel teadmiste-oskuste taset ja toevajadusi hinnati (54%) ja kui paljude osas õpetajad nägid vajadust seda hinnata (80%). Ilmneb, et sarnases suurusjärgus pakutakse ka tuge (55%) ja jääb märkamata toevajadus (täiendavalt 20%). Seega on oluline kõigi uusimmigrantõpilaste puhul hinnata nende teadmiste-oskuste taset koos võimalikke toevajadustega juba õppima asudes, et õpetajatel oleks vajalik ülevaade uuest õpilasest ja tema võimalikest toevajadustest ning vajadusel õppetöös seda arvestada.

4.3. ÕPPETÖÖ KORRALDUS JA TUGI

Uusimmigrantõpilased on õiguslikus raamistikus määratletud hariduslike erivajadustega õpilastena, mis võimaldab rakendada erisusi nii nende õppekorralduses kui kooli lõpetamisel. Individuaalse õppekava alusel on lubatud vähendada oodatavaid õpitulemusi. Analüüsitakse, kuidas on korraldatud uusimmigrantõpilaste õpe ja kas see erineb eakaaslaste õppeprotsessist. Samuti uuritakse, millised on õpieesmärgid, õppematerjalid ja uusimmigrantõpilasi õpetavate õpetajate kvalifikatsioon.

Õiguslik raamistik määratleb lapsevanema kohustusena luua koolikohustuslikule õpilasele kodus õppimist soodustavad tingimused ja eeldused õppetöös osalemiseks ning teha koostööd kooliga. Uurime lähemalt lapsevanemate motivatsiooni ja huvitatust lapse haridusest. Haridussüsteemi erineb kodu roll õppetöös või selle toetamisel. Eesti üldhariduskoolile on omane suhteliselt palju õppeülesannete kodus iseseisvalt lahendamiseks andmine, mis raskuste korral eeldab seda enam kodu tuge ja panust õppetöös. Ühelt poolt vaadeldakse kodu tuge vahetult õppetöö toetamisel, koduste ülesannete lahendamisel jm. Teisalt analüüsitakse lapsevanemate poolt lisategevuste pakkumist õppetööga seotud teadmiste-oskuste omandamise toetamiseks, sh lisategevuste otsimine õpisisu omandamise toetamiseks jakeelekursustel osalemiseks.

4.3.1. ÕPPEPROGRAMM JA ÕPPETÖÖS OSALEMINE

Uusimmigrantõpilaste õppetöö korraldus on sarnane eakaaslaste õppekorraldusega. Pea kõik uusimmigrantõpilased (91%) õpivad riikliku õppekava alusel, ülejäänute puhul rakendatakse individuaalset õppekava (LÕK 6%, IÕK 3%). Individuaalset õppekava rakendatakse kõigi õppeainete ulatuses (9%) vaid üksikute uusimmigrantõpilaste puhul ja viiendiku uusimmigrantõpilaste puhul puudutab individuaalne õppekava osasid õppeaineid. Enamusel juhtudel rakendatakse IÕK ühes

õppeaines (valdavalt eesti keele osas). IÕK rakendatakse ka kahe kuni maksimaalselt viie õppeaine osas ning teistest õppeainetest rakendatakse IÕK mõnevõrra rohkem matemaatikas ja loodusõpetuses.

Õpetajate ja lapsevanemate hinnangud varasema õppeprogrammi sarnasusele praeguse õppeprogrammiga üldjoontes ühtivad. Uusimmigrantõpilaste varasem õppeprogramm oli sarnane praegusele õppeprogrammile õpetajate hinnangul 39% uusimmigrantõpilaste (sarnane 14%, pigem sarnane 25%) ja lapsevanemate kinnitusel 44% uusimmigrantõpilaste puhul (sarnane 12%, pigem sarnane 32%). Samas ei osanud kolmandik õpetajatest hinnata varasema õppeprogrammi sarnasust Eesti õppeprogrammiga. Eelneva koolikogemusega võrreldes hindab Eestis õppimist raskemaks 31%, samaväärseks 11% ja lihtsamaks 23% vastanud uusimmigrantõpilastest. Välisriigis õppimise kogemust kinnitas 8% klassikaaslastest, nende hinnangutes esines nii Eestis õppimist raskemaks, kergemaks kui ka samaväärseks hinnanud.

Uusimmigrantõpilastest 91% õpib riikliku õppekava alusel ja 2/3 kõigis samades tundides koos klassikaaslastega. 17% õpib tugiõppet.

Õpetajate kinnitusel on üle poolte uusimmigrantõpilaste õppetöös osalemine sarnane kogu klassile. 69% uusimmigrantõpilastest osalevad kõigis samades tundides, kus klassikaaslasedki. 23% uusimmigrantõpilastest ei osale kõigis tundides, kus klassikaaslased (ennekõike keeletunnid). Neljandik uusimmigrantõpilastest saab lisaõpet (28%, taas enim keeleõppe osas). Õpetajate intervjuudest selgub, et vene õppekeelega koolides Venemaalt tulnud vene kodukeelega õpilaste jaoks midagi eraldi ei kohaldata. Eesti keele ja eestikeelsete ainete õppeks luuakse algul individuaalplaani, umbes poole aasta jooksul kohaneb õpilane sedavõrd, et ühineda klassiga ka eesti keele õppes. Eraldi töötatakse või peaks töötama logopeediga eestikeelse häälduse parandamiseks. Probleemiks on eestikeelsete logopeedide puudus vene koolis. Seega on õppekavas uusimmigrantõpilaste jaoks ainult väikesed muutused.

Õpetajate kinnitusel saab 17% uusimmigrantõpilastest kooli poolt tugiõpet. Selle põhjuseks on enamasti vajadus õpilase keeleoskust parandada (80%). Tugiõpet teostab enamasti aineõpetaja või aineõpetaja koos eripedagoogiga. Kui tugiõpe on kord sisse seatud, siis suuremal osal juhtudest pikaajalisena. Tugiõpet pakub aineõpetaja või klassijuhataja ainetunni raames või konsultatsioonitunnina. Erialaspetsialist pakub tugiõpet ainetunni raames, eraldi keeleõppe või parandusõppe tunnina või psühholoogilise toena.

Õppetöö kohandamiseks klassiruumis kasutavad õpetajad erinevaid diferentseeritud tunnitegevusi. Klassikaaslastega samas klassiruumis toimuva õppetöö korral on nende rõhuasetus uusimmigrantõpilase õppetöö toetamisel tugiisiku abil või erinevate õppemeetodite kasutamisel. Õpetajate intervjuude põhjal on koolides kasutusel järgmised diferentseeritud tunnitegevused, mida rakendatakse kõigis kooliastmetes:

- *Õpilasel on õpetajast tugiisik, kes aitab tundideks ette valmistuda ja jälgib ka tunnis, millised on õpiraskused, ja toetab vastavalt vajadusele.*
- *Õpilasel on klassikaaslastest tugiisik, kes vajadusel tõlgib, seletab jms.*
- *Õpetaja rakendab uusimmigrantõpilasele klassist erinevaid õppemeetodeid – osa ülesandeid arvutipõhiselt, rohkem suulist või kirjalikku tööd vastavalt sellele, millega õpilane paremini toime tuleb või mida peab rohkem harjutama, lihtsustatakse tekste.*
- *Õpilasel on tunnis osa õpet klassist erinevas keeles.*
- *Vähendatakse õpilase õppemahtu ja oodatavaid õpitulemusi.*

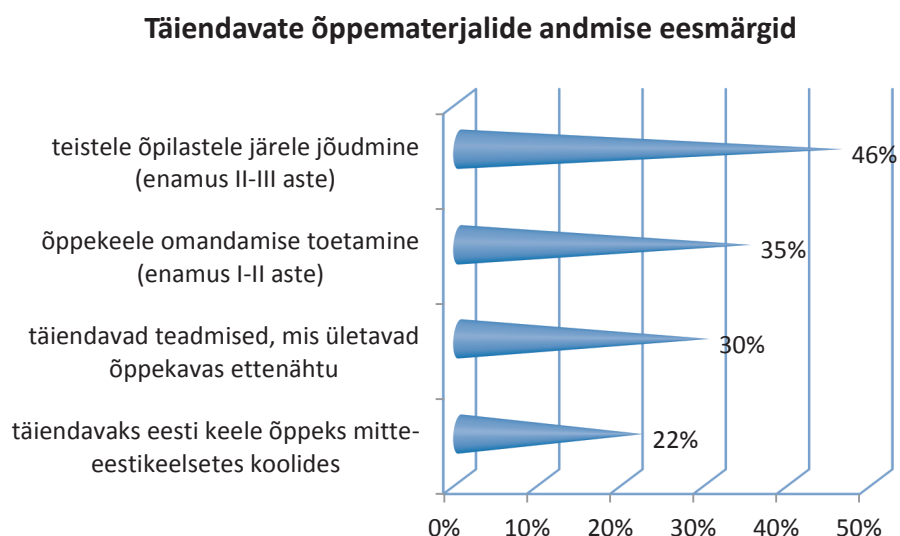
Mõnel juhul on õpilasele algul kohaldatud eraldi tunniplaani, millelt toimub järk-järguline liikumine klassi tunniplaani. Lapsed liiguvad klassi tavatunniplaani eri kiirusega. Mida kindlam on pere Eestisse jäämise plaan, seda kiiremini liiguvad lapsed tavaõppe suunas. Õpetajad ja lapsevanemad on

ühel meelel, et kui õpilasel endal ei teki soovi eesti koolis kohaneda (nt soov on ainult vanematel), siis ta ka ei kohane. Koolides, kus uusimmigrante õpib palju, toimub õpe sagedamini individuaalse õppekava alusel, igal lapsel on individuaalne õppekava. Osa aineid (näiteks muusika, matemaatika, tööõpetus) õpivad nad koos klassikaaslastega, osa individuaalselt või oma uusimmigrantõpilaste rühmaga. Individuaalse õppekava rakendamise kestus sõltub vajadusest. Õpetajad peavad uusimmigrant-õpilastesse palju panustama, mõeldes enne tundi iga sammu läbi, kuidas midagi rääkida, kuidas kasutada rohkem visuaalset materjali ja korrata.

Täiendavaid õppematerjale annavad õpetajad 42%le uusimmigrantõpilastele. Ennekõike on lisamaterjalide andmise eesmärgiks aidata õpilasel teistele õpilastele õppetöös järelle jõuda. Sel eesmärgil annavad õpetajad lisamaterjale ligi pooltele kõigist lisamaterjalide saajatest (17% kõikidest uusimmigrantõpilastest). Kolmandikule lisamaterjalide saajatele antakse neid õppekeele omandamise toetamiseks (13% kõikidest uusimmigrantõpilastest). Valdavas osas koosneb see grupp eesti õppekeele koolides õppivatest uusimmigrantõpilastest ning vene õppekeele koolides õppekeele omandamiseks täiendavaid lisamaterjale ei anta. Ligi kolmandiku lisamaterjalide andmise eesmärgiks on täiendavate teadmiste-oskuste omandamise toetamine, mis ületavad õppekavas ettenähtu (12% kõikidest uusimmigrantõpilastest). Lisamaterjalide saajatest 22%le annavad õpetajad täiendavaid materjale eesti keele õppeks koolides, mille õppekeel ei ole eesti keel (neljandik eesti keelest erineva õppekeele koolides õppivatest uusimmigrantõpilastest).

Õpetajate antavate materjalide suunitluse võrdlusest ilmneb, et õppekeele omandamise toetamise panustatakse ennekõike I ja II kooliastmes, kus õppivad uusimmigrantõpilased moodustavad suurima osa õppekeele õppimiseks täiendavate materjalide sihtgrupist. Nagu eelpool öeldud, pakuvad täiendavaid materjale õppekeeleõppeks eesti õppekeele koolide õpetajad. Teistele õpilastele õppetöös järeljõudmise toetamiseks antakse lisamaterjale peamiselt II ja III kooliastme uusimmigrantõpilastele, kes moodustavad üle 80% sellesisuliste materjalide saajatest. Varasemast õppeprogrammist või andekusest tulenevalt teadmistelt-oskustelt teistest kaasõpilastest ees olevatele õpilastele annavad õpetajad lisamaterjale peamiselt algklassides.

Joonis 24. Täiendavate õppematerjalide andmise eesmärgid

Lisamaterjali saajate ja materjalide sisule tuginedes võib järeldada, et võimalikult kiiresti püütakse saavutada võimalikult ühtlane tase klassis ja eeldused edasijõudmiseks koolis. Täiendavate lisamaterjalide saajatest poole moodustavad esimest aastat siinses üldhariduskoolis õppivad uusimmigrantõpilased. Sageli antakse samale õpilasele paralleelselt lisamaterjale erinevatel eesmärkidel, pooltele neist pakutakse lisamaterjale teistele õpilastele järeljõudmiseks, kolmandikule

õppekeele omandamise toetamiseks ja kolmandikule tulenevalt nende kõrgemast teadmiste-oskuste tasemest täiendavate teadmiste omandamiseks (ületavad õppekavas ettenähtu). Juba mitmendat aastat õppeaastat siinses üldhariduskoolis õppivate uusimmigrantõpilaste seas on lisamaterjalide saajaid üle kahe korra vähem. Teist õppeaastat siinses üldhariduskoolis õppijatele antakse lisamaterjale peamiselt täiendavate oskuste omandamiseks ja kooli õppekeele õppeks, kolmandat aastat õppijatele õppekeele omandamise toetamiseks ja teistele järelejäudmiseks.

4.3.2. KOOLI ÕPPEKEELE ÕPE

Õppekeele õpieesmärgid on seotud uusimmigrantõpilase Eestis viibimise perspektiiviga. Mida lühemaks ajaks laps teadaolevalt Eestisse elama jääb, seda madalamad on ka õpieesmärgid – omandada keel suhtlustasandil, saada aru igapäevasest õppetööst ning suuta õppekava läbida. Mida pikem on Eestisse jäämise perspektiiv või lähemal kooliastme lõpetamine, millega kaasnevad ka tasemetööd või eksamid, seda kõrgemad on õpieesmärgid.

Õppekeelt õpib õpilaste endi kinnitusel koolis 91% ja väljaspool kooli 12%. Uusimmigrantõpilased õpivad kooli õppekeelt enamasti koos klassikaaslastega, 69% õpivad õppekeelt koolis klassikaaslastega samas tunnis ning neist 22% saavad lisaks täiendavat keeleõpet. 17% uusimmigrantõpilastest ei õpi kooli õppekeelt klassikaaslastega samas tunnis ning 2% uusimmigrantõpilastest ei õpi õpetajate kinnitusel kooli õppekeelt.

Õppekeele õpetajatel on pedagoogiline ettevalmistus, mõnel juhul täiendkoolituse tasemel. Õpetajate seas moodustasid märkimisväärse osa klassiõpetajad, kelle kõrval õpetasid lisa-või individuaaltundides eripedagoog-logopeed, eesti keele õpetaja või eesti keele vastavad kursused läbinud õpetaja. Erinevatele õppekeeltele vastavalt nimetati õpetajatena eesti keele õpetajaid, inglise keele õpetajaid, vene keele õpetajaid kui ka eesti keel teise keelena õpetajaid, aineõpetajaid.

Õppematerjalidena kasutatakse peamiselt Eestis ilmunud vastavaid õpikuid ja õppematerjale:

- riiklikule õppekavale vastavaid õpikuid ja õppematerjale sarnaselt kogu klassile (nimetati 7 korral), mille näidetena nimetati „AVITA“ ja „Koolibri“ õppematerjale (töövihikud, õpikud).
- õpetaja koostab materjale ise või otsib juurde internetist (10 korral)
- eesti keel võõrkeelena materjalid (9 korral)
- rahvusvahelistele koolidele mõeldud ja välismaalt pärit õppematerjalid (erinevad õpikud, töövihikud Inglismaalt) (5 korral)
- uusimmigrantidele mõeldud materjale (2 korral)
- e-materjale, tugiõppe materjale

Konkreetsete näidetena toodi välja:

- "Kirjuta mulle" (Mare Kitsmik)
- "Rektsiooniharjutusi" (Raili Pool, 2001)
- "Eesti keele sõnavara harjutusi" (Sirje Rammo, 2003)
- Merle Looduse, Aino Siiraku õppematerjalid
- Õpik "Avatud ukseid" (M. Kitsnik, L. Kingisepp)
- e-materjalid kke.ee

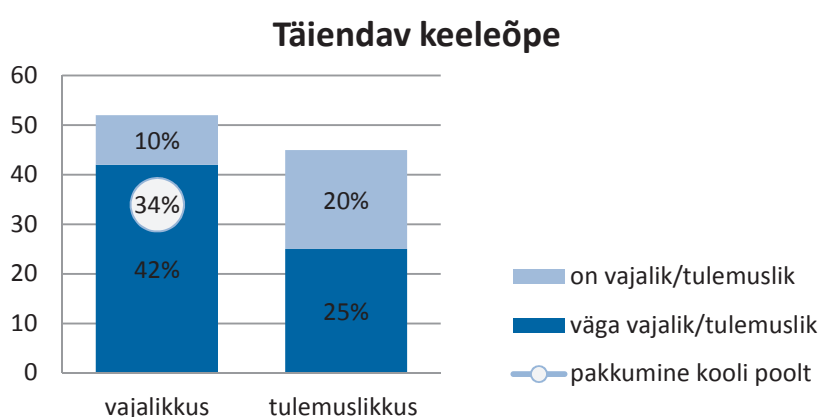
Mõned õpetajad kinnitasid, et olemasolevad õppematerjalid on piisavad ja lisamaterjale pole vaja. Samas nimetasid teised õpetajad ka lisavajadusi:

- vajadus on süsteemsete õppematerjalide järele;
- eesti keel võõrkeelena sobivatest vahenditest on puudus;

- lisaks sooviks keelemänge;
- sõnaraamatud.

Lapsevanematest pooled peavad vajalikuks kooli poolt täiendavalt õppekeele õppimise võimaldamist uusimmigrantõpilasele (42% vajalikuks, 10% üsna vajalikuks). Õppekeele täiendavate õppevõimaluste pakkumist kooli poolt ei pea vajalikuks kolmandik lapsevanemaid (25% hinnangul pole üldse vajalik, 7% hinnangul pole eriti vajalik). Seejuures kinnitas kolmandik lapsevanemaid tema lapsele kooli poolt täiendavate kooli õppekeele õppe võimaluste pakkumist (34%) ja kolmandik, et sellist võimalust ta lapsele ei pakuta (37%). Veidi alla poole lapsevanematest hindas kooli õppekeele täiendavate õppevõimaluste mõju lapse õppetöös edasijõudmisele ja sotsiaalsele kohanemisele tulemuslikuks (25% väga tulemuslikuks, 20% üsna tulemuslikuks).

Joonis 25. Täiendav keeleõpe, lapsevanemate hinnangud

Õpetajate hinnangul valdab praegu õppekeelt vabalt 54% uusimmigrantõpilastest, mis on pea 2 korda enam kui koolis õppima asudes (30%). Suhtlustasandil õppekeelt valdavateks hindavad õpetajad 29% uusimmigrantõpilastest. Õpilastest hindavad keeleoskust väga heaks 46% ja heaks 26%. Üksikuid sõnu oskavate uusimmigrantõpilaste arv on õpetajate hinnangul langenud mõnele üksikule ja õppekeelt ei oska 12%. Õpilastest hindab oma õppekeeleoskust rahuldavaks 17% ja kehvaks 7%. Võrdluseks klassikaaslastest hindab enda õppekeeleoskust väga heaks 74% ja heaks 16%.

4.3.3. EESTI KEELE JA EMAKEELE ÕPE

Uusimmigrantõpilastest kolmveerandi moodustavad õpilased, kelle emakeel ei ole eesti keel – need on õpilased, kes pidevalt ega enamasti kodus eesti keelt ei kasuta. Järgnev osa puudutabki neid õpilasi, kelle emakeel ei ole eesti keel.

Valdav enamus uusimmigrantõpilastest, kelle emakeel ei ole eesti keel, peavad eesti keele oskust oluliseks, sh ligi pooled (46%) väga oluliseks ja üle kolmandiku (39%) pigem oluliseks ning ülejäänud pigem mitte oluliseks. Nad kõik õpivad eesti keelt koolis, 3/4 klassikaaslastega samas tunnis ja 16% klassist eraldi. 56% õpivad eesti keelt koolis lisatundide raames, sh osad täiendavalt klassikaaslastega koos toimuvale keeleõppele. Väljaspool kooli õpib eesti keelt 14% õpilastest. Õpieesmärgid on seotud Eestis viibimise perspektiiviga ja suunatud ennekõike tavaolukordades hakkamasaamisele. Õpilastel, kellel tuleb sooritada taseme- või lõpueksamid, on õpieesmärgid kõrgemad.

Selgitustena, kuidas ja millises mahus on korraldatud uusimmigrant-õpilasele suunatud kooli õppekeele õpe, kui see erineb klassikaaslastele pakutavast, toodi välja järgmist:

- 3 korda nädalas eraldi;
- 8 tundi nädalas rühmaõppevormis keeleõpe;
- eesti keel võõrkeelena tunnid;
- eesti keelt võõrkeelena õppijad on eraldi keelerühmas;
- lisatunnid 2 korda nädalas koolis + tavalised tunnid klassikaaslastega (4 korda nädalas);
- 2 korda nädalas koos teiste eesti keelt mitte-kõnelevate lastega. Töötatakse peamiselt sõnavara ja muu suulise keele oskuste arendamisega;
- mitte-eestlastele toimub õpe teises rühmas;
- õpib veel eraõpetajaga;
- üks tund nädalas.

Täiendavate eesti keele õppimise võimaluste pakkumist kooli poolt peavad oma lapsele vajalikuks ligi pooled lapsevanematest. Mitte eriti või üldse ebavajalikuks peab eesti keele täiendavat õpet ligikaudu neljandik lapsevanemaid (12% mitte eriti vajalikuks, 15% üldse mitte vajalikuks). 30% lapsevanemate kinnitusel pakkus kool tema lapsele täiendavalt eesti keele õppimise võimalust, mille mõju omakorda hindasid oma lapse edasijõudmisele ja sotsiaalsele kohanemisele väga tulemuslikuks 40% ja üsna tulemuslikuks teine 40%.

Viiendik õpetajatest on osalenud täiendkoolitustel. Ligi kolmandikul (30%) eesti keele õpetajatest on eesti keele kui teise keele õpetaja ettevalmistus, sh vastav kõrgharidus, läbitud LAK-õppe koolitused, individuaalõpe. Õpetajavahetusprogrammis on osalenud 3 õpetajat, sh 2 neist tutvunud Soomes Aleksis Kivi kooli kogemustega.

Emakeeleoskust väärtustatakse uusimmigrantõpilaste seas kõrgelt. Ligi ¾ uusimmigrantõpilastest (70%) peab emakeele oskamist väga oluliseks ja viiendik pigem oluliseks. Õpilaste endi kinnitusel õpivad neist 57% oma emakeelt koolis (mis langeb kokku uusimmigrantõpilaste osakaaluga, kelle kodukeel on õppekeelega sama) ja 23% väljaspool kooli.

Enamasti toimub emakeeleõpe tavapärase keeletunni raames samas mahus klassikaaslastega: „täies mahus, vastavalt RÕK-le“, „kuna emakeel on inglise keel, siis langeb see kokku koolis õpetatava võõrkeelega“ või vastavalt keelekallakuga koolis „sooritab 12.klassis saksa abituuriumi saksa keele eksami“. Tavatunniplaanist erinevat emakeeleõpet pakutakse vähestel juhtudel, mida õpetajad kirjeldasid järgmiselt:

- 3 korda nädalas, eraldi õpetaja, tunnid on tunniplaaniga määratud;
- 3 korda nädalas, soome keele õpetaja tunnid õpilase tunniplaanis;
- 3 korda nädalas, õpib teiste õpilastega, kelle emakeel on vene keel;
- 4 tundi nädalas individuaalõpe;
- 4 tundi nädalas läti keelt, 2 tundi nädalas vene keelt;
- emakeeleks on eesti keel, 7 tundi nädalas ja neist 2 abiõpetajaga;
- kaks korda nädalas koos kaaslastega saksa keele ringitunnis;
- koos oma klassikaaslastega 3 korda nädalas pluss 1 lugemistund;
- lisatunnid 5 korda nädalas.

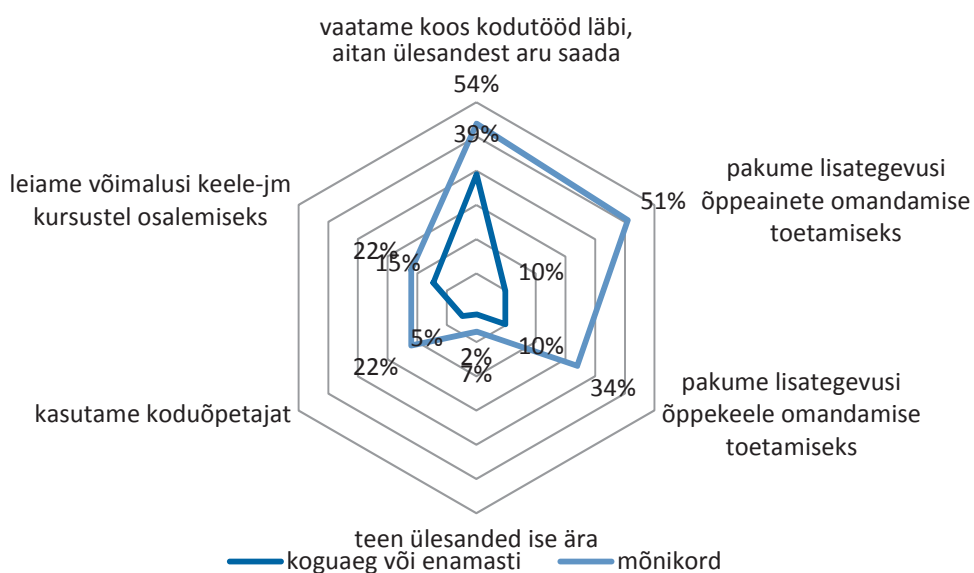
Eesti keelest erineva kodukeelega uusimmigrantõpilastest valdasid eesti keelt vabalt või suhtlustasandil õpetajate hinnangul vaid üksikud uusimmigrantõpilased (5%), üksikuid sõnu teadsid

10% ja keelt ei osanud 30%¹³. Praegu valdab õpetajate hinnangul eesti keelt vabalt 14%, suhtlustasandil 23% ja üksikute sõnade tasemel 30% õpilastest, kelle kodukeeleks ei ole eesti keel.

4.3.4. TUGIVÕRGUSTIK KODUS JA KOOLIS

Kodupoolse toe iseloomust peegelduvad peamised õpiraskused, mida uusimmigrantõpilased lapsevanemate hinnangul kogevad. Peamiselt keskendub lapsevanemate tugi õppetöö toetamisel abile õpiülesannetest arusaamiseks ja kodutööde tegemiseks. Lapsevanemate vastustest ilmneb, et peamine õppealane abivajadus on seotud ainesisu omandamisega ja keerukus on seotud enamjaolt keeleoskuse nappusega, mis ei võimalda õpiülesannetest aru saada või mõista õpetajat tunnis, ja vähemal määral ainesisu keerukusega (nt varasema õppeprogrammi või metoodika erinevustest tulenevalt). Lapsevanemate kinnitusel vajavad pooled uusimmigrantõpilased pidevalt abi kodutööde lahendamisel. Ligikaudu pooled lapsevanemad pakuvad lisategevusi õppeaine(te) omandamise toetamiseks ja kolmandik õppekeele omandamise toetamiseks. Märkimisväärne ligi neljandik lapsevanematest kasutab koduõpetajat ja samapaljud püüavad leida võimalusi erinevatel kursustel osalemiseks. Murelikuks teeb aga kümnendiku lapsevanemate kinnitus, et enamasti või mõnikord teevad nad kodutööd lapse eest ise ära.

Joonis 26. Kodu/lapsevanema osa lapse õppimise toetamisel

Kooli õppekeelt valdab 64% uusimmigrantõpilaste emadest ja 50% isadest, mõnedel juhtudel valdab õppekeelt mõni teine lähisugulane. 14% uusimmigrantõpilastel puudub kooli õppekeele oskaja lähisugulaste hulgas. Last aitab kodus õppetöös tavaliselt ema (3/4 uusimmigrantõpilaste puhul). Vähem kui pooli uusimmigrantõpilasi aitab vajadusel kodus isa (44%) ja võrdselt kümnendikule on abiks vanavanemad või õed-vennad. Siin peegeldub ennekõike emade hariduse ja keeleoskuse olulisus, mida on rõhutatud ka OECD võrdlusuuringus (OECD, 2012).

Uusimmigrantõpilast toetav tugivõrgustik on kooliti erinev, hõlmates enamikul juhtudel klassijuhataja ja pooltel juhtudel aineõpetaja(d). Paaegu kõigil juhtudel on õpetajate kinnitusel koolis keegi, kes omab ülevaadet ja/või tegeleb spetsiaalselt uusimmigrantõpilasega ning nende õppe toetamisega. Õpetajad nimetasid tugiisikutena 66% juhtudel klassijuhatajat, 52% aineõpetajaid, 10% tugiõpetajaid,

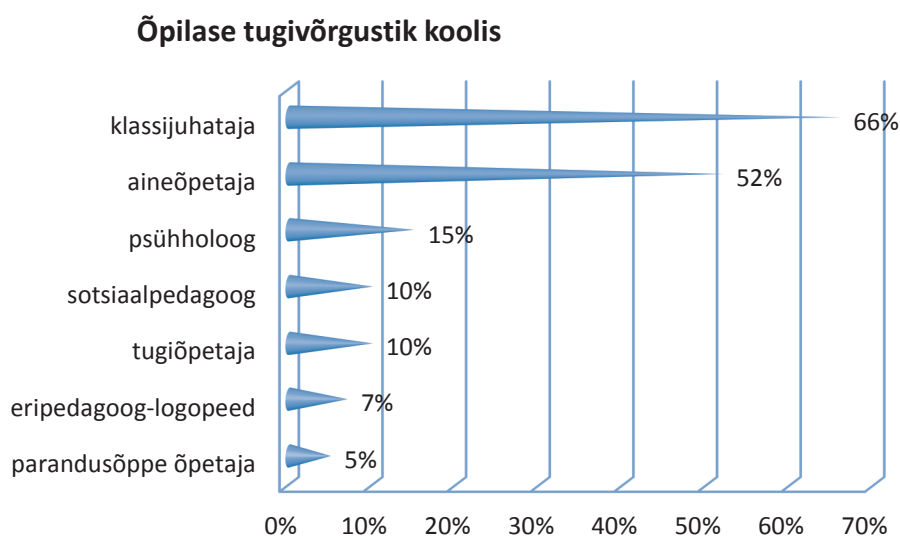
¹³ Pooltele praegustele õpetajatele oli teadmata õpilase eesti keele oskus kooli astudes.

15% psühholoogi, 10% sotsiaalpedagoogi, 5% parandusõppe õpetajat, 7% eripedagoog-logopeedi. Teiste spetsialistidena toodi välja keeleõpetajad, muukeelsete laste õpetajad, välisõppe või IB või rahvusvahelise õppe koordinaatorid (6%), õpiabi õpetaja, õppealajuhataja, õppekoordinaator, eripedagoog väljaspoolt kooli. Õpetajate kinnitusel 6% uusimmigrantõpilaste puhul ei tegele koolis keegi spetsiaalselt nende uusimmigrantõpilastega.

Tugivõrgustike loomisel on oluline arvestada, et kui nooremas koolieas peavad õpilased head läbisaamist õpetajaga ja õpetaja abi tähtsaks, eelistavad vanemad õpilased pigem eakaaslase abi. Vanema vanuserühma õpilastega töötades võiks võimalusel kaasata nende toetamisse just siinseid eakaaslasi. Tänu Eestis juba aastaid rakendusel olnud T.O.R.E. liikumisele on meie koolidel olemas hea kompetents tugiõpilaste kaasamiseks - sarnaseid põhimõtteid võiks rohkem rakendada ka uusimmigrant-õpilaste kohanemise toetamiseks. Koolides, kus uusimmigrantõpilaste kohanemise toetamiseks on kasutatud tugiõpilasi, on see õpetajate kinnitusel olnud edukas.

86% uusimmigrantõpilaste hinnangul on neile pakutav abi piisav. Seejuures on oluline, et siin on õpilased hinnangu kõigi erinevate osapoolte abile tervikuna, sh õpetajatelt, klassikaaslastelt või kodu poolt pakutav abi. Seega on võimalik, et juhul, kui õpilane ei saa näiteks koolist piisavalt abi, on selle abivajaduse kompenseerinud mõni teine allikas.

Joonis 27. Õpilase tugivõrgustik koolis

Kuigi koolis tegeldakse uusimmigrantidest õpilastega mitmekülgsest, tõid õpetajad intervjuudes esile valdkondi ja sõlmkohti, kus nad ise rohkem tuge vajaksid. Õpetajate tunnetatud abivajadus on seotud õppemetoodilise uusimmigrantõpilaste õppetöö korraldamisega (kuidas koostada individuaalseid plaane), aga veelgi enam koolisisese vastutusejaotuse ja töökorraldusega, millest peegeldub, et õpetajad ei näe piisavat tuge kooli poolt (infoliikumine, tööjaotus) ning pedagoogiline personal ei tööta meeskonnana:

- Uusimmigrant-õpilastega peaks tegelema eraldi inimene koolis, kes suudab nende erivajadusi täpselt märgata ja neile reageerida.
- Õpetajad peaksid töötama grupina, tegema rohkem koostööd.
- Õpetajad ootavad administratiivtasandil paremat korraldust.
- Lapse taustast teab kooli psühholoog, õpetajad palju ei kuule, aga võiksid.

4.3.5. HINNANGUD TUGIMEETMETELE

Järgnevalt analüüsiti, kas ja milliste koolipoolsete täiendavate tugimeetmete võimaldamist lapsevanemad vajalikuks peavad, kas selliseid tugimeetmeid nende lastele pakuti ja milliseks hindavad nad nende tegelikku mõju lapse õppetöös edasijõudmisele ja sotsiaalsele kohanemisele.

Üle poolte lapsevanematest (56%) peavad vajalikuks täiendavate tugimeetmete rakendamist lapsele või lapse õppetöö toetamiseks kooli poolt. Lapsevanemate intervjuudest peegeldusid erinevused koolide lähenemises välisriikidest saabunutele ja nendega tegelemisele:

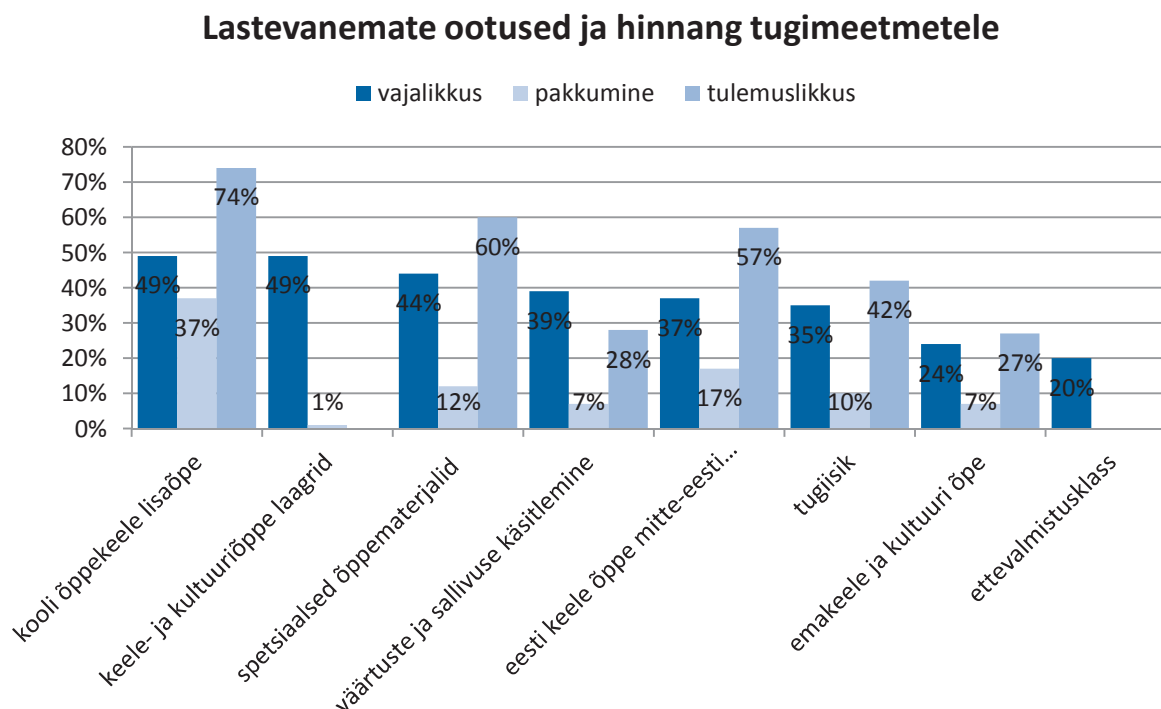
- „Ma arvan, et õpetajad teevad, mis suudavad. On raske nii palju aega pühendada iga lapse peale, lisaks uued õpilased. Aga nad saavad toime. Ehk võiks lisaõpetaja olla. Ma tean, et üks õpetaja istub päris palju aega mu poja juures ja aitab teda järgi. Teised ei saa nii palju tähelepanu, tunnen sellepärast pisut halvasti. On nagu on. Nad pole sellepärast pahandanud, aga ise tunnen halvasti.“
- „Mul on mulje, et neil [uusimmigrantõpilastel] pole mingit eraldi tuge. Ehk on see kooliga seotud, seal pole väga palju välismaalasi. Võib-olla ei olda sellega lihtsalt eriti harjunud, igatahes ei pöörata neile eraldi tähelepanu, nad on nii nagu kõik teised.“
- „Eks see on delikaatne küsimus. Nii nagu selle logopeedi abiga, sest ka liigne tähelepanu tunnis ei pruugi lapsele alati sobida. Ma arvan, et üks asi, mida õpetaja saaks teha, on anda mulle paremini tagasisidet sellest, mis koolis toimub. Ma arvan, et klassis teevad nad maksimumi, mis nad saavad ilma, et liiga palju tähelepanu ühele lapsele tõmmata.“

Lapsevanematest pooled peavad vajalikuks täiendavate õppekeele õppimisvõimaluste pakkumist kooli poolt.

Pooled lapsevanemad peavad vajalikuks kooli õppekeele õppe võimaluste pakkumist. 37% lapsevanemate kinnitusel tema lapsele neid võimalusi pakuti, neist omakorda ¾ hindas seda mõjusaks (väga mõjusaks 47% ja üsna mõjusaks 27%). Siinkohal erinevad õpetajate ja lapsevanemate hinnangud selle osas, kui paljudele õpilastele kool õppekeele õppeks täiendavaid võimalusi pakkus, õpetajate hinnangul pea kaks korda enamale – 61%le uusimmigrantõpilastele. Eesti keelest erineva õppekeelega koolides õppivate uusimmigrantõpilaste vanematest 37% peavad vajalikuks täiendavaid eesti keele õppe võimalusi. 17% lapsevanemate kinnitusel pakuti neid võimalusi tema lapsele, neist 57% hindas seda keeleõpet mõjusaks (sh väga mõjusaks 43%). Eesti keele õppe võimalusi pakuti ka õpetajate kinnitusel 17%le uusimmigrantõpilastele, enamasti eraldi keeletundidena.

Lapsevanemad hindavad kõige tõhusamateks tugimeetmeteks täiendavat keeleõpet (sh nii õppekeele kui eesti keele) ja spetsiaalsete õppematerjalide väljatöötamist.

Joonis 28. Lapsevanemate ootused ja hinnang tugimeetmetele

Ettevalmistusklasside rajamist hindasid vajalikuks 20% uusimmigrantõpilaste lapsevanemad, kuid ühegi lapsevanema kinnitusel tema lapsele seda võimalust ei pakutud. Ka õpetajatest kinnitas ettevalmistusklassi võimalust vaid 1 õpetaja. Lapsele tugiisiku määramist hindas vajalikuks 35% lapsevanematest ja selle võimaldamist lapsele kinnitas 10% uusimmigrantõpilaste lapsevanematest, kellest omakorda 42% hindas seda mõjusaks (sh 25% väga mõjusaks). Õpetajate kinnitusel määrati tugiisik kaks korda enamatele ehk 20%le uusimmigrantõpilastele, sh klassijuhataja, tugiõpetaja, tugiõpilase või pikapäevarühma kujul. Spetsiaalsete õppematerjalide väljatöötamist pidas vajalikuks 44% lapsevanematest, realselt tema lapsele nende pakkumist kinnitas 12% lapsevanematest ja mõjusaks hindas neist 60%. Õpetajad kinnitasid spetsiaalsete õppematerjalide väljatöötamist ligi kaks korda enamatele uusimmigrantõpilastele (21%), nimetades õpetajate poolt individuaalselt materjalide väljatöötamist ja materjalide valimist vastavalt lapse tasemest-vajadustest lähtuvalt.

Lapsevanemate ootused täiendavate tugimeetmete pakkumisele on 2-3 korda kõrgemad, kui nende pakkumine koolide poolt. Nagu ka õpetajate kinnitusel realselt kooli poolt pakutav.

Keele- ja kultuuriõppe laagrite korraldamise olulisust rõhutas 49% uusimmigrantõpilaste vanematest, realselt selle pakkumist kinnitas üks lapsevanem ja 2 õpetajat. Emakeele ja kultuuri õppe võimalusi pidas vajalikuks 24% uusimmigrantõpilaste vanematest, realselt pakuti seda lapsevanemate kinnitusel 7%le uusimmigrantõpilastele ja neist 27% hindas seda mõjusaks. Õpetajate kinnitusel pakuti emakeele ja kultuuri õpet enam kui kaks korda enamatele uusimmigrantõpilastele (18%le), nimetades keeletundide kõrval ka vastava spetsialisti olemasolu, koduriigi toetusi, eratunde või tähtpäevade tähistamist kodus. Neist mitmete seos kooli poolt pakutava emakeele ja kultuuri õppega jääb ebaselgeks, ning eeldatavalt ei pruukinud lapsevanemad tunnetada seda kooli poolt pakutava emakeele ja kultuuri õppena. Väärtuste ja sallivuse temaatika käsitlemist pidas oluliseks 39% lapsevanematest, sellealast reaalset tegevust kinnitas 7% lapsevanematest ja tõhusaks hindas seda viimastest 28%. Nende teemade käsitlemise puudumist kinnitas 24% lapsevanematest. Samal ajal kolmandik õpetajaid (34%) väitis, et käsitleb väärtuste ja sallivuse temaatikat, sh käsitlemist tunnisiseselt, vestlustena, võimalusel lisatunnina või klassijuhatajatunnis.

Koostööd kooliga hindas vajalikuks 46% uusimmigrantõpilaste vanematest, reaalselt koostööd kooliga kinnitas 10% lapsevanematest ja koostööd tunnetavatest lapsevanematest hindas seda tulemuslikuks kolmandik. 22% lapsevanemate hinnangul koostööd kooliga ei toimu. Õpetajate hinnangud koostööle lapsevanematega erinevad mäekõrguselt, õpetajatest 64% kinnitavad, et teevad koostööd uusimmigrantõpilaste ja nende perega, neist ligikaudu kolmandik rõhutab koostöö pidevust. Seega on selge lahknevus lapsevanemate ja õpetajate hinnangutes omavahelisele koostööle ja selle sujumisele. Siin võib olla teatud roll erinevatel ootustel, kus õpetajad näevad enda rolli sekkumiseks ennekõike probleemide korral, kuid lapsevanemad ootavad pidevamat tagasisidet, sh kui probleeme pole. Eriti oluline on see esimesel, alles saabumise õppeaastal. Koostöö tegemiseks on oluline ühise keele olemasolu, 14% uusimmigrantõpilaste peres puudub kooli õppekeele oskaja lähisugulaste hulgas. Sarnaselt nimetasid veidi enam kui kümnendiku uusimmigrantõpilaste puhul õpetajad, et koostööd perega ei tehta. Õpetajatevahelise koostöö tõhustamist hindas oluliseks 49% lapsevanematest, reaalse tegevuse kohta nad hinnangut anda ei osanud. Pooled õpetajad kinnitasid tähelepanu pööramist õpetajatevahelise meeskonnatöö tõhustamisele, sh info ja kogemuste jagamist aineõpetajate vahel ja klassijuhatajaga.

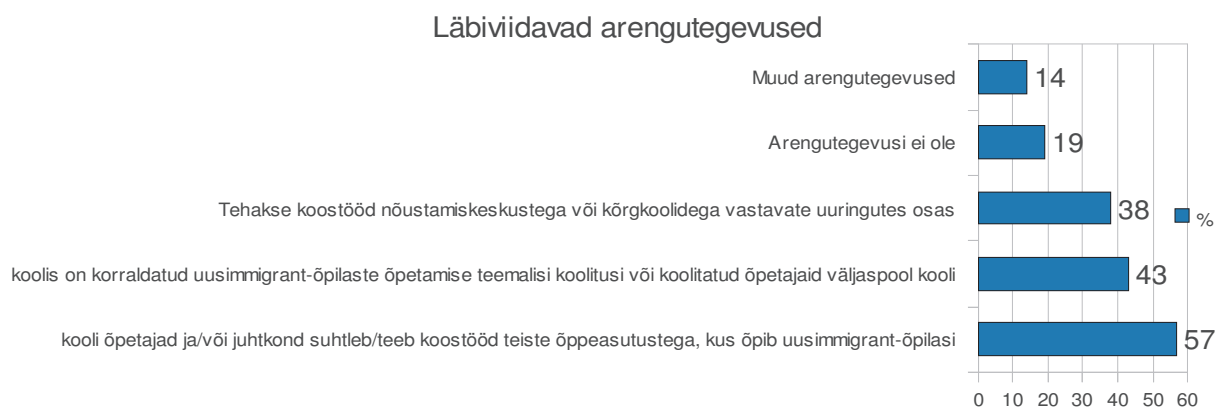
Ligi pooled lapsevanemad peavad vajalikuks koostööd kooliga, kuid vaid 10% kinnitab reaalse koostöö toimimist. Õpetajatest 64% hinnangul teevad nad koostööd õpilaste ja lapsevanematega. Lapsevanemad tunnetavad koostööna ennekõike aktiivset ja pidevat informeerimist-suhtlust.

4.3.6. KOOLI ETTEVALMISTUS JA TOETUS KOOLILE¹⁴

Koolide esindajatel paluti hinnata, kas nad peavad koolipoolset teadlikkust uusimmigrantide vastuvõttust ja sellega seotud temaatikast piisavaks, milliseid arengutegevusi kavandatakse ning kust saavad koolid ise tuge.

¾ koolidest hindas kooli teadlikkust uusimmigrant-õpilaste vastuvõtuks ja toetamiseks piisavaks. Veerand koolide esindajatest pidas kooli ettevalmistust ebapiisavaks ning tõi välja koolituste vähesuse ja rahaliste vahendite nappuse. Märjiti ka, et kool tunneb end antud probleemiga üksijäetuna ning puudub juhend, kuidas uusimmigrant-õpilaste õpet organiseerida ja planeerida.

Joonis 29. Koolide arengutegevused

¹⁴ Kooli tasandi valmisolekut uusimmigrantõpilaste vastuvõtmiseks uuriti uusimmigrantõpilasi õpetavate koolide kaardistamise uuringu osas. Seega hõlmavad need andmed koole, kus 2009/2010 õppeaastal või 2010/2011 õppeaastal EHIS andmetel õppis uusimmigrantõpilasi.

Joonisel on toodud, milliseid arengutegevusi koolid uusimmigrantide vastuvõtu ja kohanemise toetamiseks läbi viivad. Üle poole koolidest arendavad koostööd teiste koolidega, kellel on uusimmigrant-õpilaste õpetamise kogemusi. 43% koolidest on korraldanud uusimmigrant-õpilaste õpetamise teemalisi koolitusi või on koolitanud oma õpetajaid väljaspool kooli. Muude arengutegevustena toodi välja õpetajakoolitust ning koostööd sõpruskoolidega välismaal, kus on suur muukeelsete õpilaste osakaal. Ligi viiendik koole kinnitas, et ei vii läbi uusimmigrant-õpilaste vastuvõtmise või kohanemise toetamiseks läbi arendustegevusi.

Uusimmigrantide õppekorralduse osas tunnistasid ligi pooled koolid (48%), et uusimmigrant-õpilaste õppekorraldust nende kooli õppekavas kirjas ei ole, 38% kinnitusel on kirjas üldsõnaliselt või paari lausega, ning 14% sõnul on kirjas detailselt. Uusimmigrant-õpilasi puudutav osa õppekavas toodi välja keeleõppe punktidenä, tugimeetmete ja individuaalse lähenemisena ning kultuuriliste erinevuste arvestamise nõudena.

Üle poolte koolide kinnitusel (57%) ei kajastu uusimmigrant-õpilaste temaatika kooli arengukavas, kolmandiku hinnangul (38% koolidest) on see kirjas üldsõnaliselt või paari lausega ning 5% koolide kinnitusel on detailselt lahti kirjutatud. Näiteks toodi välja individuaalne lähenemine, tugimeetmete rakendamine, keeleõpe. Nii õppekava kui ka arengukava puhul toodi välja, et need on terviklikud dokumendid, mis laienevad kõigile erisustele.

Enamus koole (2/3) saavad endi kinnitusel uusimmigrant-õpilastega tegelemiseks tuge HTM-lt (näiteks eesti keele võõrkeelena õpetamiseks ja keelekümbluskeskkonna rajamiseks), kolmandik koolidest saab tuge kohalikul omavalitsuselt. Ligi poolte koolide esindajad märkisid, et kool saab tuge mujalt (näiteks lapsevanematest vabatahtlikelt erinevate keelte ja kultuuride õpetamisel).

KOKKUVÕTE

Enamuse uusimmigrantõpilaste õppekorraldus on sama nagu klassikaaslastel. Valdav osa uusimmigrantõpilastest õpib riikliku õppekava alusel (91%). Individuaalse õppekava alusel õpib kõigis ainetes 9% uusimmigrantõpilastest ja 21% mõnes õppeaines (sh 2/3 ühes õppeaines, milleks valdavalt on eesti keeles). Kogu klassiga samades tundides osalevad 69% uusimmigrantõpilastest, eraldi õpib 11% ja lisaõpet pakutakse 42%le. Tugiõppel õpivad 17% uusimmigrantõpilastest, neist 80% õppekeeleoskuse parandamiseks. Täiendavate lisamaterjalide andmisega toetatakse viiendikul teistele õpilastele järele jõuda ja viiendikul õppekeele õppimist. 10% uusimmigrantõpilastele antakse täiendavaid lisamaterjale teadmiste ja oskuste omandamiseks, mis ületavad õppekavas ettenähtu.

Õppetöö kohandamiseks klassiruumis kasutavad õpetajad erinevaid diferentseeritud tunnitegevusi. Klassikaaslastega samas klassiruumis toimuva õppetöö korral on nende rõhuasetus uusimmigrantõpilase õppetöö toetamisel tugiisiku abil või erinevate õppemeetodite kasutamisel. Toetusvajaduse puhul on oluline, et kui nooremas koolieas peavad õpilased head läbisaamist õpetajaga ja õpetaja abi tähtsaks, eelistavad vanemad õpilased pigem eakaaslase abi. Koolides, kus uusimmigrantõpilaste kohanemise toetamiseks on kasutatud tugiõpilasi, on see õpetajate kinnitusel olnud edukas.

Õppekeelt õpib õpilaste endi kinnitusel koolis 91% ja väljaspool kooli 12%. Uusimmigrantõpilased õpivad kooli õppekeelt enamasti koos klassikaaslastega. Valdav enamus uusimmigrantõpilastest, kelle emakeel ei ole eesti keel, peavad eesti keele oskust oluliseks (sh ligi pooled väga oluliseks ja üle kolmandiku pigem oluliseks). Nad kõik õpivad eesti keelt koolis, 3/4 klassikaaslastega samas tunnis ja 16% klassist eraldi. Keeleõppe õpieesmärgid on seotud Eestis viibimise perspektiiviga – õppekeele

puhul õppetööst arusaamisele ja eesti keele puhul tavaolukordades hakkamasaamisele. Õpilastel, kellel tuleb sooritada taseme-või lõpueksamid, on õpieesmärgid kõrgemad.

Kodupoolse toe iseloomust peegelduvad peamised õpiraskused, mida uusimmigrantõpilased lapsevanemate hinnangul kogevad. Peamiselt keskendub lapsevanemate tugi õppetöö toetamisel abile õpiülesannetest arusaamiseks ja kodutööde tegemiseks. Lapsevanemate kinnitusel on õppealane abivajadus seotud ainesisu omandamisega, mille teeb keeruliseks keeleoskuse nappus, mis ei võimalda kodus õpiülesannetest aru saada või mõista õpetajat tunnis, ja vähemal määral aine enda keerukusega (nt varasema õppeprogrammi või metoodika erinevustest tulenevalt). Lapsevanemate kinnitusel vajavad pooled uusimmigrantõpilased pidevalt abi kodutööde lahendamisel.

Lapsevanemate ootused täiendavate tugimeetmete pakkumisele on 2-3 korda kõrgemad, kui nende tegelik pakkumine koolide poolt. Suurimad on ootused õppekeele õppimise täiendavate võimaluste pakkumise osas ja mis on ka koolide poolt enim pakutud tugimeede. Lapsevanematest, kelle lapsele täiendavat õppekeele õppimise võimalust kooli poolt pakuti, hindas ¾ seda tulemuslikuks. Suured käärid on hinnangutes kooli ja kodu vahelisele koostööle, mida peavad vajalikuks ligi pooled lapsevanematest, kuid selle reaalsel toimimist kinnitas vaid kümnendik lapsevanematest. Üks põhjuseid hinnangute erinevusele võib tuleneda erinevatest ootustest, kus lapsevanemad tunnetavad koostööna aktiivset ja pidevat suhtlust, samas kui õpetajad võivad tunnetada oma rolli ennekõike probleemide korral sekkumises.

V UUSIMMIGRANTÕPILASTE ÕPITULEMUSED / LIIS KASEMETS, HIIE ASSER, TRIIN HANNUST

Õiguslikus raamistikus hariduslike erivajadustega õpilastena määratletud uusimmigrantõpilastele on lubatud rakendada erisusi kooli lõpetamisel ja individuaalse õppekava alusel vähendada oodatavaid õpitulemusi.

Järgnevalt analüüsitakse uusimmigrantõpilaste toimetulekut õppetöös, akadeemilist edasijõudmist. Lähema vaatluse alla võetakse, millistel alustel toimub uusimmigrantõpilaste õppetöös toimetuleku hindamine ning kas ja kuidas erineb see klassikaaslaste hindamisest. Analüüsitakse erinevate osapoolte, nii õpetajate kui lapsevanemate hinnanguid kohanemise ajale, kui kaua vajavad uusimmigrantõpilased aega sisseelamiseks ja kui kaua aega kulub, et võrdselt klassikaaslastega õppetöös edasi jõuda. Uuritakse, kas vanemate hinnangul on nende laste õpiedukus Eestis erinev varasemast õpiedukusest eelmises asukohariigis ja millest see nende hinnangul võib tuleneda. Analüüsitakse uusimmigrantõpilaste õppetöös edasijõudmist üldiselt ning õpiedukust aineti ja võrdlevalt eakaaslastega.

5.1. ÕPITULEMUSTE HINDAMINE

Õppetöös toimetuleku hindamisel on oluline mõõdupuu, mille suhtes teadmiste-oskuste omandamist mõõdetakse. Järgnevalt vaatleme, kuidas toimub uusimmigrantõpilaste õpitulemuste hindamine Eesti üldhariduskoolides ning kas ja milles erineb uusimmigrantõpilaste hindamine klassikaaslaste õpitulemuste hindamisest.

5.1.1. ÕPPETÖÖS EDASIJÕUDMISE HINDAMINE

Vaatamata õppekava ja õppetöö korralduse sarnasusele klassikaaslastega enamuse uusimmigrantõpilaste osas erineb hindamise praktika poolte uusimmigrantõpilaste puhul klassikaaslaste õpitulemuste hindamisest. Kolmandiku uusimmigrantõpilaste õpitulemuste hindamine toimub samadel alustel klassikaaslastega. Poolte uusimmigrantõpilaste õpitulemuste hindamine on diferentseeritud, neist omakorda ligi pooltele rakendatakse diferentseeritud hindamist järjepidevalt (15%le õpilastest koguaeg, 8%le enamasti) ja teisele poolele mõnikord (27%le). Põhikooli nooremas astmes ja gümnaasiumiastmes rakendatakse diferentseeritud hindamist neljandikule uusimmigrantõpilastest ja põhikooli vanemas astmes enam kui kolmandikule. Diferentseeritud hindamise rakendamise korrelatsioonianalüüsil ei ilmnenud, et seda rakendatakse rohkem tulenevalt sellest, mitmendat aastat või missuguses kooliastmes uusimmigrantõpilane Eesti üldhariduskoolis õpib. Kendalli analüüsil leiti nõrk negatiivne seos õpilaste Eestis õppimise aja ning diferentseeritud hindamise kasutamise vahel ($\tau = -0,16$, $p < 0,05$). Täpsemalt selgus, et esimeses kooliastmes hinnatakse vähem eestis viibinuid tõenäolisemalt muudel alustel ($\tau = -0,35$, $p < 0,05$) ning teises kooliastmes hinnatakse vähem Eestis viibinuid harvemini samadel alustel ($\tau = -0,34$, $p < 0,05$) kui kauem siin olnud lapsed.

Viiendiku uusimmigrantõpilaste õpitulemusi hindeliselt ei hinnata, sh neist kolmandikku seetõttu, et esimese klassi õpilasi tervikuna ei hinnata hindeliselt, samuti ei hinnata mõnedes koolides hindeliselt alles äsja saabunud õpilasi.

Õppetöös edasijõudmist hinnatakse ja hindeid pannakse klassikaaslastega samadel alustel 35% uusimmigrantõpilastele. Laias pildis võib öelda, et algklassides õpetajad uusimmigrantõpilasi klassikaaslastest erinevatel alustel reeglina ei hinda. Seejuures on oluline teada, et valdav osa algklassides õppivatest uusimmigrantõpilastest on oma kooliteed alustanudki Eestis. I kooliastmes õppivatest uusimmigrantõpilastest 64% moodustavad 1.klasside õpilased ja vaid 16% I kooliastmes õppivatest uusimmigrantõpilastest on alustanud kooliteed väljaspool Eestit. Neile I kooliastmes õppivatele uusimmigrantõpilastele, kes oma kooliteed Eestis alustanud ei ole, rakendatakse diferentseeritud hindamist.

Ligikaudu neljandikku uusimmigrantidest hinnatakse teistest õpilastest leebemalt teatud perioodil, jättes ainealaste teadmiste hindamisel tähelepanuta keelelised vead või lisaabi keeleoskuse nappuse tõttu ning järeleandmised ainealaselt, kui varasema teadmiste taseme vahe klassiga on märkimisväärne, hinnates sel juhul individuaalseid edusamme algse teadmiste tasemega võrreldes.

Leebema hindamise praktikad võib jagada kaheks.

- Keeleline korrektsus eraldatakse ainealasest hindamisest:
 - *loodusõpetuses kui lapsel pole vastavat terminoloogiat, mõisted võõrad, arusaamatud. Teen töö lihtsamaks vormis, luban kasutada õpiku abi;*
 - *edusamme antud aines;*
 - *kui on tegemist keeleoskusest mittearusaamisega;*
 - *suuliste vastuste puhul, keelevigade osas;*
 - *kui õppekeel ei ole emakeel;*
 - *jutustamises teen allahindlust;*
 - *kui on raske teema isegi neile, kelle emakeel on vene keel;*
 - *loodusõpetuses lisaselgitused kirjalikel töödel.*
- Hinnatakse personaalset edu ainealastes teadmistes edasijõudmist, kui tase on klassist oluliselt erinev:
 - *kuna tase on erinev, siis pigem hindan aeg-ajalt edasijõudmist;*
 - *probleemid lugemisega, hindan personaalset edu;*
 - *eesmärk – edukuse kogumine, motiveerituse tihendamine ja säilitamine;*
 - *arvestan õpilase omapära, vahepeal hindasin leebemalt kui teisi õpilasi;*
 - *hindasin esimesel aastal suulist ja kirjalikku eneseväljendust teistest leebemalt, aga enam ei hinda leebemalt;*
 - *individuaalprogrammi alusel;*
 - *õpib teise programmi alusel matemaatikas, sest eelnevad teadmised olid puudulikud.*

Samas toodi välja ka:

- *teema käsitlemise alguses;*
- *teatud tööde juures (nt. uurimustöö);*
- *käitumisprobleemide ilmnemisel on võimatu aine sisu hinnata.*

Uusimmigrant-õpilaste hindamisel tavakoolis kasutatakse õppekavast erinevaid hindamisnorme või mitte-numbrilist hindamist kuni 1 aasta või seni, kuni kehtib individuaalne õppekava. Järk-järgult toimub üleminek tavahindamisele. Hindamisspetsiifika ei erine tavalistest hindamise seaduspärasustest: mida nooremad õpilased, seda rohkem kasutatakse kujundava hindamise

elemente, hiljem rohkem normatiivset hindamist. Erinevate hindamisnormide kasutamine ei ole siiski kõiki koole hõlmav praktika, sest õpilaste intervjuud kinnitasid, et vahel ei rakendatagi hindamisel kohanemisaega: *“tüdruku arvates oleks võinud teda alguses leebemalt hinnata, aga ta pandi kohe koos teistega samadel alustel õppima ja eesti keele kontrolltöid tegema. See oli pisut liig.”* (intervjuu, 2013) Vahel käsitletakse koolis õpiedu ja –väljundit üsna piiratult: *„Tundub, et nad ei pööra nii palju tähelepanu sellele, kuidas mu pojale intellektuaalselt pinget pakkuda, pigem püüavad teda saada tegema asju nii nagu teised lapsed teevad.”* (fookusgrupp, 2013)

Õpilase edasijõudmise kohta annab valdav osa õpetajaid enda kinnitusel õpilasele suulist tagasisidet koguaeg (73%), enamasti neljandik (21%). Lapsevanematele annab õpetaja tagasisidet õpilase edasijõudmise kohta suulise või kirjaliku tagasisidena 47% uusimmigrantõpilaste osas koguaeg ja 28% osas enamasti.

5.2. ÕPIEDU

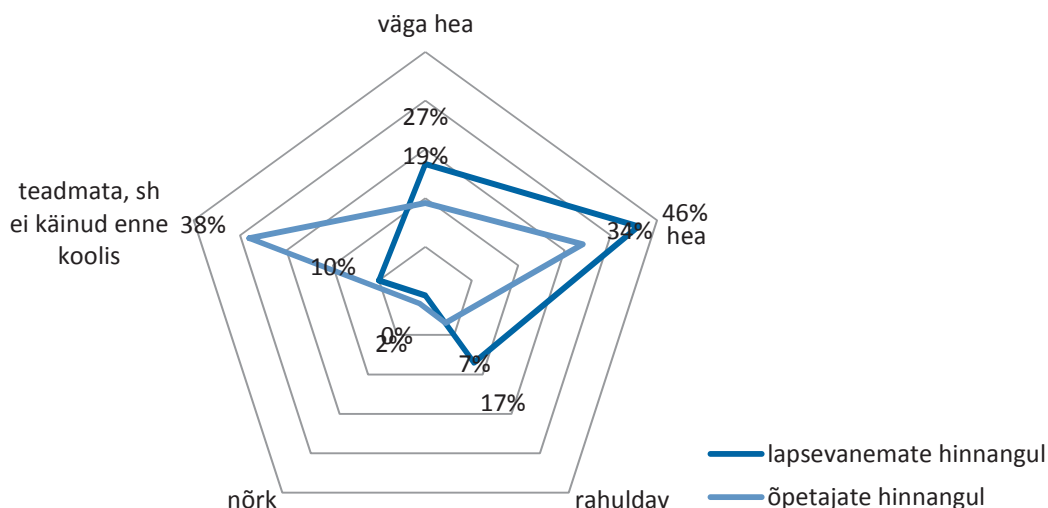
Uusimmigrantõpilaste akadeemilise edasijõudmise analüüsi keskmes on õpiedu eakohasus. Seda hinnatakse õppekavas määratletud pädevuste omandamise kaudu, tuginedes õpitulemustele valikus õppeainetes ja erinevate osapoolte hinnangutele õpilase edasijõudmisele. Analüüsitakse, kas uusimmigrantõpilaste õpiedukus erineb õppeastmeti, tulenevalt kodukeeles õppimisest või Eesti üldhariduskoolis õppimise ajast. Uusimmigrantõpilaste õpitulemusi võrreldakse eakaaslaste tulemustega hindamaks, kas välismaalt saabunute edasijõudmine erineb eakaaslaste õppetöös edasijõudmisest. Õpetajate ja lapsevanemate hinnangutele tuginedes analüüsitakse, kas uusimmigrantõpilaste õppetöös toimetulek vastab nende võimetele.

5.2.1. VARASEM ÕPIEDUKUS JA EELDATAV KOHANEMISAEG

Õpetajate ja lapsevanemate hinnangute võrdlev analüüs näitas, et õpetajatel puudus ülevaade viiendiku uusimmigrantõpilaste varasematest õpitulemustest.¹⁵ Lapsevanemate kinnitusel oli varasem õpiedukus väga hea või hea ¾ uusimmigrantõpilaste, kuid õpetajate hinnangul vaid pooltel. Võrreldes õpetajatega nimetasid lapsevanemad enam kui kaks korda rohkemate laste varasemat õpiedu rahuldavaks. Tagasisivaatena õpilase teadmiste-oskuste taseme hindamise praktikale – vaid poolte uusimmigrantõpilaste varasemat teadmiste taset hinnati õppima asumisel, neist kolmandikul tunnistuse alusel, neljandikule tehti test(e) ja kuuendikku hinnati läbi individuaalse hindamisperioodi.

¹⁵ Tervikuna puudus õpetajatel teave 40% uusimmigrantõpilaste varasemate õpitulemuste osas. Arvestades, et õpilaste hulgas on 20% esimeste klasside õpilasi, on vastav osa jäetud arvestamata

Joonis 30. Uusimmigrantõpilaste varasem õpiedukus enne Eesti üldhariduskoolis õppima asumist, võrdlevalt õpetajate ja lapsevanemate hinnangud

Enam kui poolte lapsevanemate hinnangul erineb lapse/noore õpiedukus Eestis oluliselt varasemast õpiedukusest väljaspool Eestit. Õpiedukus erineb 8% lapsevanemate hinnangul oluliselt varasemast õpiedukusest väljaspool Eestit kõigis või enamuses õppeainetes, poolte uusimmigrantõpilaste puhul osades õppeainetes. Ligi 40% lapsevanematest kinnitavad, et nende lapse õpiedukus ei erine oluliselt tema varasemast õpiedukusest väljaspool Eestit. Õpiedukus erineb varasemast 17% lapsevanemate hinnangul keeleoskuse nappuse, 17% õppeprogrammi või metoodika tõttu ning 12% õpetaja või õpetamise viisiga seotud põhustel.

Analüüsid lapsevanemate hinnanguid tema lapse Eestisse sisse elamine ajale eristus kolmandik lapsevanemaid, kes olid laste uues koolikeskkonnas kohanemise suhtes teistest optimistlikumad. Ka varasemat tihedat kontakti Eestiga omas kolmandik uusimmigrantidest (vt eespool). Kooli õppekeele omandamisest ja õppeprogrammi läbimisest eakaaslastega samadel alustel kuni siinse suhtlusringkonna tekke ja väärtuste omandamiseni kulub kolmandiku lapsevanemate hinnangul tema lapsel aega kuni 6 kuud. Teiste lapsevanemate hinnangul kulub kohanemiseks oluliselt kauem aega:

- Kooli õppekeele omandab 30% lapsevanemate hinnangul tema laps 6 kuu jooksul, kuni aastaga veel 12%, kuni 2 aastaga 20% uusimmigrantõpilastest.
- Koolitöödega hakkab iseseisvalt hakkama saama laps ligi kolmandiku lapsevanemate hinnangul kuni 6 kuu möödudes, 17% hinnangul kuni aastaga.
- Õppeprogrammi suudab eakaaslastega samadel alustel läbida vanemate hinnangul 6 kuu möödudes kolmandik uusimmigrantõpilastest, veel 10% aasta möödudes ja veel 17% kuni kahe aasta möödudes.
- Ligi 30% lapsevanemate hinnangul kujuneb lapse peamine suhtlusringkond Eestisse 6 kuu möödudes, veel 15% kuni aastaga. 17% lapsevanemates arvab, et peamist tutvusringkonda Eestisse ei tekigi või ei pea seda oluliseks.
- Ligi 30% lapsevanemate hinnangul omandab tema laps siinsed käitumisnormid kuni 6 kuuga, veel 12% kuni aastaga.

Uusimmigrantõpilased jõuavad õppetöös reeglina edasi võimetekohaselt – ¾ lapsevanemate ja 83% õpetajate hinnangul vastab õppetöös edasijõudmine lapse võimetele. Mittevõimetekohase edasijõudmise põhjustena nimetasid õpetajad, et akadeemiliseks edasijõudmiseks on vaja omandada eesti keel, lünki varasemates teadmistes ning isikliku eluga seotud probleeme. Üldjoontes langesid õpetajate ja lapsevanemate hinnangud võimetekohast

Lapsevanemate hinnangul vastab ¾ õpilaste ja õpetajate hinnangul 83% õpilaste õpiedukus tema võimetele.

edasijõudmist mõjutavate tegurite osas kokku – motivatsioon, keeleoskus, õppeprogramm koos õppemetoodikaga (sh lapsevanemate kinnitusel oluline, kuidas õppetööd läbi viiakse). Lapsevanemate hinnangul mõjutavad õpetöös edasijõudmist:

- tahtmine (sh kodu ja sõprade mõju, aga ka stress),
- keeleoskus,
- õppeprogramm (õppetöö kvaliteet, sobivus varasema programmiga),
- hea õpetaja (kompetentsus, oskus aine huvitavaks teha, roll lapse edusammudes, õpetamise stiil, õiglasel nõudmised),
- õpikeskkond (mõistev ja lapse eripärasid arvestav).

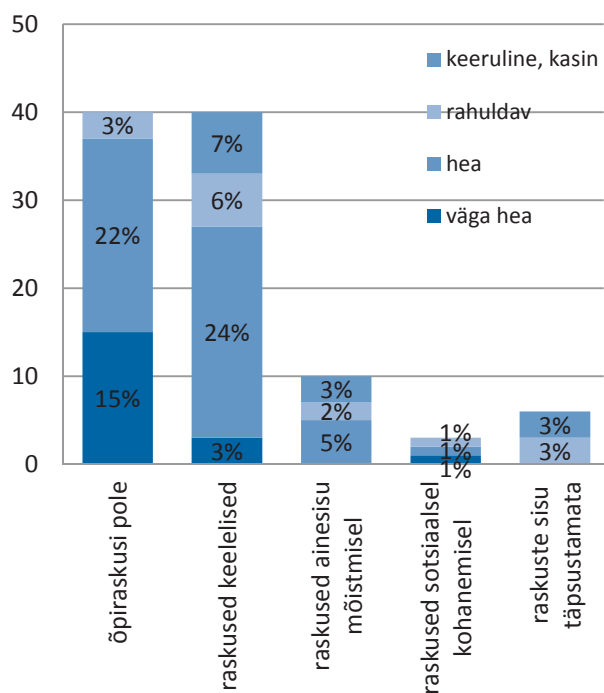
5.2.2. ÕPPETÖÖS EDASIJÕUDMINE

Tulenevalt hindamismetoodika erisustest kooliti (sh kujundav hindamine, hindamise alustamine pärast mõningast õpiaega), Eestis õppima asumise ajast (sh õppeaasta kestel hiljuti saabunud õpilased) ja sihtgrupi sisemisest heterogeensusest (sh õppekeelte erinevus), ei olnud uuringus võimalik koguda hindelisi andmeid kõigi uusimmigrantõpilaste kohta. Näiteks 21% uusimmigrantõpilasi ei hinnata hindeliselt, poolte uusimmigrantõpilaste puhul kasutatakse diferentseeritud hindamist. Seda arvesse võttes kasutatakse uusimmigrantõpilaste õpitulemuste analüüsimisel paralleelselt hinnetega õpetajate hinnanguid õpilaste toimetulekule õppetöös tervikuna ja ainealaselt, mis võimaldab saada tervikpildi õppetöös toimetuleku kohta. Võrreldavuse tagamiseks kasutati hinnangute alusena skaalat: väga hea, hea, rahuldav, nõrk, mis võimaldab kõrvutada neid õpitulemuste hindelise skaalaga.

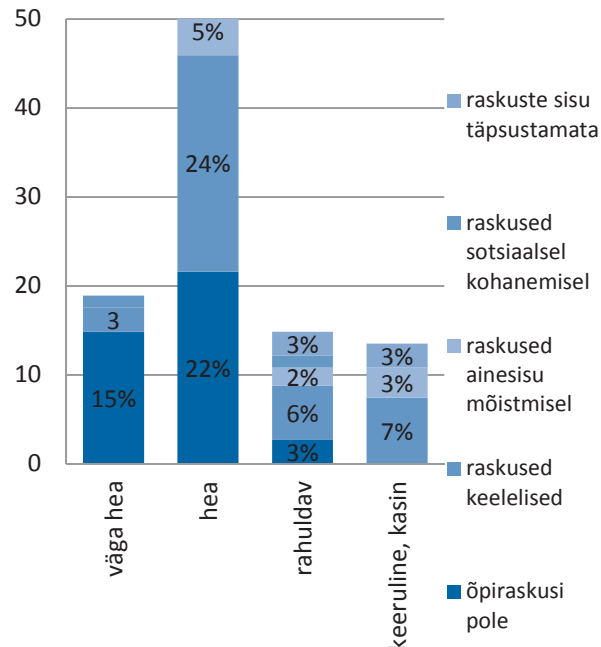
Esmalt võetaksegi vaatluse alla õppetöös edasijõudmine kõikide uusimmigrantõpilaste lõikes. Uusimmigrantõpilasel õppetöös esinevaid raskusi võrreldi õpetaja hinnanguga, kuidas õpilane õppetöös üldiselt toime tuleb. Ligi 20% uusimmigrantõpilaste õppetöös toimetulek on õpetajate hinnangul väga hea, kuigi mõned neist vajavad keelelist abi. Üle poolte õpiedukus on hea, kuigi neist enamusel on õppetöös raskusi keeleoskuse puudulikkusest tulenevalt ja mõnedel ka ainealaselt. Ligikaudu 15% uusimmigrantõpilaste õppetöös toimetulek on õpetajate hinnangul rahuldav, neist enamusel esineb raskusi õppekeeleoskuse nappusest tulenevalt ja mõnedel ainesisu mõistmisel, mis pole otseselt seotud keeleliste probleemidega. Alla 15% uusimmigrantõpilaste õppetöös toimetulek on nõrk, raskusi on nii keeleliselt kui ainealaselt.

Samas ei kaasne raskustega õppetöös alati kehva õppeedukust ning kõigi õpilaste, kellel õpetajate hinnangul raskusi ei esine, õpiedukus ei ole hea. 40% uusimmigrantõpilastest, kellel õpetajate kinnitusel õppetööga toimetulekul raskusi ei esine, enamuse õpiedukus on väga hea ja ligikaudu poolte õpiedu on hea, paari õpilase õpiedu on rahuldav (viimaste õpiedukust seostasid õpetajad pigem isiksuslike küsimustega). Neist 40% uusimmigrantõpilastest, kellel on õppetöös raskusi tulenevalt õppekeeleoskuse ebapiisavusest, ligi poolte akadeemiline toimetulek on õpetaja hinnangul hea. Üksikute õpilastel õppetööga seotud raskused tulenevad sotsiaalsest kohanematususest (alla 5%), kuid nende õpiedukus ei ole tingimata kehva.

Joonis 31. Õpetajate hinnangud uusimmigrant-õpilaste õpiedule võrrelduna õppetöös esinevate raskuste ja nende iseloomuga, %

Joonis 32. Õpetajate hinnangud uusimmigrant-õpilaste õpiedule võrrelduna õppetöös esinevate raskuste ja nende iseloomuga, %

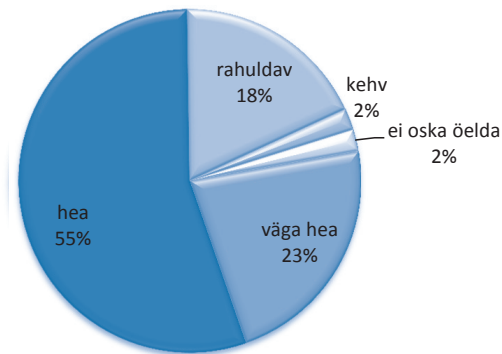
Kõrvutades õpetajate antud hinnanguid hindeliste näitajatega vastavates ainetes ilmnes, et hinnang on mõnelgi juhul hindest madalam. Seega peegeldub hinnetes eeldatavalt osade õpilaste puhul kasutatav hinnaalandus diferentseeritud hindamisest tulenevalt, mis aga ei kajastu õpetajate hinnangutes õpilase toimetulekule antud aines.

Üldjoontes kattuvad õpitulemused õpetajate hinnangutega õppetöös esinevate raskuste kõrval väljatoodud üldise edasijõudmisega, kus mõnevõrra vähem hinnati edasijõudmist väga heaks ja rohkematel uusimmigrantõpilastel nõrgaks. Ligi neljandiku uusimmigrantõpilaste õppetöös edasijõudmine väga hea ja pooltel uusimmigrantõpilastel hea (vastavat 24% ja 51%), 16% jõuavad õppetöös edasi rahuldavalt ja 6% õpiedukus on nõrk. Õppetöös jõuavad klassiga sarnases tempos edasi 39% uusimmigrantõpilastest kõigis ainetes ja 40% enamuses ainetes. 15%-l uusimmigrantõpilastel on klassiga sammu pidamine keeruline, neist pooled suudavad seda pooltes ainetes. Ülejäänud enamuses ainetes klassiga samas tempos õpetaja hinnangul edasi ei jõua. Võrreldes õpetajate vabas vormis antud hinnanguid õppetöös esinevatele raskustele ja üldisele edasijõudmisele, peegeldus neis pisut vähemate õpilaste puhul väga hea edasijõudmine (19%) ja rohkemate puhul nõrk edasijõudmine (14%). Eeldatavalt peegeldub hinnetes juba ka teatud hinnaalandus või erisused hindamisel (näiteks tulenevalt õppekeele vähesest oskusest), mida hinnangutes ei sisaldunud, kuna nagu ka õpetajad ise kinnitasid, hinnatakse diferentseerituna näiteks edasijõudmist algse tasemega võrreldes jms. Õppeaineti on kõrgemad näitajad kooli õppekeeles ja matemaatikas, mis on paradoksaalselt samad õppeained, milles tunnetati uusimmigrantõpilaste seas enim ka raskusi.

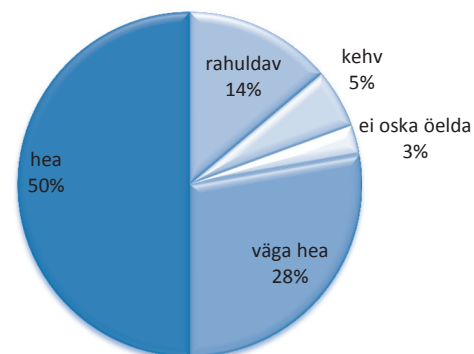
Tervikuna uusimmigrantõpilaste õpiedu kogu üldhariduskooli lõikes võrreldes ei ilmnenud olulisi erinevusi õpiedus tulenevalt sellest, kas õpilane õpib keeles, mis on tema igapäevaseks kodukeeleks, või keeles, mida ta igapäevaselt kodus ei kasuta (sh kasutab mõnikord või ei kasuta üldse). Nii igapäevaselt õppekeelt kodukeelena kasutavate kui ka nende õpilaste, kes kasutavad õppekeelt

kodus mõnikord või ei kasuta üldse, neljandiku edasijõudmine on väga hea ja pooltel hea. Rahuldavalt tuleb õppetöös toime kuuendik, õpiedukus on kesine vaid üksikutel. Uusimmigrantõpilaste arvust lähtuvalt võib öelda, et võõrkeeles õppivatest õpilastest on proportsionaalselt pisut rohkem väga hea õpieduga õpilasi, emakeeles õppivate uusimmigrantõpilaste seas pisut enam hea ja rahuldava õpiedukusega õpilasi, kuid nende erinevuste osakaal ei ole märkimisväärne.

Joonis 33. Õpiedu uusimmigrantõpilastel, kelle jaoks õppekeel on igapäevane kodukeel

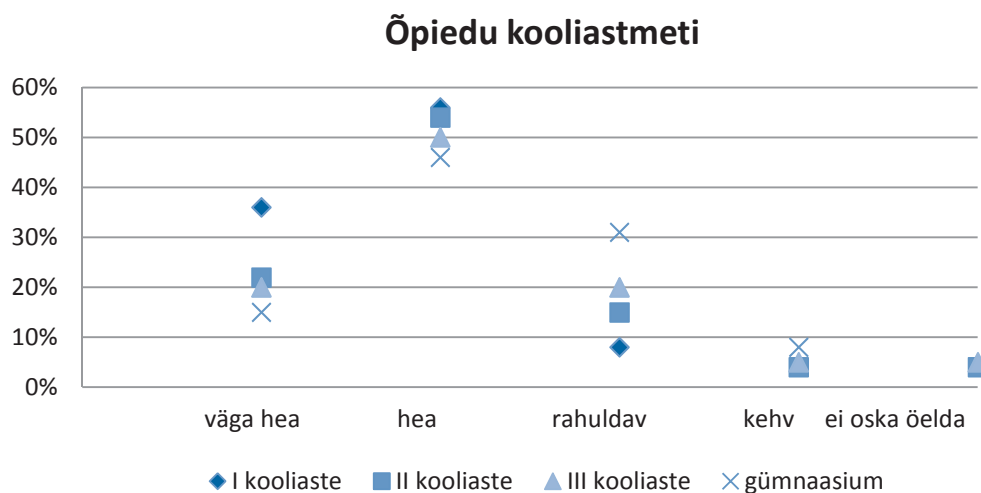

Joonis 34. Õpiedu uusimmigrantõpilastel, kelle jaoks õppekeel ei ole igapäevane kodukeel

Analüüsidest uusimmigrantõpilaste õpiedu kooliastmete lõikes selgus, et I kooliastmes on õpilaste õpiedu kõige kõrgem ja edasi kooliastmeti õpiedukus langeb. I kooliastmes on keskmisega võrreldes rohkem väga hea ja hea õpiedukusega õpilasi (keskmiselt 25% ja 53%, vastavalt I kooliastmes 36% ja 56%). Võrreldes keskmisega, kus uusimmigrantõpilastest veerandi õpiedukus oli väga hea, on I kooliastmes väga hea õpiedukus kolmandikul (36%) ning poole vähem on keskmisega võrreldes rahuldava õpiedukusega õpilasi (keskmiselt 17%, I kooliastmes 8%). Kooliastmeti väheneb väga hea ja hea õpiedukusega õpilaste osakaal ning tõuseb rahuldavalt ja nõrgemalt edasi jõudvate õpilaste osakaal võrreldes keskmisega. Vastavalt on väga hea õpiedukusega õpilasi keskmisest vähem II kooliastmes, kuid hea õpiedukusega õpilasi keskmise tasemel. III kooliastmes langeb lisaks keskmisest väiksemale väga hea õpiedukusega õpilaste arvule veidi alla keskmise ka hea õpiedukusega õpilaste osakaal, samal ajal rahuldava õpiedukusega õpilaste osakaal ületab keskmist. Gümnaasiumiastmes on väga hea ja hea õpiedukusega õpilaste osakaal veelgi langenud ning rahuldava õpieduga tõusnud pea kolmandikuni.

Joonis 35. Uusimmigrantõpilaste õpiedu kooliastmete lõikes

Kodukeeles ja võõrkeeles õppijate õpiedu on sarnane kõikides kooliastmetes. Õpiedu ei erine I kooliastmes. II kooliastmes õppivate uusimmigrantõpilastest 2/3 õpivad emakeeles (igapäevases kodukeeles), kellest valdava enamuse õpiedu on hea (71%). Keeles, mis ei ole igapäevaselt kodukeeleks, õppivate uusimmigrantõpilaste õpiedu on küllalt võrdselt väga hea, hea või rahuldav/kehv. III kooliastmes on väga hästi ja hästi edasi jõudvate uusimmigrantõpilaste seas võrdselt nii emakeeles kui võõrkeeles õppijaid, emakeeles õppijate osas lisanduvad neile mõned rahuldavalt õppetöös edasi jõudjad.

Kui I ja II kooliastmes abivajadust tunnetavatest õpilastest ca 60% õpiedu on õpetajate kinnitusel hea, siis III kooliastmes on ise abivajadust tunnetavate õpilaste õpiedu õpetajate kinnitusel pigem rahuldav. Tugiõppel õppimisel ei ilmnunud ühest seost õpilase üldise toimetulekuga. Tugiõppel olevate õpilaste seas on nii väga hea, hea, rahuldava kui ka kehvade õpiedukusega õpilasi.

Siinses üldhariduskoolis õppima asumise aja võrdlusest õpiedukusega ilmnes, et esimest aastat siinses üldhariduskoolis õppivate uusimmigrantõpilaste üldine õppetöös edasijõudmine on väga kõrge, kus üle 90% uusimmigrantõpilaste õppeöös edasijõudmist hindavad õpetajad väga heaks või heaks ja antud grupp tõstab ka keskmisi näitajaid¹⁶. Teist ja kolmandat aastat Eesti üldhariduskoolis õppivatest uusimmigrantõpilastest ca 2/3 üldine edasijõudmine õppetöös on hea või väga hea. Aastate lõikes, igal järgneval siinses koolis õppimise aastal väheneb kõrgema tipu ehk väga hästi edasijõudvate õpilaste osakaal ja kasvab nõrgemalt edasi jõudvate õpilaste osakaal (väga hästi edasijõudvatest kolmandikust esimesel aastal kuni üksikuteni kolmandat aastat siinses üldhariduskoolis õppijate lõikes, ning rahuldavalt või kehvasti edasi jõudvate osakaal vastupidiselt üksikutest kuni kolmandikuni).

Eestis õppimise aja alusel uusimmigrantõpilaste toimetuleku võrdlusest ilmnes, et kuni aasta Eestis õppinute seas hinnatakse hea õpieduga lapsi tõenäolisemalt kogu aeg sarnastel alustel ning madala õpiedukusega lapsi tõenäolisemalt erinevatel alustel. Korrelatsioonianalüüs näitas, et kuni aasta Eestis õppinute grupis oli õpetaja hinnatud õpiedu ja samadel alustel hindamine positiivselt seotud ($\tau = 0,34$, $p < 0,05$) ning õpiedu ja muudel alustel hindamine negatiivselt seotud ($\tau = -0,40$, $p < 0,05$). See tähendab, et hea õpieduga lapsi hinnatakse tõenäolisemalt kogu aeg sarnastel alustel ning madala õpiedukusega lapsi tõenäolisemalt erinevatel alustel. Laste endi hinnangud õpiedule on väga nõrgalt seotud sellega, kas õpetajad kasutavad nende hindamisel kaasõpilastest teistsuguseid aluseid või mitte ($\tau = -0,19$, $p < 0,05$). Täpsemalt, üle aasta Eestis viibinute rühmas puudub seos õppiia poolt õppimisele antava hinnangu ning õpetaja poolt muudel alustel hinnete panemise vahel. Alla aasta siin viibinutel ning varasemalt tihedalt Eestiga kontaktis olnute puhul on nii, et sagedamini erinevatel alustel hinnatud õpilased nimetavad oma õppeedukust tihedamini halvaks (vastavalt $\tau = -0,47$, $p < 0,05$ ja $\tau = -0,32$, $p < 0,05$).

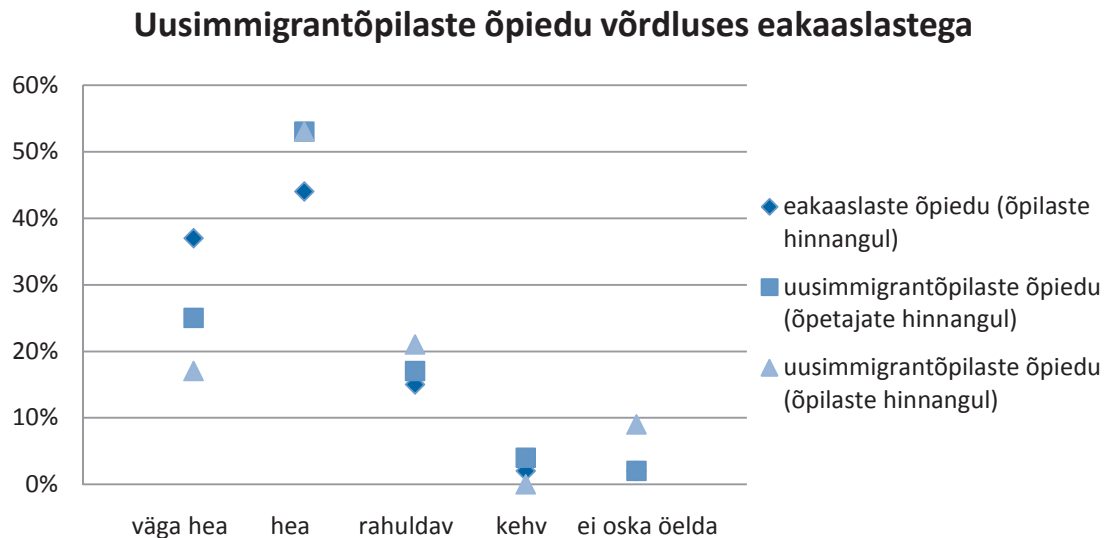
5.2.3. UUSIMMIGRANTÕPILASTE ÕPIEDU VÕRDLUSES EAKAASLASTEGA

Õpiedu eakohasust analüüsiti õppekavaga toimetuleku ehk õppesisu omandamise kaudu ning võrdlevalt eakaaslastega õpiedukusega. Kontrollgrupina kaasati uuringusse uusimmigrantõpilaste klassikaaslased, et nende õpitingimuste võimalikud erinevused oleksid võimalikult väikesed ja võrdlusbaas sarnane. Klassikaaslasi kaasati erinevatest koolidest ja õppeastmetest hindamaks, kas nende õpiedu erineb uusimmigrantõpilaste vastavatest näitajatest.

¹⁶ antud grupist kolmandiku moodustavad 1.klasside õpilased

Üldiselt jõuavad õppetöös väga hästi või hästi edasi 70-80% õpilastest ja laias pildis ei erine õpetajate hinnangul uusimmigrantõpilaste edasijõudmine eakaaslastest oluliselt. Suurim erinevus võrdluses klassikaaslastega ilmneb väga hea õpiedukuse puhul, kus 37% klassikaaslaste edasijõudmine on väga hea.

Joonis 36. Uusimmigrantõpilaste õpiedu võrreldes eakaaslastega

Võrdlvalt analüüsi õpetajate ja uusimmigrantõpilaste enda hinnanguid õpiedule. Selgus, et õpetajate hinnangud uusimmigrantõpilaste õppetöös edasijõudmisele olid kõrgemad uusimmigrantõpilaste enda hinnangutest. Õpetajate ja õpilaste hinnangud ühtisid selles osas, et poolte uusimmigrantõpilaste õppetöös edasijõudmine üldiselt on hea. Erinevused ilmnedid hinnangutes, kui paljud uusimmigrantõpilased õppetöös väga hästi ja rahuldavalt edasi jõuavad. Hinnangute erinevus kõrgeimates hinnangutes näitas, et väga heaks hindasid õpetajad iga neljanda uusimmigrantõpilase õppetöös edasijõudmist (25%) samas kui uusimmigrantõpilastest hindas enda edasijõudmist väga heaks vaid iga kuues (17%). Samuti oli õpilaste seas rohkem neid, kes enda hinnangul rahuldavalt õppetöös edasi jõuavad (vastavalt õpilaste hinnangul 21%, õpetajate hinnangul 17%).

Analüüsid õpetajate ja õpilaste hinnanguid õpiedule kooliastmete lõikes Kendalli korrelatsioonianalüüsiga ilmned, et üldiselt langevad arvamused üsna hästi kokku ($\tau = 0,45$, $p < 0,05$). Enim ühtisid õpetajate hinnanguga õpilase õppetöös toimetuleku kohta gümnaasiumiastme õpilaste hinnangutega ning vähem esimese kooliastme õpilaste hinnangutega. Tugev kooskõla avaldub ennekõike neljanda kooliastme õpilaste ja õpetajate hinnangute vahel ($\tau = 0,73$, $p < 0,05$), ent ka varasemates kooliastmetes on õpetajate ja laste arvamused vähemalt mõõdukalt seotud ($\tau = 0,36$, $p < 0,05$, esimeses kooliastmes; $\tau = 0,47$, $p < 0,05$, teises kooliastmes; ja $\tau = 0,37$, $p < 0,05$, kolmandas kooliastmes). Vaadates õpetajate ja õpilaste hinnanguid õpiedule õppeainete (matemaatika, loodusõpetus, ajalugu, koolikeel, eesti keel) lõikes selgus, et üldiselt oli kooskõla õpilaste ja õpetajate hinnangutes hea (τ jäi vahemikku $0,45 - 0,52$, $p < 0,05$). Kooskõla puudus loodusõpetuses saavutatava edukuse hindamises. Ennekõike ei lange kokku esimese kooliastme õpilaste ja õpetajate arvamused – statistiliselt oluline seos puudus nii matemaatikale, loodusõpetusele kui ka eesti keelele antavate hinnangute vahel.

Uurimaks, mis on need valdkonnad, kus eri vanuses uusimmigrant-õpilased on erineval arvamusel, kasutati Kruskal-Wallise testi. Testi aluseks olnud hinnangute järkude võrdlused, milles ilmned olulisi vanuselisi erinevusi on toodud järgnevas tabelis.

Tabel 6. Eagruppide erinevused laste hinnangutes¹⁷

	Lapseiga, kuni 10-aastased		Üleminekuiga, 11-12-aastased		Teismeiga, vanemad kui 12-aastased	
	N	Keskmine	N	Keskmine	N	Keskmine
Kuidas hindad enda edasijõudmist matemaatikas?	34	43,62	20	37,03	38	54,07
Kuidas hindad enda edasijõudmist ajaloos?	23	53,20	20	36,68	35	32,11
Kui sageli oled sa viimase õppeaasta jooksul koolist ilma põhjusega puudunud kas terve päeva või pool päeva	31	34,10	19	35,50	36	55,82

Tulemuste kohaselt kipuvad väiksemad lapsed olema oluliselt optimistlikumad hinnates oma toimetulekut nii matemaatika ($\chi^2(2) = 6,62$, $p < 0.05$) kui ka näiteks ajaloo õppimises ($\chi^2(2) = 13,36$, $p < 0.05$). See tulemus on üsna ootuspärane, sest juba eelnevalt on märgatud, et vanemate laste hinnangud oma akadeemilisele toimetulekule kipuvad olema madalamad (Eccles, 2004). Tulemus ei viita tingimata sellele, et vanemas vanuserühmas reaalselt suuremaid probleeme oleks õppimiseks vajaliku toetuse saamisega, pigem näitab see oma oskuste hindamise objektiivsemaks muutumist (eriti arvestades asjaolu, et väikelapsed olid eriti optimistlikud ajaloo osas, mida nad reaalselt veel õppima asunud ei olnudki) (Bouffard, Vezeau, Roy, Lenglé, 2011). Ka võib tulemusi mõjutada see, et vanemas kooliastmes peetaksegi koolis käimist reeglina vähem prioriteetseks tegevuseks kui nooremate hulgas (Wigfield & Eccles, 1994), mistõttu õppimisele pühendatakse vähem ja saadaksegi pisut kehvemaid hindeid. Näiteks ilmnes ka käesoleva valimi puhul, et oluliselt rohkem oli just vanemas vanusegrupis neid lapsi, kes koolist põhjusega puuduvad ($\chi^2(2) = 18,81$, $p < 0.05$). Õpilaste toetamisel on seega oluline arvestada, et algklasside laps võib enda edukust ja hakkamasaamist pigem üle hinnata ning teismeeas tekib kalduvus oma soorituste olulisust vähendada. Soorituse alahindamine ja ülim enesekriitilisus on sageli omane ka andekatele lastele (Allik, 2003), mistõttu tasuks neile eriti tähelepanu pöörata.

Õpilastest neljandik arvab (26%), et saab paremini hakkama kui klassi ülejäänud õpilased, neljandikul (27%) on raske tundides keskenduda. 85% õpilastest kinnitasid, et neile meeldib koolis käia.

KOKKUVÕTE

Vaatamata pea kõigi uusimmigrantõpilaste õppimisele klassikaaslastega sama õppekava alusel ja enamuse uusimmigrantõpilaste õppetöö korralduse sarnasusele klassikaaslastega erineb hindamise praktika poolte uusimmigrantõpilaste puhul klassikaaslaste õpitulemuste hindamisest. Kolmandiku uusimmigrantõpilaste õpitulemuste hindamine toimub samadel alustel nagu klassikaaslastegi puhul, poolte uusimmigrantõpilaste õpitulemuste hindamine on diferentseeritud (23% puhul alati või enamasti, 27% puhul mõnikord). Viiendiku uusimmigrantõpilaste õpitulemusi hindeliselt ei hinnata (sh neist kolmandikku sarnaselt klassikaaslastega).

Valdav enamus uusimmigrantõpilastest (91%) õpib RÕK alusel. 9% hiljuti välismaalt saabunutest õpib individuaalse õppekava alusel kõigi õppeainete osas ja 21% õpivad individuaalse õppekava alusel mõnda õppeainet. Individuaalse õppekava rakendamisel toimub ka hindamine teistel alustel. 69%

¹⁷ Hindamaks, kas ja milliste muutujatele avaldas lapse kognitiivse arengu tase mõju, jagati õpilased kolme vanusegruppi: kuni 10-aastased, 11- ja 12-aastased ning vanemad kui 12-aastased.

osalevad koos klassikaaslastega kõigis samades tundides, kuid klassikaaslastega samadel alustel hinnatakse neist vaid pooli. Diferentseeritud hindamist rakendatakse pooltele uusimmigrantõpilastele, neist omakorda ligi pooltele järjepidevalt ja teisele poolele mõnikord. Järjepidevalt hinnatakse ligi neljandikku uusimmigrantidest teistest õpilastest leebemalt teatud perioodil, jättes ainealaste teadmiste hindamisel tähelepanuta keelelised vead või lisaabi keeleoskusest tulenevalt ning tehakse järeleandmisi ainealaselt, kui varasema teadmiste taseme vahe on klassiga märkimisväärne, hinnates sel juhul individuaalseid edusamme algse teadmiste tasemega võrreldes. Õppekavast erinevaid hindamisnorme või mitte-numbrilist hindamist kasutatakse keskmiselt kuni 1 aasta või seni, kuni kehtib individuaalne õppekava, järk-järgult toimub üleminek tavahindamisele. Hindamisspetsiifika ei erine tavalistest hindamise seaduspärasustest: mida nooremad õpilased, seda rohkem kasutatakse kujundava hindamise elemente, hiljem rohkem normatiivset hindamist.

Valdava enamuse uusimmigrantõpilaste hindamine ja õppetöös edasijõudmine on sarnane klassikaaslastele ning valdava osa uusimmigrantõpilaste õpiedukus vastab nii lapsevanemate kui õpetajate hinnangul õpilase võimetele (76% lapsevanemate, 80% õpetajate kinnitusel).

Uusimmigrantide veerandihinnete võrdlemisel eakaaslaste keskmiste hinnetega ei tulnud ilmsiks olulisi erinevusi. Eeldatavalt peegeldub hinnetes juba ka teatud hinnaalandus või erisused hindamisel (sh tulenevalt õppekeele vähesest oskusest). Väga hea õpiedukus on veerandil uusimmigrantõpilastel (25%), hea õpiedukus pooltel (53%), rahuldavalt tuleb õppetöös toime kuuendik (17%) ja kehvade õpiedukusega on üksikud (4%). Ka pooled õpilastest märgivad, et saavad õppetöoga hakkama väga hästi või hästi. Õppeaineti on hakkamasaamise näitajad kõrgemad kooli õppekeeles ja matemaatikas, mis on paradoksaalselt samad õppeained, milles tunnetati uusimmigrantõpilaste seas ka enim raskusi.

Õppekeelt kodukeelena kasutavate ja õppekeelest erineva kodukeelega õpilaste tulemuste võrdlemine ei anna alust väita, et viimane grupp oleks õppimises vähem edukas. Tervikuna uusimmigrantõpilaste õpiedu kogu üldhariduskooli lõikes võrreldes ei ilmnenu olulisi erinevusi õpiedus tulenevalt sellest, kas õpilane õpib emakeeles või keeles, mida ta igapäevaselt kodus ei kasuta.

Kooliastmete lõikes on esimestes klassides uusimmigrantõpilaste õpiedu kõige kõrgem ja edasi kooliastmeti õpiedukus langeb. Võrreldes keskmisega, kus uusimmigrantõpilastest veerandi õpiedukus oli väga hea, on I kooliastmes väga hea õpiedukus kolmandikul (36%) ning poole vähem on keskmisega võrreldes rahuldava õpiedukusega õpilasi (keskmiselt 17%, I kooliastmes 8%). Kooliastme kasvades väheneb väga hea ja hea õpiedukusega õpilaste osakaal ning tõuseb rahuldavalt ja nõrgemalt edasi jõudvate õpilaste osakaal võrreldes keskmisega. Vastavalt on väga hea õpiedukusega õpilasi keskmisest vähem II kooliastmes, kuid hea õpiedukusega õpilasi keskmise tasemel. III kooliastmes langeb lisaks keskmisest väiksemale väga hea õpiedukusega õpilaste arvule veidi alla keskmisele ka hea õpiedukusega õpilaste osakaal, samal ajal rahuldava õpiedukusega õpilaste osakaal ületab keskmist. Gümnaasiumiastmes on väga hea ja hea õpiedukusega õpilaste osakaal veelgi langenud ning rahuldava õpieduga tõusnud pea kolmandikuni.

VI SOTSIAALNE KOHANEMINE / LEEN RAHNU, TRIIN HANNUST

Laias laastus mõistetakse sotsiaalse kohanemise all erinevate kultuuriliste ja sotsiaalsete oskuste omandamist, mis võimaldavad uues keskkonnas adekvaatselt käituda, luua sotsiaalseid suhteid ja toime tulla igapäevaste tegevustega (Ward 1996; Berry et al 2006).

Selles peatükis käsitletakse hiljuti Eestisse tulnud õpilaste sotsiaalset integreeritust ja kohanemist Eesti üldhariduskoolides kahest aspektist. Esiteks iseloomustatakse õpilaste kohanemist tuginedes sellele, milline on nende sõprade võrgustik ning milliste etniliste rühmade osas tuntakse kuuluvust. Mõlema indikaatori puhul tutvustatakse selle sisu ja eesmärgi, vajadusel täpsustatakse metoodilist lahendust, hinnatakse erinevate taustatunnuste mõju tulemusele ning võrreldakse uusimmigrante nende kaasõpilastega, vajadusel kõrvutatakse ka õpetajate ja lapsevanemate arvamused. Teiseks kirjeldatakse muid tegureid, mis toetavad õpilaste sotsiaalset kohanemist ja toimetulekut, s.h koolikeskkonna sallivus kultuuriliste erinevuste suhtes, tegurid, mida õpilased ise tähtsustavad Eestis elamise juures ning erinevate sidusrühmade panus õpilaste kohanemisse. Ka siin selgitatakse iga teguri puhul, kuidas ta on seotud kohanemisega, vajadusel täpsustatakse metoodilist lahendust ning võrreldakse uus-sisserändajaid nende kaasõpilastega, vajadusel ka õpetajate ja lapsevanematega.

6.1. SOTSIAALSE KOHANEMISE INDIKAATORID

6.1.1. SÕPRADE VÕRGUSTIKU ÜMBERPAIKNEMINE

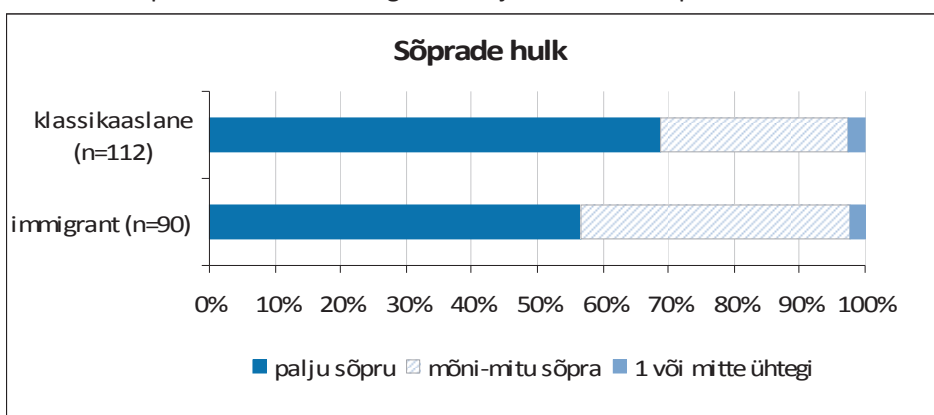
Sõprade olemasolu on üks teguritest, mis seob inimesi neid ümbritseva sotsiaalse keskkonnaga: sõpradelt võib saada tuge kui tekib raskusi, sõprade kaudu liigub info ja sõprade ringis toimub tavaliselt ka igapäevaelus kogetava mõtestamine. Uusimmigrantidest õpilased on selles suhtes eripäraselt olukorras, et nende igapäevane keskkond on asukohamaa mõttes muutunud. Seni kuni muutusega harjutakse võib juhtuda, et kogetakse raskusi seal, kus tavapäraselt olukorras seda ette ei tuleks. Uuega harjumiseks ja uute kogemuste mõtestamiseks vajatakse aega ja suhtlusringi. Samas asukohamaad vahetades toimuvad paratamatult muutused ka sõprade ringis - varasemad sõbrad pole enam läheduses, aga nad on siiski veel olemas, ning uute sidemete kujunemine võtab aega, uute sõprade sotsiaalne tugi tuleb alles „välja teenida”. Selle olukorraga toimetulek ongi kohanemisprotsessi keskmeks.

Järgnevalt käsitletakse uusimmigrant-õpilaste sõprade võrgustikku kui indikaatorit, mille abil anda hinnang mil määral ja millise sotsiaalse keskkonnaga on nad seotud. Lähemalt vaadatakse ka kohalike kontaktide olemasolu ja toimimist. Eeldatavalt viitab oskus ja tahe luua igapäevaseid suhteid noortega enda ümber sellele, et sotsiaalsete situatsioonidega tulla toime ning seega on kohanemisprotsessi esmane ülesanne täidetud.

6.1.1.1. Õpilaste hinnang sõprade olemasolule

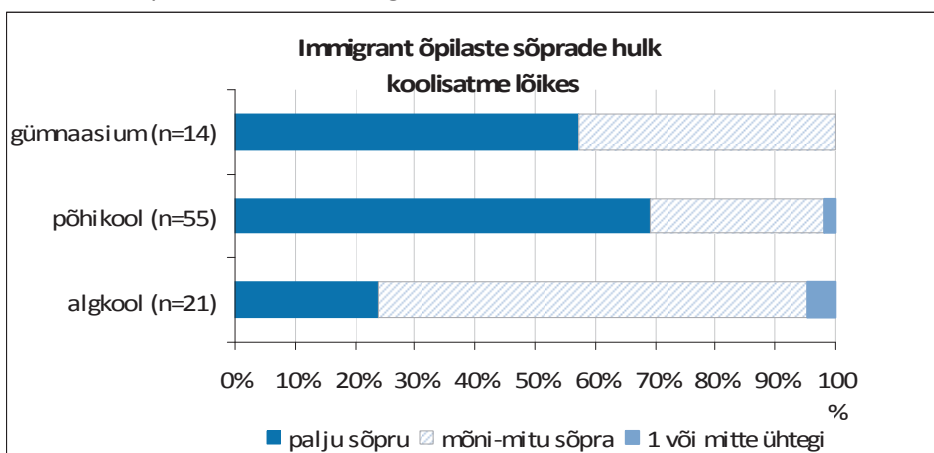
Esmalt vaadatakse, kui suur on sõprade ring uusimmigrantidel ja nende kaasõpilastel eristamata seda, kas need sõbrad paiknevad Eestis või mitte. Üldpilt väga oluliselt ei erine. Mõlemas rühmas leiab üle poole vastajatest, et neil on palju sõpru. Klassikaaslaste hulgas on selliseid hinnanguid veidi rohkem. Teiselt poolt on mõlemas rühmas ka üksikud sellised noored, kes leidsid, et neil on ainult üks lähedane sõber või pole ühtegi. Kohanemise seisukohast on just see rühm kriitiline, sest sõprade puudumine võib viidata raskustele sotsiaalseid sidemeid luua ning raskendada keerukamates olukordades toimetulekut. Kuna selliseid vastajaid on aga minimaalselt, siis taolist riskirühma uuringus osalejate hulgas ei eristu.

Joonis 37. Sõprade hulk uusimmigrantidel ja nende kaasõpilastel.

Sõprade hulk võib erineda kooliastme lõikes. Põhikoolis ja gümnaasiumis muutub üha olulisemaks suhtlus väljaspool kodu. Seega võiks oodata, et vanemates kooliastmetes on sõprade ring laiem. Uusimmigrantide puhul ilmnes tõepoolest, et algklassides oli väiksem osakaal neil õpilastel, kes leidsid, et neil on palju sõpru. Klassikaaslaste puhul sellist erisust ei esinenud. Soo lõikes kummaski rühmas märkimisväärsed erisusi ei ilmnenu.

Joonis 38. Sõprade hulk uusimmigrantidel kooliastme lõikes.

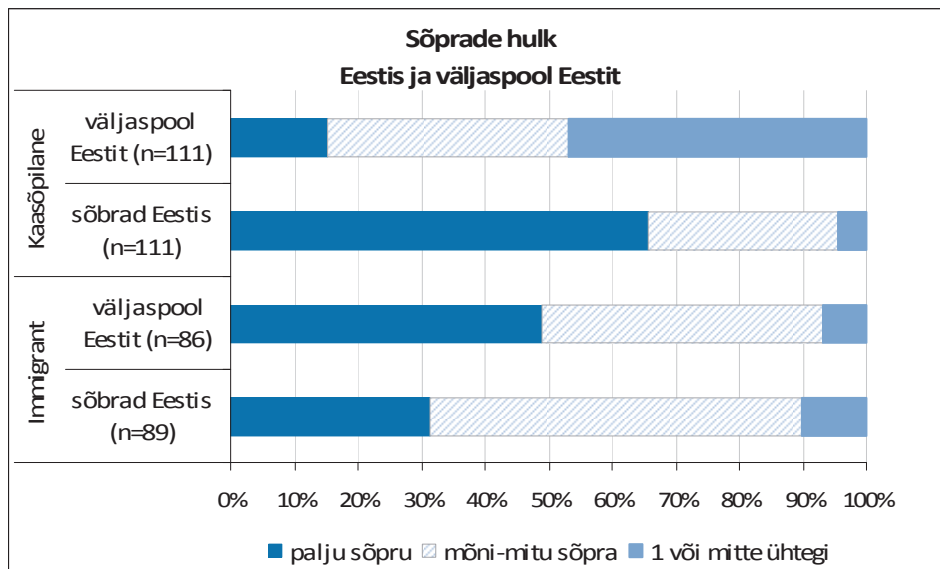

6.1.1.2. Eestis ja väljaspool Eestit paiknevad sõbrad

Vaadates, kus sõbrad paiknevad ilmneb ootuspärane erisus uusimmigrantide ja nende klassikaaslaste vahel. Nende uusimmigrantide osakaal, kellel on Eestis palju sõpru jäi 30% juurde, samas kui väljaspool Eestit oli palju sõpru pooltel uusimmigrantidel. Klassikaaslaste sõprade ring väljaspool

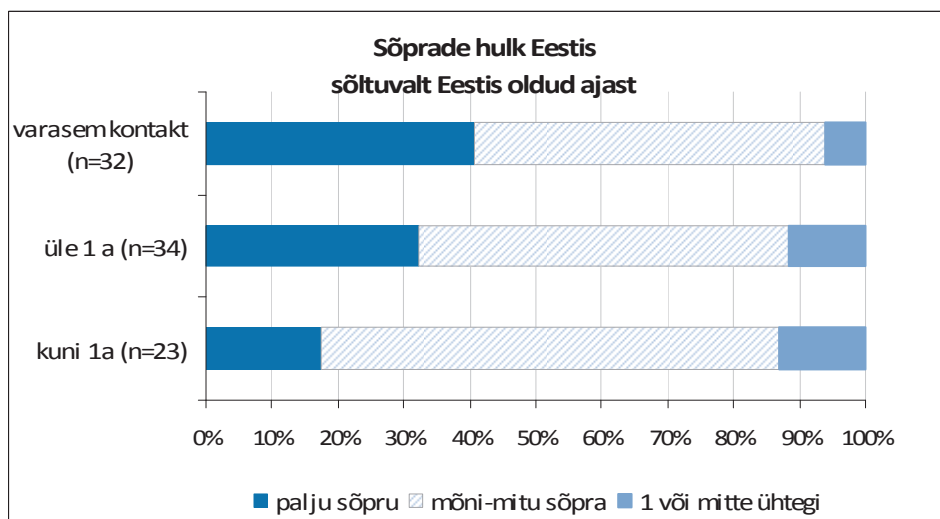
Eestit on oluliselt kitsam. Rohkem kui 60% klassikaaslastest leidis, et neil on Eestis palju sõpru, samas kui peaaegu pooled tunnistasid, et väljaspool Eestit pole neil ühtegi sõpra. Kohanemise seisukohast pakkus eraldi huvi see, kui suur osakaal on uusimmigrantide hulgas sellistel õpilastel, kellel Eestis sõpru pole. Kuna selliseid õpilasi oli taas väga vähe (vaid 10%) ja nad olid muude taustatunnuste poolest piisavalt erinevad, siis neid eraldi rühmana käsitleda pole otstarbekas.

Joonis 39. Sõprade hulk Eestis ja väljaspool Eestit uusimmigrantidel ja nende kaasõpilastel.

Eestis oldud aeg mõjutab progresseeruvalt seda, kui suureks kujuneb nende õpilaste osakaal, kellel on Eestis palju sõpru. Nende õpilaste hulgas, kes on Eestis viibinud alla aasta leidub paljude sõpradega vastajaid poole vähem kui nende hulgas, kes omasid varasemat kontakti Eestiga (meenutuseks - nende hulgas kolmandik oli ka Eesti päritolu).

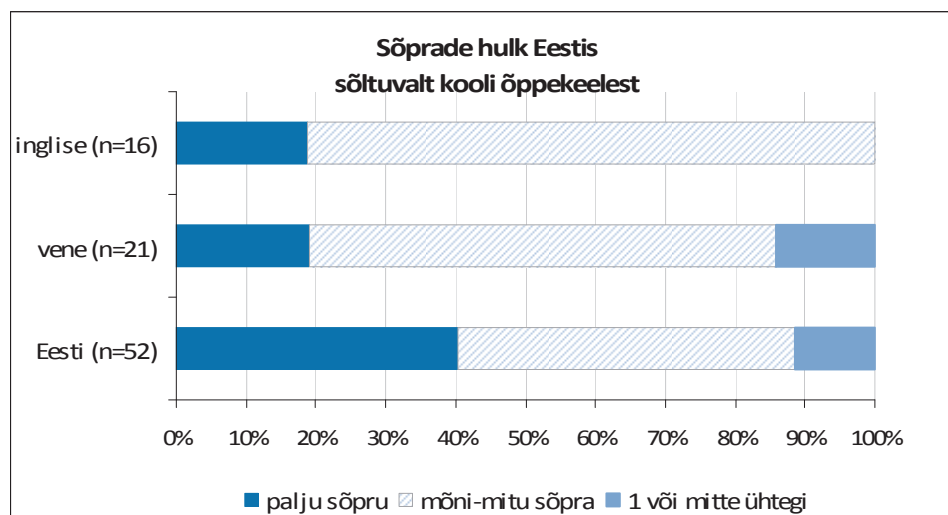
Joonis 40. Sõprade hulk Eestis uusimmigrantidel sõltuvalt Eestis oldud ajast.

Vaadates seda milline on paljude Eesti sõpradega uusimmigrantide osakaal erineva õppekeelega koolides ilmnes, et eesti õppekeelega koolis oli selliseid vastajaid kõige rohkem (40%), samal ajal kui inglise ja vene õppekeelega koolides oli neid poole vähem. Seejuures tuleb aga meeles pidada, et üle 70% nendest õpilastest, kes omasid varasemat kontakti Eestiga õppis eesti õppekeelega koolides. Seega võib oletada, et mõned nendest sõpradest, keda mainiti, olid tekkinud juba varem. Samuti võib

Eesti taustaga õpilastel olla eesti keskkonnas viibides väiksem suhtlusbarjäär (sh keelebarjäär), mis võimaldab kergemini kontakte luua. (Selle väite tõestamiseks vajalike andmete kogumine polnud selle uuringu eesmärgiks.) Teiselt poolt need, kes olid Eestis viibinud alla aasta õppisid valdavalt (so 60%) kas vene- või ingliskeelses koolis. On loogiline, et neil on Eestis vähem sõpru, samas positiivne, et neid sõpru siiski leidub.

Joonis 41. Sõprade hulk Eestis uusimmigrantidel kooli õppekeele lõikes.

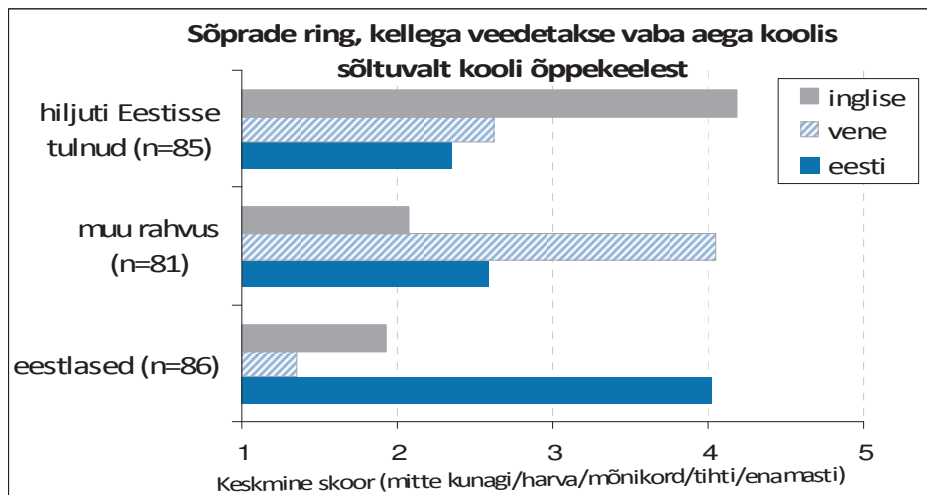

6.1.1.3. Vaba aja veetmine koolis ja väljaspool kooli

Järgnevalt pakub huvi see, kes on need sõbrad, kellega suheldakse koolis - kas nad on eestlastest või mõnest muust rahvusest kohalikud sõbrad või hoopis noored, kes on sarnaselt vastajale alles hiljuti Eestisse tulnud. Teiseks vaadati, kas/mil määral koolis olev sõprade ring erineb nendest sõpradest, kellega veedetakse vaba aega väljaspool kooli. Väljaspool kooli vaba aja veetmise puhul oli võimalik hinnata ka seda, mil määral hoitakse ühendust väljaspool Eestit elavate sõpradega (näiteks interneti vahendusel). Võrdluseks kasutatakse hinnangute keskmisi skoori. Mida kõrgem on keskmine skoor, seda tihedamaks on hinnatud kontakti vaadeldava sõprade ringiga.

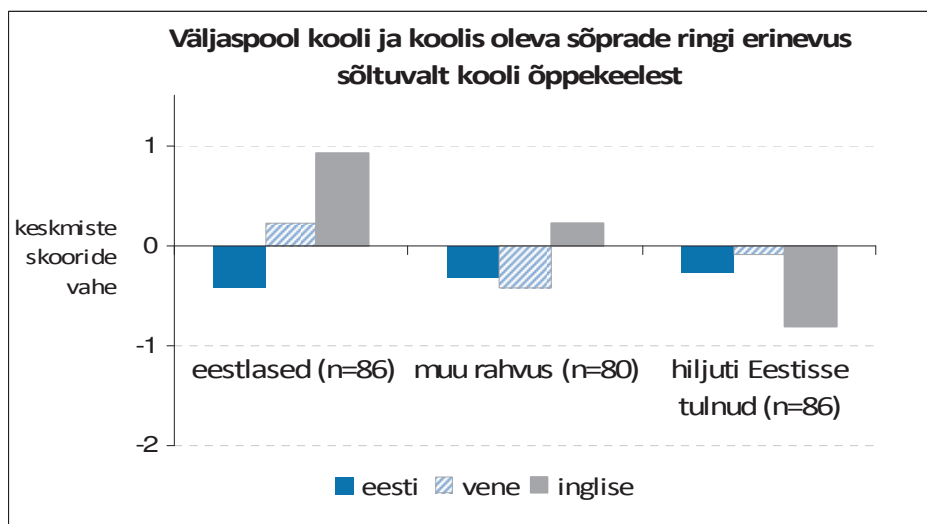
Ootuspäraselt on koolis olev sõprade ring määratletud peamiselt sellega, milline on kooli õppekeel. Näiteks eestlastest sõpradega veedetakse vaba aega peamiselt eesti õppekeele koolides ja kõige vähem puutuvad eestlastega koolikeskkonnas kokku vene õppekeele koolis õppivad uusimmigrandid. Samas viimased puutuvad koolis kokku pigem muust rahvusest kohalike noortega. Hiljuti Eestisse tulnud noortega puututakse mingil määral kokku kõigis koolides, aga just inglise õppekeele koolides moodustavad need noored valdava sõprade ringi. Eestis oldud aeg sõprade ringi ei mõjutanud.

Joonis 42. Uusimmigrantide hinnangud sellele kui tihti veedetakse vaba aega **koolis** kohalike või hiljuti Eestisse tulnud sõpradega. Keskmiste skooride võrdlus kooli õppekeele lõikes.

Üldjuhul ei erine nende sõprade ring, kellega suheldakse koolis märkimisväärselt nendest, kellega suheldakse väljaspool kooli. Ainsa erinevusena torkab silma see, et inglise õppekeele koolis õppivad uusimmigrandid veedavad väljaspool kooli vaba aega pisut enam kohalike eesti noortega ning vähem hiljuti Eestisse tulnud noortega kui nad seda koolis teevad. See on positiivne, sest koolikeskkonnas vaba aja veetmise puhul jäi inglise keeles õppijate kohalike sõprade ring silmatorkavalt väikseks võrreldes eesti või vene keeles õppijatega. Eesti- ja vene õppekeele koolis õppivate uusimmigrantide puhul on koolis ja väljaspool kooli oleva sõpraderingi erisus liialt väike, et seda piisava kindlusega tõlgendada.

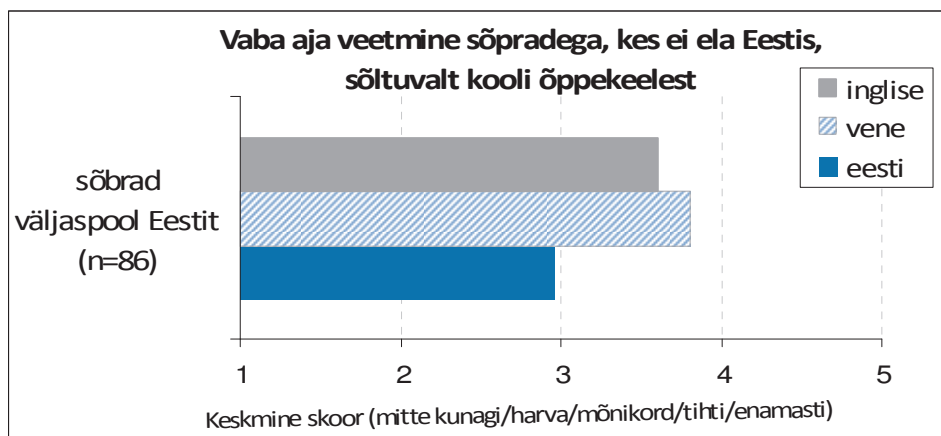
Joonis 43. Uusimmigrantide hinnangud sellele, kui tihti veedetakse vaba aega **väljaspool kooli** kohalike või hiljuti Eestisse tulnud sõpradega. Väljaspool kooli ja koolis olevate sõprade hulga erinevus (keskmiste skooride vahe) kooli õppekeele lõikes.

Üle 80% uusimmigrantidest veedab väljaspool kooli vaba aega muuhulgas nende sõpradega, kes ei ela Eestis. Selles osas torkavad eriti silma just vene koolides õppivad uuimmigrandid, kelle hulgas on üle 50% neid, kes väljaspool kooli veedavad vaba aega enamasti sõpradega väljastpoolt Eestit. Kui vene koolides õppijate keskmine skoor, mis mõõdab kontakti intensiivsust, on kõige kõrgem, siis eesti õppekeele koolides õppijatel on see skoor kõige madalam. Ka klassikaaslaste puhul kehtis sama seaduspära. Kui uuringus osalenud vene klassist üle poole õpilastest suhtles kas enamasti või tihti

sõpradega, kes ei ela Eestis, siis eesti õppekeelega koolides õppivate klassikaaslaste puhul jäi sellise kogemusega vastajate osakaal 20% kanti.

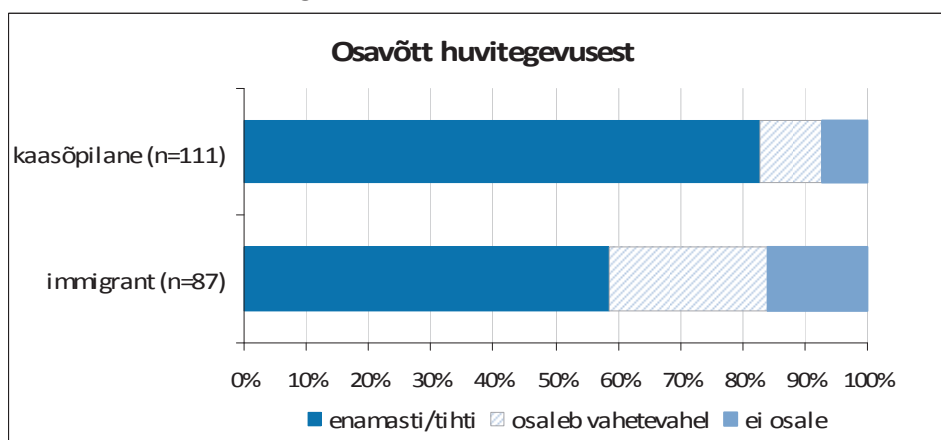
Joonis 44. Uusimmigrantide hinnangud sellele kui tihti veedetakse vaba aega **väljaspool kooli** sõpradega, kes ei ela Eestis. Keskmiste skooride võrdlus kooli õppekeele lõikes.

6.1.1.4. Huvitegevus või sport väljaspool kooli

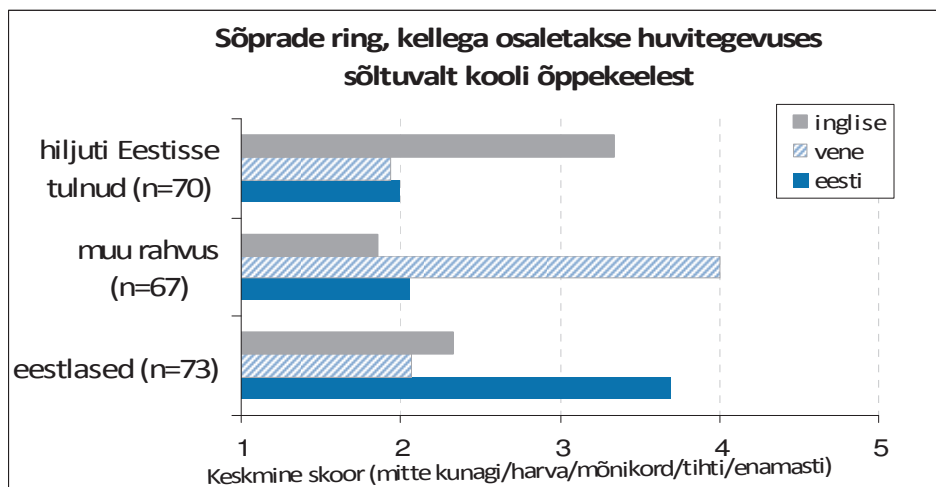
Uuringus pöörati eraldi tähelepanu sellele, kellega koos osaletakse huvitegevuses või tehakse sporti. Enne detailsemat analüüsi eristati need, kes üldse huvitegevuses ei osale. Uusimmigrantide hulgas oli selliseid vastajaid 14, kes moodustavad ligi 20% vastajatest (lisaks 5, kes küsimusele ei vastanud). Võrreldes klassikaaslastega on uusimmigrantide huvitegevuses osalemine veidi passiivsem. Sageli (so enamasti/tihti) võtab huvitegevusest osa üle 80% klassikaaslastest ning veidi alla 60% uusimmigrantidest. Tuleb mainida, et lühem Eestis oldud aeg ei seleta klassikaaslastest veidi madalamat huvitegevuses osaluse määra, sest just nende hulgas, kes on Eestis viibinud alla aasta on kõige rohkem neid, kes osalevad huvitegevuses (70% osaleb sageli ning ülejäänud osalevad vahetevahel).

Joonis 45. Osavõtt huvitegevusest.

Sarnaselt vaba aja veetmisele koolis ja väljaspool kooli domineerib ka huvitegevuse puhul kooli õppekeele mõju sõprade ringile. Näeme, et nii eesti- kui vene õppekeelega koolides õppijatel on tunduvalt tihedam kokkupuude kohalike noortega, samal ajal kui inglise keeles õppijad suhtlevad pigem teiste uus-sisserändajatega.

Joonis 46. Uusimmigrantide hinnangud sellele kui tihti **osaletakse huvitegevuses või tehakse sporti** koos kohalike või hiljuti Eestisse tulnud sõpradega. Keskmiste skooride võrdlus kooli õppekeele lõikes. Ainult need vastajad, kes osalesid huvitegevuses.

Lisaks küsiti vanemate klasside õpilaste käest seda, kas ja kellega nad osalevad noorteühingu töös. Kuna vastajate hulk, kes noorteühingute töös osales jäi alla kriitilise piiri (kokku 25 vastajat), siis selget tendentsi, kes ja kellega täpsemalt noorteühingutes kokku puutub eristada pole võimalik.

6.1.1.5. Lapsevanemate ja õpetajate hinnang sõprade rollile kohanemisprotsessis

Õpetajate ja lapsevanematega läbi viidud fookusgrupi intervjuudes puudutati samuti sõprade rolli kohanemisprotsessis. Täiendavalt toodi välja seda, et:

- Omavanuste tugi aitab õppetöoga paremini toime tulla.
 - Õpetaja: „/./ nende isiklik kontakt klassikaaslastega **kohutavalt** palju aitab kaasa. Sa võid ju mis iganes meetodit kasutada, kui ta rääkima ei hakka, siis ei ole ju sellest sõnavarast kasu [keegi veel nõustub].“
 - Õpetaja: „Arvan, et see on väga hea variant kui **tema vanune aitab**, mitte abiõpetaja. Kool ikkagi proovib suruda seda, et istuks keegi õpetaja. Õpilane võib tunda ennast hoopis halvemini, et tema on eriline ja vajab lisaabi. Kui tal sõber on juures, siis on kõik hästi.“
- Sõbrad võivad uues keskkonnas kohanemist takistada.
 - Õpetaja: „See pere tuli töö pärast siia ja võttis lapsed kaasa. Tütar kohanes väga hästi ja tütar jäigi siia ja tütreaga oli nagu väga hästi, aga poiss läks vanaema juurde tagasi. /./ Tema jaoks osutus kõige raskemaks see, et **ta ei soovinud kohaneda**. Tal olid seal sõbrad ja ta väga selgelt andis meile mõista, et pere tõi ta vägisi ära sõprade hulgast, tal oli seal hoki trenn, mis oli tema elu ja ta ilmselt igal meie vestlusel andis märku, et **isa ja ema otsus, tema käest ei küsinud keegi /./**.“
- Uus-sisserändajate sotsiaalset aktiivsust pärssib laste ülekoormatus koolis.
 - Lapsevanem: „Peale kooli pole tal eriti aega. Ta käis vahepeal ujumas, aga siis see võttis liiga palju aega ja me **pidime sellest loobuma, sest ta peab järgi jõudma**. Ma loodan, et kui ta järgi jõuab ja ei pea nii palju kodutööd tegema, siis saab ta muid asju teha.“
 - Lapsevanem: „Kohutavalt palju kodutööd. Selle peale kulus praktiliselt kogu aeg, mis jäi kooli ja magamamineku vahele. Nüüd on see maha rahunenud. Nad on leidnud sellise **mugavustsooni**, kus läheb mõni tund. Aitasime neid esimese kolme kuu jooksul palju.“

- Lapsevanem: „Mulle tundub ka, et nad on kodutöödega nii ülekoormatud. On peaaegu **võimatu äratada huvi millegi täiendava vastu**. Sa ei saa küsida lapselt, kes on omadega juba täiesti otsas, et oi, kas sa tahaksid midagi teha – „Ei, ema, ma tahan magada“ ...Esimene aasta oli üsna lihtne, sest siis ei olnud neil ametlikult kodutööd. Siis oli umbes üks tund päevas. Nüüd see on täitsa pöörane.“

6.1.2. ETNILINE ENESEMÄÄRATLUS

Koolis õppimise ajal kujuneb välja noore enesepilt, sh see, millis(t)e rühma(de) kaudu ennast defineeritakse: ühelt poolt kellega tuntakse sarnasust, kelle hulka soovitakse kuuluda ning teisalt see, kellest eristutakse. Oluliseks rühmaks kooli kontekstis on kindlasti klass, aga ka ühisosa, mis tekib nendega, kellega jagatakse huvi- või tegevusala. Teistest riikidest Eestisse tulnud õpilaste kohanemisprotsessi jälgides pakub lähemat huvi etniline kuuluvustunne, mis on samuti üks enese seostamise viis. Kui eelmises alapeatükis ilmnas, et kooli õppekeel määrab paljuski selle, millise taustaga on kaaslased, kellega koolis, aga ka väljaspool kooli, kokku puututakse, siis järgnevalt vaatame seda, kas see, kellega kokku puututakse mõjutab ka seda, millise rühma hulka uusimmigrandid tunnevad end kuuluvat ning milline emotsionaalne tähendus nendesse rühmadesse kuulumisele/mitte kuulumisele omistatakse.

Etniline kuuluvustunne näitab, millisesse kultuurilisse ja sotsiaalsesse ruumi vastaja ennast paigutab. See on oluline informatsioon hindamaks uusimmigrantidekohanemisprotsessi ehk seda, milliseid seoseid omatakse uue asukohamaaga ning seda, kuidas kombineeritakse omavahel uut ja varasemat kogemust. Laias laastus on võimalikud kolm erinevat varianti: (a) tekib raskusi enese määramisega etnilise rühma kaudu; (b) seostatakse ennast ühe kindla rühmaga (kusjuures see rühm võib tuleneda nii uuest kui ka vanast asukohamaast); (c) seostatakse ennast mitme rühmaga. Järgneva analüüsi eesmärgiks on selgitada, mil määral üks või teine muster uuringus osalenud õpilaste puhul ilmneb. Täiendavat informatsiooni annab kuuluvuse emotsionaalne külg. Juhul kui etniline kuuluvus seostub hea ja uhke tundega võib oletada, et vastaja tuleb oma olukorraga toime ükskõik, millis(t)e rühma(de) kaudu ta ennast parajasti määratleb. Negatiivne seos võib omakorda viidata kohanemiskeskustele.

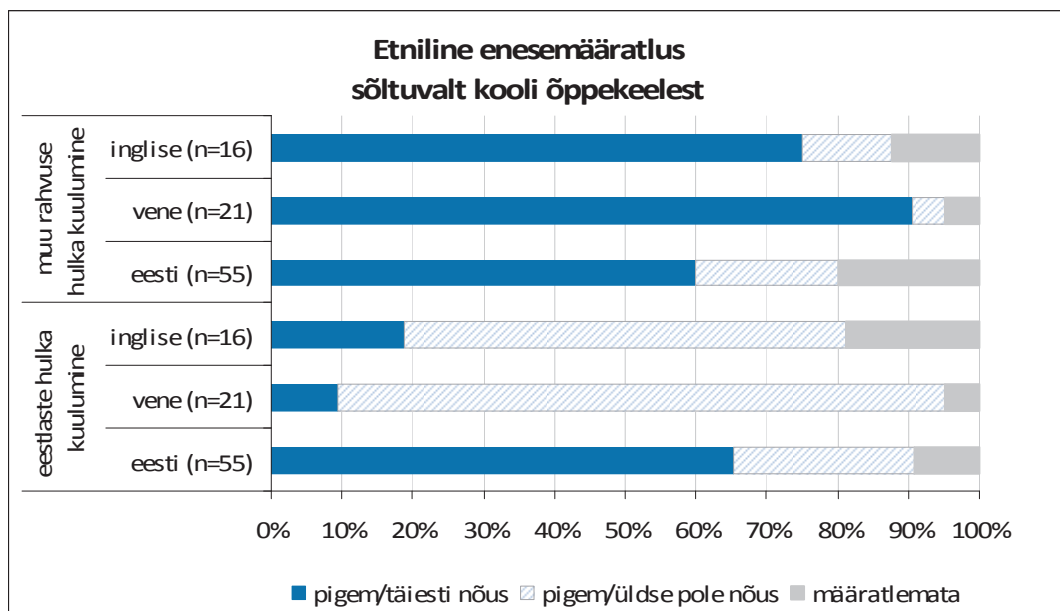
6.1.2.1. Päritolu ja etniline enesemääratlus

Uuringu eelnevates osades on uusimmigrantide taustatunnusena kasutatud rahvusrühma ehk päritolu, mis on mõneti sarnane etnilisele enesemääratlusele. Erinevus nende kahe tunnuse vahel antud uuringu kontekstis seisneb selles, et päritolu rahvusrühma määratletakse sünnimaa (varasema asukohamaa) alusel. See on küllalt objektiivne info, mis annab teada, millise kultuurilise kontekstiga õpilane on kokku puutunud. Sellist taustainfot võib vallata ka mõni õpilasega seotud täiskasvanu (õpetaja või lapsevanem). Samas on see liigendus mõneti ebatäpsem, sest ei pruugi kattuda sellega, kelle hulka õpilane ennast tegelikult tunneb kuuluvat. Enesemääratlus ongi vastaja subjektiivne tunnetus sellest, kelle hulka ta ankeedile vastamise hetkel tunneb end kuuluvat. Seda infot saab anda vaid õpilane ise. Seetõttu on järgneva analüüsi vastajatering mõnevõrra väiksem kui uuringu tervikkogum. Vastajate hulka vähendas ka asjaolu, et enesemääratluse küsimustele ei vastanud enam algklasside õpilasi, kelle jaoks etnilise kuuluvuse kontseptsioon pole veel piisavalt tuttav.

6.1.2.2. Kuulumine eestlaste ja/või mõne muu etnilise rühma hulka

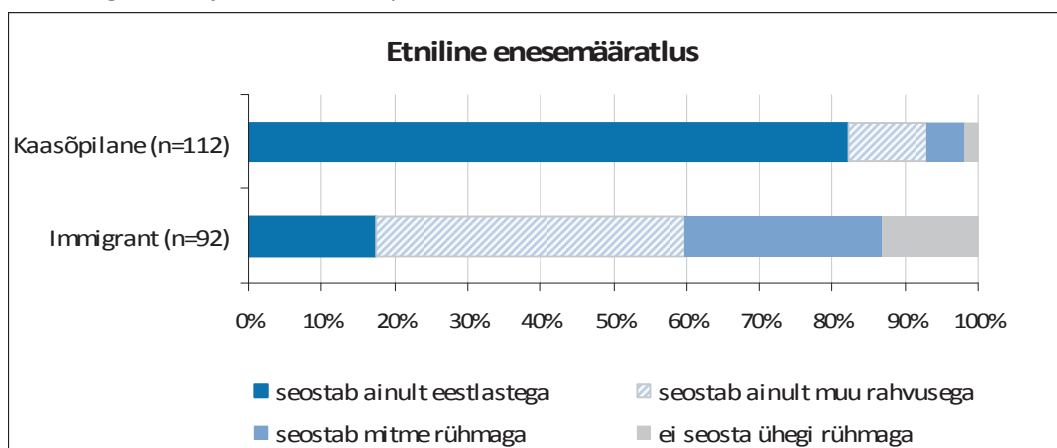
Uuringus osalenud hiljuti Eestisse tulnud õpilased jagunesid kaheks: pooled vastajad tundsid kuuluvust eestlaste hulka ($n=41$) ja pooled ei tundnud ($n=42$). Lisaks 9 õpilast, kes ei osanud küsimusele vastata. Nii nagu sõprade ring, kellega suheldakse, nii on ka õpilaste etniline kuuluvustunne paljuski seotud sellega, millise õppekeelega koolis õpitakse. Ilmnes, et eesti õppekeelega koolis õppivatest uusimmigrantidest luges ennast eestlaste hulka kuuluvaks üle 60% vastajatest, samas kui inglise- või vene keeles õppijate hulgas olid vaid üksikud nõus väitega, et nad kuuluvad eestlaste hulka. Täiendavalt paluti õpilastel hinnata ka mõne muu rahvuse hulka kuulumist. Seekord tundis kuuluvust suurem osa hiljuti Eestisse tulnud õpilastest sõltumata sellest, millise õppekeelega koolis nad õppisid. Nende vastajate määr, kes ei osanud oma kuulumise kohta seisukohta võtta varieerus sõltuvalt sellest, kas hinnati eestlaste või mõne muu rahvuse hulka kuulumist: eesti koolides õppivate vastajate hulgas oli enim neid, kes ei osanud anda hinnangut muu rahvuse hulka kuulumisele, samas inglise keelsetes koolides tekitas sagedamini raskusi hinnang eestlaste hulka kuulumise kohta (mõlemal juhul u 20% ei osanud vastata).

Joonis 47. Uusimmigrantide kuulumine eestlaste ja/või mõne muu rahvuse hulka erineva õppekeelega koolides.

Kuna eestlaste või mõne muu rahvuse hulka kuulumist mõõdeti erineva küsimusega, siis on võimalik välja tuua ka nende vastajate osakaal, kes seostasid ennast mitme rühmaga. Võrreldes uusimmigrante ja nende kaasõpilasi ilmneb taas ootuspäraselt, et uusimmigrantide hulgas on märgatavalt rohkem neid, kes seostasid ennast nii eestlastega kui mõne muu rahvusrühmaga (kokku 25%). Juhul kui tunni kuuluvust vaid ühe rahvusrühma suhtes (enamus vastajatest), siis uusimmigrantide puhul oli selleks rühmaks üldjuhul mõni muu rahvus kui eestlased. Vaid ligi 15% seostas ennast ainult eestlastega. Asjaolu, et kaasõpilaste hulgas on oluliselt rohkem neid, kes seostavad ennast ainult eestlastega tuleneb valimi eripärast ning eraldi analüütilist sisu ei oma. Umbes 10% ringis on ka neid uus-sisserändajaid, kes ei tunne kuuluvust ühegi rahvusrühma suhtes. See on kohanemise seisukohast omaette huvitav seisund, mida võidakse kogeda mitme kultuuriruumi vahel liikudes. Ilma kuuluvustundest saadava psühholoogilise toeta võivad just nemad kogeda kõige enam raskusi. Samas on neid vastajaid taas liiga vähe selleks, et nende kohta süstemaatilisi järeldusi teha. Eelnevalt käsitletud sõprade olemasolu/puudumine ja praegu vaadeldav etniline kuulumine/mitte kuulumine omavahel seost ei oma (so see, et ei tunta kuuluvust, ei tähenda, et pole sõpru).

Joonis 48. Vastajate osakaal, kes seostas ennast ühe, mitme või mitte ühegi rahvusrühmaga. Uusimmigrantide ja nende kaasõpilaste võrdlus.

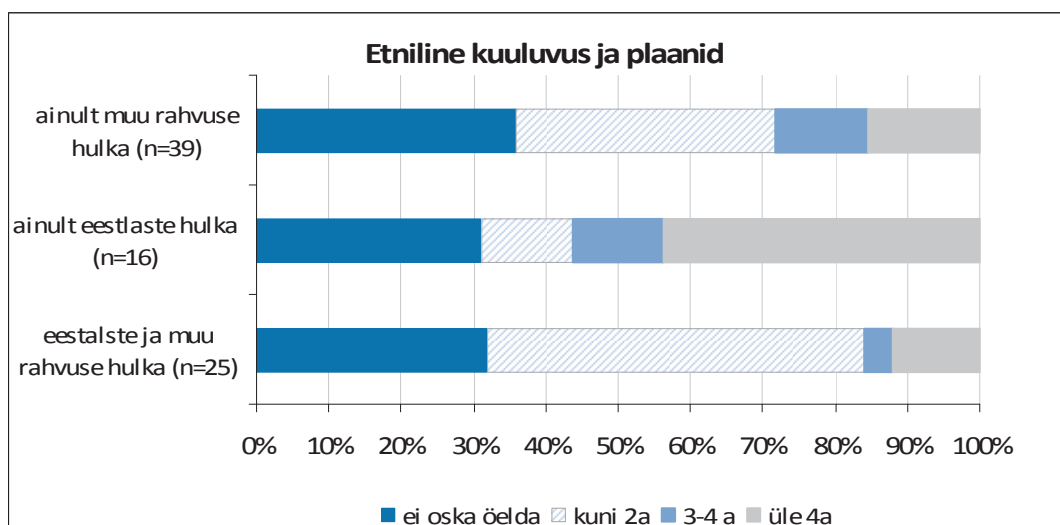
See, et uuringu perioodil Eestis õppinud uusimmigrandid olid oma etnilise tausta poolest küllaltki mitmekesine rühm on juba varem märkimist leidnud. Kui eristada ainult need vastajad, kes ennast seostasid nii eestlaste kui mõne muu rahvusega, siis sama mitmekesine pilt säilib. Etniline enesemääratlus on ilmselt väga individuaalne ja ei ole mingit kindlat seaduspära selles osas, millises kombinatsioonis erinevad etnilised enesemääratlused koos esinevad. Samuti ei ilmne ühtegi välistavat identiteedimustrit, kus mõni etniline kuuluvus välistaks kindlalt teise.

Tabel 7. Muu rahvus, kelle hulka ennast eestlasena määratlenud õpilased kuuluvad.

Muu rahvus, kellega ennast seostatakse		Muu rahvus, kellega ennast seostatakse	
ameeriklane	2	rootslane	1
brasiillane	1	sakslane	2
inglane	2	soomlane	1
jaapanlane	1	venelane	2
leedulane	1	ameeriklane ja aafriklane	1
lätlane	4	venelane ja ameeriklane	1
pakistanlane	2	urdu	1

Enesemääratlus oli seotud pere tulevikuplaanidega. On ootuspärane, et ennast ainult eestlasena määratlenud vastajad väljendasid Eestiga seoses kõige pikaajalisemaid plaane, nende hulgast vähemalt 40% kavatses Eestis viibida üle nelja aasta. Juhul kui eestlaseks olemine kombineerus kuuluvustundega ka mõne muu rahvuse hulka muutusid plaanid aga oluliselt paindlikumaks. Koguni pooled sellised vastajad olid kindlad lühiajalises plaanis jääda Eestisse vähemalt kaheks aastaks. On tähelepanuväärne, et kolmandik vastajatest polnud oma tulevikuplaanides kindlad sõltumata sellest, milline oli nende etniline kuuluvustunne. Seega on tegu igal juhul potentsiaalselt mobiilse seltskonnaga.

Joonis 49. Kui kauaks kavatseb pere veel Eestisse jääda vastavalt sellele, kelle hulka tundis uusimmigrantide ennast kuuluvat.

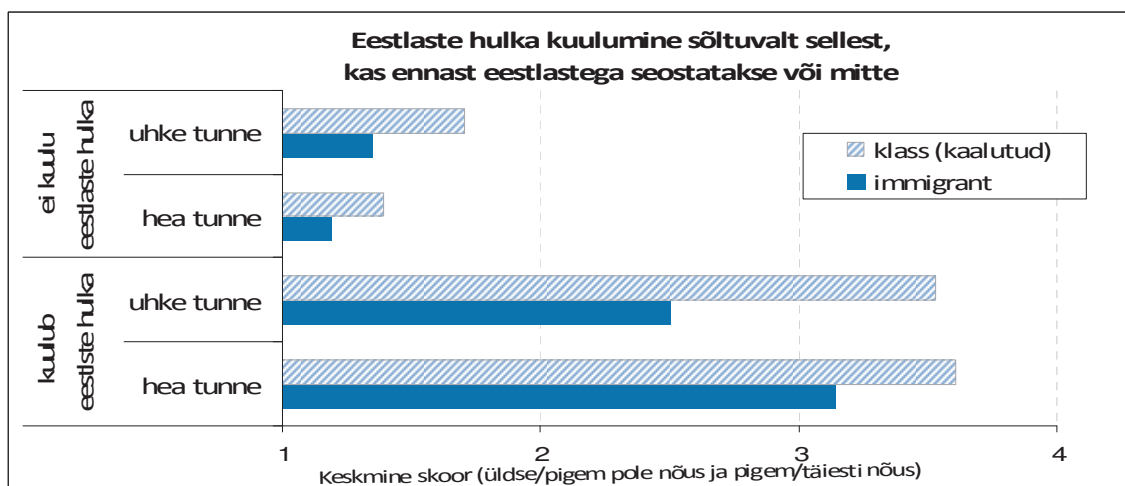

6.1.2.3. Etnilise enesemääratluse emotsionaalne tähendus

Edasi on käsitletud neid vastajaid, kes võtsid seisukoha kuulumise kohta eestlaste või mõne muu rahvuse hulka. Vaadatakse, millise emotsionaalse tähendusega see kuulumine või mitte kuulumine seostub. Vastajad pidid märkima mil määral nad nõustuvad väidetega, et vastava rühma hulka kuulumine on hea ja uhke tunne.

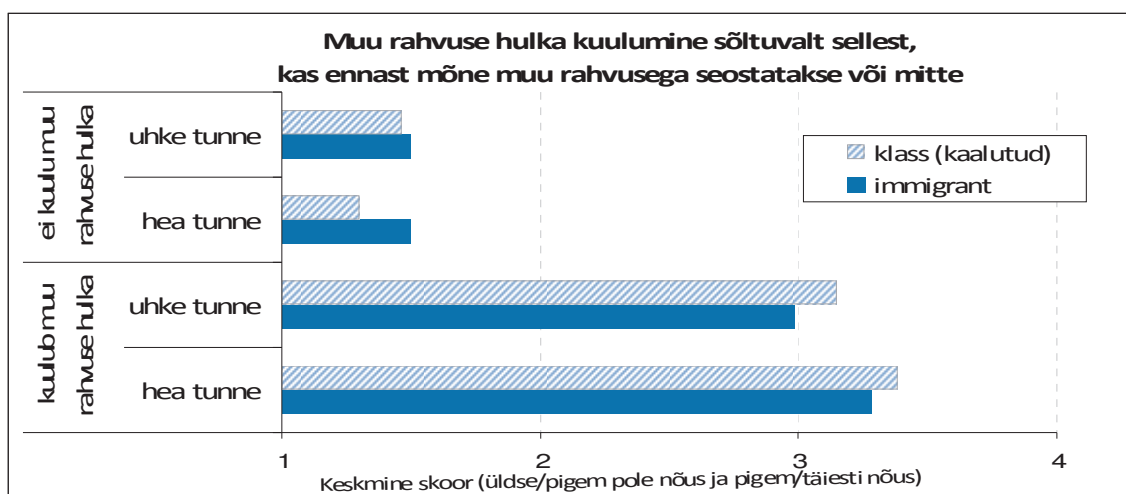
Joonisel kuvatud tulemused kirjeldavad eestlaste hulka kuulumise emotsionaalset külge. Tulemused on ootuspärased selles osas, et ilmneb selge vahe nende vahel, kes leidsid, et nad kuuluvad eestlaste hulka ja nende vahel, kes nii ei leidnud. Kui esimeste jaoks omab eestlaste hulka kuulumine olulist seost hea tundega, siis neil, kes ennast eestlaste hulka kuuluvaks ei loe sellist positiivset seost ka ei teki. Võrreldes täiendavalt uusimmigrante ja nende klassikaaslasi ilmneb, et klassi jaoks on eestlaste hulka kuulumise positiivne seos tugevam kui hiljuti Eestisse tulnud õpilaste jaoks, eriti, mis puudutab etnilist uhkust. Hiljuti Eestisse tulnute hulgas jääb üldhinnang etnilise uhkuse osas neutraalseks.

Joonis 50. Mil määral eestlaste hulka kuulumine seostub hea ja uhke tundega sõltuvalt sellest, kas loeti ennast eestlaste hulka kuuluvaks või mitte. Uusimmigrantide ja nende klassikaaslaste keskmiste skooride võrdlus.

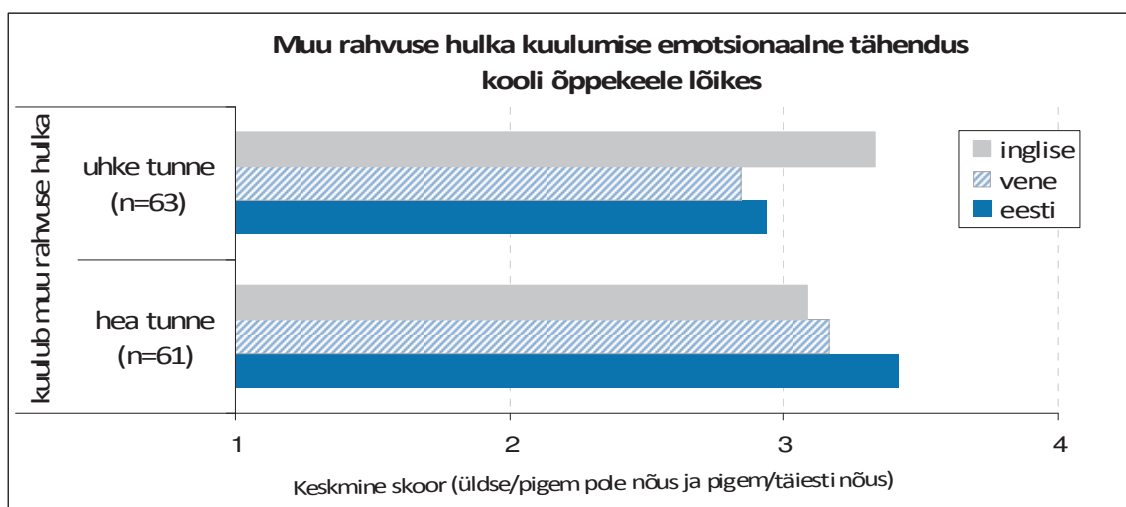
Ka muu rahvuse hulka kuulumine seostus hea ja uhke tundega nende vastajate jaoks, kes tundsid, et nad kuuluvad mõnda, nende poolt täpsustatud, rahvusrühma ning ei seostu nende jaoks, kes pigem või üldse mitte taolist kuuluvust ei väljendanud. Kuigi uusimmigrandid on ka siin võrreldes kaasõpilastega oma hinnangutes mõnevõrra tagasihoidlikumad võib siiski märgata kerget skooride tõusu (so väidetega ollakse enam nõus) võrreldes sellega, mida väljendati eestlaste hulka kuulumist hinnates. Kõige märgatavam tõus puudutab etnilist uhkust - muu rahvuse hulka kuulumise üle tuntakse enam uhkust kui eestlaste hulka kuulumise üle.

Joonis 51. Mil määral mõne muu rahvuse hulka kuulumine seostub hea ja uhke tundega sõltuvalt sellest, kas loeti ennast mõne muu rahvuse hulka kuuluvaks või mitte. Uus-sisserändajate ja nende klassikaaslaste keskmiste skooride võrdlus.

Eelnev analüüs näitas, et erineva õppekeelega koolides oli ennast eestlaste ja/või mõne muu rahvusega seostajate osakaal erinev. Järgnevalt kontrolliti, kas muu rahvusega seostamise emotsionaalne tähendus varieerub kooli õppekeele lõikes. Selgus, et sõltumata õppekeelest on muu rahvuse hulka kuulumine igal juhul hea tunne. Enam tunnevad uhkust muu rahvuse hulka kuulumise üle ingliskeelses koolis õppijad. Kuna ennast eestlasena määratlenud uusimmigrandid käisid valdavalt eesti õppekeelega koolis, siis nende puhul õppekeele eristamine analüütilist väärtust ei oma.

Joonis 52. Mil määral kuulumine muu rahvuse hulka seostub hea ja uhke tundega. Ennast vastava rühmaga seostanud uusimmigrandid kooli õppekeele lõikes.

6.1.3. ARENGULISTEST SEADUSPÄRADEST TULENEVAD ERINEVUSED ÕPILASTE HINNANGUTES

Hindamaks seda, kas ja millistele muutujatele avaldas lapse kognitiivse arengu tase mõju jagati osalenud uus-immigrantidest õpilased kolme vanusegruppi tulenevalt arengupsühholoogilisest käsitlusest, mille kohaselt tuginevad lapsealised vastajad enamasti konkreetsele olukorrale, isiklikule kogemusele ja kalduvad korrigeerida keskenduma vaid ühele silmapaistvale tunnusele korrigeerida sellal kui vanemad lapsed suudavad arvesse võtta ka hüpoteetilisi olukordi ning arvestada globaalset perspektiivi (Siegler & Chen, 2002; Siegler & Svetina, 2006). Uurimaks, mis on need valdkonnad, kus eri vanuses uusimmigrant-õpilased on erineval arvamusel kasutati Kruskal-Wallise testi. Testi aluseks olnud hinnangute järkude võrdlused, milles ilmnes olulisi vanuselisi erinevusi on toodud järgnevas tabelis.

Tabel 8. Õpilaste hinnangute erinevused eagruppide lõikes.

	Lapseiga		Üleminekuiga		Teismeiga	
	N	Keskmine	N	Keskmine	N	Keskmine
Kui vajad koolis ülesannete lahendamisel abi, siis kui sageli aitab sind mõni klassikaaslane?	28	31,07	19	44,21	37	50,27
Kui tähtis on Sinu jaoks koolis õpetajaga hästi läbi saamine?	30	36,87	19	37,42	36	51,06
Kui palju lähedasi sõpru sul väljaspool Eestit on?	29	31,93	20	45,30	37	51,59
Kui tihti veedad väljaspool kooli vabaaega koos lastega, kes ei ela Eestis (nt interneti vahendusel vmt)	28	52,36	20	36,73	38	40,21
Kui tihti veedad koolis olles vabaaega koos lastega, kes on eestlased	30	40,73	19	56,03	37	39,31
Kui tihti veedad väljaspool kooli vabaaega koos eestlastest lastega	29	38,36	19	57,92	38	40,21
Väljaspool kodu sõpradega suhtlen: eesti keeles	33	49,97	19	32,53	36	45,81
See, millisesse rahvusesse kuulun, pole tegelikult oluline.	31	50,77	18	42,47	35	35,19

Tulemuste kohaselt kipuvad väiksemad lapsed olema oluliselt optimistlikumad hinnates oma toimetulekut nii matemaatika ($\chi^2(2) = 6,62$, $p < 0.05$) kui ka näiteks ajaloo õppimises ($\chi^2(2) = 13,36$, $p < 0.05$). See tulemus on üsna ootuspärane, sest juba eelnevalt on märgatud, et vanemate laste hinnangud oma akadeemilisele toimetulekule kipuvad olema madalamad (Eccles, 2004). Tulemus ei viita tingimata sellele, et vanemas vanuserühmas reaalselt suuremaid probleeme oleks õppimiseks vajaliku toetuse saamisega, pigem näitab see oma oskuste hindamise objektiivsemaks muutumist (eriti arvestades asjaolu, et väikelapsed olid eriti optimistlikud ajaloo osas, mida nad reaalselt veel õppima asunud ei olnudki) (Bouffard, Vezeau, Roy, Lenglé, 2011). Ka võib tulemusi mõjutada see, et vanemas kooliastmes peetaksegi koolis käimist reeglina vähem prioriteetseks tegevuseks kui nooremate hulgas (Wigfield & Eccles, 1994), mistõttu õppimisele pühendatakse vähem ja saadaksegi pisut kehvemaid hindeid. Näiteks ilmnes ka käesoleva valimi puhul, et oluliselt rohkem oli just vanemas vanusegrupis neid lapsi, kes koolist põhjuseta puuduvad ($\chi^2(2) = 18,81$, $p < 0.05$). Õpilaste toetamisel on seega oluline arvestada, et algklasside laps võib enda edukust ja hakkamasaamist

pigem üle hinnata ning teismeeas tekib kalduvus oma soorituste olulisust vähendada. Soorituse alahindamine ja ülim enesekriitilisus on sageli omane ka andekatele lastele (Allik, 2003), mistõttu tasuks neile eriti tähelepanu pöörata.

Kuna vanusega laste arusaam sõprusest muutub – nooremate jaoks on oluline ühiste tegevuste tegemine, abi saamine, koos aja veetmine ja lähedal elamine; keskmises koolieas rõhutatakse vastastikust sümpaatiat ning eneseavamist, vanemad lapsed aga soovivad lisaks ka kaaslaste aktsepteerimist, lojaalsust ja pühendumust ning noorukieas ühiseid väärtusi ja potentsiaali läheduseks – vaadeldi eraldi seda, kus ja milliste eakaaslastega uusimmigrandid suhtlevad. Ootuspäraselt selgus, et just teismeeas peetakse eakaaslasti väga tähtsaks. Näiteks on just kaaslased need, kelle abi eelistatakse vanemas kooliastmes küsida ($\chi^2(2) = 11,28$, $p < 0.05$) ning neid õpilasi, kelle jaoks hea läbisaamine õpetajaga pigem vähem tähtsustatud on vanimas vanuseastmes rohkem, ($\chi^2(2) = 9,56$, $p < 0.05$). Suhted õpetajaga on õpilase jaoks olulised kogu kooli vältel, ent õpetaja rollis kaasnevad arenguga muutused (Tropp & Saat, 2010). Näiteks on algklasside õpetaja staatus sageli samaväärne vanemate staatusega ning tema üheks oluliseks ülesandeks on toetada õpilast tema tunnete ja käitumise reguleerimisel ning tagada turvaline keskkond arenguks ja õppimiseks. Teisest kooliastmest alates on õpilastel rohkem vaja just seda, et neid aktsepteeritaks, mis tähendab, et ei oodata enam niivõrd abi pakkumist kui ära kuulamist.

Eagruppide vahelised erinevused ilmnesid veel selles, kuivõrd palju suheldakse eestlastega koolis ja väljaspool kooli ning kui palju üritatakse leida kontakti väljaspool Eestit asuvate kaaslastega. Täpsemalt oli kõige vanema vanuserühma laste väljaspool Eestit elavate sõprade arv nooremate laste omast suurem ($\chi^2(2) = 11,86$, $p < 0.05$). Ilmnes ka tendents, et nad suhtlesid kõige rohkem mujal asuvate sõpradega ($\chi^2(2) = 5,8$, $p = 0.06$). Tulemus on igati ootuspärane, sest kui algklassides toob uude kohta kolimine tõenäoliselt kaasa vanade sõprussuhete katkemise, sõltub vanemate laste puhul suhete püsimine sellest, kuivõrd lähedane ja mõistev suhe oli (Tropp & Saat, 2010).

Tulemused näitasid veel seda, et kõige vähem on eestlastega nii koolis ($\chi^2(2) = 6,54$, $p = 0.04$) kui väljaspool kooli ($\chi^2(2) = 8,59$, $p = 0.01$) koos 11-12 aastased lapsed, kes kasutavad ka kõige vähem eesti keelt sõpradega suhtlemiseks ($\chi^2(2) = 6,24$, $p = 0.04$). Kuigi antud uuringus ei leidunud viiteid sellele, et mõne vanuserühma lapsed oleksid Eestisse asumise tõttu sootuks sõpradeta jäänud, tuleb uusimmigrantide kohanemisele sh sotsiaalsete suhete loomisel kindlasti tähelepanu pöörata. Nimelt on vanusest sõltumata just neil lastel, kellel ei ole ühtegi lähedast sõprussuhet suurem risk edaspidi kehvemini toime tulla (Smith, Cowie & Blades, 2003/2008).

Ainsad vanuselised erinevused selles osas, mida arvatakse rahvusliku tausta kohta ilmnesid hinnangus sellele, kui oluline on üldse mingi rahvuse hulka kuulumine ($\chi^2(2) = 7,07$, $p < 0.03$). Täpsemalt selgus, et vanemad lapsed nõustusid sagedamini, et rahvuslik kuulumine pole oluline ning noorimad ei osanud sageli sellele küsimusele üldse midagi vastata. Oma päritolugrupi põhjalikum uurimine algabki enamasti alles varases teismeeas (Valk, 2010), mil lapsed juba suudavad arutleda hoiakute üle ning otsustavad iseseisvalt, kuivõrd oluline on nende jaoks mõnda gruppi kuulumine. Just teine kooliaste on väga oluline aeg, kuna siis ollakse väga tundlikud enda ja oma grupi kohta käivate eelarvamuste suhtes, mistõttu tuleks selle vanusegrupi lastega leida võimalusi kultuuri, keskkonna ja väärtuste üle arutamiseks, vältimaks tõrjutuse tunde teket ja toetamaks minapildi kujunemist.

KOKKUVÕTE

Sõprade hulk uusimmigrantidel ja nende klassikaaslastel oluliselt ei erine. Vaid mõned üksikud vastajaid leidsid, et neil on ainult üks või pole ühtegi lähedast sõpra. Küll aga ilmnevad ootuspärased erisused selles osas, kus sõprade ring paikneb. Hiljuti teistest riikidest tulnud õpilastel oli sõprade ring laiem kui kohalikel noortel hõlmates ka sõpru väljaspool Eestit, kellega suheldakse koolivälisel ajal. Klassikaaslaste hulgas puudusid sellised kontaktid ligi pooltel vastajatest. Samas Eesti kohalike sõprade hulk oli uusimmigrantidel ootuspäraselt väiksem kui nende klassikaaslastel. Kohanemise järk-järgulisele kulgemisele viitab asjaolu, et Eestis kauem viibinud ja/või siin varasemaid tihedaid kontakte omavatel õpilastel oli ka rohkem kohalikke sõpru. Uuringus osalenud uusimmigrantide puhul ei ole täheldatav sotsiaalsetest suhetest süstemaatiline kõrvale jäämine. Sellele viitab asjaolu, et vaid 10% uusimmigrantidest leidis, et neil on vaid üks või pole ühtegi kohalikku sõpra, selliseid vastajaid leidis aga ka klassikaaslaste hulgas. Individuaalselt tasub siiski jälgida, et aeg ilma sõpradeta ei veniks õpilase jaoks liiga pikaks.

Erineva õppekeelega koolides loodavate sotsiaalsete sidemete erisus on selgelt jälgitav. Eesti õppekeelega koolides õppijad veedavad vaba aega nii koolis kui väljaspool kooli valdavalt eestlastest noortega, vene koolides domineerivad muust rahvusest kohalikud noored, hiljuti Eestisse tulnud noored suhtlevad omavahel kõige enam inglise õppekeelega koolides. See on igati loogiline, sest eri õppekeelega koolides õpivadki erineva taustaga õpilased, mis mõjutab otseselt kontaktide tõenäosust. Kusjuures ka uusimmigrantide poolt tehtav kooli valik toimib ilmselt selektsioonina, kus näiteks eestikeelsetesse koolidesse satubki rohkem Eesti kontekstile orienteeritud õpilasi. Inglisekeelsetes koolides õppijate puhul näeme, et mõned kontaktid eestlastest noortega lisanduvad väljaspool kooli vaba aega veetes või huvitegevuses osaledes.

Hiljuti Eestisse tulnud õpilaste osavõtt huvitegevusest või spordist jääb veidi passiivsemaks kui kaasõpilastel. Seda selgitasid fookusgruppides osalenud õpetajad ja lapsevanemad asjaoluga, et õpilased on vähemalt esialgu enam hõivatud koolitööga. Nagu öeldud, otsest kinnitust sellele nagu jääks uusimmigrandid seetõttu süstemaatiliselt kõrvale sotsiaalsetest kontaktidest antud uuring ei anna. Siiski tasub uusimmigrantidega kokku puutuvatel osapooltel jälgida, et õppetööga seoses tehtavad pingutused ei tõrjuks (täielikult) välja sotsiaalsete sidemete loomiseks vajalikku aega.

Uuringus osalenud uusimmigrantidest õpilaste hulgas olid esindatud erinevad enesemääratluse mustrid. Kõige enam leidis neid, kes seostasid ennast ainult ühe rahvusega, üldjuhul mõne muu rahvusega kui eestlased. Enesemääratluse keskmel on sel juhul varasem kultuuriline ja sotsiaalne kogemus, mille säilitamine on otstarbekas, sest vaid mõned üksikud nende hulgast omasid Eestiga pikaajalisi plaane. Suurem osa nendest, kes seostas ennast eestlastega tundis täiendavalt kuuluvustunnet ka mõne muu rahvuse hulka. Selline mitmene kuuluvus on neile tõenäoliselt vajalik pagas, sest nad olid oma tulevikuplaanide osas kõige mobiilsemad. Need, kes seostasid ennast ainult eestlastega olid valdavalt tagasipöördunud, kes omasid Eestiga seoses pikaajalisi plaane. Olid ka mõned vastajad, kes ei seostanud ennast ühegi rühmaga. Päritolu või muude taustatunnuste osas nende puhul mingit kindlat seaduspära ei ilmnenud. Selline seisund võib olla loomulik kohanemise etapp ja ei ole otseselt probleemne juhul kui õpilane suudab siiski luua sõprussuhteid. Samas võib selline õpilane teatud hetkel vajada tuge enese defineerimisel. Selliste olukordade ära tundmine on võimalik vaid individuaalse lähenemise teel.

Etniline kuulumine oli seotud positiivse enesemääratlusega. Need, kes tundsid, et kuuluvad eestlaste hulka leidsid üksiti, et see on hea tunne. Veelgi tugevam oli see seos muu, vastaja poolt määratletud, rahvuse hulka kuulumise puhul. Samas need, kes ennast ühe või teise rühma hulka kuuluvaks ei pidanud taolist positiivset seost nende rühmadega ka ei omanud. Kõige silmatorkavam erinevus uusimmigrantide ja nende klassikaaslaste vahel ilmneski selles osas, kuivõrd eestlaseks olemise üle

tunti uhkust. Kui eestlastest kaasõpilased tundsid eestlaseks olemise üle ka selgelt uhkust, siis uusimmigrantide puhul oli suhtumine pigem neutraalne. Muu rahvuse hulka kuulumise üle tundsid ka uusimmigrandid mingil määral uhkust, eriti kui nad õppisid inglise keelses koolis.

Kooli õppekeel ja enesemääratlus on seotud. Need, kes määratlesid ennast eestlasena õppisid ka valdavalt eesti õppekeelega koolides. On ootuspärane, et inglise ja vene õppekeelega koolides, kus eesti noortega eriti kokku ei puututa, eestlastega seonduvat kuuluvustunnet ei teki. Valdav enamus vene õppekeelega koolides õppijaid tundsid kuuluvust muu rahvuse hulka. Samas ka eesti koolis õppimine ei välistanud kuuluvustunnet mõne muu rahvuse hulka. Kusjuures selline kuuluvus seondus vastajatele selgelt positiivse emotsiooniga.

6.2. MUUD KOHANEMIST MÕJUTAVAD TEGURID

6.2.1. HINNANGUD KOOLI ÕHKKONNALE JA EESTIS ELAMISELE

Uuringus osalejatel oli võimalus anda hinnanguid sellele, milline õhkkond valitseb nende koolis ja klassis kultuuriliste erinevuste suhtes, tuua välja, mis neile Eestis elamise juures meeldib ja mis ei meeldi ning väljendada oma hoiakuid sotsiaalsete suhete ja akadeemilise toimetuleku osas. Ükski nendest teguritest ei võimalda iseenesest otsustada, kas vastaja on uues keskkonnas kohanenud või mitte. Siiski on nende käsitlemine siinkohal oluline, sest nad võimaldavad markeerida üldist kohanemise konteksti, kus uusimmigrandid tegutsevad.

Järgneva analüüsi puhul tuleb arvestada mõningate piirangutega valimi osas. Esiteks jäid välja need uusimmigrandid, kelle kohta on info ainult õpetajate või lapsevanemate ankeedis. Välja jäid ka algklasside õpilased, kes metoodilistel kaalutlustel siin käsitletud küsimustele ei vastanud. Sellest tulenevalt on analüüsis kasutatud valimi maksimaalne suurus 69 uusimmigrant-õpilast, 91 kaasõpilast ja 64 õpetajat. Lapsevanemate puhul sisaldab andmestik 40 vastaja hinnanguid, kuid siinses võrdluses õpilastega kasutatakse ainult nende lapsevanemate vastuseid, kelle laps ka ise ankeedi täitis ning kes samal ajal õppis põhikoolis või gümnaasiumis (kokku 29). Lisaks oli kokku kuues klassis võimalik kontrollida kuivõrd samas klassis õppivate uusimmigrantide (kokku 13) hinnangud ühtivad nende klassikaaslaste omaga. Vajadusel on analüüsi kaasatud rühmade suurusi täpsustatud ka tulemuste osas. Juhul kui eelanalüüs näitas, et vastused võivad varieeruda kooliastme lõikes, kasutati klassikaaslaste valimi puhul kaalusid, mille abil tasakaalustati kahe valimi erinevat vanusjaotust (so klassikaaslasi küsitleti küll igas kooliastmes, aga klassid olid erineva suurusega ja ka uusimmigrandid ei jagunenud ühtlaselt kõigi kooliastmete vahel, seetõttu ei õnnestunud päris ühtset vanusjaotust tagada).

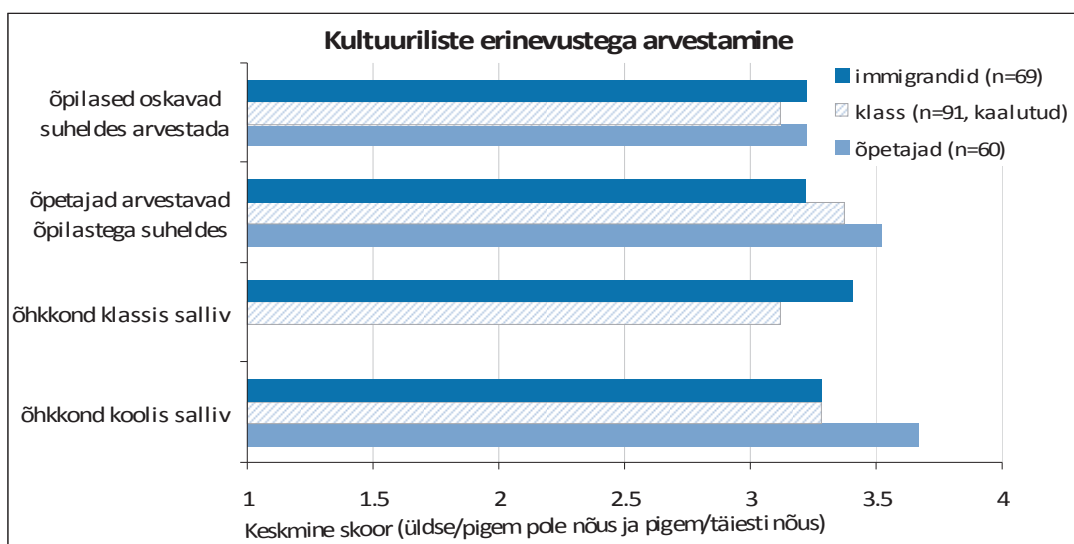
6.2.1.1. Kooli õhkkond kultuuriliste erinevuste suhtes

Sotsiaalse ja kultuurilise kohanemise seisukohast on oluline see, millisena tajutakse üldist õhkkonda koolis ja klassis: kas õhkkond on kultuuriliste erinevuste suhtes salliv, mil määral oskavad klassikaaslesed ja õpetajad kultuuriliste erinevustega arvestada. Kui hinnang on positiivne, siis võib eeldada, et õpilast ümbritsev sotsiaalne keskkond ei takista, võib-olla koguni toetab, õpilase kohanemist uues asukohas. Eelkõige pakuvad huvi teistest riikidest tulnud õpilaste arvamused kuna nemad on uuringu peamine sihtrühm, aga ka sellepärast, et just nemad peaksid võimalikke probleeme esimesena märkama. Täiendavalt vaadatakse mil määral need hinnangud ühtivad

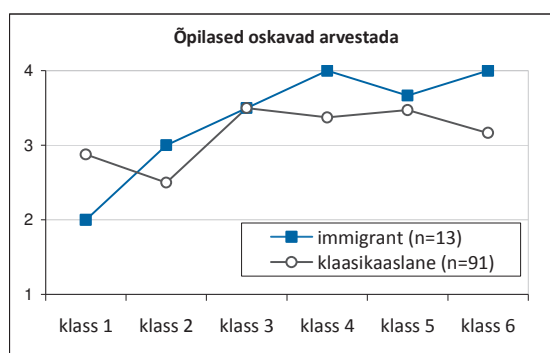
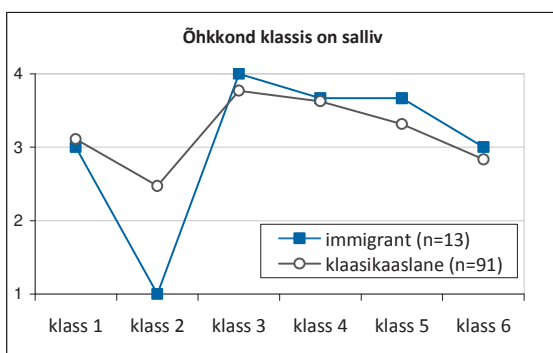
kaasõpilaste ja õpetajate hinnangutega. Lõpetuseks kõrvutatakse ka uuringus osalenud lapsevanemate ja nende laste õpetajate hinnanguid.

Torkab silma teistest riikidest tulnud õpilaste üldine positiivne hinnang kultuuridevaheliste erinevuste osas valitsevale õhkkonnale nii koolis kui klassis. Samuti hinnatakse positiivselt õpetajate ja õpilaste oskust omavahelises suhtluses kultuuridevaheliste erinevustega arvestada. Oli ka üksikuid selliseid vastajaid, kes ei osanud hinnangut anda. Ühtegi sellist vastajat, kelle hinnangud kultuuriliste erinevustega arvestamise osas oleksid olnud läbivalt negatiivsed ei olnud. Samal joonisel on võrreldud uusimmigrantide hinnanguid ka nende kaasõpilastega. Üldiselt on kõik õpilased oma hinnangutes küllaltki ühte meelt. Uusimmigrantide õpilaste võrdlus samas klassis õppivate klassikaaslastega kinnitab samuti hinnangute stabiilsust. Vaid ühel juhul eristub uusimmigrant-õpilase hinnang üldisest positiivsest foonist.

Joonis 53. Hinnangud üldisele õhkkonnale ning õpetajate ja õpilaste oskusele kultuuridevaheliste erinevustega arvestada. Põhikoolis ja gümnaasiumis õppivad uusimmigrandid, nende õpetajad ja klassikaaslased.

Joonised 54 ja 55. Hinnangud õhkkonnale klassis ja õpilaste oskusele omavahelises suhtluses kultuuridevaheliste erinevustega arvestada. Samas klassis õppivate uusimmigrantide ja klassikaaslaste keskmiste skooride võrdlus.

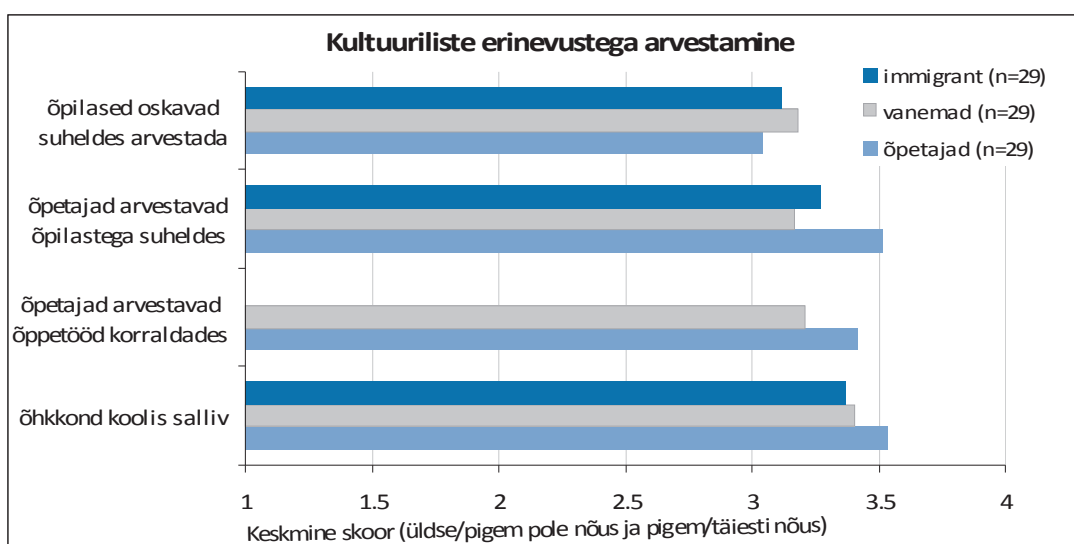
Variatsioonid põhitunnuste (kooliaste, sugu, õppekeel) lõikes olid küllalt väikesed nii uusimmigrantide kui klassikaaslaste puhul. Võib märkida vaid seda, et gümnaasiumiõpilaste keskmised skoorid olid pisut kõrgemad kui põhikooli õpilastel. Samuti hindasid eesti õppekeelega koolis õppivad uusimmigrandid õhkkonda koolis ja klassis pisut madalamalt kui vene või inglise keelses koolis

õppijad. Õpetajate ja kaasõpilaste oskust suhtlemisel kultuuriliste erinevustega arvestada hinnati aga pisut madalamalt just vene keelsetes koolides.

Lisades võrdlusesse õpetajad ilmnes, et õpetajad hindasid üldist õhkkonda koolis ning ka õpetajate endi oskust suhtlemisel kultuuridevaheliste erinevustega arvestada pisut positiivsemalt kui teistest riikidest tulnud õpilased seda tegid. Siinkohal tuleb arvestada, et uuringus osalenud õpetajad on selektiivne rühm, kes tõenäoliselt pööravadki teadlikult tähelepanu kultuuridevahelistele erisustele, õpilased võivad oma hinnangu kujundada aga mitmete erinevate õpetajate põhjal.

Viimaks vaadati ka seda mil määral lapsevanemate hinnangud ühtivad nende laste ning õpetajate hinnangutega. Kuna kõik lapsevanemad ei täitnud ankeeti, siis kasutati võrdluses ainult neid juhtumeid, kus olid täidetud nii õpilase, lapsevanema kui õpetaja ankeedid (kokku 29 juhtumit). Ka sellest võrdlusest ilmneb, et õpetajad andsid oma suhtlemisele veidi positiivsema hinnangu kui õpilased ja nende vanemad. Lisades võrdluses algklassides õppivate laste õpetajad ja vanemad see pilt ei muutunud.

Joonis 56. Hinnangud üldisele õhkkonnale ning õpetajate ja õpilaste oskusele kultuuridevaheliste erinevustega arvestada. Põhikoolis ja gümnaasiumis õppivad uusimmigrandid, nende vanemad ja õpetajad.

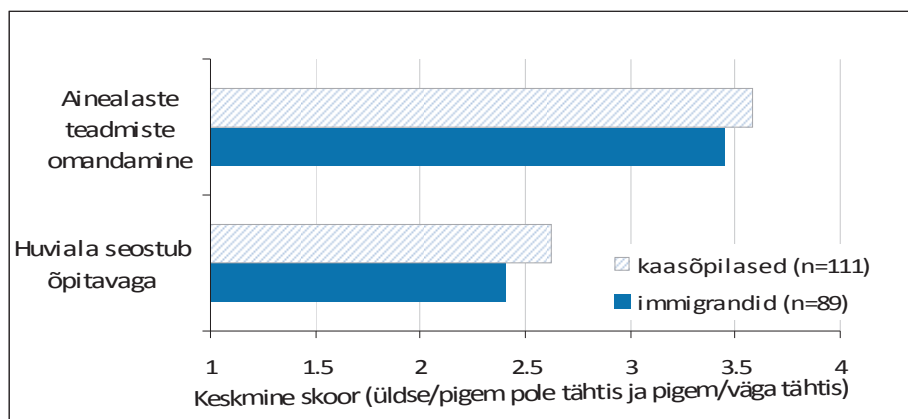

6.2.1.2. Mida tähtsustatakse: sõbrad vs õppimine

See, mil määral tähtsustatakse ainealaste teadmiste ja õppimisega seonduvat ning teiselt poolt kui oluliseks peetakse sotsiaalseid suhteid võib mõjutada õpilaste, õpetajate ja lapsevanemate ootusi ja valmisolekut ühes või teises suunas pingutada. Huvi pakub nii see, kas sotsiaalne ja akadeemiline pool on ühtviisi tähtsustatud, kui see, mil määral erinevate rühmade hinnangud ühtivad. Mida ühtlasem on muster, seda sarnasemad on eesmärgid, kuhu püüeldakse ning seda sujuvam vastastikune koostöö.

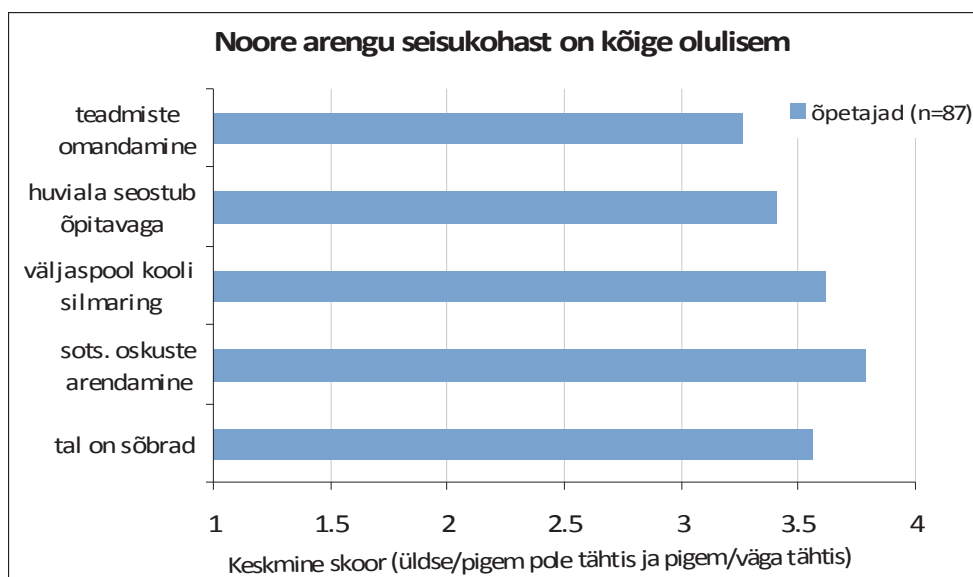
Enamike väidete osas variatsioonid peaaegu puudusid mõlemas õpilaste valimis. Kõiki sotsiaalsete suhetega seotud väiteid (alates sõprade olemasolust kuni klassi, õpetajate ja lapsevanematega hea läbisaamiseni) hinnati kas tähtsaks või väga tähtsaks. Üksikud vastajad, kes ühe või teise väitega pigem ei nõustunud ei suutnud kogu pilti mõjutada. Ka ainealaste teadmiste omandamist peeti tähtsaks või väga tähtsaks. Seda, et hobi või huviala seostuks koolis õpitavaga pidasid aga õpilased kõige vähem oluliseks.

Joonis 57. Hinnang kui oluliseks peetakse ainealaste teadmiste omandamist koolis ja huviala seost koolis õpitavaga.

Õpetajad hindasid ühtlaselt oluliseks kõiki sotsiaalsete suhetega seotud väiteid. Huvitav on asjaolu, et ainealaste teadmiste omandamist pidasid õpetajad noore arengu seisukohast veidi vähem oluliseks kui sotsiaalsete oskuste arendamist. Vahe on siiski küllalt väike ja ei ole mingit põhjust arvata, et teadmiste omandamist ei peeta oluliseks. Omavahel võrreldi ka lapsevanemate ja nende laste õpetajate hinnanguid. Kuna ka siin üldpilt ei muutunud, siis neid tulemus eraldi ei esitata.

Joonis 58. Hinnang, mil määral peetakse lapse/noore arengu seisukohast oluliseks kooli või sotsiaalsete suhetega seotud tegureid. Keskmiste skooride võrdlus.

6.2.1.3. Eestis elamisega seotud positiivsed ja negatiivsed tegurid

Ankeeti täitnud õpilastel oli võimalik vabas vormis väljendada, mis neile Eestis elamise juures meeldib ja mis ei meeldi. See kui sageli ühte või teist tegurit positiivses või negatiivses kontekstis mainitakse annab infot vastajate sotsiaalse kogemuse kohta. Huvi pakub see, mis teistest riikidest tulnud õpilastele Eestis meeldib, sest sealt saavad nad tõenäoliselt kõige rohkem tuge uues

keskkonnas toimetulekuks. Teiselt poolt on oluline võrdlus kontorollrühmaga, sest see annab aimu mil moel õpilaste sotsiaalne kogemus erineb sõltuvalt sellest, kas nad on kohalikud või mitte.

Õpilaste poolt antud vastused jagunesid viide kategooriasse:

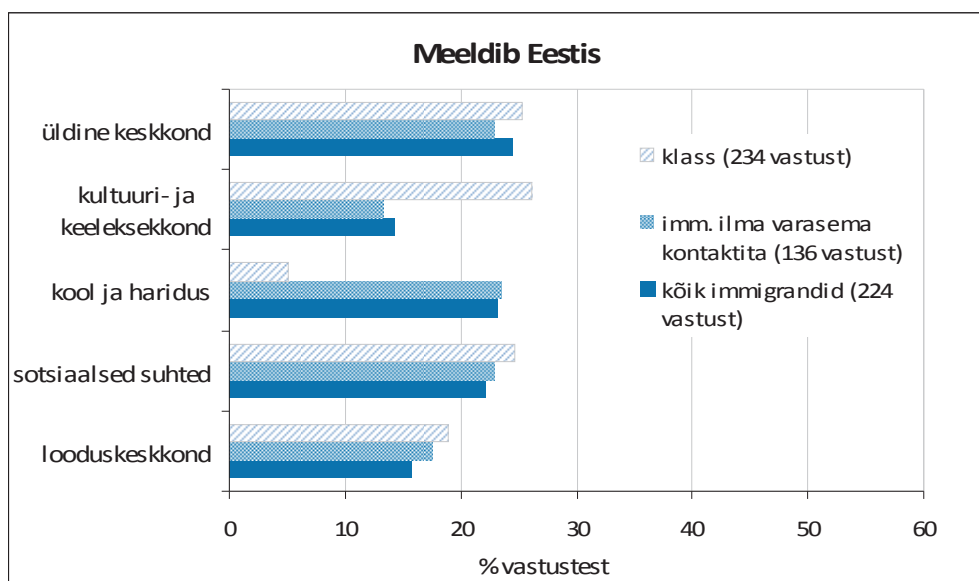
- (1) looduskeskkonnaga seotud põhjused (näiteks: aastaajad, loodus, lumi);
- (2) sotsiaalsed suhted (näiteks: sõprade või perekonna olemasolu/lähedus, inimeste suhtumine, inimestevahelised suhted);
- (3) koolikeskkonna ja õppimisega seonduv (näiteks: hinnang oma koolile, haridusvõimalustele, uutele teadmistele, õpetajatele);
- (4) kultuurinormide ja keelega seonduv (näiteks: hinnang üldisele õhkkonnale, kultuurinormidele, toidule, rahvuskaaslaste ja/või keelekeskkonna olemasolule);
- (5) üldise keskkonnaga seonduv (näiteks: hinnang Eesti suurusele, rahvaarvule, kaubandusvõrgule, majanduslikule või poliitilisele olukorrale, tehnoloogilisele arengule, mõnele konkreetsele linnale, võimaluste olemasolule).

Peale vastuste kategoriseerimist moodustati sagedustabelid, mis näitasid kui palju ühte või teist tegurit nii positiivses kui negatiivses kontekstis mainiti. Kuna iga vastaja sai anda rohkem kui ühe vastuse, siis on vastuseid kokku rohkem kui vastajaid. Võrdluseks kasutakse osakaalu, mis näitab kui suure osa positiivsetest või negatiivsetest vastustest iga kategooria moodustas.

Teistest riikidest tulnud õpilased tõid kokku 224 põhjendust, miks neile Eestis meeldib. Ühtviisi sagedasti mainiti kooli ja haridusvõimalustega seotud põhjuseid, sõpru ja muid sotsiaalseid suhteid ning üldise keskkonnaga seotud põhjuseid. Kultuuri ja keelekeskkonnaga seotud põhjendusi toodi kõige vähem, mis on ka ootuspärane, sest üldjuhul on viibimine võõras keele ja kultuurikeskkonnas pingutav kogemus. Vaid mõned üksikud mainisid just seda pingutust, kui midagi, mis neile Eestis elamise juures meeldib. Mitmel juhul mängis positiivse aspekti sõnastamise juures rolli varasem kogemus, näiteks: „inimesed ei karju”, „rahulikum”, „puhtam kui Venemaal”. Kuna varasem kogemus võis hinnangute andmist mõjutada, vaadati ka seda, kas need teistest riikidest tulnud õpilased, kes varasemat kogemust Eestiga ei omanud eristuvad uusimmigrantide üldpildist. Selgus, et pilt oluliselt ei muutunud.

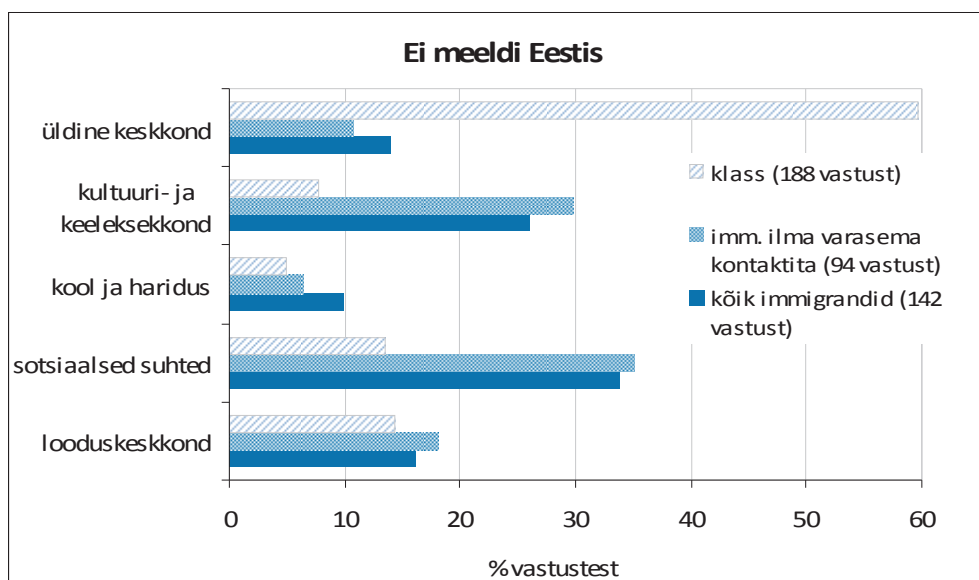
Võrreldes teistest riikidest hiljuti Eestisse tulnud õpilasi kaasõpilastest kontrollrühmaga ilmnes märkimisväärne erisus. Nimelt mainisid kaasõpilased uusimmigrantidest oluliselt sagedamini keele- ja kultuurikeskkonnaga seonduvat, mis on ootuspärane, sest nad elavad tuttavas keskkonnas ja tõlgendavad seda kogemust positiivselt. Huvitav on aga see, et kooli mainisid klassikaaslased oluliselt vähem. Seega kooliga seonduv on uusimmigrantide jaoks enam teadvustunu kui teistele õpilastele.

Joonis 59. Kokkuvõtte teguritest, mis õpilastele Eestis meeldib. Klassikaaslased, kõik uusimmigrandid ja need immigrandid, kellel puudus varasem kokkupuude Eestiga.

Negatiivseid assotsiatsioone seoses Eestis elamisega mainisid mõlemad vastajate rühmad vähem kui positiivseid. Näiteks teistest riikidest tulnud õpilaste puhul koosneb analüüs kokku 142-st vastusest. Kõige rohkem tuuaksegi välja võõra keele ja kultuurikeskkonnaga seonduvaid ebameeldivusi. Eriti oluline on aga sõpradest ja perekonnast eemal olek, mis moodustab kolmandiku kõigist negatiivsetest assotsiatsioonidest selles rühmas. Klassikaaslased mainivad Eestis elamise pahupoolega seoses valdavalt poliitilisi või majanduslikke põhjuseid, samuti Eesti väiksust ja võimaluste piiratust. Selle poolest erinevad nad oluliselt teistest riikidest tulnud õpilastest.

Joonis 60. Kokkuvõtte teguritest, mis õpilastele Eestis ei meeldi. Klassikaaslased, kõik uusimmigrandid ja need immigrandid, kellel puudus varasem kokkupuude Eestiga.

6.2.2. ERINEVATE SIDUSRÜHMAD TOETUS

Järgnevalt käsitletakse hiljuti teistest riikidest Eestisse tulnud õpilaste sotsiaalset kohanemist nii nagu nende õpetajad ja lapsevanemad seda neljas erinevas uuringu tulemusi käsitlevas fookusgrupis väljendasid. Tuuakse välja see, kuidas erinevad osapooled igapäevastes olukordades hindavad õpilase sotsiaalset kohanemist ning milliste tegevuste kaudu püütakse muuta õpilaste kohanemist võimalikult sujuvaks. Erinevate sidusrühmade toetust tulekski pidada sotsiaalset kohanemist toetavaks teguriks.

6.2.2.1. Õpetajate roll

Vestlustest õpetajatega selgusid mitmed võtted, mida õpetajad kasutavad selleks, et toetada või olla vähemalt kursis õpilaste sotsiaalse kohanemisega. Kohanemist toetavad muuhulgas ka sellised tegevused, mis on esmalt suunatud aine omandamisele. Eelduseks on, et edasi jõudmine õppimises aitab tõsta lapse enesehinnangut ning leida tunnustust kaasõpilaste seas.

Käitumise jälgimine vahetunnis

Kohanemist hinnatakse selle järgi, kas õpilasel on hea tuju, kas ta on üksi või koos kaaslastega ning mil määral on ta tegevustesse kaasatud. Näiteks:

- „Rõõmsameelsus. Kui näed, et on ta on rõõmsameelne, julgeb teistega suhelda või hoiab omaette või on klassikaaslastega koos. Kas tahab kooli tulla.“
- „Minul esimesed nädalad olid sellised raskemad, kus ta oli omaette ja hoidis tugiisikust kõvasti kinni, aga kui ta nägi seda, et kaasõpilased teda teatud olukordades tunnustasid, et ta sai sellega hakkama, siis ta läks teatud hetkel lahti ja oli sõber kõigiga.“

Õpetajad/tugiisikud püüdsid omalt poolt kohanemist toetada ise lapsega suheldes ning vajadusel ka aktiivselt sekkudes. Näiteks:

- „Ja ma nägin, et ta oli nagu 2-3 nädalat niimoodi, et ta ei tahtnud koolis käia, ta ei tahtnud rääkida .. ma küsisin, et mis siis viga on? /.../ [selgus, et keelebarjääri tõttu arvas laps, et teda narritakse] Ühesõnaga, et vahepeal võib olla nagu nii pisike asi, mis lapse rööpast välja lööb emotsionaalselt ja sotsiaalselt.“
- Tugiisik: „See ei olnud mitte ainult klassis, kes teda kiusasid vaid ikkagi need suuremad, kes on kogu aeg sellised, ainult see poiss sattus neile ette. Lihtsalt pidi pöörama tähelepanu igale pisiasjale. Kui näiteks laps kõnnib koridoris ja keegi paneb kapuutsi pähe ja see talle ei meeldi, siis tuleb ikka aidata lapsel ennast kehtestada, ta ei oska öelda - kui viisakalt on öelnud, et talle ei meeldi ja sellest ei piisa. Siis tuleb öelda, et pöördu ikka minu poole, räägime kolmevahel või kasutame sotsiaalpedagoogi, selleks ongi tugisüsteemid koolis. Lihtsalt mitte niimoodi lasta asjal minna vaid võtta kätte ja tegeleda iga pisiasjaga.“

Käitumise jälgimine tunnis ja töö klassiga

Suurem osa ajast puutuvad õpetajad uus-sisserändajatega kokku siiski klassiruumis. Õpilase kohanemist hinnatakse selle järgi kas õpilane töötab kaasa ja julgeb küsimusi esitada, saab abilisi klassikaaslaste hulgast ja kas temaga soovitakse rühmatööd teha. Näiteks:

- „Ma arvan, et see on ka üks asi, et kui nad juba tõepoolest tulevad küsima, isegi tunnis kui ei karda küsida, isegi kui on vigadega, siis see ka näitab.“ „Temaga oli raske ka see, et tema käitumises olid väga suured eripärad, ta tõesti võis minna kallale teistele, ta pidevalt ropendas. Nii et tegelikult oli temaga mitme koha pealt palju tööd vaja teha. Aga aastaga ta kenasti sotsialiseerus ära.“

Õpetajad mainisid mitmeid tegevusi, mida nad kasutavad klassiruumis uusimmigrantide kohanemise toetamiseks. Näiteks:

- (a) julgustatakse küsimusi küsima ja märku andma kui ei saa aru
 - „Nad on meil väga välja õpetatud küsima, kohe kui aru ei saa, peate küsima - nad väga julgelt seda teevad ka.“
- (b) otsitakse jõukohaseid ülesandeid ja luuakse võimalusi näidata neid teadmisi, kus on lapse tugevused
 - „/.../ teises klassi meil tuleb saksa keel võõrkeelena juurde. Seal jälle saab see tüdruk särada oma annete, teadmiste ja oskustega ja on olukordi, kus õpetaja tõesti annabki talle võimaluse kontrollida teisi lapsi, kas nad ikka ütlevad õigesti. Kui on mingi saksakeelne laul, siis kaasõpilased laulavad refrääni, aga tema laulab salmi, sest salm on tal peas, nii see tuleb.“
- (c) pakutakse selliseid ülesandeid, kus igal ühel oleks oma sisend
 - „Kõige olulisem on tuua võimalikult palju ka nende kultuuri meie klassiruumi sisse. On põhiteema, aga lapsed tulevad oma kultuuriga. See on aidanud väga palju, et nad **tunneksid ennast juba alguselt mõnusasti ja sulanduksid kiiresti.**“
 - „Mina pakun õpilasele, mis rolli ta võiks võtta, siis ta kohe võetakse juurde. **Mida rohkem last kaasatakse õppetöös, seda rohkem on ta kaasatud tunnivälises tegevuses.**“
- (d) püütakse välja selgitada, mis last huvitab
 - „No see on selline üldine seisukoht haridusvaldkonnas, et igast õpilasest me ei saa kõike teada. Aga selleks, et töö oleks produktiivne on muidugi nii, et mida rohkem tead, seda parem on. Mulle tundub nii. No esiteks juba, **mis last huvitab.** Mida huvitavam tal on seda parem.“
- (e) õpetatakse ainet ette
 - Tugiisik: „Mina tegin endale eesmärgiks, et selleks, et õpilane saaks hakkama tunnis, ma pean teda ette valmistama. Kasvõi eesti keeles, et ta **tunneks ennast hästi** ruumis ja sulanduks klassiga. Ma käisin tundides ja vaatasin kuidas ta töötab, kas töötab kaasa, siis pärast arutasime. Tegime tööd ette.“
- (f) määratakse tugiõpilane, selgitatakse klassile, et üksteist tuleb aidata ning muudetakse abistamine huvitavaks
 - „Mina küll määrasin, igasse ainesse erinevad [tugiõpilased], et õpilasel ei oleks liiga raske. Kõik tahtsid, väga **põnev** on ju niimoodi. Ikka need kõige tublimad, kes oskavad keelt hästi ja ainet siis ka.“
 - „Vähe sellest, et tal see üks oli tugiisik, siis teised ikka ka. Vahest oli selline tunne, et andke sellele lapsele ruumi hingata! Kõik tahtsid olla, vaatasid, et tal ikka koolikotis asjad oleksid kõik koju minekul, et midagi maha ei jääks või kui tund tuleb, siis et ikka kõik asjad laua peal oleksid, kõik lugesid vihikuid ja töövihikuid ja raamatuid üle, et täpne arv oleks.“
 - „Määrasin tugiisikuks pinginaabri, kes näitas sõrmega, kuhu peab midagi kirjutama ja kus mingi lugemine ja täht on, vaata siia see jne See aitas teda palju. /.../ **Tugiisik oli väga uhke ja säras.** Kodus oma vanematele kandis ka ette, mis toimub.“
 - „Lapsed üksteist väga aitavad. Ma nüüd viimasel ajal pean takistama, et ära tõlgi ...neile väga meeldib õpetada teist.“
 - „Klassijuhatajast siiski sõltub väga palju. Näiteks meil on praegu hiinlanna, tema õpib juba esimesest klassist meie juures ja kõigile see on arusaadav [et ta on hiinlane] - välimus ja kõik /.../. Vanemad tal ei räägi ei vene ega eesti keelt üldse. Seega õpetajal oli vaja [seda] selgitada lastele /.../ tänu õpetajale nad hakkasid teda lihtsalt ise õpetama, näitasid midagi ja ütlesid, see on „pliats“, see on „päevik“, nad tõepoolest õpetasid teda. **Neil oli endal huvitav, nad olid ise nagu õpetajad juba esimeses klassis.** Tüdruk õpib praegu viiendas klassis ja ta on täpselt nagu teised, kõigiga saab läbi, ei ole sellist, et nad teda eemale tõukaksid.“

- (g) ei aktsepteerita tõrjuvat käitumist.
- „Alguses muidugi oli sellega probleeme. Eriti tüdrukuga, kui rühmatöö algas, siis oli küll nii, et lapsed hakkasid ütlema - me ei taha temaga Mina **vastasin, et ma ei taha sellest kuuldagi, et ei taha, teete!**“
- (h) välditakse eraldamist, luuakse võimalikult mitmekesine kokkupuudet teiste õpilastega, kombineeritakse tööd suures ja väikses rühmas
- „Meil põhimõtte see, et kui ta kooli õppekeelt ei valda, siis just nimelt tal **peab olema hästi palju võimalusi** ennast kasvõi kätega visuaalselt väljendada.“
 - „Seetõttu meie põhimõtte oligi see, et me **ei eralda** teda vaid on koos. Nii õpib kiiremini, sest ta peab ennast selgeks tegema ja aru saama, mis toimub.“
 - „Ma vastan - sa tulid siia, nüüd hakkame sinuga õppima. Ja nii on. Me istume, tassi teega, nii et nad **tunneksid ennast mugavalt** ning nad hea meelega tulevad ja töötavad. Ja kõige tähtsam on, et selles ringis nad ei karda vigu teha. Kui klassis on tugevamad õpilased, siis nad lihtsalt kardavad öelda.“

Kaasatus tunnivälistesse tegevustesse

Õpetajatele annab uus-sisserändaja sotsiaalsest kohanemisest märku see, kas lapsel on huvialasid, kus ta puutub kokku eakaaslastega. Näiteks:

- „/.../ kuna näiteringis nad on koos ja nad käivad oma muusika tundides ja trennides koos, nii et tegelikult suhtlemine on näha.“
- „Klassikaaslastega koos lähevad koju, koos lähevad võib-olla veel kuhugi, üritustel osalevad koos, kinno, veel kuhugi, kõik koos. Ta tegeleb veel lisaks jalgpalliga.“

Kohanemise toetamiseks korraldatakse õppetöö väliseid ettevõtmisi ning püütakse kaasata ka perekonda. Näiteks:

- „Meil on ka see põhimõtte, et kaasame kõik lapsed kindlasti kooli üritustesse. Kui on mardipäev / kadripäev, millest nemad ei tea, et siis on seal ka kõik need lapsed, kes eesti keelest ei saa aru, siis õpetaja kiiresti sosinal aitab tal aru saada, mis toimub. Sealsamas oli halloween, nende püha, siis sellest võtsid ka eesti lapsed osa, kes õpivad ju ka inglise keelt, see suhtlemise pool on väga aktiivne meil. „
- „Kui saan vanematele selle tunde sisse, et alati võib kooli tulla ja rääkida ja küsida, siis nagu laabub kõik. /.../ Oleme nüüd proovinud seda komplekselt haarata, et leida ka perele tegevust, saavad koolis midagi vabatahtlikult teha, kellel muidugi on võimalus, osal on ju töö ka. Pakume vanematele keeleõpet kooli tundide ajal, siis nemad tulevad, neil on ka midagi teha, õpivad keelt, näevad kuidas lastel läheb.“

6.2.2.2. Kooli roll

Sõltuvalt kooli üldisest fookusest ja kogemusest võib teistest riikidest pärit õpilaste sotsiaalse kohanemise toetamine olla reguleeritud programmi tasemel või sõltuda individuaalse õpetaja isiklikest töövõtetest. Mida väiksem on kooli varasem kogemus, seda rohkem sõltutaksegi ühe või teise õpetaja initsiatiivist. Oluline on aga see, et koolikultuur saab tagada õpilastele võimalikult soodsa kohanemiskeskonna ka läbi järgmiste põhimõtete järgimise:

Paindlikkus

Kõik koolid, kus oli rohkem kogemust uus-sisserändajates õpilaste õpetamisega rõhutasid, et kõike pole võimalik ette planeerida ja seetõttu tuleb osata olla paindlik:

- „Õpetajate koosolek. Et kõik nagu teavad, et laps tuleb ja on valmis. Ja siis ka, ütleme nagu hoiatame ette, **proovime olla hästi paindlikud**, praegu teeme plaani nii, et see laps läheb

näiteks 2 klassi, aga kui mingil põhjusel see ei tööta, siis kõik peavad olema valmis, et see laps läheb kolmandasse klassi mingil hetkel. Just see **meeskonna valmisolek**, et muutused võivad tulla ja ma lähen nendega kaasa, et ma olen teadlik sellest.“

- „Meil süsteem on selline, et ei ole see väga jäigalt paigas, et nüüd sina oled selles rühmas või teises vaid vastavalt lapse arengule saab ta liikuda edasi-tagasi /.../ „

Koostöö ja infovahetus

Laias laastus ilmnes kaks erinevat võimalust. Ühelt poolt oli koole, kus julgustati õpetajaid töötama meeskonnana, õpilase progressi koos arutama ja probleeme ühiselt lahendama (sh vajadusel kaasates ka vanemaid).

- „On hästi oluline, et kogu see meeskond teab infot (kes tuleb, kuna tuleb jne) ...et kõik, kes koolis töötavad, ka need õpetajad, kes konkreetset selle lapsega võib-olla ei ole seotud peavad teadma, et tuleb selleks kuupäevaks see laps, mingi kaust on meil olemas andmetega (sünnipäev, telefoni numbrid, igasugused asjad). „
- „Meil on lastevanematega tihe koosöö. Seda kõike, mis lapsevanem sulle usaldab, seda sa tead lapsest ja on nad seal oma muredega pöördunud ja rääkinud ja see lihtsustab tööd. Kõigil õpetajatel ka koostöö, igal aine õpetajal on see õigus olemas ja see kuivõrd ta seda suudab ise teha, niivõrd ta olemas on ja kuna seal on veel väikesed lapsed, kes veel eesti keelt ei oska eestikeelses koolis, siis tuleb seda koostööd väga palju teha.“

Teiselt poolt võib aga ette tulla ka olukordi, kus alles tunnis või koguni tunnivälise vaatluse tulemusena selgub aineõpetajale see, et osad õpilased ei pruugi aru saada:

- „[põhikoolis] olidki kõik väga kräsupead, väga pruuni nahaga ja siis nad ütlesid, et nad lihtsalt ei saa aru. Kuu aega on koolis käinud ja füüsika tõesti keeruline nende jaoks on, sest nad on sihukesed ... ma arvan, et enamus neist on inglise keelse kodukeelega. /.../ Aga **küsida ei tohi**. Klassijuhataja ei pea ka rääkima, klassijuhataja ei tohi ka võib-olla teada. Ja siis sa kuuled kuidas õpilased ise räägivad, **üks räägib iga päev vene keeles mobiiliga** ..aga tal on nimi ka selline hästi türgi pärane, on hästi püüdlik. Ja üks tüdruk räägib, 7ndas, ma tean, et ta isa on ungarlane ja tema kodukeel on ungari keel ja **räägib ungari keeles kogu aeg mobiiliga** .. noh niimoodi kuulen.“

Väiksema kogemusega koolide õpetajad tõid ka ise välja, et tunnevad koolisisest koostööst puudust:

- „Võib-olla veel parem oleks kui on grupp [sama kooli] õpetajaid, kes oleks täpselt nii nagu meie praegu arutame, võib-olla mingit kogemust vahetame. [kõrvalt nõustutakse]. „

Arutledes selle üle, mis takistab taolise grupi kokku kutsumist koolis märgiti:

- „Aeg, kogemuse puudus ja ikkagi ka kolleegid. Mitte kõik ei taha selliste asjadega tegeleda - mingite materjalidega, nõuannetega ja rääkida täpselt, et kuidas tema töötab. **Kiirendaks kindlasti juhtkonna poolne panus**. Kutsutakse ju kokku igasuguseid komisjone.“
- „No ja võib-olla mitte ainult ühest koolist vaid erinevatest koolidest.“
- „Jah. /.../ Lõppkokkuvõttes on ju paljud valmistanud ette materjale ja teemasid, aga sellest ei kuule mitte kunagi, samas on see ju väärtuslik kogemus. Keegi võib-olla juba proovis, aga sinul on alles kavas katsetada, võib-olla see üldsegi ei tööta ja sina kaotad aega.“

6.2.2.3. Vanemate roll

Fookusgruppides toodi välja ka mitmeid võimalusi kuidas vanemad oma laste sotsiaalset kohanemist toetada saavad.

Luuakse võimalusi omavanustega läbi käimiseks ja julgustatakse olukorrast üle olema

- Lapsevanem: „Tahtsime, et neil tekiksid sõbrad, arvasime, et see on neile toeks ja aitab neil ennast koolis hästi tunda. Alguses nad nutsid ja ei tahtnud kooli minna. Kui neil tekkisid sõbrad, siis läks paremaks. Me aitasime neid sellega, et kutsusime mõned inimesed külla, sünnipäevadele, **aitasime neil läbi käia.**“
- Lapsevanem: „Mõnikord muidugi kui kõik lapsed räägivad eesti keelt, siis nad ehk tunnevad ennast pisut väljajäetuna. Minu meelest on aga ka see neile väljakutseks - püüda kuulata ja aru saada. Loomulikult räägivad teised lapsed vaheajal eesti keelt, sest see on nende emakeel. Lapsevanema seisukohast ma arvan, et üks viis kuidas lapsi aidata on öelda, et **ära haletse ennast, püüa olukorrast parim võtta.** Neid on ka kutsutud sünnipäevadele, mis paneb neid grupi liikmena tundma. Ka õpetaja ütleb, et kõik saavad üksteisega läbi. See on hea.“

Ollakse avatud kooliastme suhtes

- Õpetaja: „Ma täiendaks korra, et see vanemate avatus selle osas, et laps võib olla teistsugusel klassi tasemel kui see kust ta tuli on väga oluline, sest meil ongi see algkoolis kõige suuremaks probleemiks, et kui muu info annab klassi õpetaja ja pärast aine õpetaja ja me saame hakkama, siis alguses kui on tulnud näiteks ameerika laps esimesest klassist, siis et vanem aru saaks, et ta peab meil tegelikult esimesse klassi minema, sest et see, mis ta seal läbis on tegelikult meil lasteaia viimane aasta.“
- Õpetaja: „kui mõelda, et lapsed selles vanuses arenevad nii kiiresti, et seal see vanuse probleem tekib ka, et kui me näeme, et näiteks ta on mingi osa eespool ja ka vanuselt sobib paremini vanemasse klassi, näiteks oma sotsiaalselt küpsuselt, siis see on meie jaoks mõeldav.“
- Lapsevanem: „Võimalik siiski, et kuna nad on aasta nooremad ja need teised lapsed on nii palju iseseisvad, siis ma ei tea, kas nende käitumine on teistega võrreldes adekvaatne. Ma ei tea, sest ma pole klassiruumis.“
- Lapsevanem: „Sotsiaalses plaanis ma arvan, et neil läheb samuti hästi. Kuna nad läksid samasse vanusrühma, siis see sobis.“

Ollakse uue asukohamaaga seotud spetsiifiliste teadmiste osas soosivad

- Õpetaja: „On vedanud, et nende laste puhul on soosiv suhtumine, et ei räägita, et meil pole keelt vaja. Pole ju oluline, võib-olla tõesti lähevad ühe aasta pärast minema, aga kui me oleme praegu siin, siis peame seda õppima.“
- Õpetaja: „././ kui vanem on koostööaldis, isegi kui ta enne ei tea midagi, saame me kõigi asjadega hakkama.“
- Õpetaja: „././ ema ja isa käivad igal pool kaasas, see on tõesti erinev eesti perest - teatrid, suusatamised, ekskursioonid, mis iganes ja ta ei protesteeriks ka selle vastu. Ma arvan, et ta on selle kogemuse vist sealt saanud.“
- Õpetaja: „Poole aasta pärast olid need lapsed juba paremate teadmistega kui need, kes 6ndas klassis õpivad. Sellepärast, et nad töötasid - tulid minu juurde ja nende lisamaterjalidega tegid tööd. Ikkagi perekonnas vanemad rääkisid, et on vajalik eesti keelt õppida.“

Vanemad aktsepteerivad iseseisvumist ja kultuurilisi erinevusi, annavad lapsele ruumi

- Lapsevanem: „Mulle meeldib iseseisvus. Siinsed lapsed on palju iseseisvamad kui eakaaslased USA-s. Nad lähevad ise kooli. [Teised nõustuvad] See annab neile sotsiaalse elu. ././ Üks asi veel iseseisvuse osas. Me ostsime mõlemale lapsele telefonid, mis USA-s [...] see poleks vastuvõetav! Niisiis ta helistab mulle ja ütleb, et me lähme sõpradega suusatama. Mismoodi lähete suusatama?! Ma pole sellega harjunud. USAs nii ei käi. Lapsed viiakse .. [teised nõustuvad] Mis iganes põhjustel, aga mõte on selles, et raske on harjuda.“

- Lapsevanem: „Meie elame kohe kooli kõrval, ainult paar minutit koju tulla. Siis aga helistab mu laps ja ütleb, et ma ei tule kohe koju, ma lähen jalutama ja siis ta tuleb 2 tunni pärast. Ja see on vanalinn ja on pime ja igasugu inimesi on liikvel ning siis on minu 8-aastane laps, kes ütleb, et läksin Toompeale ja vanalinna ja seal oli nii ilus vaade.“
- Lapsevanem [vastuseks eelmisele]: „Aga see on hea siiski. Mäletan, et kui mina olin laps, siis mul oli ka kombeks koju jalutada. Ma ei valinud kunagi 10 minuti teed vaid 3 tunni tee. [kõik naeravad] Sotsiaalselt on see hea.“
- Lapsevanem [vastuseks eelmistele]: „Just, sest see on nende aeg õppimise ja magamise vahepeal.“

KOKKUVÕTE

Nii uusimmigrantide kui nende klassikaaslaste hinnangud koolis ja klassis valitseva õhkkonna suhtes on ühtviisi positiivsed. Oletus, et klassikaaslased võivad oma hinnangutes olla optimistlikumad, sest nad ei pruugi tajuda erineva kultuuritaustaga kaaslaste tegelikke vajadusi, ei leidnud kinnitust. Küll aga hindasid õpetajad õhkkonda koolis kultuuriliste erisuste osas veidi sallivamaks kui õpilased. Lapsevanemad oma arvamuse osa oluliselt ei eristunud. Seega võib öelda, et viiteid selgelt negatiivsetele hoiakutele või oskamatule suhtlemisele, mis võiks süstemaatiliselt pärssida teistest riikidest tulnud õpilaste sotsiaalset toimetulekut koolis ja klassis sinne uuring ei sisalda.

Hoiakuid võrreldes ei ilmnenud erisust selles osas, milliseid eesmärke uusimmigrandid, nende kaasõpilased ja õpetajad oluliseks peavad. Kõik õpilased ja õpetajad pidasid ühtviisi oluliseks nii sotsiaalsete suhete toimimist kui akadeemilist edasijõudmist.

Vaadates seda, millised tegurid õpilastele Eestis elamise juures meeldisid ja millised mitte, ilmselt oluline erisus uusimmigrantide ja nende kaasõpilaste vahel. Positiivse poole pealt tõid uusimmigrandid välja kooli ja õppimisega seotud asjaolusid, mida klassikaaslased mainisid märgatavalt vähem, ning negatiivses võtmes mainiti enam võõra keele ja kultuurikeskkonnaga seonduvaid ebameeldivusi, samas kui klassikaaslased nägid ootuspäraselt siinset kultuurikeskkonda pigem positiivselt. Kokkuvõtteks võib järeldada, et just kool ja sealt saadav positiivne kogemus (eeldusel, et see kogemus on positiivne) võib teistest riikidest õpilastele olla oluliseks toeks ja kompenseerida võõras kultuurikeskkonnas viibimisega seotud pingutust.

FOOKUSGRUPPIDES JA ARUTELUSEMINARIL OSALENUD

Kristi Aria	Tartu Rahvusvaheline Kool
Natalia Gordeeva	Tartu Vene Lütseum
Lidia Kazatsók	Tabasalu Ühisgümnaasium
Elo-Kai Kurel	Tartu Rahvusvaheline Kool
Aile Laats	Miina Härma Gümnaasium
Riina Leppmaa	Tallinna Saksa Gümnaasium
Vilve Noppel	Pärnu Vabakool
Marja Popov	Tallinna Inglise Kolledž
Annika Riismaa	Pärnu Kuninga Tänav Põhikool
Juta Roditsenko	Tallinna Inglise Kolledž
Ingrid Rõigas	Viimsi Keskkool
Lia Severin	Pärnu Vabakool
Viktoria Snežkova	Tallinna Kesklinna Vene Gümnaasium
Svetlana Svarval	Tallinna Mustjõe Gümnaasium
Karin Värk	Tartu Annelinna Gümnaasium
Liina Õmblus	Pärnu Kuninga Tänav Põhikool
Hiie Assser	MindPark, Tartu Annelinna Gümnaasium
Ave Härsing	Sihtasutus Innove
Triin Hannust	MindPark, Tartu Ülikool
Külli Jõe	Vanalinna Hariduskolleegium
Liis Kasemets	MindPark
Lidia Kazatsók	Tabasalu Ühisgümnaasium
Natalja Lapikova	Tallinna Haridusamet
Mariana Liiv	Tallinna Kristiine Gümnaasium
Maiu Plumer	Pikavere Lasteaed-Algkool
Leen Rahnu	MindPark, Tallinna Ülikool
Anne-Ly Reimaa	Kultuuriministeerium
Monika Schmeiman	Riigikantselei
Jana Tondi	Integratsiooni ja Migratsiooni Sihtasutus Meie Inimesed
Katrin Uutsalu	Pärnu Linnavalitsus
Pille Õis	Pärnu Vanalinna Põhikool

LÄHTEÜLESANDE UURIMISKÜSIMUSED

Uuringu läbiviimine uusimmigrant-õpilaste õpiedukusest ja haridusvõimalustest

Projekti laiem eesmärk on kaardistada uuringu abil eesti üldhariduskoolides õppivate uusimmigrant-õpilaste (sh Euroopa kolmandate riikide kodanike) akadeemiline ja sotsiaalne toimetulek, selleks loodud ja vajalikud tingimused.

Projekti otsene eesmärk on korraldada uuring, et välja selgitada, missuguseid koolikorralduslikke meetmeid rakendatakse uusimmigrant-õpilaste toetamisel Eesti üldhariduskoolides, sh eesti (kooli õppe-)keele osas ning kas uusimmigrant-õpilaste akadeemiline edasijõudmine on võimete- ja eakohane.

- a) Uuringu eesmärkideks on välja selgitada, kuidas uusimmigrant-õpilased jõuavad koolis edasi, kas nende akadeemiline edasijõudmine on võimete- ja eakohane.
- b) Uuringu eesmärkide saavutamiseks teostatakse:
 - uusimmigrant-õpilaste õpitulemuste analüüs;
 - õpilaste sotsiaalse toimetuleku analüüs;
 - õpilaste vanemate ning õpetajate hoiakute ja hinnangute analüüs õpilaste edasijõudmise, edukuse ja nende põhjuste osas;
 - õpilaste õppekorralduse analüüs: koolide ressursid (valmisolek pakkuda õpilasele sobivat õppekeskkonda) ja vajadused (õpetajakoolitus, õppevahendid jms).
- c) Uuring peab vastama järgmistele küsimustele:
 - Kuidas vanem põhjendab kooli valikut, mil määral on ta valikuga rahul?
 - Missugused on vanema ootused koolile?
 - Kuidas on uusimmigrant-õpilase õpe korraldatud?
 - Kuidas eesti keelt (ja kooli õppekeelt) õpetatakse (õppematerjalid, õppe korraldus, maht, õpetaja kvalifikatsioon, ettevalmistus, missugused on õpieesmärgid)?
 - Kuidas toetatakse uusimmigrant-õpilase sotsiaal-psühholoogilist kohanemist? Missuguseid konkreetseid meetmeid rakendatakse? Nende mõju.
 - Akadeemiline edasijõudmine, toimetulek õppetöös: kuidas saab aru õppetööst, kas ja missugused raskused esinevad, kuidas eesti keele arengut hinnatakse, kuidas akadeemilist edasijõudmist hinnatakse jne? Meetmete mõju edasijõudmisele.
 - Kui kaua läheb aega, et õpilasel on võimalik võrdselt eakaaslastega õppetöös osaleda ja võimetekohaselt edasi jõuda?
 - Kas õpilane õpib eesti keelt (ja kooli õppekeelt) väljaspool kooli, kuidas ja kas seda toetatakse, kuidas rahastatakse?
 - Ootused emakeele oskuse osas (vanemad, õpilased). Kas ja kuidas on emakeele õpe korraldatud?
 - Õpilase suhtlusring, sõbrad, huvihariduses ja koolivälistes noorteühingutes osalemine.
 - Õpilase hinnang oma toimetulekule Eestis, õppetöös.
 - Kas ja missugustest teguritest sõltub õpilase akadeemiline, sotsiaalne, psühholoogiline toimetulek Eestis, üldhariduskoolis?
 - Kooli teadlikkus valdkonnast? Kas selles valdkonnas on arengutegevusi, kust kool tuge saab?
 - Taustainfo uusimmigrant-õpilase kohta: nt päritolumaa, varasem hariduskogemus, vanemate haridustase, keeleoskus, Eestisse saabumise põhjus, koolikeskkond jne.

MÕISTED¹⁸

Uusimmigrant-õpilane	välismaalt, ennekõike kolmandatest riikidest saabuvate migrantide, asüülitaotlejate ja pagulaste laps, kes soovib alustada õpinguid eesti koolis ning kes on Eestis elanud/viibinud vähem kui 3 aastat. Eesti puhul kuuluvad nende hulka ka kodakondsuseta isikud.
Varjupaigataotleja	välismaalane, kes taotleb Eestis viibides varjupaika ja kelle taotluse suhtes ei ole jõustunud lõplik otsus (ei ole ammendunud kõik edasikaebamise võimalused).
Pagulane	välismaalane, kellele on antud kaitse 1951. aasta Genfi pagulasseisundi konventsiooni alusel, st on tuvastatud põhjendatud tagakiusukartus rassi, usu, rahvuse, ühiskondlikku rühmitusse kuulumise või poliitilise meelsuse alusel.
Täiendava kaitse saaja	välismaalane, kes ei kvalifitseeru pagulaseks, kuid kelle tagasisaatmine võib talle kaasa tuua tõsise ohu: surmanuhtlus; piinamine, muu ebainimlik või inimväärikust alandav kohtlemine ja karistamine; rahvusvaheline või riigisisene relvakonflikt.
Rahvusvahelise kaitse saaja	koondtermin pagulase, täiendava kaitse saaja ja ajutise kaitse saaja kohta.
Üldhariduskool	üldhariduslikku õpet võimaldav õppeasutus, v.a täiskasvanute gümnaasium.
Algkool	üldhariduskool, mis võimaldab põhiharidusõpet kuni 6. klassini. Mõiste hõlmab ka lasteaed-alkoole.
Põhikool	üldhariduskool, mis loob võimalused põhihariduse omandamiseks. Põhikoolis on 1.–9. klass.
Gümnaasium	üldhariduskool, mis loob võimalused üldkeskhariduse omandamiseks (kooli nimetuses ei pea olema sõna "gümnaasium"). Gümnaasiumis on 10.–12. klass, gümnaasiumi juures võivad olla ka põhikooli klassid.
I kooliaste	1.-3. klaas.
II kooliaste	4.-6. klaas.
III kooliaste	7.-9. klaas.
Gümnaasiumiaste	10.–12. klass.
Pedagoog	koolis õppe ja kasvatustöö alal töötav inimene, sh algklassiõpetajad, aineõpetajad, logopeedid, koolidirektorid, õppealajuhatajad ning viimaste abid.
Põhikooli riiklik õppekava	kehtestab riigi põhiharidusstandardi ja põhikooli lõpetamisel saavutatavad õpitulemused. Riiklik õppekava koosneb üldosast ja lisadest, millest viimastes esitatakse valdkonniti ainekavad ning läbivate teemade kavad
Gümnaasiumi riiklik õppekava	kehtestab riigi üldkeskhariduse (<i>gümnaasiumiharidus</i>) standardi. Gümnaasiumi lõpetamisel saavutatavad õpitulemused on kooskõlas Eesti kvalifikatsiooniraamistiku 4. tasemel kirjeldatud üldnõuetega.

¹⁸ Allikad: Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus. Põhikooli riiklik õppekava. Gümnaasiumi riiklik õppekava. Individuaalse õppekava järgi õppimise kord. Põhikooli lihtsustatud riiklik õppekava. <http://www.tallinn.ee/haridus/Opilase-toetamine-koolis>, http://www.piirevletades.org/factualweb/ee/2.3/articles/Interview_border_ee.htm

Individuaalne õppekava on hariduslike erivajadustega õpilase jaoks koostatud õppekava, mis loob õpilasele tingimused võimetekohaseks õppimiseks ja arenemiseks. Individuaalne õppekava koostatakse õpilasele, kelle eriline andekus, õpi- ja käitumiskeskused, terviserikked, puuded või pikemaajane õpikeskkonnast eemal viibimine põhjustab olulisi raskusi töötada oma klassikaaslastega samal ajal samas ruumis või vastavale klassile koostatud töökava alusel. Individuaalse õppekava koostamine on lubatud mis tahes kooliastmes ja mis tahes riikliku õppekava järgi õppivale õpilasele.

Lihtsustatud õppekava Põhikooli lihtsustatud riiklik õppekava kehtestab põhihariduse standardi intellektipuudega õpilastele, kes nõustamiskomisjoni soovitusel ja vanema nõusolekul õpivad lihtsustatud, toimetuleku- või hooldusõppes. Lihtsustatud õpet rakendatakse kerge intellektipuudega õpilastele, toimetulekuõpet mõõduka intellektipuudega õpilastele ning hooldusõpet raske ja sügava intellektipuudega õpilastele. Lihtsustatud riiklikku õppekava rakendatakse lõikes 1 nimetatud õpilastele kõigis Eesti Vabariigi põhikoolides, olenemata kooli õiguslikust seisundist, kui seadus ei sätesta teisiti.

Tugisüsteem omavahel seotud tugiteenuste kogum, õpilasele õppeprotsessis rakendatavad tugiteenused.

Tugiteenused õpilase õppimist toetavad teenused: tugiõpe, õpiabi, psühholoogi nõustamine ja abi, sotsiaalpedagoogiline nõustamine ja abi, pikapäevarühm, jms.

Tugiõpe õpilasele antav esmane abi õppimisel, mida teostavad klassi- ja/või aineõpetajad vastavalt koolis kehtestatud reeglitele. Tugiõppe võimalusi: **Õpilase esmane toetamine ainetunnis** - õpilaste erinevaid võimeid arvestav diferentseeritud õpetamine ja hindamine (nt erineva tasemega ülesanded, lisavahendi kasutamise võimalus jm); **konsultatsioonitunnid** - spetsialisti juhendatud ainealane konsultatsioon. Enamasti osaletakse enne tähtsat tööd või eksamit. Võimalus ka tublidele õpilastele valmistuda ainealasteks võistlusteks või/ja olümpiaadideks; **järeleaitamistunnid** - aineõpetaja tugi väljaspool tundi nõrgematele või mingil põhjusel (nt haigus) lünklike teadmistega õpilastele. Puudub ennetav funktsioon; **tugiõppetunnid** - regulaarne tunniväline organiseeritud tegevus mingis konkreetses aines. Tunde viib läbi selleks määratud aineõpetaja. Antakse lisateadmisi või kasutatakse õppematerjali selgitamisel erimetoodikat.

Õpiabi/eriõpe kõik üldõppes erinevad võimalused, mida kool saab koostöös lapsevanemaga ise rakendada (nt õigusaktidest tulenev töökorraldus, õppenõukogu otsus vm) või mille rakendamist on soovitanud eriarst või nõustamiskomisjon (nt erinev õppevorm, õppekava). Õpiabi ja eriõppe võimalusi: individuaalne õppekava, õpiabirühm, koduõpe, haiglaõpe.

Individuaalne õppekava Kool võib teha õpilast õpetades muudatusi või kohandusi **õppeajas, õppesisus, õppeprotsessis ja õppekeskkonnas**. Kui muudatuste või kohandustega kaasneb nädalakoormuse või õppe intensiivsuse oluline kasv või kahanemine võrreldes kooli õppekavaga või riiklikes õppekavades sätestatud õpitulemuste vähendamine või asendamine, tuleb õpilasele koostada riiklikes õppekavades sätestatud korras **individuaalne õppekava**.

LÜHENDID

IÕK	individuaalne õppekava
LÕK	lihtsustatud õppekava
RÕK	riiklik õppekava
PGS	Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus
PRÕK	Põhikooli riiklik õppekava
GRÕK	Gümnaasiumi riiklik õppekava
EHIS	Eesti Hariduse Infosüsteem on haridussüsteemi andmeid koondav riiklik register
EL	Euroopa Liit
HTM	Haridus- ja teadusministeerium
MISA/MEIS	Integratsiooni ja Migratsiooni Sihtasutus Meie Inimesed, varasema nimega Mitte-eestlaste Integratsiooni Sihtasutus
REKK/ Innove	Riiklik Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskus, mille põhiülesanne oli alus-, põhi- ja keskhariduse ning täiskasvanu- ja kutsehariduse valdkonnas riikliku hariduspoliitika ja keelepoliitika elluviimine. 01.01.1997 Haridus- ja Teadusministeeriumi hallatava riigiasutusena asutatud REKK lõpetas tegevuse 01.08.2012, kõik senised tegevusvaldkonnad viidi üle Sihtasutusse Innove

KASUTATUD MATERJALID

- Allik, J. (2003). Isiksus ja seadumused. In Allik, J. Realo, A., Konstabel, K (Eds.). *Isiksusepsühholoogia* (pp 23-66). Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Berry, J.W., Phinney, J.S., Sam, D.L., Wedder, P. (eds) (2006). *Immigrant Youth in Cultural Transition: Acculturation, Identity, and Adaptation Across National Contexts*. Lawrence Erlbaum Associates Inc., Publishers.
- Bouffard, T., Vezeau, C., Roy, M., & Lengelé, A. (2011). Stability of biases in self-evaluation and relations to well-being among elementary school children. *International Journal of Educational Research*, 50, 221-229.
- Chase-Landsale, P.L., D'Angelo, A.V., Palacios, N. (2007). A Multidisciplinary Perspective on the development of Young Children in Immigrant Families. In: J.E. Lansford, K. Deater-Deckard, M.H. Bornstein (eds) *Immigrant Families in Contemporary Society*. The Guilford Press, pp 121-136.
- Eccles, J. S., (2004). Schools, academic motivation and stage-environment fit. In R. M. Lerner, & L. Steinberg, (Eds.), *Handbook of adolescent psychology* (pp. 125-154). Wiley & Sons, NJ.
- Eesti keele arendamise strateegia 2011-2017, <http://en.eki.ee/yldinfo>
- Eesti lõimumiskava 2008-2013, www.kul.ee/index.php?path=0x2x1424x1432
- Eesti Vabariigi haridusseadus (RT I 1992, 12, 192; 2012, 10)
<https://www.riigiteataja.ee/akt/968165?leiaKehtiv>
- Eesti Vabariigi põhiseadus. (RT 1992, 26, 349; 2003, 29, 174; 2003, 64, 429)
<https://www.riigiteataja.ee/akt/633949>
- Eesti õpetajahariduse strateegia 2009-2013, www.hm.ee/index.php?popup=download&id=8779
- European Commission (2011). Progress Towards the Common European Objectives in Education and Training. Indicators and Benchmarks – 2010/2011. Luxembourg: Publication Office of the European Union. Viidatud Eesti Inimarengu Aruanne 2012/2013, lk.34
- European Commission (2007), Policy plan on legal migration
http://europa.eu/legislation_summaries/justice_freedom_security/free_movement_of_persons_asylum_immigration/l14507_en.htm
- European Commission (2012). Enterpreunership in the EU and beyond. Flash Eurobarometer 354.
http://ec.europa.eu/public_opinion/flash/fl_354_en.pdf. Viidatud Eesti Inimarengu Aruanne 2012/2013, lk.34
- European Council (1977) Council Directive 77/486/EEC of 25 July 1977 on the education of the children of migrant workers <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31977L0486:EN:HTML>
- European Council (1999) Tampere, 15.-16.october conclusions
http://www.europarl.europa.eu/summits/tam_en.htm#a
- European Council (2005), The Hague Programme: 10 priorities for the next five years.http://europa.eu/legislation_summaries/justice_freedom_security/citizenship_of_the_union/l16002_en.htm
- Gümnaasiumi riiklik õppekava. Vabariigi Valitsuse 06.01.2011 määrus nr.2 (RT I 2011, 2; 2013, 16).
- Halliwell, S. (1992). *Teaching English in the primary classroom*. London and New York: Longman.
- Individuaalse õppekava järgi õppimise kord. Haridus- ja teadusministri 08.12.2004 määrus nr 61.
- Jedemskihh, J. (2004). Mitmekultuurilises ja integratsioonimeetmed noorsootöö valdkonnas. Kogumikus: L. Kasemets (toim.) *Avatud noortekeskuste arendamine mitmekultuurilises ühiskonnas: Arengukava koostamise, rakendamise ja hindamise käsiraamat*. Tallinn: Esko Koolitus ja Konsultatsioonid. Pp 13-36.

- Kasemets, L. (2007) Uusimmigrandid Eesti haridusasutustes. Uuring kohaliku tasandi administratsiooni valmisoleku ja koolitusvajaduse kaardistamiseks uusimmigrantide laste vastuvõtuks Eesti haridusasutustesse. Tallinn: MindPark
- Keele- ja kultuuriõppeks võimaluste loomise tingimused ja kord. Vabariigi Valitsuse 19.08.2010 määrus nr 116. (RT I 2010, 60, 405)
- Kim, Y.Y. (1995). Cross-Cultural Adaptation: An Integrative Theory. In: R.L.Wiseman (ed) *Intercultural Communication Theory*. Pp 170-193
- Kohustuslik kooliharidus Euroopa teistes riikides, Riigikogu kantselei 09.03.2009.
www.riigikogu.ee/doc.php?53831
- Mehisto, P; Asser, H (2005) Keelekümblusprogrammi jätkusuutlikkus, uuringu aruanne. Tallinn: lk.3. internetis kättesaadav
http://kke.innove.ee/images/failid/pdf/teadusuuringud/keelekumblusprogrammi_jatkusuutlikkuse_aruanne.pdf
- MISA (2010) Uuringu konkursijuhend.
- OECD (2012) PISA in Focus, How do immigrant students fare in disadvantaged schools? 2012/11 (November), OECD 2012.
- Pajupuu, H. (1996). Võõras kultuuris kohtud iseendaga. *Elav Teadus*, nr 1, lk 25-30. Internetiversioon:
<http://www.eki.ee/teemad/kultuur/kaugel/kaugel.html> (14.03.2011)
- Politsei- ja Piirivalveamet, *Varjupaigataotlejate arv 1997-2013 II kvartal*,
<https://www.politsei.ee/dotAsset/218156.pdf>
- Porsi, M (2011) Suuremat pagulastelainet lähiajal Eestisse oodata ei ole
http://www.piiireletades.org/factualweb/ee/2.3/articles/Interview_border_ee.htm
- Puur, A., Sakkeus, L., Tammaru, T. (2013). Rahvastik. Kogumikus: Heidmets, M. (toim.) *Eesti Inimarengu Aruanne 2012/2013*. Tallinn: Eesti Koostöö Kogu. Pp 20
- Põhiharidust omandavatele õpilastele, kelle emakeel ei ole kooli õppekeel, oma emakeele õppimiseks ja rahvuskultuuri tundmaõppimiseks võimaluste loomise tingimused ja kord. Vabariigi Valitsuse 20.05.2003 määrus nr 154
- Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus (RT I 1993, 63, 892; 2010, 41, 240)
<https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=12744428>
- Põhikooli lihtsustatud riiklik õppekava. Vabariigi Valitsuse 16.12.2010 määrus nr.182. (RT I 2011,8)
- Põhikooli riiklik õppekava. Vabariigi Valitsuse 06.01.2011 määrus nr.1 (RT I 2011, 1; 2011, 9). Internetis kättesaadav <https://www.riigiteataja.ee/akt/107052013016>
- Rahvaloenduse tulemused, Eesti statistika kvartalikirj 4/12, lk. 7. <http://www.stat.ee/57666>
- Ruutmets, K., & Saluveer, E. (2010). Võõrkeel. In E. Kikas (Ed.), *Õppimine ja õpetamine esimeses ja teises kooliastmes* (pp. 262-296). Retrieved June 28, 2011, from
<http://www.scribd.com/doc/40152248/Oppimine-ja-opetamine-esimeses-ja-teises-kooliastmes>
- Siegler, R., & Chen, Z. (2002). Development of rules and strategies: Balancing the old and new. *Journal of Experimental Child Psychology*, 81, 446–457.
- Siegler, R., & Svetina, M. (2006). What leads children to adopt new strategies? A microgenetic / cross-sectional study of class inclusion. *Child Development*, 77, 997–1015.
- Silberg, E. (2007) ettekanne „Uusimmigrantide lapsed Eesti üldhariduskoolides ja nende kaasamine õppetöösse“. Mitte-eestlaste Integratsiooni Sihtasutus
- Smith, P. K., Cowie, H., & Blades, M. (2008). Laste arengu mõistmine. Neljas väljaanne (Understanding children's development. Fourth edition). TLÜ Kirjastus (Original work published 2003).
- Spencer, M. B., Markstrom-Adams, C. (1990). Identity Processes among Racial and Ethnic Minority Children in America. *Child Development*, Vol. 61, No. 2, pp 290-310.
- Statistikaamet, 1989.a rahvaloenduse, 2000.aasta rahvaloenduse ja 2011.aasta rahvaloenduse andmed. www.stat.ee , <http://entsyklopeedia.ee>
- Statistikaamet, andmed sisserännanute arvu ja õpilaste arvu kohta kooliastmeti www.stat.ee/49473, www.stat.ee/57429 , www.stat.ee/65235

- Statistikaameti andmebaas, Üldhariduskoolid ja päevaõppe klassikomplektid maakonna järgi
<http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/varval.asp?ma=HT20&ti=%DCLDHARIDUSKOOLID+JA+P%C4EVA%D5PPE+KLASSIKOMPLEKTID+MAAKONNA+J%C4RGI&path=../Database/Sotsiaalelu/05Haridus/14Uldharidus/&lang=2>
- Toots, A; Lauri, T. (2013) Haridus. Kogumikus: Heidmets, M. (toim.) Eesti Inimarengu Aruanne 2012/2013. Eesti maailmas. Tallinn: Eesti Koostöö Kogu, lk.32.
- Tropp, K., & Saat, H. (2010). Õpilaste suhted eakaaslastega ning täiskasvanutega, ja sotsiaalsete oskuste areng. In E. Kikas (Ed.), *Õppimine ja õpetamine esimeses ja teises kooliastmes* (pp. 17-60). Retrieved Mai 15, 2013, from <http://www.scribd.com/doc/40152248/Oppimine-ja-opetamine-esimeses-ja-teises-kooliastmes>
- Uusimmigrantide lapsed Eesti hariduses. Hariduspoliitilised põhimõtted ning hariduskorraldus (2004). Tartu: Haridus-ja Teadusministeerium.
http://www.meis.ee/pictures/Uusimmigrantide_lapsed_Hariduspoliitilised_pohimotted.pdf
- Uusimmigrantide lapsed Eesti hariduses. Hariduspoliitilised põhimõtted ning hariduskorraldus 2004. Tartu: Haridus- ja Teadusministeerium, lk. 3
http://www.meis.ee/bw_client_files/integratsiooni_sihtasutus/public/img/File/Uusimmigrantide_lapsed_Hariduspoliitilised_pohimotted.pdf
- Uusimmigrantide lapsed eesti hariduses. Koolielu
<http://arhiiv.koolielu.ee/pages.php/0325,12705?aj=1102> 25.03.2013
- Valk, A. (2010). Mitmekultuuriline klass. In E. Kikas (Ed.), *Õppimine ja õpetamine esimeses ja teises kooliastmes* (pp. 138-152). Retrieved June 28, 2011, from
<http://www.scribd.com/doc/40152248/Oppimine-ja-opetamine-esimeses-ja-teises-kooliastmes>
- Wigfield, A., & Eccles, J. S., (1994). Children's Competence Beliefs, Achievement Values, and General Self-Esteem. Change Across Elementary and Middle School. *Journal of Early Adolescence*, 14, 107-138.
- Õpilase kooli vastuvõtmise üldised tingimused ja kord ning koolist välja arvamise kord. Haridus-ja teadusministri 19.08.2010 määrus nr.43. (RT I 2010, 60, 408)
- Õpilase toetamine koolis. Tallinna Linnavalitsus <http://www.tallinn.ee/haridus/Opilase-toetamine-koolis>, 28.04.2013.

ISBN 978-9949-517-06-0

Uusimmigrantõpilaste õpiedukuse ja haridusvõimaluste uuring
UUSIMMIGRANTÕPILASTE AKADEEMILINE JA SOTSIAALNE TOIMETULEK EESTI
ÜLDHARIDUSKOO LIS

KULTUURIMINISTEERIUM

Mind | Park
where fruitful ideas meet